

Lichtenštejnsko a československé konfiskace z roku 1945

Od druhé světové války po současnost

Ročník 1945.

7

Sbírka zákonů a nařízení STÁTU ČESKOSLOVENSKÉHO

Částka 4.

Vydána dne 23. května 1945.

OBSAH:

Cena: K 1,80.

(5.-7.) 5. Dekret presidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nespolebnosti a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. — 6. Vládní nařízení o některých opatřeních v zásobování obyvatelstva potravinami. — 7. Vládní nařízení o platbách v zemi České a Moravskoslezské.

5.

Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945

o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nespolebnosti a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.

K návrhu vlády ustanovují:

§ 1.

(1) Jakákoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.

(2) Způsob uplatnění nároků, plynoucích z ustanovení odstavce 1, bude upraven zvláštním dekretem presidenta republiky, pokud se tak nestalo již tímto dekretem.

§ 2.

(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu.

(2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, lež by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.

§ 3.

Národní správa bude zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod vý-

roby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.

§ 4.

Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:

- osoby národnosti německé nebo maďarské,
- osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svéstí hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlakky, Rodobraný, úředních oddílů Hlinkovy gardy, vedoucích funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské lidové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělců a lesníků, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.

Václav Horčíčka / Roland Marxer

Za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

§ 6.

Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterém-

Václav Horčíčka / Roland Marxer

Lichtenštejnsko a československé konfiskace z roku 1945
Od druhé světové války po současnost

Edice Česko-lichtenštejnské komise historiků

Svazek 7

Česko-lichtenštejnská komise historiků

Členové:

Peter Geiger, Schaan, spolupředseda
Tomáš Knoz, Brno, spolupředseda
Eliška Fučíková, Praha
Catherine Horel, Paříž
Johann Kräftner, Vídeň
Marek Vařeka, Ostrava (až do června 2012)
Ondřej Horák, Brno (od července 2012)
Thomas Winkelbauer, Vídeň
Jan Županič, Praha

Asistentky:

Sandra Wenaweser, Schaan
Petra Sojková, Brno

Studie v tomto svazku jsou výsledkem výzkumu Česko-lichtenštejnské komise historiků.

Václav Horčíčka, Roland Marxer

Lichtenštejnsko a československé
konfiskace z roku 1945

Od druhé světové války po současnost

Amt für Auswärtige Angelegenheiten

Vaduz 2015

Foto na obálce: Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5/ 1945 Sb. (Faksimile, Bayerische Staatsbibliothek, Mnichov)

Návrh obálky: Jaroslava Marvanová

Z německého originálu: *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945. Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*, vydaného ve Vaduzu v roce 2013 (ISBN 978-3-906393-71-1), přeložili Mgr. Hana Jadrná Matějková a Mgr. Jiří Knap.

Pro *Ministry of Foreign Affairs of the Principality of Liechtenstein* k vydání připravila Masarykova univerzita.

Vytištěno v České republice.

© 2015 Ministry of Foreign Affairs of the Principality of Liechtenstein, Vaduz

ISBN 978-80-210-8379-0

ISBN 978-80-210-8013-3 (brož. vazba)

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-8013-2015

Obsah

Předmluva k českému vydání	7
Předmluva	11
I	
<i>Václav Horčíčka</i>	
Vyvlastnění lichtenštejnského majetku v Československu 1945–1948	13
II	
<i>Roland Marxer</i>	
Vztahy mezi Lichtenštejnem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války Důsledky a vývoj až do současnosti	111
O autorech	197
Publikace Česko-lichtenštejnské komise historiků	198

Předmluva k českému vydání

Česko-lichtenštejnská komise historiků vznikla roku 2010 na základě memoranda, jež bylo součástí jednání o navázání diplomatických vztahů mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko. Jejím hlavním úkolem bylo nezávisle na krocích politiků a diplomatů se zabývat stěžejními otázkami v komplikovaných dějinách česko-lichtenštejnských vztahů, resp. dějinách Lichtenštejnského knížecího domu v českých zemích. Základní pracovní metodou komise bylo uspořádání série workshopů, které se zabývaly nejzávažnějšími tématy a otázkami dějin Lichtenštejnu a historie česko-lichtenštejnských vztahů. Do centra zájmů se dostávaly takové fenomény, jakými jsou místa paměti, konstrukce obrazu, historické kontinuity a diskontinuity, ale také dějiny konfiskačních a restitučních procesů ve vzdálené i méně vzdálené minulosti, historická role uměleckých děl a sběratelství jako prostředku rodové reprezentace, popř. otázky spjaté s první pozemkovou reformou, poválečnými prezidentskými dekrety a diplomatickými vztahy mezi Lichtenštejnem a Českou republikou a jejími předchůdci. Nezanedbatelnou součástí práce Česko-lichtenštejnské komise historiků bylo vypsání několika výzkumných projektů. Pod gescí české strany vzniklo několik studentských a doktorandských projektů, které byly spolufinancovány Filozofickou fakultou Masarykovy univerzity. Jejich výsledky zazněly formou referátu na výše zmiňovaných workshopech a byly publikovány ve sbornících vydaných komisí. Naproti tomu lichtenštejnská strana si vzala na starost vypsání rozsáhlejších standardních výzkumných projektů, jejichž výstupem byly obsáhlejší stati tematicky řazené do několika skupin a vydávané v podobě specializovaných monografií. Tyto publikace byly původně vydány v německém jazyce, nyní je českým čtenářům předkládán jejich překlad do češtiny.

Protože autoři předkládaných publikací jsou až na výjimku lichtenštejnští, švýcarští a rakouští autoři a také vzhledem k původnímu určení textů spíše pro lichtenštejnské čtenáře, bylo potřeba přistoupit k některým drobnějším redakčním úpravám. Česká redakce zásadním způsobem nezasahovala do textu ani do poznámkového aparátu. Jednotlivé texty v rámci českého vydání neprošly procesem odborného recenzování. Nebyly ani modifikovány informace, které jsou evidentně určeny spíše čtenáři, jež detailně nezná nuance českých či střeoevropských dějin. Podobně nebyly doplňovány prameny a literatura, o které se autoři v některých případech nemohli opřít například vzhledem ke své jazykové kompetenci.

Předkládaná publikace vyšla v německé, resp. lichtenštejnské mutaci roku 2013 jako 7. svazek spisů Česko-lichtenštejnské komise historiků pod názvem *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945. Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*. Autoři statí se tedy zabývají specifickými vztahy mezi dějinami mezinárodních vztahů, resp. diplomacie a dějinami státních zásahů do majetkoprávních poměrů. Publikace se přitom zaměřuje výhradně na poválečné období a období nejnovějších dějin a naopak pomíjí nejen souvislosti historického dlouhého trvání, ale také příčinné souvislosti s obdobím druhé světové války.

Text první části předkládané knihy autorsky připravil profesor obecných dějin na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze Václav Horčíčka. Také on je stálým externím spolupracovníkem Česko-lichtenštejnské komise historiků, a to především v oblasti evropské diplomacie a česko-lichtenštejnských vztahů ve 20. století. Horčíčkova stať se zabývá obdobím po skončení druhé světové války, kdy do vzájemných vztahů zásadním způsobem vstoupila celá řada historických fenoménů – působení Lichtenštejnu v průběhu druhé světové války a jeho interpretace na české straně, neobnovení diplomatických styků mezi Československem a Lichtenštejnskem po jejím skončení a samozřejmě prezidentské konfiskační dekrety vydané roku 1945. Stať se věnuje časově poměrně úzce vymezenému období, díky autorovu pojednání zahrnujícímu i válečná léta a publikovanému v knize *Lichtenštejnové v Československu* (Praha, Agentura Pankrác, s.r.o., 2014) je ovšem možné výklad širěji kontextualizovat.

Autorem druhé ze statí tvořících monografii je Lic. rer. pol. Roland Marxer. Jde o absolventa oboru hospodářské a sociální vědy na univerzitě v Basileji. Zároveň je však dlouholetým vysoce postaveným diplomatem Knížectví Lichtenštejnsko, který se účastnil četných mezistátních jednání, a to zdaleka nejen s Českou republikou. Jeho text je proto nutné vnímat jako svého druhu ego-dokument bezprostředního účastníka jednání reprezentujícího jednu ze zainteresovaných stran. Roland Marxer sleduje mezistátní jednání z pohledu lichtenštejnské strany, zatímco postoje strany české spíše předpokládá, popřípadě je interpretuje na základě dokumentů poskytnutých lichtenštejnskému Úřadu pro zahraniční záležitosti. Pro českého čtenáře je tento text důležitý, protože umožňuje nahlédnout do světa moderní diplomacie a zároveň poskytuje možnost vnímat složitá politická a v nejednom případě také majetkoprávní jednání z poněkud jiného úhlu, nežli z kterého je obvykle nazírají česká média, popř. studie českých historiků věnujících se dějinám evropské diplomacie ve 20. století. Samozřejmě, že by bylo důležité, pokud by mohl analogický text v budoucnu vzniknout také v prostředí české diplomacie.

V posledních letech, mimo jiné i díky navázání diplomatických vztahů mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko roku 2009, se staly různé otázky společných česko-lichtenštejnských dějin předmětem odborných, popularizačních

i publicistických pojednání. Vydavatelé věří, že předkládaný český překlad knihy *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945. Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart* napomůže k důkladnějšímu poznání a pochopení této poměrně složité problematiky.

Česko-lichtenštejnská komise historiků děkuje všem spolupracovníkům, kteří se podíleli na vzniku českého vydání předkládané publikace, především překladatelům svazku a redaktorům i dalším pracovníkům Nakladatelství Masarykovy univerzity.

Tomáš Knoz

Spolupředseda Česko-lichtenštejnské komise historiků

Brno, září 2015

Předmluva

V souvislosti s navázáním diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou roku 2009 ustanovily oba státy společnou Česko-lichtenštejnskou komisi historiků. Ta má zkoumat historické vztahy mezi Českou republikou, resp. jejími předchůdci (Království české, Markrabství moravské a Vévodství slezské, Rakouské císařství, Rakousko-Uhersko, Československo) a lichtenštejnským knížecím rodem i Knížectvím Lichtenštejnsko, aby bylo dosaženo lepšího porozumění proměnlivému vývoji společné historie. Komise historiků pořádala vědecké konference a pověřila badatele rozsáhlými projekty. Předkládaný svazek obsahuje dvě tyto badatelské práce. Vztahují se k období od roku 1945 až po současnost.

Václav Horčíčka z Univerzity Karlovy v Praze zkoumá na základě českých a německojazyčných pramenů konfiskace uplatněné na celý majetek knížete z Lichtenštejna v Československu. Zároveň se zabývá i knížecími pokusy o obranu a argumentaci československých státních úřadů. V příloze otiskuje výňatky z nejdůležitějších Dekretů prezidenta Československé republiky z roku 1945, tzv. Benešových dekretů.

Roland Marxer, bývalý čelný představitel Úřadu pro zahraniční záležitosti (Vaduz), který měl až do roku 2010 na starosti lichtenštejnsko-českou agendu, analyzuje a popisuje důsledky konfiskací po druhé světové válce přes následující desetiletí až po současnost, věnuje se oboustranné diplomatické době ledové, počátkům uvolnění po roce 1990, soudním žalobám, odblokování a navázání diplomatických styků v roce 2009 i přesunutí sporných otázek na společnou komisi historiků.

Vydáváme tak prohloubené a detailní výsledky k nejsložitějším oblastem lichtenštejnsko-českých soudobých dějin, jež mohou být aktuálně zajímavé pro badatele i čtenáře.

Tato třetí odborná publikace se jako svazek sedm začleňuje do řady publikací Česko-lichtenštejnské komise historiků. Vydány již byly čtyři konferenční sborníky a dvě odborné publikace, následovat bude ještě závěrečná syntetizující zpráva komise historiků.

Komise a autoři děkují archivům a knihovnám i jejich personálu, asistentce komise Sandře Wenaweser, kolegyním a kolegům, nakladatelství *Historischer Verein für das Fürstentum Liechtenstein*, tiskárně *Gutenberg* a knihařství *Thöny* za realizaci německého vydání.

Česko-lichtenštejnská komise historiků děkuje především autorům Václavu Horčíčkovi a Rolandu Marxerovi za kompetentní výzkum a přehlednou prezentaci jeho výsledků.

Peter Geiger

Spolupředseda Česko-lichtenštejnské komise historiků

Schaan, listopad 2013

I

Václav Horčíčka

Vyvlastnění lichtenštejnského majetku
v Československu 1945–1948

Obsah

1. Otázka	17
2. Stav bádání, prameny	18
3. Lichtenštejnové v Českých zemích na sklonku druhé světové války	20
4. Majetek domu Lichtenštejnů v roce 1945 v Československu	21
5. Počáteční úsilí o odvrácení konfiskace	23
6. Zapojení Švýcarska	25
7. Uvalení národní správy a konfiskace majetku rodu Lichtenštejnů v roce 1945	31
8. Dekrety prezidenta republiky	32
9. Bezpečnostní opatření lichtenštejnského vedení	33
10. Lichtenštejnský pamětní spis (<i>Denkschrift</i>) z června 1945	35
11. Argument – sčítání lidu z roku 1930	38
12. Ministerstvo zemědělství, národní správa	42
13. Jednání na zámku ve Vaduzu v červenci 1945	44
14. Požádejte Švýcarsko	45
15. Národní správa a konfiskace	46
a) <i>Pozemky a půda</i>	46
b) <i>Zámky</i>	50
c) <i>Průmyslové a obchodní podniky</i>	52
d) <i>Osobní majetek knížete</i>	53
e) <i>Majetek dalších členů rodu Lichtenštejnů</i>	54
16. Boj o záchranu zkonfiskovaného majetku do komunistického převratu v Československu v únoru 1948	56
17. Diplomatická rovina	59

18. Právní rovina	60
19. Kontakty se západními diplomaty	63
20. Československé bezpečnostní orgány a příslušníci lichtenštejnského domu	64
21. Vyslanec Kopecký naznačuje východisko případného vyjasnění sporu s Lichtenštejnem	66
22. Pražská neústupnost	67
23. Námitky Lichtenštejnů, další průběh sporu	69
24. Specialisté v oblasti mezinárodního práva	73
25. Rozhodnutí československých úřadů	76
26. Jednání lichtenštejnských právníků v létě a na podzim roku 1947	77
27. Československá zvláštní meziministerská komise	82
28. Nejvyšší správní soud a aféra Lichtenštejnsko v roce 1947	84
29. Stav na podzim 1947	85
30. Blízko řešení kompenzací?	87
31. Období po komunistickém převratu v únoru 1948	88
32. Závěr	92
Seznam zkratk	94
Prameny a literatura	95
1. <i>Archivní prameny</i>	95
2. <i>Edice pramenů a pamětí</i>	96
3. <i>Odborná literatura</i>	96
Prameny poznámek	
<i>Citace z Dekretů prezidenta Československé republiky z roku 1945</i>	99

1. Otázka

Vyvlastnění majetku bez náhrady postihlo po druhé světové válce v Československu více než tři desítky lichtenštejnských občanů, kteří byli bez ohledu na svou státní příslušnost úřady označeni za etnické Němce. Většinou vlastnili majetky menšího rozsahu, jež není možné srovnávat s majetkem knížecího rodu Lichtenštejnů. Jen statky tzv. primogenitury, tj. ty, jejichž vlastníkem byl podle pozemkových knih kníže František Josef II., měly podle odhadů knížecí byrokracie v roce 1945 hodnotu téměř 350 milionů švýcarských franků. Vzhledem k významu a komplikovanosti otázky konfiskace rodového majetku jsem se rozhodl věnovat tuto studii celé jí. Nezabýval jsem se proto okolnostmi konfiskace majetku menších vlastníků.

Šlo mi především o to zjistit, proč byl majetek rodu zkonfiskován v souvislosti s opatřeními, která byla po válce namířena proti československým (sudetským) Němcům. Považoval jsem za nutné objasnit, jak se kníže a jeho nejbližší okolí vymezovali v otázce národnosti během války, kdy byly české země okupovány nacistickým Německem. Považovaly československé úřady knížete Františka Josefa II. a ostatní členy dynastie za etnické Němce, a pokud ano, z jakého důvodu? Jaký vliv měla v této souvislosti skutečnost, že kníže byl suverénním panovníkem za války neutrálního státu úzce spojeného se Švýcarskem? Dále bylo třeba objasnit, zda se nějak lišil přístup jednotlivých úřadů, nebo šlo o v celku jednotnou protilichtenštejnskou frontu. Pokoušeli se Lichtenštejnové po válce spor internacionalizovat, a jak se v této souvislosti chovalo Švýcarsko, jehož vyslanec v Praze reprezentoval i lichtenštejnské zájmy? Nermalou pozornost bylo nutné věnovat právním aspektům konfiskace. Přistupoval jsem k nim jako historik, který nemaje právníckého vzdělání, vyhrazuje v těchto otázkách konečný soud právním znalcům. Považoval jsem však za nutné nejen shrnout oficiální právní argumenty obou stran, ale i jejich případné pochybnosti a nejistotu vyjadřované v zákulisí. Mohly být tyto pochybnosti v letech 1945–1948 základem smírného řešení sporu?

2. Stav bádání, prameny

Problematika konfiskace majetku české šlechty po druhé světové válce byla dosud zpracována jen ve formě případových studií, její souhrnné podání stále chybí.¹ Nejvíce se mu přibližuje nedávno publikovaná kniha Eagle Glassheima, která je však zaměřena na vývoj od poslední čtvrtiny 19. století do druhé světové války.² Rodu Lichtenštejnů pak byla až do nedávna věnována jen velmi malá pozornost. Teprve po roce 2000 vzniklo několik prací, které byly buď zcela, nebo alespoň částečně věnovány historii rodu ve 20. století. Velký kus práce odvedla *Unabhängige Historikerkommission Liechtenstein-Zweiter Weltkrieg*, z jejíhož popudu byla sepsána řada *Veröffentlichungen*, jež se dotkly také aktivit rodu na území Protektorátu Čechy a Morava v období druhé světové války.³ Velmi přínosné jsou pro poznání dějin Lichtenštejnského knížectví a jeho panující dynastie v období před druhou světovou válkou a během ní monumentální práce Petera Geigera.⁴ Osud knížecích držav v Československu po druhé světové válce ale zatím zůstal stranou pozornosti lichtenštejnských historiků.⁵ Tuto mezeru jen částečně vyplňuje dílo Christopa Spätiho o švýcarsko-československých vztazích v období po druhé světové válce, které se stručně zabývá i přístupem Švýcarska ke konfiskaci lichtenštejnského rodového majetku v Československu.⁶ Čeští historici se dosud problematikou

¹ Srov. např. HOŘEJŠ, Miloš, Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan, *Středoevropská šlechta v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2010, s. 235–258; JELÍNKOVÁ, Dita, Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan, *Středoevropská šlechta v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2010, s. 107–131; ŽUPANIČ, Jan, Perzekuce a rezistence. Rod Coloredo-Mannsfeldů za druhé světové války. In: PEJČOCH, Ivo, PLACHÝ, Jiří *et al.* (edd.), *Okupace, kolaborace, retribuce*, Praha 2010, s. 99–107.

² GLASSHEIM, Eagle, *Noble Nationalists. The Transformation of the Bohemian Aristocracy*, Cambridge, Mass. 2005. Používám českou verzi knihy vydanou pod titulem *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012 (dále jen: GLASSHEIM, 2012).

³ Závěrečný shrnující výstup komise: GEIGER, Peter *et al.*, *Questions concerning Liechtenstein during the National Socialist Period and the Second World War. Refugees, financial assets, works of art, production of Armaments. Final report of the Independent Commission of Historians Liechtenstein / Second World War*, Vaduz–Zürich 2009.

⁴ GEIGER, Peter, *Krisenzeit. Liechtenstein in den Dreissigerjahren 1928–1939*, 2 Bde., Vaduz–Zürich 2000 (dále jen: GEIGER, 2000) a GEIGER, Peter, *Kriegszeit. Liechtenstein 1939 bis 1945*, 2 Bde., Zürich 2010 (dále jen: GEIGER, 2010).

⁵ Výjimkou je stručná práce MARXER, Roland, *Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit 1945*, *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, Bd. 105/2006, s. 131–148.

⁶ SPÄTI, Christoph, *Die Schweiz und die Tschechoslowakei 1945–1953. Wirtschaftliche, politische und kulturelle Beziehungen im Polarisationsfeld des Ost-West-Konflikts*, Zürich 2000 (dále jen: SPÄTI, 2000).

působení rodu Lichtenštejnů v Československu téměř nezabývali.⁷ Výjimkou je především publikovaná disertace Ondřeje Horáka, věnovaná však na prvním místě meziválečnému období a provedení tzv. první československé pozemkové reformy na rodových statcích.⁸ Přínosem je také nevydaná diplomová práce Jany Pinterové.⁹

Vzhledem k tomu, že téma konfiskace lichtenštejnského majetku v Československu po druhé světové válce dosud nebylo historiky zpracováno a jen ve velmi malé míře bylo možné využít pramenných edic,¹⁰ bylo třeba se ve výzkumu opřít o materiály uchovávané v různých archivech. Na prvním místě šlo o *Liechtensteinisches Landesarchiv* ve Vaduzu a pražský *Národní archiv*, které disponují nejobsáhlejší dokumentací. Díky tomu, že problematika konfiskace majetku rodu Lichtenštejnů měla od počátku povahu mezinárodního, československo-lichtenštejnského sporu, týkala se bezprostředně také lichtenštejnské vlády, jejíž k věci zachovaný spisový materiál je na lichtenštejnské straně vůbec nejbohatší. V pražském národním archivu pak jsou uložena akta většiny ústředních státních úřadů a soudů. Největší význam zde pro lichtenštejnskou kauzu mají fondy ministerstva spravedlnosti, Nejvyššího správního soudu, Zemského národního výboru (ZNV) v Praze a ministerstva financí. Přínosné pak bylo studium akt uložených v *Hausarchiv der Regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein* ve Vídni a Vaduzu, *Archivu ministerstva zahraničních věcí* v Praze a ve *Schweizerisches Bundesarchiv* v Bernu. Dokumentace týkající se konfiskace je v Hausarchivu poměrně málo obsáhlá, obsahuje však některé informace, které doplňují zdroje Landesarchivu. Uložená je především ve dvou *Bestände*, tzv. *Familienarchivu*, částečně pak v *Korrespondenz der Kabinettskanzlei*. Poměrně skromné pak jsou i fondy *Archivu ministerstva zahraničních věcí*, kde se materiály věnované vztahům s Lichtenštejnem nacházejí v části věnované československo-švýcarským vztahům. Větší význam pak pro zpracování této studie měl výzkum

⁷ Sám jsem publikoval na téma konfiskace majetku rodu Lichtenštejnů několik dílčích studií. Srov. např. HORČIČKA, Václav, Czechoslovak–Liechtenstein relations in the shadow of the Communist coup in Czechoslovakia, February 1948. In: *European Review of History: Revue europeenne d'histoire*, Volume 19/2012, Issue 4, s. 601–620 a HORČIČKA, Václav, Die Tschechoslowakei und die Enteignungen nach dem Zweiten Weltkrieg. Der Fall Liechtenstein. In: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 58 Jahrgang (2010), Bd. 5, 2010, s. 413–431.

⁸ HORÁK, Ondřej, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacátého století*, Praha 2010 (dále jen: HORÁK, 2010).

⁹ PINTEROVÁ, Jana, *Knížectví Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem*, dipl. Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, 2000.

¹⁰ Viz např. *Wirtschaftskrise, Nationalsozialismus und Krieg. Dokumente zur Liechtensteinischen Geschichte zwischen 1928 und 1950, bearbeitet von Stefan Frey und Lukas Ospelt, hrsg. vom Liechtensteinischen Landesarchiv*, Vaduz und Zürich 2011 (dále jen: *Dokumente zur lichtensteinischen Geschichte*).

ve *Schweizerisches Bundesarchiv* v Bernu. Protože Švýcarsko převzalo již v první polovině dvacátých let diplomatické zastupování Lichtenštejnska v cizině, jsou zvláště hodnotné materiály z proveniencie *Eidgenössisches Politisches Departement* (EPD), které dokumentují i přístup Švýcarska k lichtenštejnské kauze. Informačně hodnotné byly dále fondy *Moravského zemského archivu* v Brně. Pracoval jsem zejména s dokumenty ústřední národní správy bývalého lichtenštejnského majetku a ZNV v Brně. V menší míře byly využity také materiály *Archivu bezpečnostních složek* v Praze, *Archivu Kanceláře prezidenta republiky* v Praze, *Vojenského ústředního archivu* v Praze a *Politisches Archiv des Auswärtigen Amts* v Berlíně.

3. Lichtenštejnové v Českých zemích na sklonku druhé světové války

Obavu z možné konfiskace majetku začali Lichtenštejnové pociťovat s blížícím se koncem druhé světové války. Ve Vaduzu si pozorně všímali projevů prezidenta Beneše, které naznačovaly, že po válce dojde k nekompromisnímu vypořádání se s československými (tzv. sudetskými) Němci, kteří před válkou tvořili zhruba 30 % obyvatelstva českých zemí. Varovný byl především jeho projev z dubna 1944, ve kterém hovořil o zabavení majetku Němců.¹¹

V únoru 1945 se československý stálý delegát u Společnosti národů a pozdější vyslanec ve Švýcarsku Jaromír Kopecký vyjádřil v rozhovoru s lichtenštejnským chargé d'affaires v Bernu, bratrem knížete princem Jindřichem, „v odmítavém smyslu [...], že kníže von Lichtenštejn vlastní 1/3 Moravy.“¹² Kopecký se hlásil k československé národně socialistické straně a jeho paměti svědčí o silném vlivu její v podstatě středostavovské, nacionalistické ideologie na jeho osobu. Vyslanec tak měl velmi kritický pohled na kosmopolitní českou aristokracii, jejíž část do Českých zemí přišla po porážce českého stavovského povstání v bitvě na Bílé hoře (1620). Lichtenštejnové a některé další rodiny se v této době podle jeho názoru dopouštěly „loupeží“.¹³ Je zřejmé, že Kopecký nebyl Lichtenštejnům nakloněn.

¹¹ Protokoll über eine Besprechung im Schloss Vaduz, 3. 7. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/80.

¹² Princ Jindřich knížecí vládě, 23. 2. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14. Ve skutečnosti šlo asi o 18 % rozlohy Moravy.

¹³ KOPECKÝ, Jaromír, *Paměti diplomata*, Praha 2004, s. 52–53. Kopecký se ve svých pamětech zcela vyhnul otázce československo-lichtenštejnských vztahů. Konfiskace pro účely pozemkové reformy schvaloval, snažil se však vymoci úlevy hluboké (Frauenberger) větvi Schwarzenberků, s jejichž hlavou, knížetem Adolfem, ve Švýcarsku udržoval přátelský vztah. Tamtéž, s. 404–405.

4. Majetek domu Lichtenštejnů v roce 1945 v Československu

Rozsah lichtenštejnského majetku sice zdaleka nedosahoval proponované 1/3 Moravy, přesto byl rod Lichtenštejnů i po meziválečné československé pozemkové reformě jednoznačně největším pozemkovým vlastníkem nejen na Moravě, ale i v celých Českých zemích. Kolik půdy kníže na konci války v Československu vlastnil, ovšem není úplně jasné, protože se mírně liší lichtenštejnská evidence a údaje národní správy. Zatímco posledně jmenovaná prý podle informací z knížecího archivu uváděla rozlohu 68 882 ha, Lichtenštejnové evidovali 69 102 ha.¹⁴ Jak k rozdílu došlo, není zřejmé.¹⁵ Určitou roli snad sehrála i skutečnost, že kníže podle vlastní lichtenštejnské evidence v letech 1943–1944 zakoupil ještě dvůr „*Johanneshof*“ u Břeclavi o rozloze 331,3 hektarů.¹⁶ Naprostá většina majetku dynastie tak po válce ležela v Československu a v Sověty okupované části Rakouska. Odpovědnost za tento stav kníže přičítal málo prozíravému hospodaření svých předchůdců Jana II. a Františka I.¹⁷

Protože v důsledku československé první pozemkové reformy Lichtenštejnové v meziválečném období téměř přišli o ornou půdu, šlo v zásadě o velké lesní komplexy, zemědělská půda zabírala podle lichtenštejnské evidence jen cca 3 000 ha, podle národní správy pak zhruba 4 100 ha.¹⁸ Jádrem pozemkové držby byly na jižní Moravě velkostatky Valtice-Lednice a Bučovice-Ždánice o rozloze 11 534 ha, resp. 10 248 ha, na severní Moravě pak komplex velkostatků Karlovec, Moravský Šternberk a Nové Zámky-Úsov o celkové rozloze téměř 15 000 ha. Podstatně menší byla pozemková držba v Čechách. Rozměr velmi malých statků

¹⁴ Bericht zur Bewertung der Fürst Franz Josef v. u. z. Liechtenstein'schen Liegenschaften: Bergbauunternehmungen, Industrien und Handelsunternehmungen in der Tschechoslowakei zum Zeitpunkte des Kriegendes 1945, bez data a čísla, Sammlungen des Fürsten von und zu Liechtenstein, Hausarchiv (dále jen: SL-HAL), ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc. V jiném dokumentu pak lichtenštejnská správa dospěla k číslu 69 006 ha. Zusammenstellung des Fürst Liechtenstein'schen Grundeigentumes im Raume der CSR nach der Bodenreform zum Stande vom Jahre 1945, bez data a čísla, SL-HAL, Kt. ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc. V zimě 1946 již sama národní správa dospěla k 69 027 ha. Národní správa, Zpráva o revizi, 18. 2. 1946, No. chybí, *Moravský zemský archiv* v Brně (dále jen: MZA), značka fondu F 28 (dále jen: F 28), Kt. 3603.

¹⁵ Tamtéž. Možná šlo o důsledek prodeje půdy muniční továrně v Poštorné, který však do konce války nebyl plně uzavřen. K továrně patřily pozemky o rozsahu cca 254 ha a nikoli sporných 220 ha.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ František Josef II. Johannesovi Prinz von und zu Liechtenstein, 30. 12. 1947, SL-HAL, KK, Kt. 251-450 1947.

¹⁸ Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II., 22. 1. 1947, No. Z 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc. a Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II, Bekenntnis zur Vermögens- und Vermögenszuwachsabgabe, 22. 1. 1947, No. Z. 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

přesahoval jen velkostatek Škvorec-Úvaly o rozloze 3 458 ha.¹⁹ Celková hodnota lesní a zemědělské půdy dosahovala podle lichtenštejnské evidence v roce 1945 zhruba 291,5 mil. CHF.²⁰

Vedle zemědělské půdy rodina vlastnila také průmyslové a obchodní podniky.²¹ U části z nich se ovšem jednalo o potravinářské a jiné provozy související se zemědělskou a lesnickou činností. Šlo o pivovary v Lanškrouně a v Břeclavi, dále pak o mlýn v Břeclavi a o mlýn s malou elektrárnou v Nejdku.²² Zde ovšem většinou Lichtenštejnové nepodnikali ve vlastní režii, s výjimkou posledně jmenovaného provozu byly podniky pronajaty. Dále se rodina angažovala v dřevozpracujícím průmyslu a s ním souvisejícím obchodu. V Praze a Brně sídlily prodejny *Holzindustriewerke Fürst von Liechtenstein* (Dřevoprůmyslové závody knížete z Liechtensteina) v Břeclavi.

Významnou podnikatelskou činností byla také těžba kaolínu. Šlo zejména o *Fürst Liechtenstein'sche Kohlen und Tonwerke* (Liechtensteinské uhelné a hlinné doly) „Blosdorf“ (Mladějov nedaleko Moravské Třebové) a o *Liechtenstein'sche Kohlen und Tonwerke* „Prag“. Nejprve uvedený podnik patřil knížeti jen z 50 %, druhý pak zcela. To ovšem neplatilo o těžebních právech, která byla částečně pronajata (Habrůvka a Voděrady). Název obou firem poněkud mate, protože uhlí bylo jen vedlejším produktem těžby kaolínu.²³ Na sklonku války se kníže pokusil koupit malou firmu *Jan Hejtmánek, kaolinitové doly Praha*. Prodej sice nebyl pro komplikace činěné německými úřady zcela dokončen, byla však uzavřena kupní smlouva, a proto se podnik objevuje v lichtenštejnských majetkových přehledech.²⁴ Celková hodnota průmyslových, důlních a obchodních podniků dosahovala podle lichtenštejnské evidence 20,3 mil. CHF.

¹⁹ Zusammenstellung des Fürst Liechtenstein'schen Grundeigentumes im Raume der CSR nach der Bodenreform zum Stande vom Jahre 1945, bez data a čísla, SL-HAL, Kt. ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

²⁰ Bericht zur Bewertung der Fürst Franz Josef v. u. z. Liechtensteinschen Liegenschaften, Bergbauunternehmen, Industrien und Handelsunternehmungen in der Tschechoslowakei zum Zeitpunkte des Kriegsendes 1945, LLA, Kt. V 13/17.

²¹ K vývoji průmyslových podniků ve vlastnictví Lichtenštejnů v období druhé světové války srov. LUSSY, Hanspeter, LÓPEZ, Rodrigo, *Liechtensteinische Finanzbeziehungen zur Zeit des Nationalsozialismus*, Teilbad I, Vaduz–Zürich 2005, s. 283 a dále.

²² Etschädigung liechtensteinischen Interessen. Industriebesitz des Fürsten in der C. S. R. Bilanzen per 1942 u. 1943, bez data a čísla, LLA, V 13/15. Mlýn v Nejdku nebyl později uváděn v seznamech lichtenštejnského majetku.

²³ FL vysl. EPD, 27. 9. 1945, No. Z. 851, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59. Na 1 000 vagonů kaolínu připadal jen jeden vagon uhlí.

²⁴ Weitere Anmeldungen bei der Tschechoslowakischen Gesandtschaft, Bern, vom 26. 1. 1946, No. chybí, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc. K průběhu obchodu s Hejtmánkem viz František Josef II. Ludmíle z Lichtenštejnu rozené z Lobkowicz, 6. 4. 1946, SL-HAL, Korespondenz der Kabinettskanzlei (dále jen: KK), Kt. 1-128 1946.

Dále kníže buď zcela nebo částečně vlastnil podíly v dalších průmyslových podnicích. Patřily mezi ně například *Sedlecké kaolinitové doly*.²⁵ Část majetku tvořily nedávné nákupy od židovských vlastníků ohrožených arizací. Šlo zejména o *Lukawetzer Maschinenpapier Fabrik, G. m. b. H., Lukawetz* (česky Lukavec u Zábřeha). Zde kníže vlastnil 80 % akcií, zbývajících 20 % pak někteří členové rodiny.²⁶ Na Slovensku pak kníže takto nabyt vlastnictví *Bösinger Ziegelwerke, A. G.* (Pezinské tehálně, úč. spol.).²⁷

Vedle výše uvedených podniků patřily knížeti vklady v bankách a životní pojištění v celkové výši zhruba 12,1 milionů korun.²⁸ Spolu s podíly ve výše uvedených akciových společnostech a společnostech s ručením omezeným šlo celkem o 17,1 mil. CHF.²⁹ Kromě zámků a dalších nemovitostí, které byly součástí jednotlivých statků, kníže vlastnil polovinu domu ve Veletržní ulici v Praze a činžovní dům v Olomouci.³⁰ Zámky a domy dosahovaly podle lichtenštejnské správy hodnoty téměř 13,1 mil. CHF. Celková hodnota lichtenštejnského majetku v ČSR tak bez uměleckých předmětů dosahovala podle Lichtenštejnů 343 475 348 CHF.³¹

5. Počáteční úsilí o odvrácení konfiskace

Kníže František Josef II. se na sklonku války pokoušel riziko konfiskace majetku snížit aktivizací své zahraniční politiky. Čilou činnost vyvíjel ať již sám či za využití prostředníků ve Švýcarsku. Počátky těchto aktivit lze položit do léta roku 1943, kdy se kníže pokusil navázat užší vztahy s diplomatickými misemi západních Spojenců.³² V srpnu 1944 pak získal souhlas Švýcarska s obnovením činnosti lichtenštejnského vyslanectví v Bernu.³³ Oficiálně k tomu však došlo až v prosinci 1944, chargé d'affaires se stal bratr knížete princ Jindřich.³⁴

²⁵ Fond národní obnovy Pražské úvěrní bance, 10. 7. 1948, No. 833/48, MZA, F 28, Kt. 3602.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Kupní smlouva z 11. 5. 1939, SL-HAL, FA, Kt. 648.

²⁸ Zusammenstellung über die Angemeldeten Vermögenswerte, 29. 11. 1945, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

²⁹ Bericht zur Bewertung der Fürst Franz Josef v. u. z. Liechtensteinschen Liegenschaften, Bergbauunternehmungen, Industrien und Handelsunternehmungen in der Tschechoslowakei zum Zeitpunkte des Kriegsendes 1945, LLA, Kt. V 13/17.

³⁰ Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II, Bekenntnis zur Vermögens- und Vermögenszuwachsabgabe, 22. 1. 1947, No. Z. 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

³¹ Bericht zur Bewertung der Fürst Franz Josef v. u. z. Liechtensteinschen Liegenschaften, Bergbauunternehmungen, Industrien und Handelsunternehmungen in der Tschechoslowakei zum Zeitpunkte des Kriegsendes 1945, LLA, Kt. V 13/17.

³² GEIGER, 2010, Bd. 2, s. 284 a dále.

³³ Tamtéž, s. 303–304.

³⁴ Tamtéž, s. 328.

Záchranné akce ale komplikovali Němci, kteří v podstatě až do posledních měsíců války kontrolovali České země i Rakousko a jejichž odvěta za zintenzivnění vztahů se Spojenci se nedala dlouho vyloučit. Nacističtí okupanti také brzdili převoz lichtenštejských uměleckých sbírek do Lichtenštejnska.³⁵ Diplomatičtí rada knížete Maurice Arnold de Forest hrabě von Benden varoval v březnu 1945 před „přehnanými“ obavami z německých protiakcí s tím, že by „Český stát využil této politiky, aby prokázal, že se kníže snažil neustále zalíbit německé vládě.“ Kritizoval pak zejména prince Jindřicha, který prý příliš dlouho vyčkával na okamžik, kdy bude možné riziko ze strany Německa ignorovat.³⁶

Zda byly princovy obavy skutečně zbytečné, není dnes možné jednoznačně rozhodnout. Zdá se, že zvláště v protektorátu nebyly v závěru války minimálně německé bezpečnostní složky z různých důvodů s Lichtenštejnem spokojeny. Vedoucí řídicího úseku SD v Praze *SS Sturmbannführer* Walter Jacobi³⁷ hovořil v únoru 1945 na plánovací schůzce špiček SS v protektorátu kriticky o „*politickém postojí*“ dynastie. Následně v příčinné souvislosti s tím německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu neudělilo souhlas s Lichtenštejnem požadovaným přesunem jejich centrálního (lesního) ředitelství z Olomouce na zámek Hořín u Mělníka. Mělo jít o evakuaci před blížící se Rudou armádou. Němci se ovšem domnívali, že hlavním důvodem žádosti je dosáhnout vystěhování jednotek SS ze zámku, s jehož užívatelkou byli Lichtenštejnové úzce spřízněni.³⁸ Ve věci u zástupce říšského ministerstva zahraničí v Praze marně intervenoval švýcarský generální konzul Albert Huber.³⁹ Ředitelství tak bylo na sklonku války evakuováno do Velkých Losin.

Současně museli ve Vaduzu brát v úvahu i další okolnosti. V souvislosti s jednáními o připojení se Lichtenštejnska k hospodářské smlouvě mezi Švýcarskem a Spojenci se v únoru 1945 František Josef II. obával německých represálií vůči majetku dynastie.⁴⁰ Švýcarskému politickému departementu kníže sděloval, že by

³⁵ K osudu sbírek srov. WILHELM, Gustav, *Der Weg der Liechtenstein-Galerie von Wien nach Vaduz*,

³⁶ Benden princ Jindřichovi, 22. 3. 1945, SL-HAL, Familienarchiv (dále jen: FA), Kt. 630.

³⁷ K Jacobimu blíže BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999, s. 110.

³⁸ Gies (komisařský vedoucí Bodenamtu) zřejmě Frankovi (německý státní ministr pro Čechy a Moravu), 5. 2. 1945, No. F/Do-2-, NA, Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu, Kt. 40. Užívatelkou zámku Hořín byla Ludmila z Lichtenštejnu, rozená princezna z Lobkowitz, manželka prince Alfréda Gezy z Lichtenštejnu..

³⁹ EPD Girardetovi (vyslanec v Praze), 31. 12. 1946, No. p. B. 24. Liecht. 40. – WF, Schweizerisches Bundesarchiv (dále jen: BAR), Bestand E 2200-190 (-), Akzession 1969/14, Schachtel (Behältnis) 1. Huberovou manželkou byla podle československých diplomatů sudetská Němka. Andriál čl. ministerstvu zahraničí, 3. 6. 1947, No. 443/dův/47 PZ, Archiv ministerstva zahraničních věcí Praha (AMZV), Zprávy ZÚ Bern, 1947–1951.

⁴⁰ Liechtenstein schließt sich den Wirtschaftsabkommen zwischen der Schweiz und den Alliierten an, Amtsvermerk, 20. 2. 1945, Dok. 195, Dokumente zur liechtensteinischen Geschichte, s. 505.

mohlo mj. dojít ke konfiskaci lichtenštejnského majetku na území Třetí říše, ba dokonce k obsazení Lichtenštejnska nacistickým Německem.⁴¹ Odvolání se na represe ze strany Berlína by ovšem po válce mohlo posílit postavení Lichtenštejnů vůči československým úřadům. Jak však ukázaly jiné případy, nemuselo by případné zabavení majetku či jeho nucená správa po válce vést k návratu statků do rukou původního vlastníka či k výplatě odškodnění.⁴²

Jacobi byl po válce vyšetřován a o poznatcích SD ve sledování vysoké šlechty podal československým bezpečnostním orgánům v roce 1946 obsáhlou zprávu. Věnoval se v ní mimo jiné i bratru knížete, princí Karlu Alfrédovi, který hrál významnou roli ve správě lichtenštejnských statků v období okupace Českých zemí. Podle názoru SD byl Karel Alfréd od roku 1943 velmi ovlivněn pro Německo neúspěšným vývojem války. Byl proto ve stále těsnějších kontaktech se švýcarským generálním konzulátem v Praze.⁴³

6. Zapojení Švýcarska

Princ skutečně velmi stál o diplomatické krytí a v roce 1944 proto došlo k jednání mezi švýcarským politickým departementem a německým ministerstvem zahraničních věcí o jeho jmenování do oficiální funkce na pražském konzulátu. Němci ale odmítli souhlasit.⁴⁴ Se švýcarským vyslancem v Berlíně se ale Karel Alfréd přesto dohodl, že jakmile nastane vhodná situace, bude konzulárním atašém jmenován i bez souhlasu říšské vlády.⁴⁵ Na konci ledna 1945 švýcarský generální konzul v Praze urgoval vzhledem k válečné situaci souhlas EPD.⁴⁶

Diskuse s Berlínem o jmenování Karla Alfréda nemusela být tak nevinná, jak by se mohlo na první pohled zdát. Podle Huberova až poválečného tvrzení ke jmenování nedošlo. Zůstávala však otázka, zda jednání o něm s německými úředními místy nemohla zavdat příčinu pro tvrzení, že tak Lichtenštejnsko vlastně de facto uznalo okupaci Československa a přerušilo s ním diplomatické styky. Huber

⁴¹ Schritte bei Minister Stucki, 15. 2. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14.

⁴² Příkladem může být osoba Josefa Colloredo-Mannsfelda, jehož velkostatek Opočno ve východních Čechách zkonfiskovali 9. 2. 1942 nacisté, po válce mu však nebyl vrácen s odůvodněním, že během války (neúspěšně) požádal o říšskoněmecké občanství. ŽUPANIČ, Jan, Perzekuce a rezistence. Rod Colloredo-Mannsfeldů za druhé světové války. In: PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří *et al.* (edd.), *Okupace, kolaborace, retribuce*, Praha 2010, s. 99–107.

⁴³ Jacobi, Gesellschaftskreise um das Schweizer Generalkonsulat, 1. 12. 1946, *Archiv bezpečnostních složek* (dále jen: ABS), fond Stíhání nacistických válečných zločinců, Kt. 325-166-3.

⁴⁴ V PAAA v Berlíně není v této záležitosti zachována žádná zpráva.

⁴⁵ EPD Hoopovi, 13. 12. 1944, No. B. 24. Liecht. – GU, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Behältnis 43.

⁴⁶ Huber EPD, 30. 1. 1945, No. I/Sc, BAR, tamtéž.

sám tvrdil opak, na politickém departementu (EPD) si tím však nebyli zcela jisti.⁴⁷ Lichtenštejnsko po válce spolu se Švýcarskem prohlašovalo, že diplomatické vztahy s Československem, které byly prostřednictvím Švýcarska navázány až v roce 1938, nikdy nepřerušilo.⁴⁸ Nepodařilo se však prokázat, že by knížectví jakýmkoli způsobem udržovalo kontakty s československou exilovou vládou, či ji dokonce finančně podporovalo.⁴⁹ Pokud tomu tak bylo, dalo by se předpokládat, že na to Lichtenštejnové po válce poukáží. Ostatně vyzýval je k tomu sám švýcarský politický departement, protože „by se tak dala nejlépe prokázat přetrvávající existence (diplomatických – pozn. autora) vztahů.“⁵⁰

Názorové rozdíly mezi princem Jindřichem a hrabětem z Bendern souvisely se složitým vývojem lichtejnštejnské vnitřní a zahraniční politiky i s osobními ambicemi hlavních akterů. Celým komplexem těchto vztahů, který vybočuje ze zorného pole tohoto příspěvku, se již obšírně zabýval Peter Geiger.⁵¹ V souvislosti s pozdější konfiskací knížecího majetku v Československu je však třeba zdůraznit, že nešlo jen o bagatelní osobní spory, ale i o koncepční rozdíly ve směřování lichtenštejnské zahraniční politiky cílící k ochraně majetkových zájmů dynastie.

Zatímco hrabě z Bendern a zpočátku také kníže sázeli na samostatnou iniciativu ve vztahu k západním velmocem, princ Jindřich kladl větší důraz na kooperaci se Švýcarskem. Tento jeho názor u něj v zimě 1945 posílila návštěva u spolkového rady a šéfa departementu vnitra Phillipa Ettera. Tento švýcarský politik Jindřichovi radil, aby Lichtenštejnové sice udržovali dobré vztahy s Anglosasy, ve vztahu k Československu však podle něj měli vsadit na švýcarské prostřednictví. Byl toho názoru, že „Československo s Benešem v čele bude velmi silně závislé na Rusku. Je možné, že se bude snažit o co největší míru hospodářské nezávislosti a v jejím rámci budou s malými státy, jako například Švýcarskem, udržovat co možná největší výměnu zboží ...“ Jindřich s tímto názorem souhlasil, Anglosasové podle něj neměli zájem se po válce vměšovat do československých záležitostí.⁵²

Jindřichův starší bratr princ Karel Alfréd měl na věc jiný, Bendernovi bližší názor. Původně byl – pokud jde o poválečný vývoj v Československu – poměrně

⁴⁷ Huber, Notiz, 13. 12. 1946, No. DX, BAR, tamtéž.

⁴⁸ Merkblatt der Liechtensteinischen Gesandtschaft, bez data a čísla, LLA, Kt. V 143/60, EPD FL vysl., 13. 2. 1947, No. B. 24. Liecht. I. U. Ch. Tch, LLA, Kt. V 143/40.

⁴⁹ Současný kníže Jan (Hans) Adam II. z Lichtenštejna prohlásil v jednom interview, že rodina za války finančně podporovala československou exilovou vládu v Londýně, že však o tom nebyly vedeny žádné záznamy. Jan (Hans) Adam II.: „Nechci odškodnění, chci svůj majetek v ČR zpět“, *Britské listy*, 26. 2. 2004, <http://blisty.cz/art/17121.html>

⁵⁰ EPD, Notiz, 21. 11. 1946, No. P. B. 24. Liecht. 40. – WF, BAR, E 2001 (E) 1969/262, Behältnis 42.

⁵¹ GEIGER, 2010, Bd. 2, s. 294 a dále.

⁵² Princ Jindřich knížecí vládě, 23. 2. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14. O nezájmu Anglosasů o Československo Jindřichovi referovali i dva blíže neurčení Čechoslováci.

optimistický. V létě 1944 v rozhovoru se švýcarskými diplomaty prohlásil, že „*má velmi dobrý vztah k českému národu, kterého si vysoce cení.*“⁵³ Předpokládal také, že dojde k obnově ČSR, tvrdil ale, že mu to vzhledem k výše uvedenému nedělá starosti. Současně dal zazní i jiným, poněkud disharmonickým tónům. Byl přesvědčen, že Německo ztratilo velkou příležitost získat Čechy na svou stranu, když v březnu 1939 okupovalo zbytek Československa a rozpoutalo „*bezprecedentní teror*“. Nebyly tak využity po Mnichově rozšířené protizápadní a protibenešovské nálady.⁵⁴ Blížící se osvobození Československa z východu však v Karlu Alfrédovi vyvolávalo stále větší obavy.

V zimě 1945 proto doporučoval navázat co nejtěsnější kontakty s Američany a dokonce byl i pro to „*celý majetek nebo jeho část prodat nějakému Američanovi, byť s předkupním právem.*“⁵⁵ Princ Jindřich i jemu zřejmě nejbližší člen švýcarské spolkové rady Etter se však domnívali, že „*po staletí předávaný majetek knížete z Lichtenštejnu by mohl být respektován alespoň v takové míře, jako právě získaný americký.*“⁵⁶

Poválečný vývoj dal za pravdu spíše Karlu Alfrédovi, byť se některé jeho plány mohou dnes jevit jako poněkud utopické. Spojené státy totiž Československo v roce 1982 po dlouhém jednání přinutily vyplatit náhradu za znárodněný majetek svých občanů.⁵⁷ Naopak Švýcarsko, jak bude i dále ukázáno, se za lichtenštejnské zájmy nezasadilo plnou vahou, což vyvolávalo určitý podiv i na československé straně. Ještě krátce před komunistickým převratem se v zimě 1948 vysoce postavení úředníci československého ministerstva zahraničního obchodu vyjádřili v tom smyslu, že Praha byla překvapena neochotou Švýcarska razantně se zasadit za zájmy Lichtenštejnu a díky slabosti švýcarských vyjednávačů tak údajně nebyly v průběhu československo-švýcarských jednání o odškodnění za zabavený majetek zohledněny nároky lichtenštejnských občanů.⁵⁸

Opatrný přístup Švýcarska k hájení lichtenštejnských zájmů vůči ČSR se projevilo již v zimě 1945. Tehdy Bern vyjednával s československou exilovou vládou se sídlem v Londýně o obnově diplomatických styků přerušovaných po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava 16. března 1939. K tomu došlo vzájemnou výměnou nót

⁵³ EPD, Notiz, 4. 4. 1944, No. VR, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Behältnis 44.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Princ Jindřich knížecí vládě, 23. 2. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ PROKŠ, Petr, *Československo a západ 1945–1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945–1948*, Praha 2001, s. 216 (dále jen: PROKŠ, 2001).

⁵⁸ Aktennotiz, Besprechung mit Herrn Feigl und Direktor Novak, 22. 1. 1948, No. chybí, LLA, Kt. V 143/56.

z 20. února a 21. března 1945.⁵⁹ V dohodě o obnovení diplomatických styků však chybělo ustanovení, že se vztahuje také na zastupování lichtenštejnských zájmů v Československu. Z pohledu pozdějšího vývoje šlo o velmi podstatné opomenutí. Praměny ani literatura bohužel neumožňují určit, zda k němu došlo záměrně, kvůli odmítnutí československých diplomatů, či nedbalostí švýcarských vyjednavců.⁶⁰ O posledně uvedené možnosti je však třeba pochybovat, protože princ Jindřich vyzýval Švýcarsko k navázání styků s ČSR již počátkem ledna 1945, tedy před dokončením příslušných jednání. Zajímavá je také skutečnost, že spolkový rada Etter princ Jindřichovi v únoru 1945 tvrdil, že o jednáních s exilovou vládou nemá žádné informace.⁶¹ Současně je ale třeba uvést, že československé ministerstvo zahraničí považovalo nazahrnutí ochrany lichtenštejnských zájmů do dohody o obnově diplomatických styků nikoli za záměr Bernu, ale jen za „opomenutí“.⁶²

Příčiny opatrného postoje švýcarské diplomacie je třeba hledat v jejich obavách, aby ochrana lichtenštejnských zájmů nezhoršila její pozici ve vztahu k československým úřadům. Zmíněný blízký vztah prezidenta Edvarda Beneše k Sovětskému svazu totiž Švýcarsko hodlalo využít ve svůj prospěch. Konfederace neudržovala už od roku 1923 s Moskvou diplomatické styky a v červnu 1945 požádala Prahu o pomoc v jejich normalizaci.⁶³ Zde ovšem mohla být na překážku ochrana zájmů v Lichtenštejnsku vládnoucí dynastie. Hlava významné zpravodajské sítě „Ha“ zaměřené proti Německu a současně příslušník V. sekce (zpravodajské služby) švýcarského generálního štábu kapitán Hans Hausamann⁶⁴ krátce po válce upozornil švýcarského ministra obrany Karla Kobelta, že „by intervencí Bernu ve prospěch soukromého knížecího majetku mohly být ohroženy vztahy,

⁵⁹ HOFER, Walter, Gestaltung der diplomatischen Beziehungen der Schweiz zu neuen oder untergegangenen Staaten sowie zu Staaten mit grundlegenden Systemänderungen. In: BINDSCHEDLER, Rudolf L. – KURZ, Hans Rudolf – CARLGREN, Wilhelm – CARLSSON, Sten (edd.), *Schwedische und schweizerische Neutralität im Zweiten Weltkrieg*, Basel 1985, s. 176–196.

⁶⁰ Ve své jinak kvalitní práci se problematice zastupování lichtenštejnských zájmů Švýcarskem v období druhé světové války bohužel zcela vyhnul SCHMID, Daniel C., *Dreiecksgeschichten. Die Schweizer Diplomatie, das „Dritte Reich“ und die böhmischen Länder 1938–1945*, Zürich 2004 (dále jen: SCHMID, Dreiecksgeschichten).

⁶¹ Princ Jindřich knížecí vládě, 23. 2. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14. Výzva zazněla během první Jindřichovy návštěvy u vyslance Karla Stuckého, zástupce šéfa zahraničního oddělení EPD.

⁶² Ministerstvo zemědělství, záznam o poradě, 19. 8. 1947, No. příloha k č. j. 73051/47-IX/A-22, NA, Kt. MS 1700.

⁶³ Kopecký MZV, 26. 6. 1945, No. Čj.0413/45, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1945–1946 (číslo kartonu chybí). Švýcarsko-sovětské diplomatické styky byly navázány až v březnu 1946. Viz: <http://www.amsdruckschriften.bar.admin.ch/viewOrigDoc.do?ID=80000186> (staženo 5. 10. 2012).

⁶⁴ K činnosti „Büro Ha“: MATT, Alphons, *Zwischen allen Fronten. Der Zweite Weltkrieg aus der Sicht des Büros Ha*, 2 vyd., Frauenfeld 1969. Hodnotu práce však výrazně snižuje zřejmý selektivní výběr témat, chybí také odkazy na archivní zdroje.

jejichž cílem bylo navázání diplomatických styků Švýcarska s Ruskem“ (Sovětským svazem – pozn. autora).⁶⁵

Hausamann své varování zdůvodňoval zapojením Lichtenštejnska a jeho vládnoucí dynastie během války do proněmeckých aktivit. Ministra informoval, že na půdě knížectví „bylo německé věci napomáháno tak, že to sotva mohlo být horší.“ Svě tvrzení podpořil poukazem na to, že se zde „konal nespočet konferencí, kterých se kromě zástupců německé zpravodajské služby, gestapa atd. účastnili také knížecí funkcionáři. O tom, že byl kníže o jejich průběhu informován, si povídají vrabci na střeše.“ Poukazoval také na to, že dva blíže nespecifikovaní sekretáři knížete „spolupracovali s Němci,“ přičemž kníže podle jeho názoru o těchto jejich aktivitách věděl. Ještě horší však byl podle něj fakt, že o těchto skutečnostech byla informována Moskva.⁶⁶ Byl ovšem o nich informován i československý vyslanec Kopecký, který o nich referoval během své návštěvy v Praze někdy v létě 1945. Za hlavu německé špionážní sítě přitom označil již bývalého místopředsedu lichtenštejnské vlády Aloise Vogta.⁶⁷

Jde nesporně o závažnou, avšak přece jen vágní informaci o roli knížete a jeho nejbližšího okolí, klíčové detaily chybí. Hausamann byl ovšem za války pod krycím jménem „Tell“ důvěrníkem šéfa představené zpravodajské základny československé vojenské zpravodajské služby majora Karla Sedláčka. Oba se údajně velmi spřátelili, podle tehdejšího šéfa československé vojenské zpravodajské služby generála Františka Moravce byl Sedláček u Hausamannů „považován prakticky za člena rodiny.“⁶⁸ Díky Hausamannovi Sedláček navázal spojení na slavnou špionážní skupinu „Rote Drei“, která předávala hodnotné špionážní informace Sovětům a Sedláčkovým prostřednictvím i Západu.⁶⁹

Ve vztahu k Lichtenštejnům Sedláček díky Hausamannovi dodal československé exilové vládě do Londýna a později i do právě osvobozené Prahy, stručné informace o chování Lichtenštejnů v období druhé světové války. Klíčové hlášení pochází z února 1945, ve svých starších depeších se Sedláček Lichtenštejnsku a jeho panující dynastii nevěnoval. Nápadná časová shoda vzniku hlášení s Kopeckého schůzkou s princem Jindřichem však zřejmě není náhodná. Není vyloučeno, že vyslanec před schůzkou požádal Sedláčka a jeho prostřednictvím i Hausamanna o informace.

⁶⁵ Hausamann spolkovému radovi Kobeltovi, 2. 7. 1945, BAR, E 2001 (E) 1969/262, Behältnis 59.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Kopecký MZV, 30. 7. 1945, No. č. j. 0472/45 DrJK/M, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1945–1946.

⁶⁸ MORAVEC, František, *Špión, jemuž nevěřili*, Praha 1990, s. 262–263.

⁶⁹ K „Rote Drei“ a Sedláčkově roli srov. https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol113no3/html/v113i3a05p_0001.htm (staženo 9. 10. 2012).

Svou únorovou depeši Sedláček odůvodnil přímo faktem, že „*kníže Lichtensteinský má na Moravě stále velké statky*.“ Pokázal stejně jako Hausamann v dopise Kobeltovi na činnost Aloise Vogta a dalších dvou osob z okolí knížete, mj. kabinetního sekretáře Ruperta Rittera, kteří prý pracovali pro neupřesněnou německou zpravodajskou službu. S výslovným odvoláním na švýcarská úřední akta, která prý dostal k nahlédnutí, Sedláček tvrdil, že „*kníže Liechtensteinský o všem věděl a ví a je [...] mlčky srozuměn s tímto počínáním*.“ František Josef prý dovoloval, aby bylo území knížectví používáno pro různé schůzky šéfů gestapa a byli odsud vysíláni němečtí agenti proti Spojencům. A Sedláček uzavíral: „*Proti této protispojenecké činnosti svých úředníků kníže nejen, že nezakročil, ale jak ve švýcarských úředních aktech je uvedeno, této činnosti pomáhá* (Beihilfe leistet – Sedláček cituje přímo z neupřesněného originálu).“⁷⁰

Hausamann byl tedy Československu „*přátelsky nakloněn*“ a zdá se, že i později s ním českoslovenští diplomaté byli čas od času v kontaktu.⁷¹ Vzhledem k Hausamannově postavení nelze jeho tvrzení *a limine* odmítnout.⁷² Těžko si lze představit, že by svému představenému poskytl zcela zavádějící a mylné informace. Ostatně část výše uvedených tvrzení potvrdil v dopise knížeti také jeho diplomatický rada hrabě von Bondern. Lichtenštejnský premiér Josef Hoop podle něj za války mimo jiné udržoval těsné kontakty s gestapem. Samotného knížete pak Bondern kritizoval mj. za to, že se zúčastnil slavnostního otevření zbrojovky Presta,⁷³ která za války dodávala válečný materiál Německu. Vytýkal mu také časté pobyty v Německu, které podle jeho názoru škodily pověsti knížete u Spojenců.⁷⁴

Hausamannova výzva byla předána politickému departmentu, kde z ní zřejmě vyvodili příslušné závěry. Šéf zahraničního oddělení politického departementu vyslanec (Minister) Walter Otto Stucki v polovině července 1945 instruoval generálního konzula v Praze Hubera, aby prozatím jen informoval o akcích namířených proti lichtenštejnskému majetku, zatímco „*zahájení oficiálních kroků*“ se odkládá do té doby, než se vyřeší otázka, zda je Švýcarsko vůbec oprávněno Lichtenštejnsko v Praze zastupovat, nebo když Československo samo výslovně vyjádří ochotu „*převzít naši intervenci ve věci knížecího lichtenštejnského*

⁷⁰ Sedláček, Zpráva ze dne 19. února 1945, No. Bgl 021411-45, Vojenský ústřední archiv Praha, Vojenský historický archiv, Sbirka 37, signatura 25-12. Další depeši poslal Sedláček 25. 5. 1945, No. Bgl 052512, tamtéž. Doplnil v ní pouze informace o A. Vogtovi.

⁷¹ Čsl. vyslanectví Bern MZV Praha, 5. 11. 1947, No. 12941/47, NA, MS, Kt. 1700. Vztahy s Hausamannem na podzim 1947 ochladly.

⁷² Ke vstřícným gestům knížete vůči nacistickým špičkám GEIGER, 2010, s. 245 a dále.

⁷³ K Press- und Stanzwerk AG, Eschen (Presta) blíže viz GEIGER *et al.*, 2009, s. 133–135.

⁷⁴ Bondern Františku Josefovi II., memorandum, bez data (1946?), SL-HAL, FA, Kt. 661.

*majetku.*⁷⁵ Švýcarskou ochranu ale Lichtenštejnové na jaře 1945 naléhavě potřebovali. Československé úřady totiž po dokončení osvobodování země v květnu 1945 tvrdě zasáhly proti místní německé menšině.

7. Uvalení národní správy a konfiskace majetku rodu Lichtenštejnů v roce 1945

Úvahy o tzv. odsunu Němců zahájil československý domácí a zahraniční odboj již krátce po likvidaci Československa v březnu 1939. Vlastní přípravy pak odstartovalo memorandum o válečných cílech, které v únoru 1941 předal prezident republiky v exilu Edvard Beneš britské vládě.⁷⁶ Předpokládal zde, že po válce dojde k likvidaci souvislého pásu německého osídlení v pohraničí. Část etnických (tzv. sudetských) Němců měla být přesunuta do vnitrozemí a současně by Německu mohly být odstoupeny některé malé, v podstatě jen etnickými Němci osídlené oblasti. Benešův postoj se však pod vlivem domácího odboje postupně radikalizoval. V roce 1942 sice prezident stále počítal s odstoupením menších oblastí Německu, současně již ale předpokládal transfer téměř 1,5 milionů Němců do Německa. Cílem bylo snížit počet etnických Němců žijících v Československu ze tří na jeden milion.⁷⁷ Domácí odboj však naléhal na odsun veškerého německého obyvatelstva. Zprávy zasilané odbojovými skupinami z protektorátu do Londýna svědčily o rostoucí nenávisti vůči Němcům.⁷⁸

Zamýšlený odsun německého obyvatelstva ovšem nemohl proběhnout bez souhlasu velmocí. Proto Beneš a exilová vláda vyjednávali s Anglosasy, Sověty i Francouzi. Rámcový souhlas příslušných vlád se podařilo získat v letech 1942–1943, o konkrétním provedení odsunu se však diskutovalo až do konce války. V listopadu 1944 bylo výše uvedeným vládám předáno memorandum, podle něhož nemělo v Československu zůstat více než 800 000 Němců.⁷⁹ V posledních měsících války se však Londýn a zvláště Washington k odsunu stavěly velmi opatrně. Byly totiž toho názoru, že odsun Němců je jen částí celkového řešení německé otázky a požadovaly proto mezinárodní dohodu o této záležitosti. Té bylo dosaženo na konferenci v Postupimu, konkrétně pak v článku XII *Protocol of Proceedings of*

⁷⁵ Stucki Huberovi, 11. 7. 1945, No. B. 24. Liechtl. – DO/YP, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Behältnis 59.

⁷⁶ VONDROVÁ, Jitka. *Češi a sudetoněmecká otázka 1939–1945*. Dokumenty, Praha 1994, s. 84–92.

⁷⁷ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, Praha 2002, s. 255–256 (dále jen: KUKLÍK, 2002).

⁷⁸ Cf. e.g. Zpráva z domova o růstu nenávisti vůči Němcům, 10. 7. 1944, No. 135, in: VONDROVÁ, 1994, s. 279.

⁷⁹ Memorandum československé vlády o transferu Němců z Československa (Memorandum of the Czechoslovak Government on the transfer of Germans from Czechoslovakia), in: VONDROVÁ, 1994, 303–308.

*the Potsdam Conference*⁸⁰ a v článku XIII *Mitteilung über die Dreimächtekonferenz von Berlin*.⁸¹ Zda bylo toto rozhodnutí tzv. Velké trojky právně závazné je dodnes předmětem diskuzí.

Bez ohledu na pochybnosti Anglosasů došlo krátce po osvobození k tzv. „divokému odsunu“ zhruba 600 000 Němců. Šlo o násilnou, nehumánní formu odsunu, při kterém zahynulo asi 25 000 lidí.⁸² Organizovaný odsun německého obyvatelstva byl zahájen až v lednu 1946. V průběhu jednoho roku bylo do Spojenci okupovaného Německa odsunuto asi 2 200 000 osob. Nešlo však výlučně o sudetské Němce, ale i o tzv. říšské Němce, kterých se v průběhu války na území Československa přistěhovalo asi 400 000.⁸³

Postavení obyvatel německé (a maďarské) národnosti po válce upravovaly dekrety prezidenta republiky. Některé z nich byly připraveny již za války. Šlo například o dekret č. 33/1945 Sb. z 2. srpna 1945, jehož koncept byl vypracován londýnskou exilovou vládou a v létě 1945 byl jen drobně pozměněn. Na základě dekretu pozbyly československé občanství všechny osoby německé a maďarské národnosti (ethnicity). Pojem národnosti dekret nespécifikoval. Ministerstvo vnitra však v pokynu zemským a okresním národním výborům (místní správě) stanovilo, že se má vycházet z údajů o národnosti získaných během sčítání lidu v prosinci 1930, v přihláškách k pobytu, původu rodičů, školnímu vzdělání atp. Za jistých okolností mohly být za Němce považovány i osoby, které se hlásily k české národnosti.⁸⁴

8. Dekrety prezidenta republiky

Z pohledu Lichtenštejnů, kteří nebyli československými občany, však hrály rozhodující roli dekrety číslo 5 a 12/1945 Sb. Dne 23. května 1945 totiž vyšel ve sbírce zákonů Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů číslo 5.

⁸⁰ Protocol of the Proceedings, 1 August, 1945, <http://www.mzv.cz/file/198471/Potsdam1111.pdf> (staženo 5. 10. 2012).

⁸¹ Mitteilung über die Dreimächtekonferenz von Berlin, 2. 8. 1945, Amtsblatt des Kontrollrats in Deutschland. Ergänzungsblatt Nr. 1. Reprint. Stiftung Preußische Schlösser und Gärten Berlin-Brandenburg, Berlin 1997, s. 11–20.

⁸² O počtu obětí divokého odsunu se vedly diskuse. Vycházím z údajů publikovaných česko-německou komisí historiků. *Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století – Konflikt gemeinschaft, Katastrophe, Entspannung. Skizze der Darstellung der deutsch tschechischen Geschichte seit dem 19. Jahrhundert*, München 1997, s. 68–69.

⁸³ KUKLÍK, 2002, s. 278.

⁸⁴ KUKLÍK, 2002, s. 287.

Přesně o měsíc později, dne 23. června 1945, pak vyšel Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa č. 12.⁸⁵

9. Bezpečnostní opatření lichtenštejnského vedení

Lichtenštejnové si byli vědomi, že po válce bude německá menšina pod tlakem a na sklonku války se proto pokusili na novou situaci připravit přímo na svých statcích. Princ Karel Alfréd jmenoval 12. dubna 1945 české inženýry do funkcí v pohraničních oblastech a vybavil je česky psanou plnou mocí. Okamžitě po osvobození tak měly tyto osoby převzít správu lesních úřadů do svých rukou.⁸⁶ Samotné osvobození bylo na pokyn knížete oslaveno jako odstranění „nelidské hrůzovlády“ a dále prezentováno jako spojení obnovené československé demokracie s „*mojí malou neutrální demokracií*“ (tj. Lichtenštejnskem – pozn. autora).⁸⁷ František Josef pak nařídil vyplatit jako dar zaměstnancům české národnosti mimořádně jeden měsíční plat navíc.⁸⁷

Během samotného osvobozování Československa sice na lichtenštejnském majetku nedošlo s výjimkou Valtic k větším škodám,⁸⁸ záhy se však objevily zprávy, které potvrzovaly nebezpečí zásahu ze strany československých úřadů. Kromě samotného vydání příslušných dekretů byly varovné i projevy významných vládních činitelů. Zvláště příznačný byl projev předsedy vlády Zdeňka Fierlingera, který 8. června 1945 oznamoval provedení konfiskace majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a nepřátel státu.⁸⁹ Bezprostřední důsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Princ Karel Alfréd nalezl již 14. června 1945 na vstupních dveřích pražské „*Holzhandelsniederlage*“ (Dřevoprůmyslové závody knížete z Liechtensteinů) oznámení, že podnik je kvůli zavedení národní správy uzavřen.⁹⁰

Také souběžně probíhající jednání úředníků správy knížecích lichtenštejnských statků na ministerstvu zemědělství zavdávala důvody k obavám. Úřad

⁸⁵ Sbirka zákonů a nařízení státu československého 5, částka 4, 23. 5. 1945 a Sbirka... 12, částka 7, 23. 6. 1945.

⁸⁶ Národní správa ONV v Litovli, 26. 8. 1946, No. 1209/b., MZA, F 28, Kt. 3602. Kvůli obavám ze zásahu gestapa prý vydávání plných mocí bylo drženo v tajnosti před německými zaměstnanci centrálního lesního ředitelství v Olomouci.

⁸⁷ Oběžník č. 8/1945, 24. 5. 1945, No. 1502, MZA, F 28, Kt. 3599.

⁸⁸ Princ Karel Alfréd byl během osvobozování „*unter Besonderem Schutz der Schweizer Vertretung*“ v Praze. EPD licht. vyslanectví Bern, 19. 6. 1945, No. B 24. Liecht. – AL, LLA, Kt. V 143/80. (Škodami na Valticku se zabýval Emil Kordiovský – pozn. redakce.)

⁸⁹ Schlagwortartiger Rückblick über die gegen das Haus Liechtenstein gerichteten Angriffe tschechoslowakischer Minister bezw. Behördenvertreter, bez data a čísla (červen 1945), LLA, Kt. V 143/46.

⁹⁰ Karel Alfréd Huberovi, 15. 6. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 647.

přítom vyslal do Olomouce, kde sídlilo centrální ředitelství lichtenštejnských statků, zaměstnance, který prováděl blíže neupřesněné šetření. Centrální ředitel František Svoboda nato na ministerstvu zemědělství vyhledal ing. Jiřího Kořátka, přednostu jeho IX. odboru zodpovědného za konfiskace. Šlo o bývalého příslušníka komunistického exilu v Moskvě.⁹¹ Kořátka se záměry ministerstva nijak netajil a Svobodovi řekl, že bude v brzké době uvalena národní správa, přičemž ředitel sám kvůli svým úzkým vazbám na Lichtenštejny nepřipadá v úvahu jako národní správce. Důvodem mělo být bezvládní v centrálním ředitelství, setrvání německých úředníků ve správě statků a pozdní jmenování českých úředníků. Na Svobodovy námítky údajně odvětil: „Právní stav nás nezajímá, neřešíme ho, to je věcí ministerstva zahraničí, zůstáváme pevní bez ohledu na okolnost, že vlastník je a) příslušníkem neutrálního státu, b) suverénem, c) na intervence západních strýčků.“⁹² Anonymní lichtenštejnský důvěrník na ministerstvu informace o brzkém zavedení národní správy potvrdil s tím, že úřad hodlá současně zkoumat, zda je Lichtenštejnsko vůbec samostatným státem. Na ministerstvu také obíhaly „směšná obvinění“ o chování lichtenštejnské správy za války. Měla prý pořádat „hon na partyzány“.⁹³

Generální konzul Huber proto 19. června 1945, tedy ještě před tím, než EPD omezil jeho aktivitu, upozornil československé ministerstvo zahraničních věcí (MZV), že kníže František Josef II. je hlavou samostatného státu.⁹⁴ Jeho zásah vyvolal ve spojení se staršími intervencemi v Černínském paláci (sídlo MZV) jisté znepokojení. Politická sekce MZV se obávala, že by okamžitá konfiskace mohla „vyvolat ve Švýcarsku a na západě nesprávný dojem o poměrech u nás.“⁹⁵ Počítala přitom s tím, že se případný spor s Lichtenštejny dostane dříve či později na mezinárodní úroveň. MZV proto žádalo ministerstvo zemědělství o zdrženlivost, avšak bezvýsledně.⁹⁵

Huberovi ovšem bylo již 20. června 1945 z Černínského paláce sděleno, že národní správa bude na lichtenštejnský majetek uvalena, protože všichni vedoucí pracovníci jeho správy byli Němci, kteří buď uprchli, nebo byli zatčeni.⁹⁶ Toto

⁹¹ DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*, Praha 1992, s. 643–645.

⁹² Karel Alfréd Huberovi, 15. 6. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 647.

⁹³ Schlagwortartiger Rückblick über die gegen das Haus Liechtenstein gerichteten Angriffe tschechoslowakischer Minister bezw. Behördenvertreter, bez data a čísla (červen 1945), LLA, Kt. V 143/46. Toto obvinění se mi nepodařilo prokázat.

⁹⁴ Právní rozbor o zavedení národní správy a o konfiskaci zemědělského a lesního majetku Františka Josefa II. panujícího knížete z Lichtenštejnu, 7. 11. 1945, No. chybí, Národní archiv Praha, Ministerstvo spravedlnosti (MS), Kt. 1700. Viz též Archiv Kanceláře prezidenta republiky (dále jen: AKPR), fond KPR, Kt. 260, inv. č. 1505/E.

⁹⁵ Tamtéž.

⁹⁶ Schlagwortartiger Rückblick über die gegen das Haus Liechtenstein gerichteten Angriffe tschechoslowakischer Minister bezw. Behördenvertreter, bez data a čísla (červen 1945), LLA, Kt. V 143/46.

tvrzení Huber zpochybnil 26. června, kdy ministerstvu zahraničí sdělil, že s výjimkou jediného (břeclavský lesní ředitel) němečtí zaměstnanci svou práci neopustili. Zatčen prý byl také jediný pracovník, lesní ředitel Richard Janda. Huber ovšem na základě podkladů od prince Karla Alfréda dodával, že tento zaměstnanec za války proti rodině šval německé okupační úřady a byl v roce 1936 přijat až po intervenci moravskoslezského zemského viceprezidenta Jindřicha Žáčka.⁹⁷

10. Lichtenštejnský pamětní spis (*Denkschrift*) z června 1945

Ve snaze zabránit zavedení národní správy a následné konfiskaci byl všem členům československé vlády na konci června 1945 blíže neupřesněnou cestou předán Pamětní spis „*Denkschrift*“, který ovšem podle poznámky na okraji neměl oficiální charakter. Obsahoval údaje a tvrzení, která se stala základem také pro pozdější obhajobu lichtenštejnských zájmů v ČSR. Podle názoru jeho anonymních autorů, kteří se opírali hlavně o starší expertizu profesora práva Jaromíra Sedláčka,⁹⁸ by uvalení národní správy či dokonce konfiskace neměly právní oporu ani v československém, ani v mezinárodním právu.⁹⁹

Zdůrazňovalo se přitom, že kníže František Josef II. je hlavou samostatného, za války neutrálního a mezinárodně uznaného státu, který má úzké vztahy se Švýcarskem. Poněkud diskutabilní bylo tvrzení, že za války na území Lichtenštejnska neexistovaly nacistické struktury, formace a podobně. Jádrem pamětního spisu ovšem byly vývody jeho autorů o právním postavení dynastie v Československu.

Podle jejich názoru patřil i přes zrušení fideikomisů v ČSR v roce 1924 i nadále majetek celému rodu a nikoli jen panujícímu knížeti, který však jako vlastník figuroval v pozemkových knihách. Opírali se přitom o skutečnost, že zákonem rakouské říšské rady číslo 15 z 12. ledna 1893 byl vládnoucí kníže uznán cizím suverénem a současně jen jemu a právě jemu připadla správa rodového fideikomisu.

Situaci dále komplikovala skutečnost, že stát Lichtenštejnsko měl podle nich nárok na to, aby kníže statky v ČSR udržel, „*protože jsou určeny ke krytí státních výdajů a je jimi garantována integrita a nezávislost knížectví.*“¹⁰⁰ Lichtenštejnsko

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Resumé aus dem Gutachten des Universitäts- Professor JUDr. Jaromír Sedláček, in deutscher Übersetzung, LLA, Kt. V 143/59. Tiskem vyšlo: SEDLÁČEK, Jaromír, *Právní posice rodu knížat z Liechtensteinu a na Liechtensteine podle práva československého*, Olomouc 1928.

⁹⁹ Argumentace přitom částečně vycházela z Memorandum über die Frage der Enteignung Fürst Liechtenstein'schen Grundbesitzes in der Tschechoslowakei, 29. 5. 1945, LLA, V 143/32.

¹⁰⁰ Lichtenštejnský stát se vzdal pravidelného příspěvku od knížete ve výši 20 000 CHF v prosinci 1943. Hoop knížeti, 22. 12. 1943, No. chybí, SL-HAL, KK, Kt. 1-125 1944. Kníže však státu přispíval i později, například na udržování vyslanectví v Bernu. Konferenz auf Schloss Vaduz, 14.–18. 4. 1947, LLA, Kt. V 143/75.

totiž bylo v 18. století císařem potvrzeno jako celek. K tomu je třeba dodat, že se stalo součástí fideikomisu primogenitury, přičemž příjmy z fideikomisu garantovaly plnění povinností knížete jako panovníka.¹⁰¹ Majetek dynastie v Československu tak prý byl tzv. korunním zbožím. Zde je ovšem třeba poznamenat, že šlo o tvrzení poněkud kontraproduktivní, protože zpochybňovalo samy základy nezávislosti a samostatnosti knížectví.¹⁰²

Významnou součástí argumentace byla tvrzení zdůrazňující nezávadnost počinání rodu v období druhé světové války. Opírala se především o skutečnost, že v protektorátu byla naprostá většina lichtenštejnských zaměstnanců české národnosti. Podle memoranda i dalších dokumentů měli Lichtenštejnové na jeho území k 1. dubnu 1945 celkem 211 zaměstnanců, z toho jen 24 etnických Němců. Značná část z německého osazenstva pak pracovala v centrálním (lesním) ředitelství v Olomouci (celkem 11 z jeho 23 zaměstnanců), které bylo příslušné i pro Sudety a k Německu dočasně připojené Rakousko. Centrálním ředitelem pak byl prý Čech, František Svoboda.¹⁰³

Skutečnost se ovšem od tohoto tvrzení poněkud odchylovala. Centrální ředitelství v Olomouci totiž bylo zrušeno knížecím výnosem z ledna 1942. Ve městě zůstalo pouze Centrální lesní ředitelství, které bylo jen jedním ze čtyř referátů centrální správy, jejichž většina sídlila ve Vídni. Svoboda byl poté vedoucím samostatného právního oddělení, lesní ředitelství vedl sudetský Němec Oskar Janacek.¹⁰⁴ Do čela centrálního ředitelství se Svoboda vrátil zřejmě až na jaře 1945. Kdy přesně ke změně došlo, se nepodařilo zjistit, po osvobození však Svoboda vystupoval opět v roli centrálního ředitele. V pamětním spisu se také pochopitelně nezmiňovalo, že v Sudetech mezi zaměstnanci jednoznačně dominovali Němci v poměru 242 : 51. Zdůvodňovalo se to tím, že Spojenci uznávali až do roku 1941, resp. 1942 anexi Sudet Německem, a proto „nebyl žádný důvod přistupovat k této oblasti jako k české.“¹⁰⁵

¹⁰¹ Resumé aus dem Gutachten des Universitäts Professor JUDr Jaromír Sedláček, in deutscher Übersetzung, LLA, Kt. V 143/59.

¹⁰² Takto argumentoval ve svém antilichtenštejnském pamfletu HRUBANT, Jaroslav, *Lichtensteinové. K dějinám páté kolony u nás*, Praha 1945.

¹⁰³ Denkschrift in der Angelegenheit der liechtensteinischen Besitzungen i. d. ČSR, 22.–28. 6. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/62.

¹⁰⁴ Erlas betreffend der Neuorganisation der fürstlichen Verwaltung, „Mitte Januar 1942“, SL-HAL, KK, Kt. 1-120 1942. Zentralforstdirektion (centrální lesní ředitelství) byla zároveň Forstreferat (lesní referát) v rámci Zentralverwaltung (centrální správa). Janacek měl být původně jen zástupcem vedoucího referátu prince Karla Alfréda. V únoru 1944 se o něm v jiném dokumentu mluví jako o řediteli. Byl také lépe odměňován než Svoboda. Martin an die Fürstliche Zentralverwaltung, Zentralforstdirektion, resp. Rechtsabteilung, 3. 2. 1944, No. 8. a 9, SL-HAL, KK, Kt. 1-125 1944.

¹⁰⁵ Denkschrift in der Angelegenheit der liechtensteinischen Besitzungen i. d. ČSR, 22.–28. 6. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/62

Dočasné odsunutí Svobody do méně nápadné pozice šéfa oddělení mohlo souviset jednak se snahou německé okupační správy prosadit do vedoucích funkcí Němce a dále pak se skutečností, že Svoboda byl za války vyšetřován pro podezření z velezrady a musel se hájit před lidovým soudem ve Vratislavi, kde v jeho prospěch svědčil generální zmocněnec knížete pro správu statků na území bývalé ČSR princ Karel Alfréd.¹⁰⁶ Podle materiálů lichtenštejnské proveniencie naléhaly okupační úřady na odvolání Svobody již krátce po zřízení protektorátu. Několik měsíců poté prý „úřad lesního dozoru při olomouckém oberlandrátovi“ vyhrožoval, že pokud ředitel a někteří jeho čeští podřízení nebudou odvoláni „*muselo by být dosazeno komisařské vedení.*“¹⁰⁷

V pamětním spise určeném československým ministrům se dále zdůrazňovalo, že lichtenštejnská správa různým způsobem podporovala své nacisty pronásledované zaměstnance. V jiných dokumentech jsou uváděny i konkrétní případy, na jejich detailní rozbor však není v tomto příspěvku prostor. Jako příklad uvádím zaměstnankyni centrálního lesního ředitelství Boženu Václavíkovou, jejíž manžel byl popraven. Lichtenštejnská správa poté odmítla vyhovět pokynu okupačních úřadů a nepropustila ji.¹⁰⁸ Tato tvrzení společně s poukazem na výhodný systém lichtenštejnského penzijního zabezpečení umožňovala odmítnout tezi o Lichtenštejnech jako „*vykořisťovateli českých lidí*“.

Zde je třeba dát pamětnímu spisu za pravdu, protože čeští zaměstnanci po válce oceňovali přístup knížete k nim. V roce 1941 došlo k jednorázovému zvýšení lichtenštejnských penzí tak, aby nebyli diskriminováni zaměstnanci v protektorátu, kteří měli kvůli Němci stanovenému kursu koruny vůči marce o 1/3 nižší penze než jejich na stejných místech působící kolegové v Říši. Náklady této akce, jež prospěla především zaměstnancům českého původu, kterých byla v protektorátu drtivá většina, byly kryty z rezerv lichtenštejnského penzijního fondu.¹⁰⁹ V roce 1944 bylo zlepšeno postavení osob přijatých u Lichtenštejnů do zaměstnání po roce 1921. Jak sami zaměstnanci uváděli, šlo za války zejména o Čechy, kteří nahradili Němce, jež museli narukovat. Tito noví zaměstnanci byli přijati do penzijního fondu za poměrně výhodných podmínek. Kníže by byl býval ochoten jim vyjít ještě více vstříc, ale „*nemohl za tehdejších poměrů zaměstnancům českým [...] poskytnouti větších výhod než svým zaměstnancům v Rakousku. Tam pak nechtěl tak učinit*“

¹⁰⁶ Denkschrift in der Angelegenheit der liechtensteinischen Besitzungen i. d. ČSR, 22.–28. 6. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/62.

¹⁰⁷ Original zu Verteidigung der tschechischen Beamten, 29. 5. 1945, Beilage, LLA, Kt. 143/32.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Pensionsfond der Fürst Liechtenstein'schen Angestellten im Protektorat Böhmen und Mähren knížeti, 4. 9. 1941, SL-HAL, KK, Kt. 51-135 1941. Kníže žádost schválil 11. 9. 1941. Tamtéž.

*proto, že v říši mělo býti veškeré pojištění znacizováno a on nechtěl svými prostředky zbytečně tuto akci v říši podporovati [...].*¹¹⁰

Závěrem se pamětní spis opět věnoval právnímu postavení Lichtenštejnů v Československu. Přímou reagoval na dekret číslo 12 a zdůrazňoval, že majetek patří celému rodu a nikoli pouze knížeti. Lichtenštejnská správa „*nesloužila záměrně a úmyslně německému vedení války nebo fašistickým či nacistickým cílům.*“ A i kdyby byl vlastníkem pouze kníže, nešlo podle názoru Lichtenštejnů o osobu německé nebo maďarské národnosti ve smyslu § 1 a 2 dekretu číslo 12 a paragr. 4 a 6 dekretu číslo 5 prezidenta republiky.¹¹¹ Zdůvodňovalo se to tím, že se prý kníže, jak to dekrety požadovaly, po roce 1929 nepřihlásil k německé nebo maďarské národnosti a nebyl ani členem národních skupin, útvarů či politických stran, které sdružovaly Němce a Maďary.¹¹²

11. Argument – sčítání lidu z roku 1930

Československé úřady ovšem po válce tvrdily opak. Kníže se podle nich přihlásil k německé národnosti během sčítání lidu z 1. na 2. prosince 1930. Originál sčítacího formuláře z Velkých Losin se zachoval v pražském národním archivu. Celkem 7 členů domácnosti prince Aloise Lichtenštejna, mezi nimi i pozdější kníže František Josef II., mají u svého jména zapsanu národnost, v originále „*Nationalität (Muttersprache)*“, německou. Formulář ovšem vykazuje nápadnou vadu, nebyl totiž podepsán přednostou domácnosti princem Aloisem, ale pouze úředníkem lichtenštejnské správy. Kromě toho byl tiskopis v části vyhrazené podpisu přednosty domácnosti opatřen otiskem razítka ředitelství velkolesinského velkostatku s poznámkou „*bevollmächtigt*“ (zplnomocněn).

Kníže tak byl v Československu sčítán, byť jak bude později ukázáno, Lichtenštejnové i lichtenštejnská vláda tvrdili opak.¹¹³ Nebylo podstatné, že se v den sčítání údajně nenacházel ve Velkých Losinách, kde byl hlášen. Při sčítání totiž byly

¹¹⁰ Lichtenštejnští zaměstnanci čs. ministerstvu financí, pravděpodobně 1946, MZA, F 28, Kt. 3602.

¹¹¹ Dekret prezidenta republiky ze dne 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, vyšlo ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého (Sb. z. a n.), částka 4, 23. 5. 1945. Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, vyšlo ve Sb. z. a n. 23. 6. 1946, částka 7.

¹¹² Denkschrift in der Angelegenheit der liechtensteinischen Besitzungen i. d. ČSR, 22.–28. 6. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/62.

¹¹³ Princ Karel Alfréd konfiskačnímu odboru min. zemědělství, 27. 11. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/80. Lichtenštejnská vláda později potvrdila, že kníže v této době pobýval v Lichtenštejnsku. Licht. vysl. EPD, 17. 12. 1945, No. 1149, tamtéž.

evidovány i osoby dočasně nepřítomné v místě bydliště. Ze sčítacího archu však navíc vyplývá, že přítomen byl, je totiž uveden v části A archu (Osoby v bytě přítomné v noci z 1. na 2. prosince 19030), nikoli části B (dočasně nepřítomní). Je tedy nutné konstatovat rozpor mezi úředním potvrzením lichtenštejnské vlády o tom, že se František Josef II. během sčítání nenacházel na území ČSR a samotným sčítacím archem. Nelze ale vyloučit, že šlo o chybu lichtenštejnské správy či odpovědného sčítacího komisaře. Na poradě právníků s knížetem a některými dalšími členy rodiny byla v dubnu 1947 vyslovena domněnka, že sčítací arch byl zfalšován.¹¹⁴

Konstatováním o sporných okolnostech sčítání v roce 1930 však není možné otázku národnosti knížete uzavřít. Z období druhé světové války totiž existuje řada dokumentů nepřímě svědčících o jeho německém cítění. Osobní referent říšského a pruského ministra vnitra ministerský rada dr. Franz Metzner o princí Františku Josefovi v dubnu 1938 napsal: „*Je vůči Německu pozitivně naladěn a má mít také dobrou pověst u rakouských nacistů.*“ (v něm. orig.: „*Er ist für Deutschland positiv eingestellt und soll auch bei den österreichischen Nationalsozialisten in gutem Ruf stehen*“).¹¹⁵ Vysoký úředník říšského místodržitelství Niederdonau, vrchní vládní rada dr. Mell uvedl v roce 1942 v rozhovoru s jedním z knížecích právníků věnovaném zamýšlenému rušení církevních patronátních práv držených občany cizích států či příslušníky Protektorátu Čechy a Morava, „*že Jeho Jasnost je německým knížetem, je srostlý s osudem německého národa a postupuje s ním v jednotě*“ (v něm. orig.: „*dass Se. Durchlaucht ein deutscher Fürst sei, der mit dem Geschicken des deutschen Volkes verwachsen sei un einig gehe*“) a místodržitelství proto na rušení lichtenštejnských patronátů nemá zájem.¹¹⁶ V červnu 1943 pak říšské ministerstvo zahraničí v interním materiálu uvedlo, že „*kníže František Josef II. na rozdíl od svého předchůdce (tj. Františka I. – pozn. autora) stále projevuje porozumění pro Třetí říši a vždy se hlásí ke své německé národnostní příslušnosti*“ (v něm. orig.: „*jedenfalls hat Fürst Franz Joseph II. im Gegensatz zu seinem Vorgänger stets Verständnis für das Dritte Reich gezeigt und sich immer zu seiner deutschen Volkszugehörigkeit bekannt*“).¹¹⁷ Pronacistický lichtenštejnský vice-premiér Alois Vogt ujišťoval na podzim 1942 během své návštěvy Berlína říšské ministerstvo zahraničí, že „*kníže sice není nacistou, ale je ve skrze uvědoměným*

¹¹⁴ Konferenz auf Schloss Vaduz, 14.–18. 4. 1947, LLA, Kt. V 143/75.

¹¹⁵ Metzner Friedrichu Christianovi Prinz zu Schaumburg-Lippe (vrchní rada na říšském ministerstvu propagandy), 11. 4. 1938, No. chybí, PAAA, Regal (dále jen: R) 375, Kt. 7629.

¹¹⁶ Otto Mayr an Josef Martin, 29. 6. 1942, No. chybí, SL-HAL, KK, Kt. 1-120 1942. Kompetenci ve věci patronátů rozhodnout ale měla říšská ministerstva zahraničí a vnitra.

¹¹⁷ Aufzeichnung, 29. 6. 1943, No. zu Prot. A 8339 VII 110, PAAA, R 133, Kt. 28417.

Němcem“ (v něm. orig.: „*der Fürst sei zwar kein Nationalsozialist, aber durchaus deutschbewusst*“).¹¹⁸

Františka Josefa tedy nelze označit za nacistického sympatizanta. Navíc samo říšské ministerstvo zahraničí dávalo jeho vstřícné chování do souvislosti s obrovským majetkem dynastie na území říše.¹¹⁹ Vědomí německé národní příslušnosti však u něj zřejmě bylo zakořeněno. Ze zachovaných dokumentů lze navíc vyvodit, že o přiznání německé národní příslušnosti za války projevil zájem. Vídeňský vládní prezident dr. Hans Dellbrügge totiž v červenci 1941 sdělil lichtenštejnské kabinetní kanceláři následující: „*na Váš dopis z 18. června, č.j. 65 a s odvoláním na protokol ze 14. července 1941 bylo stanoveno, že na vládnoucího knížete Františka Josefa v. Liechtenstein je třeba nahlížet jako na osobu německé národnosti.*“¹²⁰

Kníže, respektive především jemu blízké osoby, tj. někteří členové rodiny, členové lichtenštejnské vlády a knížecí advokát, hamburský právník dr. Albrecht Dieckhoff, tedy v kontaktu s německými, okupačními i protektorátními úřady zdůrazňovali německou etnicitu panovníka. Ve spisech z období války se nevyskytuje tvrzení, které Lichtenštejnové často užívali v poválečném období, že by František Josef II. byl „*lichtenštejnské národnosti*“. Bylo tomu tak přesto, že se podle v roce 1945 vydaného potvrzení místního národního výboru ve Velkých Losinách, kde před válkou žil v rodině otce, v obci policejně hlásil jako lichtenštejnský občan s lichtenštejnskou národností.¹²¹ Lichtenštejnským státním občanstvím se však argumentovalo i za války. Kníže již v roce 1939 odmítl návrh svého lesního úřadu v Nových Zámcích, aby ve sporu se svým bývalým zaměstnancem zpochybnil kompetenci protektorátních soudů s odvoláním na to, že je „*Volksdeutsche*“ (etnický Němec).¹²² Kabinetní kancelář zamítavé stanovisko odůvodnila právě poukazem na lichtenštejnské občanství panovníka a dodávala, že německým soudům v protektorátu podléhají jen říšskoněmečtí občané. Současně ovšem netvrdila, že by František Josef II. nebyl německé národnosti.¹²³

Dieckhoff vznesl v červnu 1939 ve věci soudní jurisdikce vůči „*volksdeutsche Ausländer*“ (etnickým Němcům s cizím občanstvím), za kterého knížete

¹¹⁸ Protokol, 24. 11. 1942, No. Dg. Pol. Nr. 89, PAAA, R 133, Kt. 28417.

¹¹⁹ Aufzeichnung, 27. 2. 1939, No chybí, PAAA, R 123, Kt. 27874

¹²⁰ Dellbrügge Kabinetní kanceláři, SL-HAL, FA, Kt. 594. Uvedené dokumenty se nepodařilo nalézt.

¹²¹ Místní národní výbor Velké Losiny, 18. 7. 1945, Národní archiv Praha (dále jen: NA), fond Nejvyšší správní soud (NSS), Kt. 523.

¹²² Svoboda (centrální ředitelství) kabinetní kanceláři, 12. 10. 1939, No. Z 7603 J. R., MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D.

¹²³ Ritter Zentraldirektion, 16. 10. 1939, No. 84737801, MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D. Viz též František Josef II. Krajskému soudu civilnímu v Praze, 23. 8. 1940, MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D.

vydával, dotaz přímo na říšského protektora Konstantina von Neuratha.¹²⁴ Protektorovu odpověď se sice nepodařilo v archivech nalézt, z interního materiálu knížecí kabinetní kanceláře ale vyplývá, že nebylo žádných pochyb o příslušnosti českých protektorátních soudů ve sporech vedených knížetem v občanskoprávních záležitostech.¹²⁵ Na knížete se tedy nehledělo jako na říšskoněmeckého občana. Je třeba zdůraznit, že kníže měl na území třetí říše značné ekonomické zájmy, což mohlo být i důvodem proto, že se vůči německým úřadům prezentoval jako etnický Němec a nikoli jako Lichtenštejnec. Je však otázka, zda tato skutečnost má zásadní význam ve světle odškodnění, které, jak bude ještě ukázáno, Československo po válce přiznalo Švýcarům za zkonfiskovaný a znárodněný majetek, tedy i osobám s německým mateřským jazykem.

Vedle tvrzení, že se kníže ve sčítání lidu nikdy nepřihlásil k německé národnosti, bylo v Pamětním spisu z jara 1945 zásadní i další konstatování, totiž, že se panovník nechoval jako zrádce či nepřítel republiky, „*projevivší toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1937 až 1945*“ (§ 1 píis b. dekretu č. 12) a nebyl státně nespolehlivou osobou ve smyslu § 4 píis. b. dekretu č. 5.¹²⁶ Zde ovšem stojíme před komplexní problematikou chování Lichtenštejnů v období druhé světové války a za krize roku 1938. Výše uvedené tvrzení československé úřady po válce v podstatě nepřezkoumaly a konfiskaci majetku dynastie odůvodňovaly nikoli činností Lichtenštejnů za války, ale jejich údajnou německou národností. Je otázkou spíše právního charakteru, jak v této souvislosti vyložit např. neúspěšné snahy Lichtenštejnů o prosazení revize tzv. první československé pozemkové reformy, které kníže zahájil již v roce 1938 a pokračoval v nich zřejmě až do roku 1941 a dále pak údajné pokusy o dosažení změny pomnichovských hranic druhé republiky ve prospěch Německa v oblasti Břeclavi.¹²⁷ Peter Geiger také prokázal, že kníže poskytl podporu německým státním a stranickým organizacím, které na podzim 1938 budovaly svou

¹²⁴ Dieckhoff von Neurathovi, 13. 6. 1939, No. Dr. D/ulhu, LLA, Kt. V 13/9.

¹²⁵ Notiz (zřejmě Kabinetní kancelář, šifra A. K.), 22. 5. 1940, No. chybí, LLA, Kt. V 13/12.

¹²⁶ Na uvedeném místě dekretu se pravilo, že kromě osob německé a maďarské národnosti se za státně nespolehlivé považují: „*osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobraný, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské ľudové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.*“

¹²⁷ Výše uvedená problematika přesahuje rozměr této studie. Odkazují proto na svůj příspěvek HORČIČKA, Václav, *Eine Skizze der Problematik des Wirkens der Familie Liechtenstein in den Böhmschen und Mährischen Ländern während des Zweiten Weltkrieges*, JHVFL.

strukturu v odstoupených Sudetech. Například krnovským SA přispěl 1 000 marek na uniformy, celých 15 000 marek pak v listopadu téhož roku věnoval na výstavbu jednotek SS v Moravském Šternberku, Krnově a Opavě apod.¹²⁸ Jistě ale šlo i v tomto případě o to získat dobrou vůli německých úřadů a to jak ve věci revize pozemkové reformy, tak například v daňové oblasti.

V závěru pamětního spisu pro členy československé vlády se poukazovalo na mezinárodně právní souvislosti případné konfiskace lichtenštejnského majetku v ČSR. Knižte byl totiž hlavou za války neutrálního státu a měl proto nároky na odpovídající výsady. Dovožovalo se, že právě ohled na postavení cizinců vedl zákonodárce k tomu, aby v § 2 odst. 2 dekretu č. 12 připustil výjimku z konfiskace majetku všech Němců a Maďarů bez ohledu na občanství. Pokud by však přesto ke konfiskaci majetku cizinců došlo, měla být podle názoru lichtenštejnských právníků možná jen za stejných podmínek jako u plnoprávného domácího občana.¹²⁹

12. Ministerstvo zemědělství, národní správa

Vyvlastnění cizinců bylo problémem, jehož vážnost sice, jak vyplývá z výše uvedených pochybností ministerstva zahraničních věcí, připouštěla část československých vládních kruhů, na komunisty ovládaném ministerstvu zemědělství však nehodlali postup proti Lichtenštejnům zpomalit. Zavedení národní správy oslavil ministr zemědělství, komunista Julius Ďuriš, 25. června 1945. Přednesl tehdy veřejný projev, ve kterém chybně tvrdil, že Lichtenštejnům prý bylo za první pozemkové reformy zachováno 80 000 ha půdy, ačkoli ve skutečnosti to bylo jen zhruba 69 000 ha.¹³⁰

Ostrý postup vůči Lichtenštejnům neprosazovali pouze komunisté a jejich souputníci jako sociálnědemokratický předseda vlády Zdeněk Fierlinger, který o konfiskacích majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a nepřátel státu, jak již bylo uvedeno, veřejně mluvil 8. června 1945.¹³¹ Na počátku července 1945, mj. asi i v reakci na pamětní spis, prohlásil, že úkolem československého státu je zajistit, aby Češi a Slováci byli nespornými pány zdejší půdy. Na tom neměly nic změnit ani protesty zahraniční aristokracie a cizích států. „*To platí také o knížeti z Lichtenštejnu, který chce a myslí si, že bude nezávislým knížetem na naší půdě a nemusí*

¹²⁸ GEIGER, 2010, s. 235–237.

¹²⁹ Denkschrift in der Angelegenheit der liechtensteinischen Besitzungen i. d. ČSR, 22.–28. 6. 1945, No. chybí, LLA, kt. V 143/62.

¹³⁰ Projev ministra zemědělství J. Ďuriše, *Zemědělské noviny*, 26. 6. 1945, roč. 1, číslo 20, s. 1.

¹³¹ Schlagwortartiger Rückblick über die gegen das Haus Liechtenstein gerichteten Angriffe tschechoslowakischer Minister bezw. Behördenvertreter, bez data a čísla (červen 1945), LLA, Kt. V 143/46.

*se podřizovat našim zákonům.*¹³² Pozdější ministr spravedlnosti, člen levostředové národněsocialistické strany a bývalý politický referent v kanceláři prezidenta Beneše, Prokop Drtina se pak k lichtenštejnským stížnostem stavěl „zřejmě chladně“.¹³³ Současně je však třeba zdůraznit, že mezi národními socialisty Lichtenštejnové záhy našli určitou podporu. Například v dubnu 1946 se princ Jindřich v úředním dopise odvolával na „*nám nakloněné pražské vládní kruhy z řad českých národních socialistů*“.¹³⁴

Ministerstvo zemědělství tedy velmi rychle postupovalo směrem k uvalení národní správy na lichtenštejnské statky. Poté, co dne 25. června obdrželo z archivu ministerstva vnitra potvrzení, že podle sčítacího archu z roku 1930 se princ Alois Lichtenštejn ve Velkých Losinách přihlásil spolu s dalšími šesti členy rodiny, mezi nimiž byl i panující kníže František Josef II., k německé národnosti,¹³⁵ vydalo dne 26. června 1945 s odvoláním na dekret č. 5 prezidenta republiky rozhodnutí o uvalení národní správy a jmenování národního správce. Odůvodnění rozhodnutí se opíralo o následující tvrzení.

Na prvním místě se uvádělo, že rozsáhlý lichtenštejnský majetek, který leží ve třech českých zemích, má značný význam pro celý stát. Ten má také zájem zajistit pokračování hospodářské činnosti, a proto přistoupil k uvalení národní správy. Dále se ovšem ministerstvo pustilo do velmi diskutabilního rozboru dějin rodu Lichtenštejnů na československém území. Národní správou dotčený majetek prý dynastie získala po bitvě na Bílé hoře „*krádeží*“ majetku českých vlastníků a zůstala dodnes „*nepřítelem tohoto (československého – pozn. autora) národa.*“ Ministerstvo tvrdilo, že se kníže přihlásil k německé národnosti, centrální ředitelství v Olomouci i jednotlivé statky a podniky prý byly za okupace řízeny Němci a jen výjimečně Čechy. Vedoucí němečtí úředníci a německý personál byli „*z velké části organizovaní nacisté*“, pronásledovali hlavně v pohraničí partyzány a někteří z nich poskytovali informace německé armádě. Vedení správy se prý ochotně podřizovalo okupantům a plnilo jejich požadavky v personální oblasti, i pokud šlo o dodávky válečného materiálu. Po válce prý německé vedení uprchlo, majetek zůstal bez vedení a byl spravován jednotlivými národními výbory. Za pozoruhodné lze označit tvrzení ministerstva, že vedoucí úředníci sice ze sídla ředitelství v Olomouci utekli, stále však mají vliv na zbývající české zaměstnance a nedošlo proto ke zřízení závodního výboru,

¹³² Eine Rede Fierlingers, 2. 7. 1945, No. chybí, BAR, Bestand E 2001 (E), Akzession 1969/262, Behältnis (Schachtel) 27.

¹³³ Unterredung mit Stucki, Ende Dez. 45, LLA, Kt. V 143/106.

¹³⁴ Princ Jindřich Atteslanderovi, 16. 4. 1946, No. chybí, LLA, Kt. V 143/44. Mělo jít například o poslance Národního shromáždění dr. Gustava Buriana z Tábora.

¹³⁵ Archiv ministerstva vnitra ministerstvu zemědělství, 25. 6. 1945, No. 11867/A/45, NA, Ministerstvo spravedlnosti (MS), Kt. 1700.

resp. jmenování důvěrníka.¹³⁶ Ministerstvo zemědělství na základě těchto argumentů zavedlo národní správu a národním správcem jmenovalo profesora Vysoké školy zemědělské v Brně ing. Gustava Artnera.¹³⁷ Artner pak spolu s dalšími čtyřmi osobami tvořil Ústřední národní komisi pro správu bývalého lichtenštejnského majetku.

Artner podle prince Karla Alfréda vystudoval díky stipendiu princova blíže neupřesněného prastrýce a dala se proto od něj očekávat určitá vstřícnost.¹³⁸ To se však nepotvrdilo. Profesor sice původně patřil mezi stoupence křesťansky orientované Lidové strany, v létě 1945 byl ale údajně pod vlivem komunistů. Lichtenštejnský právní zástupce ho považoval za „*velmi slušného, ale zdrženlivého*“ a dodával, že profesor je toho názoru, že veřejnost na Moravě je vůči Lichtenštejnům velmi kritická. Za jeho odtažitostí prý stála skutečnost, že ministr zemědělství Ďuriš, konfiskaci lichtenštejnského majetku údajně „*považoval za věc své osobní prestiže*“.¹³⁹ Tak tomu zřejmě skutečně bylo. Když ZNV v Brně posílal do Prahy dokumentaci případu, bylo rozhodnuto, že ji příslušný úředník má předat buď Kořátkovi nebo osobně ministrově, což jistě nebylo obvyklé.¹⁴⁰

Argumentaci ministerstva zemědělství Lichtenštejnové samozřejmě, jak o tom svědčí mj. pamětní spis členům československé vlády, nepřijali a později, jak bude ukázáno, své argumenty dále rozvíjeli. Jisté pochybnosti o zdůvodnění rozhodnutí o uvalení národní správy měla Kancelář prezidenta republiky, jejíž právní odbor se obával, že by mohlo „*na mezinárodním fóru vyvolat ironickou kritiku*“.¹⁴¹ Lichtenštejnové ovšem brali kroky československých úřadů velmi vážně a zvažovali, jakým způsobem se vůči nim bránit.

13. Jednání na zámku ve Vaduzu v červenci 1945

Dne 3. července 1945 se ve Vaduzu setkal kníže s některými členy rodiny (princi Karlem Alfrédem, Ulrichem a Louisem) a spolupracovníky, se kterými se radil o taktice dalšího postupu. Princ Karel Alfréd, který přijel na schůzku z Československa, byl přesvědčen, že by dynastie měla okamžitě učinit významné vstřícné kroky vůči pražským úřadům. Doporučoval dobrovolně odstoupit zhruba 40 %

¹³⁶ Min. zem. ČSR, Bescheid über die Einführung der Nationalverwaltung und Ernennung eines Nationalverwalters, 26. 6. 1945, No. Z. 20.037-V/1/1945, LLA, Kt. V 143/33.

¹³⁷ Srov. HORÁK, 2010, s. 141. Princ Karel Alfréd, Tagebuch 8. 11.–3. 12. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 666.

¹³⁸ Princ Karel Alfréd, Tagebuch 8. 11.–3. 12. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 666.

¹³⁹ Sobička princů Karlu Alfrédovi, 7. 8. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 647.

¹⁴⁰ Lístek psaný rukou vložený do akt, bez data a čísla, MZA, B 280, Kt. 4578-DOD.

¹⁴¹ Právní rozbor o zavedení národní správy a o konfiskaci zemědělského a lesního majetku Františka Josefa II. z Liechtensteinu, 7. 11. 1945, No. chybí, AKPR, KPR, Kt. 260, inv. č. 1505/E. Viz též NA, MS, Kt. 1700.

statků, ovšem s výhradou plné náhrady ve směnitelných devizách.¹⁴² Princ tak dále rozvíjel své neortodoxní úvahy na téma budoucnosti rodinného majetku, o nichž již bylo referováno výše.

Aktuální princův návrh odmítl přítomný šéf finančního referátu knížecí centrální správy Emil A. Schmid s tím, že nemá naději na realizaci. Československá vláda si podle něj nemohla politicky dovolit vyplatit plné odškodnění poté, co obyvatelstvu oznámila vyvlastnění bez náhrady. Na plné odškodnění pak podle jeho názoru Praha neměla k dispozici dostatek zahraničních deviz a nebyla by kvůli kompenzacím Lichtenštejnům ochotna prodávat umělecké předměty, rozpouštět skromné zlaté rezervy či si kvůli tomu vzít v cizině půjčku. Schmid proto doporučoval neústupnost, protože rodina vlastní lesní majetek již stovky let a „*proto nesmí být bez boje snadno vzdán.*“ Schmid upozorňoval, že politické dění v Československu je v pohybu a tamní vládu „*je třeba považovat spíše za přechodný režim.*“¹⁴³

Kníže se postavil za Schmidu. Hlavním výsledkem porady tak bylo rozhodnutí pokračovat v diplomatickém tlaku na Prahu prostřednictvím Švýcarska. Přispělo k němu zřejmě i Schmidovo setkání s Etterem, který slíbil diplomatickou podporu konfederace. Poněkud varovné však bylo jeho doporučení, aby si rodina v Praze najala dobrého právníka, protože zde se bude postupovat na prvním místě.¹⁴⁴ Karel Alfréd pak měl podle rozhodnutí rodinné porady na československé úřady působit neoficiálně. Myšlenka společného postupu s Anglosasy však nebyla zcela zavržena, měli ji dále zkoumat princové Karel Alfréd a Jindřich v součinnosti s hrabětem von Bendern.¹⁴⁵

14. Požádejte Švýcarsko

V souladu s přijatým rozhodnutím pověřila 12. července lichtenštejnská vláda prince Jindřicha, aby požádal EPD o zásah v Praze. Jeho cílem mělo být ukončení národní správy a ochrana práv knížete.¹⁴⁶ Jak již však bylo řečeno, švýcarští diplomaté v této záležitosti neprojevovali mnoho entuziasmu. Švýcarský generální konzul během návštěvy na MZV uskutečněné dne 26. června 1945 naznačil podle interního dokumentu ministerstva „*snahu své vlády vyřídit věc liechtensteinských statků s námi à l'amiable. Projevil porozumění pro uvalení národní správy na tyto*

¹⁴² Protokoll über eine Besprechung im Schloss Vaduz, 3. 7. 1945, No. chybí, LLA, Kt. 143/80.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Aktennotiz über die Begegnungen mit Herrn Bundesrat Etter von Herrn Dr. E. A. Schmid am 2. Juli 1945 in Zürich, LLA, Kt. V 13/14.

¹⁴⁵ Protokoll über eine Besprechung im Schloss Vaduz, 3. 7. 1945, No. chybí, LLA, Kt. 143/80.

¹⁴⁶ Tamtéž.

*statky, žádal však, aby, pokud jde o aplikaci dekretu konfiskačního, nebyla jeho vláda postavena před fait accomplis, které by přátelské vyřízení věci znemožnilo.*¹⁴⁷

Nejistota EPD ve věci ochrany lichtenštejnských zájmů v ČSR evidentně trvala i přes Etterovy sliby nadále. Vyslanec Walter Otto Stucki sice na konci června ujistil prince Karla Alfréda, že Kopeckému již vyjádřil plnou podporu Lichtenštejnů, nebyl však očividně ochoten koordinovat své kroky s Anglosasy.¹⁴⁸ Vaduz poté upřesnil, jak Bern požadoval, cíle příslušné intervence, pochybnosti EPD však tím rozptýleny nebyly.¹⁴⁹ Upozorňovalo se hlavně na to, že Praha zatím neuznala právo Švýcarska reprezentovat lichtenštejnské zájmy. Současně ale na EPD zřejmě panoval názor, že protože „*ve hře jsou tak důležité zájmy, nebudeme mu* (knížeti – pozn. autora) *jistě moci odepřít naši pomoc, na kterou je odkázán,*“ není možné zůstat zcela v nečinnosti. Nabízela se otázka, jak dále postupovat. Existovala obava, že by otevřená podpora Lichtenštejnům mohla „*již od počátku silně zkompromitovat*“ postavení v dubnu 1945 jmenovaného vyslance Léona Alexandre Girardeta, který měl konečně přijet do Prahy.¹⁵⁰ O věci měl proto raději komunikovat šéf EPD s československým vyslancem Kopeckým.¹⁵¹

15. Národní správa a konfiskace

a) Pozemky a půda

Opatrné švýcarské intervence však nemohly nic změnit na odhodlání československých úřadu dokončit likvidaci majetkové držby Lichtenštejnů. V polovině července doručilo ministerstvo zemědělství centrálnímu řediteli Františku Svobodovi, rozhodnutí o uvalení národní správy.¹⁵² Centrální národní komise převzala nejpozději 20. července 1945 kontrolu nad centrálním ředitelstvím v Olomouci a provedla zde inventuru.¹⁵³ O slavnostním převzetí ředitelství se poměrně obsáhle referovalo

¹⁴⁷ Československé ministerstvo zahraničních věcí, Záznam, 9. 7. 1945, No. chybí, AMZV, GS-A Kabinet, 1945-48, Kt. 39.

¹⁴⁸ Unterredung S. D. Prinz Karl Alfred und S. D. Prinz Heinrich bei Herrn Minister Stucki in Bern, 30. 6. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 13/14.

¹⁴⁹ Stucki Huberovi, 11. 7. 1945, No. B. 24. Liecht1. – DO/YP, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Behältnis 59.

¹⁵⁰ Girardet přijel do Prahy na konci července 1945, na počátku srpna pak svou misi ukončil generální konzul Huber. Schmid, Dreiecksgeschichten, s. 163.

¹⁵¹ Schnyder, Notiz betreffend eine schweizerische Intervention zugunsten des Fürsten von Liechtenstein in der Tschechoslowakei, 6. 8. 1945, No. B 24. Liecht. 40. – DO, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Behältnis 59.

¹⁵² Ministerstvo zemědělství Fr. Svobodovi, 13. 7. 1945, No. Z. 23.255/-1-1945, LLA, Kt. V 143/80.

¹⁵³ Zentralnationalkommission, 20. 7. 1945, No. chybí, SL-HAL, Kt. ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc. Byla zjištěna aktiva ve výši zhruba 33,9 mil. a pasíva ve výši 4,9 milionu Kčs. Stav majetku tak dosahoval dobrých 29 milionů korun.

v tisku jako nápravě pobělohorského bezpráví.¹⁵⁴ Národní správa si ovšem ponechala většinu zaměstnanců včetně bývalého ředitele Františka Svobody. Podle jeho hlášení byla většina pracovníků ředitelství ještě na konci léta 1945 na straně Lichtenštejnů.¹⁵⁵

Postupovalo se také ve věci konfiskace. Již 18. července se v Úvalech nedaleko Prahy objevil úředník ministerstva zemědělství, který statek prohlásil za zabavený a oznámil, že se ministr Ďuriš hodlá již 29. července zúčastnit jeho parcelace.¹⁵⁶ Ďuriš se sice parcelace pravděpodobně nezúčastnil, na velkostatku Škvorec-Úvaly však byl proces přejímání státem zahájen vůbec nejdříve a to již 23. července 1945, tedy v den publikování dekretu č. 12 ve Sbírce zákonů. Na rozdíl od velkostatků na Moravě a ve Slezsku se ho nezúčastnili zástupci národní správy, ale jen Ministerstva zemědělství – Ústředního ředitelství státních lesů a statků, ZNV v Praze a některých dalších státních orgánů a organizací. Postupovali na základě rozhodnutí Okresních národních výborů (ONV) v Českém Brodě, Říčanech a Brandýse nad Labem, které krátce předtím (neznámo přesně kdy), majetek prohlásily za zkonfiskovaný.¹⁵⁷ Na rozdíl od statků na Moravě a ve Slezsku tak ve středních Čechách nebyla půda nikdy předána národní správě a byla rovnou zkonfiskována.¹⁵⁸

Nejčastěji citované rozhodnutí o konfiskaci majetku však vydal 30., pravděpodobněji ale až 31. července 1945, ONV v Olomouci. V datu si dokumenty protiřečí. V opisu vyhlášky zachovaném v Archivu Kanceláře prezidenta republiky, v odvolání Lichtenštejnů proti této vyhlášce k ZNV v Brně a v německém úředním překladu vyhlášky, který je k dispozici v knížecím Hausarchivu, je uvedeno datum 30. července 1945.¹⁵⁹ V pozdějším odvolání proti druhoinstančnímu rozhodnutí ZNV ve věci konfiskace, které bylo podáno k nejvyššímu správnímu soudu, již Lichtenštejnové uvedli datum vydání 31. července. Totéž potvrzuje fotokopie konfiskační vyhlášky zachovaná v Moravském zemském archivu v Brně.¹⁶⁰

¹⁵⁴ Noviny „Práce“, 22. 7. 1945, BAR, E 2001 (E) 1969/262, Schachtel 59.

¹⁵⁵ Sobička Karlu Alfrédovi, 19. 9. 1945, No. S/S, LLA, Kt. V 143/80.

¹⁵⁶ EPD FL vysl. Bern, 31. 7. 1945, No. B. 24. Liecht. 40. – DO., tamtéž.

¹⁵⁷ Protokol o převzetí konfiskovaného pozemkového majetku Františka Josefa z Lichtenštejnu v politických okresích Český Brod, Říčany a Brandýse nad Labem, 23. 7. – 27. 7. a 2. 8. – 3. 8. 1945,

¹⁵⁸ Zápis o likvidaci národní správy podniku lesní úřad Úvaly, 28. 2. 1948, No. chybí, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

¹⁵⁹ AKPR, fond KPR, signatura (dále jen: sign.)1505/E. František Josef II. ZNV v Brně (prostřednictvím ONV v Olomouci), 9. 8. 1945 MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D, SL-HAL, FA. Kt. 647.

¹⁶⁰ František Josef II. (Sobička) NSS, 29. 3. 1946, No. chybí, NA, NSS, Kt. 530. ONV v Olomouci, 31. 7. 1945, No. 470 pres., MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D.

Důvodem, proč rozhodl právě ONV v Olomouci, byla podle ministerstva vnitra skutečnost, že ve městě sídlilo lichtenštejnské ústřední ředitelství.¹⁶¹ ONV v předmětné vyhlášce prohlásil Františka Josefa II. za osobu německé národnosti a podle § 4 dekretu č. 12 prezidenta republiky zkonfiskoval jeho zemědělský majetek.¹⁶² Vyhlášku ONV v Olomouci pak považovali za zásadní jak Lichtenštejnové, tak československé orgány. Rozhodnutí ONV se přitom netýkalo celého zemědělského majetku, ale jen té jeho (větší) části, která ležela na Moravě a ve Slezsku. Konfiskační vyhlášku pak opakovaly některé další ONV, resp. okresní správní komise. ONV v Hodoníně, Litovli a Moravském Šternberku dokonce vydaly vlastní konfiskační vyhlášku.¹⁶³

Po vydání konfiskační vyhlášky proběhl proces převzetí majetku do správy ministerstva zemědělství – Ústředního ředitelství státních lesů a statků (SLS). K tomu došlo v průběhu srpna a září 1945. V jednotlivých protokolech o převzetí se přitom počítalo s odstoupením části půdy městům či obcím a s jejím pozdějším přidělem dalším subjektům. Rozsah této půdy však nebyl velký, například v oblasti spravované lichtenštejnským lesním úřadem v Břeclavi o celkové rozloze 10 152 ha šlo jen o 206,1 ha převážně pastvin, luk a polí.¹⁶⁴ V obvodu lesního úřadu Zábřeh o rozloze 3 625,5 ha šlo o 311,5 ha převážně lesní půdy.

Zda k uvedenému odstoupení půdy došlo, není jasné, protože ještě na počátku roku 1947 národní správa oznamovala ministerstvu financí, že „*celé lesní hospodářství*“ i zemědělskou půdu převzaly SLS. Izolované části lesů do rozlohy 100 ha pak byly spravovány národní správou na účet Národního pozemkového fondu, k jejich vyměření a přidělu, s nímž se podle všeho počítalo, ale až do počátku roku 1947, nedošlo.¹⁶⁵ Převedení majetku jako celku do státních rukou Lichtenštejnové vítali, protože to mohlo usnadnit jednání o restituci majetku.¹⁶⁶ Z torzovitě zachovaných materiálů Ústředního ředitelství státních lesů a statků nicméně vyplývá, že přinejmenším částečně půda novým vlastníkům později přidělena byla. Například město Břeclav získalo v roce 1949 od NPF zámek a pozemky o rozloze téměř 6 ha.¹⁶⁷ Obec Charvátská Nová Ves obdržela ve stejném roce od Ředitelství státních

¹⁶¹ Ministerstvo vnitra, Konfiskace zemědělského majetku lichtenštejnského podle dekretu čís. 12/1945 Sb., No. k č. B-2621/8 – 15/9-47II/6.

¹⁶² ONV v Olomouci, 31. 7. 1945, No. 470 pres., MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D. V německé verzi je dekret v LLA, Kt. V 143/80.

¹⁶³ ONV v Hodoníně, vyhláška, l. 8. 1945, č. j. 9.019-X, NA, NSS, Kt. 534.

¹⁶⁴ Zápis o převzetí (Břeclav), 20. 9. 1945, No. 64371/45., SL-HAL, FA, Kt. 648.

¹⁶⁵ Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II, Bekenntnis zur Vermögens- und Vermögenszuwachsabgabe, 22. 1. 1947, No. Z. 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

¹⁶⁶ Svoboda Františku Josefovi II., 6. 12. 1946, SL-HAL, KK, Kt. 451-615 1947.

¹⁶⁷ Zápis, 30. 6. 1949, No. chybí, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

lesů v Břeclavi pozemek o rozloze 0,8 ha.¹⁶⁸ V oblasti Moravského Šternberku bylo v listopadu 1947 rozhodnuto, že některé drobné kusy lesa o celkovém rozsahu cca 7 ha budou rozděleny novým vlastníkům.¹⁶⁹ V Čechách získalo město Český Brod z velkostatku Škvorec-Úvaly téměř celé poleší Doubravčice o rozloze 845,75 ha již v roce 1945.¹⁷⁰ K podobným drobným přidělům pak prokazatelně došlo ještě v několika dalších případech.¹⁷¹

Ze zemědělské půdy byly pro Národní pozemkový fond vyčleněny celkem tři dvory a to u Moravského Šternberka, Nových Zámků a Úsova. Dvory pak nadále administrovala národní správa. Zemědělský a lesní majetek byl na základě dekretu číslo 12 zkonfiskován i s příslušenstvím, tedy s hospodářským zázemím. Vedly se proto diskuse o tom, do jaké míry ten či onen majetek souvisí se zemědělskou a lesnickou činností. Národní správa a Zemský národní výbor v Praze proto protestovaly proti převzetí pivovaru v Lanškrouně státními lesy a statky. Dlouho také nebylo rozhodnuto o osudu propachtovaného mlýna a pivovaru v Břeclavi.¹⁷² Vznikla zde poměrně komplikovaná situace, v níž se podle příznání národní správy nevyzna-ly ani místní úřady. Mlýn i pivovar měly vlastní národní správu pachtu, ústřední národní správa v čele s prof Artnerem spravovala majetek vlastníka, tj. vystupovala vůči těmto národním správám jako pronajímatel.¹⁷³

V létě 1945 došlo k vážnému konfliktu mezi národním správcem a konfiskačním odborem ministerstva zemědělství. Jeho podstata není přesně známa. Prof. Artner si stěžoval na zasahování odboru do činnosti národní správy a již 18. srpna 1945 požádal o odvolání z funkce. Ministerstvo tuto žádost odmítlo a v září 1945 byl správce požádán, aby zůstal ve funkci do „provedení konfiskace a zaboru“. Profesor ovšem trval na svém a v říjnu 1945 požádal znovu o své odvolání. To mu bylo ústně přislíbeno. Artner pak fakticky funkci nevykonával a byl zastupován bývalým centrálním ředitelem lichtenštejnských statků dr. Svobodou a jedním členem tzv. sboru odborníků národní správy, tj. vlastně ústřední národní komise.¹⁷⁴ Písemně

¹⁶⁸ Dodatkový zápis, 3. 5. 1949, No. chybí, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

¹⁶⁹ Dodatkový zápis, 20. 11. 1947, No. k č. j. řed. 5242/47, MZA, B 280, Kt. 4578-DOD.

¹⁷⁰ Zápis o likvidaci národní správy podniku lesní úřad Úvaly, 28. 2. 1948, No. chybí, NA, ÚŘLS, Kt. 904. K vyčlenění poleší Doubravčice došlo již v srpnu 1945. Viz Protokol (Správa státních lesů v Úvalech), 4. 8. 1945, No. chybí, SL-HAL, FA, Kt. 648.

¹⁷¹ Šlo např. o veslařské stavební družstvo v Břeclavi, jež získalo pozemky již v rámci první pozemkové reformy, během druhé světové války je zabavili Němci a prodali zpět knížeti. Ministerstvo zemědělství – Ústřední ředitelství odboru IX – skupina D ministerstva zemědělství, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

¹⁷² Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II, Bekenntnis zur Vermögens- und Vermögenszuwachsabgabe, 22. 1. 1947, No. Z. 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

¹⁷³ Národní správa (ústřední, Olomouc) Národnímu pozemkovému fondu, 22. 4. 1947, No. 540/A., MZA, F 28, Kt. 3603.

¹⁷⁴ Národní správa, Zápis, 18. 2. 1946, No. chybí, MZA, F 28, Kt. 3603.

ovšem Artner odvolán nebyl a formálně zůstal národním správcem až do likvidace národní správy v roce 1948. Snad v tom sehrála jistou roli i skutečnost, že ministerstvo vyšlo vstříct jedné z jeho stížností a v září 1946 mu konečně přiznalo plat, který byl jemu i členům sboru odborníků vyplacen zpětně a to od převzetí národní správy v červenci 1945.¹⁷⁵

Ministerstvo zemědělství dospělo na přelomu let 1945/46 k závěru, že národní správa není schopna administrovat veškerý majetek, který jí i po předání jeho většiny státním lesům a statkům zůstal. Dohodou ze dne 2. února 1946 tak správu „majetkových podstat liechtensteinských“ převzal Národní pozemkový fond (NPF). Její faktické předání NPF však nebylo vyřízeno po celý rok 1946 a 1947 a národní správa tak majetek vlastně pro něj administrovala i nadále.¹⁷⁶ Ve správě majetku panoval značný zmatek. Ministerstvo zemědělství na jaře 1948 konstatovalo, že docházelo „k formálnímu předávání správy jednotlivých majetkových podstat a zámků z jednoho subjektu na druhý bez skutečného převzetí a vyúčtování.“¹⁷⁷ Záležitost brzdili zřejmě úředníci NPF, protože ministerstvo zemědělství muselo v únoru 1947 intervenovat přímo u jeho předsedy. Poté začal NPF jednat. Byl pořízen přehled majetku a zjištěny značné závady v proučtování nároků a závazků národní správy a SLS. Současně se začalo znovu jednat o likvidaci národní správy, které ovšem bránily výše uvedené vady. Teprve po únorovém převratu, v březnu 1948, pověřil Okresní akční výbor v Olomouci důchodkového kontrolora Vodičku likvidací NS. Ten již 6. března převzal centrální ředitelství v Olomouci. Marné byly protesty ředitele Svobody, že o zřízení národní správy rozhodlo ministerstvo zemědělství a jen ono je ve věci kompetentní.¹⁷⁸ Závady v likvidačních bilancích jednotlivých lesních úřadů byly rychle v dohodě se SLS odstraněny.¹⁷⁹ Ústřední národní správa tak zanikla k 30. červnu 1948.¹⁸⁰

b) Zámky

Podobně jako půda byly na základě dekretu č. 12 zkonfiskovány i zámky. Ty opět získaly státní lesy a statky, výjimku představovaly jen Lednice, Valtice, Moravský Šternberk a Úsov, které spolu s parky a zahradami dále spravovala národní správa

¹⁷⁵ Ministerstvo zemědělství, Výměr, 25. 9. 1946, No. 109930/V-1/1946., MZA, F 28, Kt. 3603.

¹⁷⁶ Národní správa pobožce Národního pozemkového fondu ve Znojmě, 27. 10. 1947, No. 1498/47/H, MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D.

¹⁷⁷ Ministerstvo zemědělství, odbor VIII., národní správa liechtensteinských majetků, 11. 3. 1948, No. 8784/48, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

¹⁷⁸ Národní správa, Zápis, 6. 3. 1948, MZA, F 28, Kt. 3605.

¹⁷⁹ Ministerstvo zemědělství, odbor VIII., národní správa liechtensteinských majetků, 11. 3. 1948, No. 8784/48, NA, ÚŘLS, Kt. 904.

¹⁸⁰ Fond národní obnovy Pražské úvěrní bance, 10. 7. 1948, No. 833/48, MZA, F 28, Kt. 3602.

(podobně jako další majetky pro pozemkový fond). Předpokládalo se, že tomu tak bude až do převzetí Národní kulturní komisí při ministerstvu školství a osvěty (NKK).¹⁸¹

Ústřední ředitelství státních lesů a statků se ovšem snažilo získat části výše uvedených památkových a krajinných celků do své správy. Šlo mu i o hodnotné přírodní areály, včetně lednicko-valtického. Naopak ministerstvo školství a národní osvěty, kterému na základě zákona číslo 137/1946 Sb. ze dne 16. května 1946 rezortně příslušela památková péče, a možná poněkud překvapivě i místní správní orgány, akcentovaly spíše kulturní hodnotu zámeckých areálů.¹⁸² Záhy se také začaly objevovat problémy související s ekonomikou provozu památkových objektů. *Ústřední národní komise pro správu bývalého majetku liechtensteinského* informovala na podzim 1946 zainteresované státní orgány, že oddělením výnosných částí velkostatku od jeho pasivního zbytku vzniká potřeba zajistit finanční prostředky na provoz lednicko-valtického *voluptuáru*.¹⁸³ K nápravě však nedošlo. ONV v Mikulově upozorňoval v březnu 1947 státní (správně Národní) kulturní komisi, že zaměstnanci v Lednici (celkem 59) nedostávají buď vůbec, nebo jen nepravdělně platy a mzdy.¹⁸⁴ Národní pozemkový fond teprve poté souhlasil s tím, aby si národní správa vzala na krytí mzdových a dalších nákladů úvěr.¹⁸⁵

ONV v Mikulově se na NKK obrátil v domnění, že objekt byl již Národním pozemkovým fondem, který dohlížel na národní správu bývalého lichtenštejnského majetku, předán památkové správě. NKK však objekty přejímala pomalu. K 1. květnu 1947 měla do správy převzít celkem 48 objektů tzv. I. kategorie, mezi nimi také lichtenštejnské zámky Lednici, Valtice, Velké Losiny (které ovšem nepatřily knížeti, ale jeho otci princovi Aloisovi), Bučovice a Plumlov.¹⁸⁶ Úsov a Moravský Šternberk nakonec nebyly do seznamu zařazeny. S Národním pozemkovým fondem komise uzavřela 22. dubna 1947 s dodatkem z 9. září 1947 dohodu o přijímání a likvidaci konfiskovaného zemědělského majetku podle dekretu prezidenta republiky č. 12.

K reálnému předání nemovitostí však došlo s nemalým zpožděním. Například Lednici převzalo Ministerstvo techniky, kterému byla NKK ve stavebních záležitostech podřízena a jím financována,¹⁸⁷ teprve v březnu 1948, byť s účinností

¹⁸¹ Nationalverwaltung an das Steuerverwaltung Prag II, Bekenntnis zur Vermögens- und Vermögenszuwachsabgabe, 22. 1. 1947, No. Z. 77/A, SL-HAL, ČSR Bewertungen des F. L. Besitzes etc.

¹⁸² Zápis z porady v Lednici, 2. 10. 1946, No. 32772/46 – 32d – 5143, NA, SPS, Kt. 289.

¹⁸³ Tamtéž. Lichtenštejnové podle tvrzení národní správy na provoz areálu ročně dopláceli cca 800 000 Kčs. *Voluptuár* (doslova: „radostník“) je uměle zformovanou částí krajiny s romantickými stavbami a zámečky pro občasný pobyt.

¹⁸⁴ ONV Mikulov SKK, 28. 3. 1947, No. 8487-I-47, NA, SPS, Kt. 289.

¹⁸⁵ Národní pozemkový fond Ústřední národní komisí pro správu bývalého majetku liechtensteinského, 27. 5. 1947, No. 32053/47 – 225, NA, SPS, Kt. 289.

¹⁸⁶ UHLÍKOVÁ, Kristina, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004, s. 44.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 30.

k 1. květnu 1947.¹⁸⁸ Zámek byl po osvobození v poměrně dobrém stavu. Lehce byl poškozen výbuchem nedaleké muniční továrny. Rudou armádou byla zničena hlavně část nábytku a porcelánu.¹⁸⁹ Vleklé předávání objektu přímo poškodilo zaměstnance, kterým národní správa odmítla v červenci 1947 vyplácet mzdy, dokud NKK neposkytne zálohu. Správce voluptuáru hrozil, že v opačném případě „budeme muset zastavit provoz ve všech odděleních“. NKK však souhlasila, a tak hrozba nebyla naplněna.¹⁹⁰ Ohrožení pro zaměstnance pak představoval až komunistický převrat v únoru 1948. Na správě voluptuáru se utvořil komunisty řízený takzvaný akční výbor, který dosáhl propuštění dvou zaměstnanců. Vytykal jim mimo jiné „rozvratnickou činnost“ a „údajně nepřátelský postoj k lidovědemokratickému zřízení.“¹⁹¹

Problémy způsobil také odsun zaměstnanců německé národnosti. Varovná byla v létě 1946 situace především ve Velkých Losinách vlastněných otcem knížete princem Aloisem, kde byl personál odsunut do Rakouska a zámecký inventář byl v ohrožení.¹⁹²

V březnu 1948 došlo dále k předání zámku ve Valticích.¹⁹³ Během osvobozování českých zemí byl zámek poměrně vážně poškozen. Poničeny byly zejména interiéry, včetně oken a dveřních rámců. Byl zcela ztracen mobiliář a tapety, škody utrpěla část obrazů, které kníže nestihl včas odvést.¹⁹⁴ Bučovický zámek, který byl od 18. století využíván k administrativním účelům, přešel do správy NKK nejpozději, tedy v říjnu 1948.¹⁹⁵ Poněkud dříve se podařilo vyřídit převzetí Velkých Losin a to již v říjnu 1947.¹⁹⁶ Zde nicméně došlo k obdobným komplikacím jako v Lednici. Kvůli nezaplacenému sociálnímu pojištění některých zaměstnanců byla na statek dokonce uvalena exekuce.¹⁹⁷ Zámek Plumlov pak nebyl ve čtyřicátých letech NKK předán vůbec, protože byl z výše uvedeného seznamu vpuštěn.¹⁹⁸

c) Průmyslové a obchodní podniky

Vedle zemědělského a s ním souvisejícího majetku byly ovšem v roce 1945 Lichtenštejnům zkonfiskovány i další majetky průmyslové a obchodní povahy. Národní

¹⁸⁸ Ministerstvo techniky Technické kanceláři NKK, 2. 4. 1948, No. 1662/48, NA, SPS, Kt. 289.

¹⁸⁹ Svoboda Františku Josefovi II., 6. 12. 1946, SL-HAL, Kt. 451–615 1947.

¹⁹⁰ Správa voluptuáru v Lednici NKK, 7. 7. 1947, No. 1528147, NA, SPS, Kt. 289.

¹⁹¹ Akční výbor zaměstnanců Lednice Národní správě, 3. 3. 1945, No. chybí, MZA, F 28, Kt. 3605.

¹⁹² Karel Alfréd FL vysl. Bern, 23. 7. 1946, LLA, V 143/81.

¹⁹³ NKK, zápis o poradě, 24. 3. 1948, No. chybí, NA, SPS, Kt. 579.

¹⁹⁴ Svoboda Františku Josefovi II., 6. 12. 1946, SL-HAL, Kt. 451–615 1947.

¹⁹⁵ UHLÍKOVÁ, 2004, s. 170.

¹⁹⁶ NKK, zápis o převzetí zámku, 16. 10. 1947, No. chybí, NA, SPS, Kt. 585.

¹⁹⁷ Exekuce, za kterou nesla odpovědnost bývalá národní správa, však postihla jen vzácné rostliny ve skleníku. Zachovaného původního mobiliáře se nedotkla. NKK, 27. 11. 1947, NA, SPS, Kt. 585.

¹⁹⁸ NKK Technické kanceláři NKK, 21. 4. 1947, No. 139/149, NA, SPS, Kt. 407.

správa na ně byla s odvoláním na dekret prezidenta republiky číslo 5 uvalena z rozhodnutí ministerstva průmyslu až v srpnu (dřevoprůmyslové závody) a v září 1945 (uhelné a hlinné doly).¹⁹⁹ Ke konfiskaci pak došlo podle dekretu prezidenta republiky ze dne 24. října 1945, č. 100 Sb., o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků.²⁰⁰ Ministerstvo průmyslu do těchto podniků dosadilo vlastní národní správce, kteří nepodléhali Ústřední národní správě v Olomouci.²⁰¹ Později ovšem vznikla otázka, zda průmyslové podniky, ale i část dalšího, zejména movitého majetku, neměla být zkonfiskována podle dekretu č. 108/1945 Sb.²⁰²

Všechny tyto firmy byly po znárodnění, fakticky provedeném v listopadu roku 1945, přičleněny k nově zřizovaným velkým státním podnikům. To se týkalo i firmy Jan Hejtmánek, jejíž nákup se za války knížeti nepodařilo dokončit. S jejím vlastníkem, který měl podle vzájemné dohody v podniku zůstat pracovat jako ředitel, kníže po válce počítal jako s generálním zmocněncem pro ochranu zájmů v oblasti těžby kaolínu.²⁰³ Přes nedokončený prodej (nedošlo k vyplacení kupní ceny) byly Hejtmánkovy doly státem znárodněny.²⁰⁴ Dřevoprůmyslové závody pak byly fakticky znárodněny v prosinci 1945.²⁰⁵ V roce 1946 byl přes protesty tamního ONV a národní správy ministerstvem zemědělství zkonfiskován pivovar v Lanškrouně, který však podle názoru těchto orgánů nebyl příslušenstvím zemědělského majetku, neměl tedy podléhat konfiskaci podle dekretu č. 12 a měla být na něm ponechána národní správa.²⁰⁶

d) Osobní majetek knížete

Konfiskace se nevyhnula ani osobnímu majetku knížete. Zde šlo o velmi diskutabilní záležitost, protože kníže měl jako suverén nárok na imunitu. Otázkou ovšem

¹⁹⁹ Ministerstvo průmyslu, výměr, 20. 8. 1945, No. II/ GZI/751 a výměr, 18. 9. 1945, No. G. Z. II2/-184660/45, SL-HAL, FA, Kt. 647.

²⁰⁰ Znárodnění lichtenštejnské uhelných a kaolinových dolů bylo oznámeno vyhláškou ministra průmyslu ze dne 29. listopadu 1945, č. 442. Úřední list republiky Československé I z dne 1. prosince 1945, částka 142, s. 1422–1423.

²⁰¹ Národní správa (ústřední, Olomouc) NSS, 14. 3. 1946, No. 411/b., MZA, F 28, Kt. 3600.

²⁰² Dekret prezidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, Sbirka zákonů a nařízení státu československého, částka 48, 30. 10. 1945. Majetek, který mohl být zkonfiskován podle tohoto dekretu, označila národní správa na popud ministerstva zemědělství na podzim 1946. Naprostá většina z něj však již byla zkonfiskována podle dekretů č. 12/45 a č. 100/45 Sb. Národní správa Národnímu pozemkovému fondu, 19. 11. 1946, No. 1570/b., MZA, F 28, Kt. 3603.

²⁰³ FL vysl. EPD, 27. 9. 1945, No. Z. 851, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁰⁴ František Josef II. Ludmile z Lichtenštejnu rozené z Lobkowicz, 6. 4. 1946, SL-HAL, KK, Kt. 1-128 1946 Kníže soudil, že se nedokončený prodej stal záminkou pro znárodnění jinak malých Hejtmánkových dolů, které by samy o sobě znárodnění nepodléhaly.

²⁰⁵ Vyhláška ministra průmyslu ze dne 27. prosince 1945, č. 82.

²⁰⁶ Anonym Sobičkoví, 4. 2. 1947, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

bylo, co za osobní majetek považovat. Podle názoru lichtenštejnské byrokracie šlo o cenné papíry a jiné hodnoty, které byly olomouckým centrálním ředitelstvím spravovány v rámci tzv. Správy cenných papírů.²⁰⁷ Šlo zřejmě o výše uvedené vklady v bankách a životní pojištění v celkové hodnotě 12,1 mil. Kč a také o další majetek v celkové hodnotě 19 milionů korun.²⁰⁸ Ministerstvo zemědělství se v této záležitosti údajně vyjádřilo, že nerozlišuje osobní a ostatní majetek knížete, ačkoli v minulosti byly tyto fondy podle tvrzení Lichtenštejnů spravovány zvlášť a nepodléhaly dani, tzn. stát v meziválečném období v tomto případě uznával exteritorialitu knížete.²⁰⁹ Národní správce prof. Artner prohlásil počátkem září 1945 protest proti zabavení osobního majetku knížete za nedůvodný.²¹⁰ Na jaře 1946 národní správa odmítla na pokyn Národního pozemkového fondu zaplatit pojišťovně každoroční pojistné z životního pojištění knížete s odůvodněním, že nelze provádět platby, které se týkají závazků osob německé národnosti.²¹¹

e) Majetek dalších členů rodu Lichtenštejnů

Konfiskaci majetku knížete pak doplnila také konfiskace majetku dalších příslušníků rodu. Je zajímavé, že na majetek otce knížete prince Aloise Lichtenštejna byla uvalena národní správa z rozhodnutí ZNV v Brně až 18. září 1945.²¹² Hodnota tohoto později zkonfiskovaného majetku dosahovala podle údajů lichtenštejnské proveniencie zhruba 42 milionů korun. Naprostou většinu tvořila půda v hodnotě necelých 37,5 milionů korun²¹³ o rozloze 5 800 ha.²¹⁴ O zavedení národní správy na statcích princezny Olgy Lichtenštejnové v okolí Vamberku ve východních Čechách rozhodl ONV v Rychnově nad Kněžnou v září nebo počátkem října 1945.²¹⁵ Tentýž úřad rozhodl o konfiskaci majetku, kterou v dubnu 1948 potvrdil Zemský národní výbor v Praze.²¹⁶ Šlo hlavně o lesy o rozloze 887 ha.²¹⁷ Vyhláškou ONV v České Lípě z 20. září 1945 pak byl zkonfiskován majetek bratranců knížete, princů (Karla)

²⁰⁷ FL vysl. EPD, 27. 9. 1945, No. Z. 851, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁰⁸ Sobička Girardetovi, 13. 3. 1946, LLA, Kt. V 143/41.

²⁰⁹ Karel Alfréd Girardetovi, 25. 8. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/80.

²¹⁰ Artner Sobičkovi, 6. 9. 1945, No. 927/b, LLA, Kt. V 143/80.

²¹¹ Národní správa Sobičkovi, 14. 3. 1946, No. 415/b., MZA, F 28, Kt. 3601. Pojistka spravovala společnost Assicurazioni Generali v Praze.

²¹² Nález nejvyššího správního soudu, 10. 12. 1948, No. 220/4/46, NA, NSS, Kt. 533.

²¹³ Zusammenstellung des von S. D. Prinz Alois von und zu Liechtenstein hinterlassenen csl. Vermögen, bez data a čísla (zřejmě 1958), LLA, Kt. V 143/85.

²¹⁴ FL vysl. EPD, 12. 9. 1945, No. Z. 809, LLA, Kt. V 143/80.

²¹⁵ Sobička Karlu Alfrédovi, 12. 10. 1945, LLA, Kt. V 143/80.

²¹⁶ Olga Liechtensteinová NSS, stížnost, 18. 6. 1948, NA, NSS, Kt. 660.

²¹⁷ Aufzeichnung, 17. 5. 1949, No. chybí, LLA, Kt. 143/84.

Emanuela a Johannese (běžně uváděn jako Hans). Šlo především o Nový zámek a přílehlý velkostatek v Zahrádkách u České Lípy o rozloze 2 000 ha.²¹⁸ Zvláštní případ představovala princezna Ludmila Lichtenštejnová roz. z Lobkowicz, manželka prince Alfréda Gezy z Lichtenštejnu, které byl teprve v roce 1949 zabaven poměrně rozsáhlý majetek. Šlo především o půdu na velkostatecích Mělník-Pšovka, Hoštejn u Zábřeha na Moravě a Čížová u Písku o celkovém rozsahu více než 6 500 ha.²¹⁹ Důvodem pro odklad vyvlastnění byla zřejmě skutečnost, že princezna pocházela z aristokratického rodu, o jehož pročeském cítění nebyly po válce pochybnosti. Princenin majetek byl proto zabaven až po komunistickém převratu v únoru 1948. Vedle toho se konfiskace dotkla dalších dvou příslušníků rodiny Lichtenštejnů.²²⁰

Nešlo ale jen o ně. Podobně postižen byl například Johann Alexander svobodný pán von Königswarter, příslušník přední vídeňské bankéřské rodiny židovského původu, který v roce 1930 údajně kvůli projevům lokálního antisemitismu přijal lichtenštejnské občanství.²²¹ Jeho moravské panství Šebetov o rozloze asi 4 000 ha bylo zkonfiskováno a baron se marně pokoušel přes prince Karla Alfréda získat pomoc švýcarského vyslanectví v Praze.²²² Vedle Königswartera utrpělo škodu dalších 23 subjektů, které byly až na jednu výjimku (právnícká osoba) fyzickými osobami s lichtenštejnským občanstvím. Celkem tedy bylo, včetně knížecí rodiny, konfiskací majetku v ČSR poškozeno 30 subjektů.²²³

Tento oficiální, švýcarským úřadům předaný seznam, však nebyl zcela kompletní. Chyběl v něm například nárok prince Maxe Egona zu Hohenlohe-Langenburg, od roku 1922 lichtenštejnského občana. V srpnu a září 1938 se jako důvěrník předsedy Sudetoněmecké strany (SDP) Konrada Henleina aktivně zapojil do rozhovorů, které v Československu vedl lord Walter Runciman.²²⁴

²¹⁸ Emanuel L. ONV v České Lípě, 26. 9. 1945, LLA, Kt. V 143/80 a Aufzeichnung, 17. 5. 1949, No. chybí. LLA, Kt. 143/84.

²¹⁹ Aufzeichnung, 17. 5. 1949, No. chybí. LLA, Kt. 143/84.

²²⁰ Šlo o prince Friedricha a princeznu Irmu. Bližší údaje o jejich majtku a okolnostech konfiskace se mi v archivech nepodařilo nalézt. EPD FL vysl. Bern (příloha), Nationalisierungsschäden liechtensteinischer Staatsangehöriger in der Tschechoslowakei. Liste der angemeldeten Fälle, 18. 7. 1968, No. p. B. 24 Liecht. 113, LLA, Kt. V 143/112.

²²¹ Dějinami rodu Königswarterů se blíže zabýval ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006, s. 300 a dále.

²²² Koenigswarter princí Karlu Alfrédovi, 29. 10. 1945, No. chybí a Koenigswarter, Bericht, 11. 1946, No. chybí, LLA, Kt. 143/102.

²²³ EPD licht. vysl. Bern (příloha), Nationalisierungsschäden liechtensteinischer Staatsangehöriger in der Tschechoslowakei. Liste der angemeldeten Fälle, 18. 7. 1968, No. p. B. 24 Liecht. 113, LLA, Kt. V 143/112. Majetek princů Emanuela a Johannese byl považován za jeden celek (subjekt).

²²⁴ K Runcimanově misi blíže VYŠNÝ, Paul, *The Runciman mission to Czechoslovakia, 1938: prelude to Munich. Basingstoke, Palgrave Macmillan, Hampshire u.a. 2003.*

Předválečná činnost prince Maxe v Československu byla sice přinejmenším pochybná, přesto Lichtenštejnsko po válce požádalo Švýcarsko o pomoc kvůli konfiskaci jeho majetku v Československu. S ohledem na skutečnost, že se Lichtenštejnové ocitli ve stejné situaci, však švýcarský vyslanec varoval, že by oficiální krok v jeho prospěch zapůsobil v Praze jako „*dynamit*“ a poškodil nejen lichtenštejnské, ale i švýcarské zájmy.²²⁵

Pro Lichtenštejny neblahé události v Československu přiměly šéfa finčního referátu knížecí lichtenštejnské centrální správy a pozdějšího šéfa kabinetní kanceláře Emila A. Schmidu k zamyšlení nad dobovou realitou, kterou podle jeho názoru pravděpodobně utvářeli svobodní zednáři, a výhledy do budoucnosti. Jako švýcarský občan doporučoval spolehnout se na švýcarskou ochranu. Byl si vědom faktu, že Bern nemá diplomatické styky se Sovětským svazem a nebude proto asi razantně postupovat vůči Praze, tuto okolnost však považoval za dočasnou. Domníval se, že Československo bude potřebovat ve Švýcarsku úvěr, který by mohl sloužit ke splacení části náhrady knížeti. Radil proto k neústupnosti. Byl přesvědčen, že by pro „*mísu šošovice*“ neměly být s Prahou uzavírány nevýhodné kompromisy.²²⁶

16. Boj o záchranu zkonfiskovaného majetku do komunistického převratu v Československu v únoru 1948

Boj za záchranu zkonfiskovaného majetku byl zahájen již v létě 1945. Lichtenštejnové vzali v úvahu doporučení spolkového rady Etteru a najali si dobrého právníka s vynikajícími kontakty. Pražský advokát dr. Emil Sobička byl nevlastním synovcem spoluautora československé ústavy z roku 1920, profesora Masarykovy univerzity v Brně dr. Františka Weyra. Ten se do lichtenštejnské kauzy také zapojil, když vypracoval celkem čtyři odborné posudky.²²⁷ Sobička pro Lichtenštejny pracoval již v meziválečném období, kdy spolupřipravoval jejich obranu proti první pozemkové reformě.²²⁸ Sobičkovou další výhodou byly dobré společenské kontakty. V jeho advokátní kanceláři na podzim 1945 nastoupil jako koncipient syn Vladimíra Slavíka, bývalého vyslance v Bruselu, který byl přítelem ministra zahraničí Jana Masaryka.²²⁹

Doktor Sobička se chopil obrany lichtenštejnských zájmů a to nejen v čistě právní rovině. Nepřipravoval tedy pouze stížnosti a odvolání proti rozhodnutí státních úřadů, ale často i neformálně jednal s jejich úředníky. V srpnu 1945 vedl důležitý rozhovor s generálním sekretářem československého ministerstva zahraničí

²²⁵ Girardet EPD, 30. 10. 1945, No. ad. XX-1/G.-AR, BAR, 1969/262, Schachtel 36.

²²⁶ Schmid, 17. 8. 1945, No. chybi, LLA, Kt. V 143/61.

²²⁷ HORÁK, 2010, s. 142.

²²⁸ Sobička Františku Josefovi II., 22. 5. 1947, LLA, Kt. V 143/82.

²²⁹ Karel Alfréd, Tagebuch 8. 11.–3. 12. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 666.

Arnoštem Heidrichem, který se ovšem vůči Lichtenštejnům vyjadřoval dosti nekompromisně. Snad to bylo pod dojmem již uvedených Kopeckého a Sedláčkových hlášení, ve kterých oba kriticky hodnotili poměry v Lichtenštejnsku za války.²³⁰ Heidrich tvrdil, že ministerstvo sice zpočátku brzdilo záměr ministerstva zemědělství rychle zkonfiskovat jejich majetek, nyní, že však „*sami přesvědčili, že Lichtenštejnové byli velcí nacisté, že Lichtenštejnové sami za války nacistům poskytovali přístřeší a že vůbec tato země byla po celou válku přátelsky nakloněna Německu.*“

Na Sobičkovu upozornění, že v případě Lichtenštejnů hrozí internacionalizace sporu, odvětil, že má dojem, že „*se Švýcarsko z kauzy lichtenštejnské konfiskace pomalu stahuje*“. Uznal však, že kdyby Švýcarsko přece jen ve věci intervenovalo, stane se mezinárodní záležitostí a „*poté by bylo možné počítat s tím, že by byla předložena mezinárodnímu rozhodčímu soudu*“.²³¹ K tomu však nikdy nedošlo.

Nepříliš úspěšná byla i Sobičková intervence u prezidenta republiky Edvarda Beneše. Hlavě státu zaslal dopis, v němž opět upozorňoval na možnou internacionalizaci lichtenštejnské záležitosti. Své argumenty pak podepřel expertízou profesora Weyra.²³²

Prezident ani jeho kancelář sice Sobičkovi neodpověděli, dr. Jindřich Procházka z právního odboru kanceláře však vypracoval vlastní posudek právního stavu věci. Dospěl k závěru, že vyhláška ministerstva zemědělství o zavedení národní správy je právně v pořádku, byť politicky motivované zdůvodnění je problematické, protože „*Lichtenstein nyní prokazuje, že pouze jedna šestina zkonfiskovaného majetku pochází z doby pobělohorské.*“ Jiného názoru však byl v případě konfiskační vyhlášky ONV v Olomouci. Trpěla podle něj několika závažnými formálními vadami. Nebyla knížeti ani jeho zmocněnci řádně doručena (byla jen úředně vyvěšena), rozhodnutí nebylo patřičně zdůvodněno a chybělo i poučení o opravných prostředcích. Tyto nedostatky se podle Procházkova názoru daly odůvodnit jen tak, že ke konfiskaci došlo přímo ze zákona, protože v dekretu č. 12 v § 1 se pravilo, že „*s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje... zemědělský majetek.*“ Vyhláška ONV by tak byla jen tzv. „*deklaratorním aktem*“, který nezakládá novou právní situaci a není ho proto třeba odůvodňovat. Toto stanovisko zastávalo ministerstvo zemědělství.²³³

²³⁰ Kopecký MZV, 30. 7. 1945, No. 0472/45 DrJK/M, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1945-46. Sedláček, Zpráva ze dne 19. února 1945, No. Bgl 021411-45, Vojenský ústřední archiv Praha, Vojenský historický archiv, Sbirka 37, signatura 25-12. Další depeši poslal Sedláček 25. 5. 1945, No. Bgl 052512, tamtéž.

²³¹ Sobička princí Karlu Alfrédovi, 7. 8. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 143/106.

²³² Sobička prezidentu Benešovi, 18. 9. 1918, No. Dr. S/W, AKPR, fond KPR, inv. č. 1505/E.

²³³ Právní rozbor o zavedení národní správy a o konfiskaci zemědělského a lesního majetku Františka Josefa II. panujícího knížete z Liechtensteinu, 7. 11. 1945, No. chybí, Národní archiv Praha, MS, Kt. 1700. Totéž v AKPR, fond KPR, inv. č. 1505/E.

Procházka ovšem sám o možnosti takto vyhlášku ONV v Olomouci obhájit, pochyboval. Dovožoval, že i tzv. deklaratorní akty musí být podle československých předpisů stejně jako tzv. akty konstitutivní řádně doručeny a zdůvodněny. Ministerstvo zemědělství proto, i přes svůj výše uvedený názor, že deklaratorní akty není třeba zdůvodňovat a doručovat, uvažovalo o tom, že by konfiskaci nechalo vyhlásit ještě jednou, tentokrát právně bezvadně.²³⁴

Po stránce materiální byl Procházka názoru, že národní správa i konfiskace byly z hlediska vnitrostátního práva provedeny v souladu se zákonem, protože se František Josef II. přihlásil v roce 1930 k německé národnosti. Více pochybností měl Procházka o souladu obou opatření s mezinárodním právem. Oba dekrety totiž bylo možné vykládat jako normu trestní. Oporu zde poskytovala především preambule dekretu č. 12 prezidenta republiky. V té se sice oznamovalo, že zkonfiskovaná půda je určena pro novou pozemkovou reformu, současně však byl prezident „*veden snahou především jednou pro vždy vzítí českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů, jakož i z rukou zrádců republiky.*“²³⁵

Není cílem tohoto příspěvku rozhodnout, zda dekret č. 12 měl či neměl povahu trestní normy. To je úkolem právníků. Lze nicméně konstatovat, že Procházka se klonil k tomuto výkladu. Bylo tomu tak i proto, že šlo o konfiskaci a nikoli o vyvlastnění za náhradu. Varoval, že konfiskace půdy cizinci ze zákona (nikoli tedy rozhodnutím soudu) není v souladu s mezinárodním právem a mohla by vést k odvetným opatřením ze strany Lichtenštejnska. Současně nepovažoval za rozhodnou skutečnost, že kníže byl suverénem. Výsady, kterým se hlava státu těší, se podle něj nevztahovaly na jí vlastněný nemovitý majetek v zahraničí. Pokud by tedy dekret cílil pouze na provedení pozemkové reformy, bylo by podle Procházky vyvlastnění za náhradu v pořádku. Varoval ovšem, že by se Lichtenštejnové mohli dovolávat toho, že majetek je užíván přímo ve spojení s výkonem funkce hlavy státu, což by mohlo zpochybnit i vyvlastnění za náhradu. Pokud by dekret měl také charakter trestní normy, tedy nevztahoval by se primárně na majetek, ale cílil by na potrestání určitých osob, jeho aplikace na knížete Františka Josefa II. by byla porušením exterritoriality. Odborový přednosta Kořátko z ministerstva zemědělství pod tíhou těchto argumentů proto Procházce soukromě sdělil, že předpokládá, že „*při eventuální mezinárodní arbitráži bude nutno přistoupiti na náhradu.*“²³⁶

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ Dekret prezidenta republiky ze dne 21. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, vyšlo ve Sb. z. a n. 23. 6. 1946, částka 7.

²³⁶ Právní rozbor o zavedení národní správy a o konfiskaci zemědělského a lesního majetku Františka Josefa II. panujícího knížete z Liechtensteinu, 7. 11. 1945, No. chybí, Národní archiv Praha, MS, Kt. 1700. Totéž v AKPR, fond KPR, inv. č. 1505/E.

Jak bude i dále ukázáno, československé úřady samy interně přiznávaly, že konfiskace majetku knížete z Lichtenštejna v Československu je právně sporná. Není divu, že svou obranu Lichtenštejnové vystavěli hlavně na dr. Procházkou vytipovaných slabých místech. Vedli ji hlavně ve dvou rovinách – diplomatické a právní.

17. Diplomatická rovina

V rovině diplomatické byla klíčová podpora Švýcarska. Konfederace ovšem stále váhala, jak silně se za Lichtenštejny postavit. Šéf pražského zastoupení firmy Nestlé Jacques Moos EPD v srpnu 1945 varoval, že z jeho osobní schůzky s Koťátkem vyplývá, že by ochrana lichtenštejnských zájmů mohla vážně poškodit zájmy švýcarské.²³⁷ Varovná byla jistě i návštěva vyslance Kopeckého u vyslance W. Stuckiho na EPD. Československý diplomat začal sám hovořit o lichtenštejnské záležitosti, o které v Praze jednal přímo s prezidentem Benešem. Nezpochybňoval sice nezávislost knížectví a právo Švýcarska ho v Praze reprezentovat,²³⁸ čehož se v Bernu obávali, zdůraznil ale, že československé úřady jsou „pevně rozhodnuty nebrat žádné ohledy a provést (již ohlášenou – pozn. autora) konfiskaci.“ Stucki se vyhnul diskusi o merituu věci a omezil se jen na oznámení, že Švýcarsko hodlá do Prahy poslat demarši, ve které zdůrazní nezávislost knížectví a současně zprostředkuje jeho postoje.²³⁹

Vyčkávací postoj švýcarské diplomacie znepokojil knížete Františka Josefa II. natolik, že se osobním dopisem obrátil na švýcarského prezidenta Eduarda von Steigera se žádostí o pomoc.²⁴⁰ Následovala osobní schůzka knížete se šéfem EPD Maxem Petitpierreem, který byl údajně nakloněn razantnímu zásahu ve prospěch knížete.²⁴¹ K tomu však došlo až 6. září 1945, kdy byla Kopeckému v Bernu předána lichtenštejnská protestní nota. Na EPD intervenoval také princ Karel Alfréd, který švýcarským diplomatům v Praze vyjádřil obavu, že „na československém – pozn. autora) ministerstvu zahraničí panuje dojem, že se Švýcarsko distancuje od lichtenštejnské záležitosti“.²⁴²

²³⁷ Schnyder, Notiz, 13. 8. 1945, No. B. 24. Liecht. 40 – DO., BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²³⁸ V létě 1945 čsl. ministerstvo zahraničí v korespondenci s ministerstvem vnitra uvádělo, že lichtenštejnské zájmy v ČSR zastupuje švýcarské vyslanectví. Ministerstvo zahraničí ministerstvu vnitra, 17. 9. 1945, No. k Z. 1- 14222/1945-2, ABS, Kt. M 13 411.

²³⁹ W. Stucki, Aktennotiz, 10. 8. 1945, No. chybí, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁴⁰ FL vysl. (Bern) knížecí vládě, 14. 7. 1945, No. Z. 597, LLA, Kt. V 231/413.

²⁴¹ BERN knížecí vládě, 22. 10. 1956, LLA, Kt. V 231/413. Českoslovenští diplomaté však Petitpierra považovali mezi diplomaty na EPD za jednoho z nejvstřícnějších. Andriál (čsl. vyslanec v Bernu) čsl. ministerstvu zahraničí. 3. 6. 1947, No. 443/dův/47, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1947–1951.

²⁴² Švýc. vysl. Praha EPD, 10. 8. 1945, No. chybí, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 43.

Švýcarsy předaná lichtenštejnská nóta pak v podstatě vycházela ze starších dokumentů (zejména pamětního spisu z června 1945). V přílohách se také důkladně vypořádala s tvrzením ministerstva zemědělství, že lichtenštejnský majetek pochází z pobělohorských konfiskací. Popírala především, že by kníže byl německé národnosti, zdůrazňovala samostatnost knížectví s tím, že byla svého času uznána i Československem a vyzdvihovala, že kníže zabránil anexi Lichtenštejnska nacistickým Německem. Kníže jako neutrální panovník ale podle ní nemohl aktivně bojovat proti nacismu. Konfiskace byla označena za „*A deliberate act of aggression (sic!) against the Prince and his property*“ i vůči lichtenštejnskému státu.²⁴³

Švýcarský prezident odpověděl knížeti až 20. září 1945. Poukázal na ochotu Bernu loajálně v Praze tlumočit lichtenštejnská stanoviska, ale jinak nepřinášel mnoho nového. Vyplývalo z něj, že Švýcarsko považuje okamžitý zásah v Praze za předčasný, dokud nebude vyjasněno, zda Československo uznává suverenitu a neutralitu knížectví.²⁴⁴ Ve Vaduzu ovšem von Steigerovu odpověď považovali za „*překvapivě vyhýbavou*“ a odůvodnění opatrnosti EPD za „*opravdu netaktní, vyslovenou výmluvu*.“²⁴⁵ Nezbývalo, než doufat v úspěch Sobičkových odvolání.

18. Právní rovina

Sobička již v létě 1945 podal celou řadu věcně v podstatě totožných stížností proti rozhodnutím různých orgánů státní správy. V polovině září 1945 podal stížnost k nejvyššímu správnímu soudu (NSS) proti rozhodnutí ministerstva zemědělství z 26. června 1945. Požadoval v ní zrušení národní správy s tím, že se kníže údajně nikdy nepřihlásil k německé národnosti a nebyla mu dána možnost být slyšen. Dále byla zpochybněna historizující argumentace ministerstva zemědělství, protože kníže František Josef II. nemohl podle československých zákonů nést odpovědnost za činnost Karla z Lichtenštejna z první poloviny 17. století. Současně Sobička tvrdil, že správa lichtenštejnských statků nebyla v rukou Němců a nepřestala po osvobození fungovat.²⁴⁶

Nejvyšší správní soud vyzval v říjnu 1945 Sobičku k doplnění stížnosti. Zde se advokát jednak věnoval činnosti Karla z Lichtenštejna v pobělohorském období (argumentoval jeho žádostmi o zmírnění represí proti účastníkům protihabsburského povstání) a dále konkretizoval svá dřívější tvrzení o činnosti lichtenštejnské správy v období protektorátu. Upozornil hlavně na naprostou většinu českých zaměstnanců a na v podstatě paritní podíl obou národností v ústředním (lesním) ředitelství, které

²⁴³ Note of August 30. 1945 to the Checkoslovakian (sic!) government, LLA, Kt. V 134/38.

²⁴⁴ Steiger knížeti, 20. 9. 1945, No. chybí, LLA, Kt. V 231/413.

²⁴⁵ Bendern knížeci vládě, 22. 10. 1956, LLA, Kt. V 231/413.

²⁴⁶ Sobička NSS, 11. 9. 1945, NA, NSS, Kt. 523.

však bylo kompetentní i pro bývalé Rakousko. Zabýval se také intervencemi prince Karla Alfréda u německých úřadů a gestapa ve prospěch českých zaměstnanců.²⁴⁷

Ministerstvo zemědělství pak v odvodním spise NSS hájilo uvalení národní správy. Na základě potvrzení archivu ministerstva vnitřně tvrdilo, že se kníže při sčítání lidu v roce 1930 přihlásil k německé národnosti, byl proto podle dekretu č. 5/1945 Sb. osobou státně nespolehlivou a nemuselo tak „*předem zkoumatí, zda zavedení národní správy vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života*“. Protože Sobička předložil potvrzení Místního národního výboru ve Velkých Losinách o tom, že kníže byl v obci policejně hlášen vždy jako lichtenštejnský občan a lichtenštejnské národnosti, namítalo ministerstvo zemědělství, že rozhodující je sčítací formulář.²⁴⁸

Poněkud složitější byla situace v případě konfiskace majetku. Na rozdíl od uvalení národní správy, kde rozhodlo ministerstvo a bylo tedy možné se rovnou odvolat k NSS, byla konfiskace dílem ONV v Olomouci a dalších ONV a okresních správních komisí, které, jak již bylo výše uvedeno, jeho vyhlášku zopakovaly a v několika případech dokonce vydaly vlastní vyhlášku. Bylo proto nutné odvolání nejprve podat nadřízenému orgánu, kterým byl ZNV v Brně a teprve poté, pokud by odvolání bylo zamítnuto, až k NSS.

Na ZNV se Lichtenštejnové prostřednictvím dr. Sobičky obrátili již 9. srpna 1945.²⁴⁹ Podali jednak podle § 1 odst. 3 dekretu prezidenta republiky č. 12 žádost o výjimku z konfiskace²⁵⁰ a současně i odvolání proti konfiskaci samotné.²⁵¹ Na zásah prince Karla Alfréda bylo odvolání zestručněno, vypadla především diskutabilní tvrzení o povaze lichtenštejnského majetku jako korunního zboží.²⁵² Po strážce formální Lichtenštejnové poukazovali na to, že vyhláška ONV v Olomouci nebyla řádně doručena (šlo jen o veřejnou vyhlášku) a nevstoupila proto v platnost. Dále se tomuto úřadu vytýkalo, že neměl pravomoc ji vydat (podle Sobičkova názoru ji mělo jen ministerstvo zemědělství), protože konfiskovaná půda ležela v různých okresech a dokonce i zemích. Vedle toho se upozorňovalo, že kníže ani zástupci nebyli vyslechnuti a neměli tak možnost prokázat, že kníže není německé národnosti.

²⁴⁷ Sobička NSS, 30. 10. 1945, NA, NSS, Kt. 523.

²⁴⁸ Ministerstvo zemědělství Nejvyššímu správnímu soudu, 11. 1. 1946, No. chybí, Národní archiv Praha, JAF 470, Kt. 523.

²⁴⁹ Sobička se mylně domníval, že v Olomouci sídlí dva okresní národní výbory (ONV v Olomouci a ONV Olomouc-venkov), a proto v srpnu podal odvolání dvojmo. První došlo 13. 8., druhé pak 16. 8. 1945. ONV v Olomouci ZNV v Brně, 28. 8. 1945, No. 552/6 pres, MZA, B 280, Kt. 4578 – DOD. K dovršení zmatku se později ONV v Olomouci přejmenoval na ONV Olomouc-venkov.

²⁵⁰ ONV v Olomouci Sobičkovi, 21. 3. 1946, Noč. J. 220/3 pres., NA, NSS, Kt. 572.

²⁵¹ Sobička ZNV v Brně (prostřednictvím ONV v Olomouci), 9. 8. 1945, MZA, B 124, Kt. 718 I + II man. D.

²⁵² EPD FL vysl. Bern, 23. 8. 1945, No. B. 24 Liecht. 40. – DO, LLA, Kt. V 143/80.

Po stránce věcné Sobička uváděl, že se kníže nikdy nepřihlásil k německé národnosti a nebyl ani členem německých spolků. Historickým reminiscencím československých úřadů čelil konstatováním, že Lichtenštejnové získali na Moravě první statky již v roce 1241 a nejde proto o typickou tzv. pobělohorskou šlechtu. Závěrem pak zdůraznil, že kníže je zahraničním suverénem, který za války zachovával neutralitu.²⁵³

Sobička byl přesvědčen, že se stížnostmi přinejmenším u NSS uspěje. Důvodů k optimismu bylo na podzim 1945 více. Opadl například zájem tisku o lichtenštejnskou kauzu. Na konci září byl Sobička informován, že se protáhne příprava prezidentského dekretu o znárodnění průmyslu.²⁵⁴ Ministerstvo vnitra vydalo 25. srpna 1945 oběžník, ve kterém podřízené orgány v § 4 upozorňovalo, že ve snaze předejít opakování „*chyb a omylů*“ mají tyto vzít na vědomí, že „*ve Švýcarsku existuje jen švýcarská národnost, a že mateřský (obcovací) jazyk nemá podle tamních zákonů význam.*“ Všichni Švýcaři bez ohledu na mateřský jazyk „*jsou považováni za osoby švýcarské národnosti.*“ Švýcarští občané německého mateřského jazyka „*tedy neměli být považováni za osoby německé národnosti a tím pádem ani za osoby státně nespolehlivé podle § 4 písmeno a dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.*“ Za nespolehlivé tak mohli být považováni jen ti Švýcaři, u kterých by k tomu opravňovala jejich činnost za války.²⁵⁵ Otázka ovšem zněla, zda budou za státněpolitický národ považováni i Lichtenštejnci.²⁵⁶

Sobičkův optimismus také částečně sdílel švýcarský vyslanec v Praze Alexandre Girardet. Domníval se, že kroky Švýcarska podniknuté na ochranu Lichtenštejnů a hlavně posun doprava ve veřejném mínění donutí „*levicové extrémistické vládní kruhy*“ v Praze vše znovu zvážít.²⁵⁷ Podle prince Karla Alfréda skutečně na úřady zapůsobila nota z 6. září 1945. Vyslanectví také podniklo blíže neurčené kroky k ochranně zájmů otce knížete prince Aloise.²⁵⁸ Na ministerstvu zemědělství prý na konci října proběhla schůzka, na které bylo vzato na vědomí, že Lichtenštejnům bude třeba vyplatit náhradu. To prý uznával i jinak radikální ministr Ďuriš. Podle princova anonymního informanta by prý mohlo dokonce dojít nejen k vyplacení plné náhrady, ale pokud Lichtenštejny podpoří nějaká západní velmoc, i k restituci majetku. Podmín-

²⁵³ František Josef II. ZNV v Brně (prostřednictvím ONV v Olomouci), 9. 8. 1945, LLA, Kt. V 143/80. Ve stížnosti bylo uvedeno, že ONV vydal konfiskační vyhlášku již 30. 7. 1945.

²⁵⁴ Sobička K. Alfrédovi, 1. 10. 1945, LLA, Kt. V 143/80.

²⁵⁵ Ministerstvo vnitra ČSR, Oběžník č. 5, No. 4 – 10396/45, 25. 8. 1945, LLA, Kt. V 143/34.

²⁵⁶ Podobně velkoryse se postupovalo vůči Rakušanům: „*Die übrigen Angehörigen des demokratischen Österreichs behandeln wir nicht als Deutsche...*“ Ministerstvo vnitra ČSR ministerstvu zahraničí ČSR, 24. 7. 1945, No. Z. III. Dr. 5. G. 920/1945, LLA, Kt. V 143/34.

²⁵⁷ EPD FLvysl., 19. 10. 1945, No. B. 24. Liecht. 40 – DO., BAR, E 2001(E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁵⁸ EPD FL vysl., 4. 10. 1945, NO. B. 24. Liecht. 40. – DO., LLA, Kt. V 143/80.

kou ovšem bylo prokázat, že kníže a další vyvlastnění Lichtenštejnové nebyli v době sčítání v roce 1930 na území ČSR nebo alespoň, že nebyli sčítáni.²⁵⁹

Uvedené informace zřejmě alespoň částečně odrážely realitu. Svědčí o tom i výše uvedené přiznání ing. Kořátka směrem k právnímu odboru kanceláře prezidenta republiky, že pravděpodobně bude nutné náhradu vyplatit.²⁶⁰ Lichtenštejnové také brali tyto informace vážně. Karel Alfréd na konci listopadu 1945 zaslal dopis ministerstvu zemělství, ve kterém tvrdil, že kníže nebyl v roce 1930 sčítán.²⁶¹ Zhruba o měsíc později vystavila lichtenštejnská vláda knížeti a ostatním konfiskací a znárodněním postíženým členům rodiny potvrzení, že se v době sčítání nenacházeli na území Československa.²⁶² Měnil se také postoj Bernu k ochraně znárodněného a zkonfiskovaného majetku. Původně švýcarský velvyslanec doporučoval opatrný postup, tj. vyčkávat na stanovisko vlád zainteresovaných velmocí.²⁶³ Když se ukázalo, že západní velmoci trvají na odškodnění svých občanů, podniklo tyto kroky v zájmu svých obyvatel také Švýcarsko, které bylo ochotno totéž učinit i v zájmu Lichtenštejnska.²⁶⁴ Girardet 27. prosince 1945 sdělil československému ministerstvu zahraničí, že švýcarské odškodňovací zásady platí také pro Lichtenštejnsko.²⁶⁵ Vyslanectví také vystavilo knížeti potvrzení, že je lichtenštejnské národnosti.²⁶⁶

19. Kontakty se západními diplomaty

Současně princ Karel Alfréd navázal kontakty se západními diplomaty v Československu. Ze zachovaného archivního materiálu se zdá, že nejintenzivnější byly s velvyslancem USA Lawrence A. Steinhardtem.²⁶⁷ Spojené státy se podobně jako Lichtenštejnové dostaly záhy po skončení války s československými úřady do sporu o náhradu za znárodněný americký majetek.²⁶⁸ Lichtenštejnové tuto konfrontaci velmi pečlivě monitorovali, protože jim mimo jiné umožňovala tvrdit, že velmoci

²⁵⁹ Karel Alfréd, Tagebuch 8. 11. – 3. 12. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 666.

²⁶⁰ Právní rozbor o zavedení národní správy a o konfiskaci zemědělského a lesního majetku Františka Josefa II. z Liechtensteinu, 7. 11. 1945, No. chybí, AKPR, fond KPR, Kt. 260, inv. č. 1505/E. Národní archiv Praha, JAF 832, Kt. 1700.

²⁶¹ Karel Alfréd konfiskačnímu odboru čsl. ministerstva zemělství, 27. 11. 1945, LLA, Kt. V 143/80.

²⁶² FL vysl. EPD, 17. 12. 1945, No. 1149, LLA, Kt. V 143/80.

²⁶³ EPD licht. vysl. Bern, 12. 11. 1945, No. B. 24. Liecht. 40 – DO, LLA, Kt. V 143/80.

²⁶⁴ EPD licht. vysl. Bern, 13. 12. 1945, No. B. 24. Liecht. 40 – DO, LLA, Kt. V 143/80.

²⁶⁵ SPÄTI, 2000, s. 593.

²⁶⁶ Švýcarské vyslanectví Praha, potvrzení, 22. 12. 1945, No. XX. 2. G/an/Pf., MZA, B 124, Kt. 718 I + II man D.

²⁶⁷ Předpokládám, že určitou roli při navázání osobního kontaktu sehrálo zprostředkování švýcarského generálního konzula Alberta Hubera, který do května 1945 hájil také americké zájmy v Praze. LUKES, Igor, *The Schönborn Palace and its Prewar American Residents, Prague Papers on the History of International Relations*, 2008, s. 321–334.

²⁶⁸ PROKŠ, 2001, s. 80 a dále.

nepovažují vyvlastnění bez odpovídajícího odškodnění za slučitelné s mezinárodním právem.²⁶⁹ Karel Alfréd spolu se švýcarským vyslancem Girardetem proto doporučovali vyčkat, jak se tento spor bude vyvíjet a teprve poté zakročit proti znárodnění podle dekretu číslo 100.²⁷⁰ V první polovině března 1946 vystavil Steinhardt Karlu Alfrédu doporučující dopis newyorskému advokátovi Charlesi A. Guggenheimerovi s prosbou o radu v záležitosti konfiskace majetku dynastie v Československu.²⁷¹ Současně měl Guggenheimer usnadnit rozvoj podnikatelských aktivit dynastie na území USA. Průběh těchto konzultací není možné na základě zachovaných pramenů blíže rekonstruovat.²⁷² Do obchodních jednání se podle všeho zapojil i sám velvyslanec. V létě 1947 se jednalo o jeho návštěvě Vaduzu, ke které mělo dojít během velvyslančovy cesty s rodinou do Švýcarska.²⁷³ Ať již k setkání s knížetem tehdy došlo či nikoli, podílel se Steinhardt téhož roku na prodeji slavného diamantového náhrdelníku bývalé francouzské císařovny Marie Luisy, jehož držitelem byl kníže František Josef II.²⁷⁴

Švýcarský vyslanec Girardet sice dobré kontakty Lichtenštejnů se západními diplomaty vítal, nedomníval se však, že by dozrál čas na oficiální intervenci těchto velmocí v jejich prospěch. Doporučoval zvážit členství Lichtenštejnska v Mezinárodním soudním dvoru, které by bylo odděleno od členství v OSN, jež by mohlo být Lichtenštejnsku odepřeno.²⁷⁵ Členové rodiny, zvláště ti, kteří hovořili česky, neměli opouštět území Československa. To si však naopak přály československé bezpečnostní orgány.

20. Československé bezpečnostní orgány a příslušníci lichtenštejnského domu

Činnost Karla Alfréda a jeho bratrance prince Emanuela sledovaly v létě a na podzim 1945 československé bezpečnostní orgány velmi pozorně. Větší zájem měly o prince Emanuela, který byl vyšetřován, kvůli podezření z „*napomáhání státu nepřátelským živlům*“ během války.²⁷⁶ Československé úřady, tedy ONV v České Lípě a místní posádkové velitelství, měly podezření, že se Emanuel podílel na špionážní činnosti „*baronky von Rothkirch-Parthens*“ (správně zřejmě von Rothkirch

²⁶⁹ Unterredung mit Stucki Ende Dez. 45, LLA, Kt. V 143/106.

²⁷⁰ EPD FL vysl., 12. 11. 1945, No. B. 24. Liecht. 40 – DO, BAR, 1969/262, Schachtel 59.

²⁷¹ Guggenheimerův otec Randolf byl v letech 1898–1901 předsedou newyorské městské rady.

²⁷² Steinhard Guggenheimerovi, 11. 3. 1946, LLA, Kt. V 143/106.

²⁷³ František Josef II. Sobičkoví, 6. 8. 1947, No. 266/47, SL-HAL, KK, Kt. 251-450 1947.

²⁷⁴ Steinhardt Františku Josefovi II., 10. 11. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 601. Náhrdelník byl prodán za 170 000 dolarů, část utržené sumy musel kníže kvůli dědickým nárokům poukázat arcivévodovi Maxovi. František Josef II. Banque de Paris et de Pays-Bas, 24. 4. 1948, SL-HAL, FA, Kt. 601.

²⁷⁵ Zde Girardet zřejmě vycházel z neúspěšné žádosti Vaduzu o členství ve Společnosti národů, odmítnuté v roce 1920.

²⁷⁶ Čsl. ministerstvo zahraničí ministerstvu vnitra, 30. 7. 1945, No. k Z-1099-45/2, ABS, Kt. M 13411.

und Panthen), která prý na sklonku války na zámku Zahrádky působila z pověření *Reichsführera SS* Heinricha Himmlera.²⁷⁷ Dále Emanuelovi vytýkali, že umožnil britskému seržantovi Ernestu Hallovi zřídit na zámku „*sběrnou (německých) zajatců na exetoriální území*“ pod švýcarskou ochranou. Ukrývali se zde prý mj. příslušníci zbraní SS. Na zámku také byly objeveny zbraně, o kterých princ Emanuel prohlásil, že patřily Volkssturmu.²⁷⁸ Seržant Hall byl 1. června 1945 zadržen československými bezpečnostními orgány při pokusu převést baronku von Rothkirch „*přes hranice státu pod anglickou vlajkou.*“²⁷⁹

Aféra nakonec vyzněla do ztracena. Princ Emanuel byl 7. září 1945 vyslýchán vyšetřovací komisí ONV v České Lípě. Všechna obvinění popřel, uprchlíky, s nimiž přišla i baronka von Rothkirch, považoval buď za německé civilisty z východu, nebo o zajaté příslušníky britské armády.²⁸⁰ Předseda Místního národního výboru (MNV) v Zahrádkách u České Lípy ONV v České Lípě hlásil, že „*veškeré snahy ze strany MNV usvědčiti (místní – pozn. autor) Liechtensteiny z německé neb nacistické činnosti setkaly se s nezdarem.*“ Vyšetřováním mezi obyvatelstvem české a německé národnosti bylo naopak potvrzeno, že „*jejich smýšlení i jednání bylo protinacistické.*“²⁸¹ Ministerstvo vnitra muselo v lednu 1946 konstatovat, že důkazy nestačí k Emanuelovu zadržení. Vyzvalo proto ministerstvo zahraničních věcí, aby prince vyhostilo.²⁸²

Důvodem pro vyhoštění neměla být jenom neprokázaná podezření severočeských bezpečnostních orgánů, ale i aktivity Lichtenštejnů v Praze. Zasáhnout se proto mělo i proti princovi Karlu Alfrédovi, s nímž Emanuel sdílel byt v pražské Sněmovní ulici. Odbor pro politické zpravodajství ministerstva vnitra disponoval několika udáními, že princové zneužívají svého postavení cizinců (oba byli držiteli lichtenštejnských diplomatických pasů) a sváží do bytu cennosti (např. stříbro a stolní náčiní). České obyvatelstvo prý sledovalo „*jejich činnost s nelibostí*“, a oběma proto neměl být umožněn návrat do Československa.²⁸³

²⁷⁷ ONV v České Lípě ministerstvu vnitra, 30. 11. 1945, No 35/45 Kož./La., ABS, Kt. M 13411. Úřady disponovaly sdělením tzv. Treckleitstelle starostovi Zahrádek u České Lípy (Neugarten) z 12. 3. 1945, které potvrzovalo, že baronka cestuje na Himmlerův pokyn. ABS, Kt. M 13411.

²⁷⁸ ONV v České Lípě, Protokol sepsaný na zámku prince Emanuela z Lichtensteinu (sic!), 31. 5. 1945, ABS, Kt. M 13411.

²⁷⁹ Oblastní velitelství Kladno, 6. 6. 1945, No. chybí, ABS, Kt. M 13411.

²⁸⁰ Protokol sepsaný před vyšetřovací komisí ONV v České Lípě, 7. 9. 1945, No. chybí, ABS, Kt. M 13411.

²⁸¹ MNV v Zahrádkách u České Lípy ONV v České Lípě, 25. 1. 1946, No. k č. j. III-Pk-Zzk-71a/45, ABS, Kt. M 13411.

²⁸² Čsl. ministerstvo vnitra ministerstvu zahraničí, 16. 1. 1946, No. chybí, ABS, Kt. M 13411

²⁸³ Tamtéž.

Ministerstvo zahraničí vyhovělo této žádosti jen částečně. Kvůli zájmu Švýcarska o oba prince nebyl Emanuel vyhoštěn. Lichtenštejnům byl povolen odjezd z Československa s tím, že zastupitelské orgány v zahraničí byly instruovány, aby jim nevydávaly vstupní víza.²⁸⁴ K odjezdu obou princů však došlo zřejmě až na jaře 1946. Ještě v polovině března totiž uspořádali ve svém pražském bytě *cocktail party*, jíž se zúčastnil i velvyslanec USA Steinhardt, švýcarský vyslanec Girardet a manželka britského velvyslance sira Philipa Nicholse.²⁸⁵

21. Vyslanec Kopecký naznačuje východisko případného vyjasnění sporu s Lichtenštejny

Aktivita československých bezpečnostních orgánů předznamenaly i nepříznivý vývoj lichtenštejnské záležitosti v první polovině roku 1946. Již při novoročním přijetí diplomatického sboru u prezidenta švýcarské konfederace Karl Kobelta reagoval vyslanec Kopecký ostře na zmínku hlavy státu o nutnosti hájit švýcarské a lichtenštejnské zájmy dotčené znárodněním v Československu. Pražská vláda podle něj chtěla zlikvidovat lichtenštejnský „*přežitek z dob feudalismu*“ a záležitost tak má „*výrazně politický charakter*“. Současně zdůraznil, že ministerstvo zahraničí přimělo ministerstvo vnitra k vydání výše zmíněné vyhlášky o „*švýcarské národnosti*“ a připouští, že cizinci budou odškodněni.²⁸⁶

Krátce po audienci u Kobelta vyslanec spolkovému radovi Petitpierreovi doporučil, aby švýcarská vláda přiměla Lichtenštejny k předložení návrhů na řešení situace. Naznačil také obrysy možného kompromisu. Při náhledu na majetek dynastie se podle vyslanec mělo diferencovat. Jednu část získala „*na úkor české národnosti*“ v pobělohorském období, zbytek pak „*normální cestou*“ od původních majitelů.²⁸⁷ Dnes již není možné zjistit, zda šlo o Kopeckého soukromé představy, či o náhled části pražských vládních kruhů. O svých výrocích na audienci u prezidenta Kobelta vyslanec Prahu informoval jen velmi zběžně. V rozporu se švýcarskou verzí rozhovoru prý prezidentovi jen řekl, že na vysvětlení okolností lichtenštejnské kauzy není během audience dost času a ujistil, že jí ministerstvo zahraniční věnuje značnou pozornost.²⁸⁸

²⁸⁴ Čsl. ministerstvo zahraničí ministerstvu vnitra, 25. 1. 1946, No. Z. 630/II-3/46, ABS, Kt. M 13 411.

²⁸⁵ „Výstřely do oken“, *Svobodné noviny*, 15. 3. 1946, výstřižek v LLA, Kt. V 143/106. Během party došlo k incidentu, kdy neznámá osoba vystřelila do oken bytu.

²⁸⁶ Girardetovi, 17. 1. 1946, No. B. 24. Liecht. 40 – WF, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁸⁷ EPD Girardetovi, 17. 1. 1946, No. B. 24. Liecht. 40 – WF, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

²⁸⁸ Kopecký čsl. ministerstvu zahraničí, 2. 1. 1945, No. 1/1946, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1945–1946.

Z majetku, který rodina získala v pobělohorském období z tzv. konfiskátů, nezbylo po československé první pozemkové reformě mnoho. Sami Lichtenštejnové tvrdili, že šlo jen o velkostatky Moravská Třebová a Zábřeh o rozsahu 3 400 ha, resp. 3 600 ha, které původně patřily jednomu z vůdců moravských povstalců Ladislavu Velenu ze Žerotína, dále o velkostatek Uherský Ostroh o rozloze 4 100 ha zkonfiskovaný Janu Bernardovi z Kunovic a o Ždánice o rozloze necelých 1 000 ha. Celkem šlo tedy o 12 000 ha, tj. 1/6 celkového pozemkového majetku knížete v Československu.²⁸⁹ K těmto statkům by ovšem bylo možné přiřadit další bývalé konfiskáty. Některé původně nepatřily české šlechtě a nebyly tak podle Kopeckého představy získány na úkor českého národa. Příkladem by mohlo být Krnovsko (spolu s Opavskem 8 060 ha), zabavené v roce 1623 markraběti Janu Jiřímu Braniborskému. Zvláštním případem pak byl velkostatek Úvaly (3500 ha), který Karel z Lichtenštejna v roce 1622 koupil od poručníka předcházejícího majitele Jindřicha Jiřího ze Smiřic, kterým byl Albrecht z Valdštejna.

22. Pražská neústupnost

Vyslancem Kopeckým naznačená cesta k dohodě nebyla v budoucnosti využita. Praha se přes interně přiznávanou nejistotu rozhodla neustupovat. Politický význam lichtenštejnské kauzy byl tak velký, že se nepodařilo občany knížectví zařadit mezi příslušníky spojeneckých a neutrálních států německé či maďarské národnosti. O jejich vynětí z konfiskace, kterou předpokládal Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy,²⁹⁰ se v Praze v zimě 1946 diskutovalo na meziministerských poradách. Ministerstvo vnitra zabavení majetku prosazovalo, zatímco ministerstvo zahraničních věcí se proti němu stavělo a upozorňovalo na možnou negativní reakci Západu.²⁹¹

Navenek československé úřady zastávaly vůči Lichtenštejnům nesmiřitelný postoj. Zemský národní výbor v Brně vyřídil stížnosti vůči konfiskaci majetku 16. ledna 1946, k doručení došlo až 9. března 1946. Svým výměrem stížnosti zamítl. Podle názoru ZNV sice ONV v Olomouci konfiskační vyhlášku straně nedoručil, ta se však včas odvolala a proto nebyla poškozena. Dále ZNV potvrdil příslušnost ONV k vydání vyhlášky s tím, že olomoucký úřad nebyl povinen Lichtenštejny před jejím vydáním vyslechnout. O národnosti Františka Josefa II. prý podle ZNV

²⁸⁹ Note of August 30. 1945 to the Checkoslovakian (sic!) government, LLA, Kt. V 134/38.

²⁹⁰ Dekret. ..., částka 48, publikován ve Sbírce zákonů 30. 10. 1945.

²⁹¹ Informace, 25. 2. 1946, No. 34.269/VI-1/46, AMZV, GS-A Kabinet, r. 1945–1948, Kt. 39. Otázka, zda byl dekret normativním trestněprávním aktem či nikoli zůstává vyhrazena právníkům. Vyjádřil se k ní v nálezu č. 55/1995 Sb. i Ústavní soud České republiky.

stejně nemohly být pochyby, protože „v celé naší zemi bylo a je všeobecně známo“, že je Němec. Ostatně tím, že kníže současně požádal o výjimku z konfiskace podle § 1, odst 3 dekretu č. 12/1945 Sb. podle názoru ZNV připustil možnost, že je německé národnosti. Kromě toho § 2 citovaného dekretu podle ZNV „nevypočítává všechny případy, kdy možno někoho považovati za Němce.“ Sobičkovu historizující argumentaci úřad odmítl jako nepodstatnou, stejně tak i skutečnost, že kníže je cizím suverénem. Podstatné podle jeho názoru bylo, že statky nepatřily přímo lichtenštejnskému státu, protože v opačném případě by byly již v meziválečném období považovány za exteritoriální. Zabavení majetku tak prý nebylo v rozporu s mezinárodním právem, ostatně dekret č. 12/1945 Sb. postihoval stejnou měrou bývalé československé občany německé a maďarské národnosti i cizince. Závěrem pak ZNV oznámil, že rozhodnutí o výjimce z konfiskace má přijmout ONV v Olomouci.²⁹² Ten rozhodl již 21. března 1946 a žádost o výjimku zamítl.²⁹³

Současně s výměrem ZNV v Brně vydal vlastní rozhodnutí ve věci konfiskace majetku princů Emanuela a Jana (Hanse) také ZNV v Praze. Odvolání proti konfiskaci zamítl. Protože chyběl doklad o tom, že by princové byli v roce 1930 sčítáni, odvodil výše uvedený úřad jejich německou národnost od sčítání jiných příslušníků rodiny ve Velkých Losinách a dále uváděl, že: „kdyby se oba princové sčítání zúčastnili, přihlásili by se k ní stejně jako jejich příbuzní.“ Lichtenštejnská státní příslušnost stěžovatelů pak byla „nepodstatná“. Lichtenštejnské knížectví bylo podle ZNV osídleno Němci, což se dokládalo jeho dřívější příslušností k Německému spolku (do roku 1866).²⁹⁴

Rozhodnutí obou ZNV, které přišlo po určitém váhání odpovědných míst, znamenalo vítězství zastánců tvrdé linie v československých vládních kruzích. Nanačtené možnosti kompromisu (dokázat, že Lichtenštejnové nebyli sčítáni, odlišný přístup ke statkům získaným jako pobělohorské konfiskáty a ostatnímu majetku) nebyly využity. Rozhodující byl zřejmě vliv komunistů z ministerstva zemědělství, kteří podle Sobičky ovlivnili činitele ZNV v Brně. Pod výměrem podepsaný přednosta tamního referátu pozemkové reformy a osídlování ing. Josef Životský byl členem KSČ a proti Lichtenštejnům údajně aktivně pracoval. Prohlašoval, že na konfiskaci má zájem Sovětský svaz, což se dnes s dostupným pramenným materiálem nedá potvrdit ani vyvrátit. Životský také potvrdil, že ji ministr zemědělství Ďuriš považuje za prestižní záležitost.²⁹⁵

²⁹² ZNV v Brně Sobičkovi (Františku Josefovi II.), 16. 1. 1946, No. 86/VIII/26-1946, Národní archiv Praha, MV-NR, Kt. 2419. Německá verze rozhodnutí v LLA, Kt. V 143/41.

²⁹³ ONV v Olomouci Sobičkovi, 21. 3. 1946, No. 220/3 přes, NA, NSS, Kt. 572.

²⁹⁴ ZNV v Praze Sobičkovi, 8. 3. 1946, No. III. Pk-714/2.46, LLA, Kt. V 143/48.

²⁹⁵ Sobička Karlu Alfrédovi, 6. 8. 1945, SL-HAL, FA, Kt. 647.

23. Námitky Lichtenštejnů, další průběh sporu

Sobička v dopise švýcarskému vyslanci v Praze Alexandre Girardetovi označil ve výměru ZNV v Brně za „*právně úplně falešné a těžko udržitelné stanovisko*“, že není podstatné, že se kníže (údajně) v roce 1930 nepřihlásil k německé národnosti, ale že stačí, že je všeobecně známo, že je prý Němec. Za vážnou považoval skutečnost, že rozhodnutí ZNV bylo konečné. Kníže se sice mohl odvolat k NSS, odvolání však nemělo odkladný účinek. Sobička také považoval za neslýchaný argument ZNV v Praze, že kdyby mohli, přihlásili by se Lichtenštejnové k německé národnosti.²⁹⁶ Poukazoval na výše uvedenou vyhlášku ministerstva vnitra o zacházení se švýcarskými státními příslušníky, upozorňoval na to, že zůstal zabaven i osobní majetek knížete a žádal energický diplomatický záměr.²⁹⁷

Politický departement v tomto případě jednal poměrně rychle a 27. března 1946 pověřil vyslanec Girardeta, aby proti rozhodnutí obou ZNV protestoval. Ohradit se měl zejména proti tvrzení, že Lichtenštejnové jsou německé národnosti a proti konfiskaci osobního majetku knížete.²⁹⁸ Současně připravili ve Vaduzu vlastní nótu československé vládě. EPD ji od lichtenštejnského vyslanectví v Bernu převzal 25. dubna 1946.

Prohlašovalo se v ní za neudržitelné tvrzení, že Lichtenštejnové jsou německé národnosti, podmínka konfiskace majetku podle dekretu č.12/1945 Sb. tak prý nebyla splněna. Vaduz požadoval, aby se s lichtenštejnskými občany zacházelo stejně jako s občany Švýcarska a upozorňoval na oběžník ministerstva vnitra ze srpna 1945. Tvrzení, že neexistuje lichtenštejnská národnost, prý bylo jen opakováním nacistických tezí, které měly odůvodnit anexi knížectví. Kroky proti knížeti podle nóty také odporovaly kapitole 1, článku 1, Charty OSN.²⁹⁹ Na závěr nóty vyjádřila lichtenštejnská vláda přesvědčení, že by její stanovisko obstálo i před mezinárodním soudem.³⁰⁰

Vzhledem k tomu, že 26. května 1946 měly v Československu proběhnout parlamentní volby, byl vyslanec Girardet přesvědčen, že „*le moment est extrêmement*

²⁹⁶ Girardet EPD, 15. 4. 1946, No. 121-1-o/G-AR., BAR, E 2001 (E) 1969/262, Schachtel 59.

²⁹⁷ Sobička Girardetovi, 13. 3. 1946, LLA, Kt. V 143/41.

²⁹⁸ EPD Girardetovi, 27. 3. 1946, No. B. 24. Liecht. 40 – WF, BAR, E 2001 (E) 1969/262, Schachtel 59. Příslušná nóta byl čsl. ministerstvu zahraničí doručena 29. 3. 1946, No. 121-1-o/8-1-1-G.-AR., tamtéž.

²⁹⁹ Text článku 1: „*Die Vereinten Nationen setzen sich folgende Ziele: 3. eine internationale Zusammenarbeit herbeizuführen, um internationale Probleme wirtschaftlicher, sozialer, kultureller und humanitärer Art zu lösen und die Achtung vor den Menschenrechten und Grundfreiheiten für alle ohne Unterschied der Rasse, des Geschlechts, der Sprache oder der Religion zu fördern und zu festigen*“; Viz <http://www.unric.org/de/charta#kapitel1> (staženo 8. 10. 2012).

³⁰⁰ Licht. vyslanectví EPD, 25. 4. 1946, No. 592/46, LLA, Kt. V 143/49.

peu favorable“ a doporučoval odložit její předání.³⁰¹ Sobička však trval na okamžitém odevzdání nóty na ministerstvu zahraničí s odůvodněním, že po volbách se poměry na ministerstvu zemědělství nezmění a není tedy na co čekat.³⁰² Důvodem ke spěchu snad byla i skutečnost, že vůči Lichtenštejnům „*nakloněné pražské vládní kruhy z řad českých národních socialistů*“ na řešení kauzy spěchaly. Požadovaly například ještě před volbami další právní rozbor situace.³⁰³ Podobné hlasy zaznívaly i ze strany sociálně demokratické.³⁰⁴ Vaduz však na doporučení EPD nakonec souhlasil s odkladem.³⁰⁵ K předání nóty došlo až na přelomu května a června 1946. Situace nebyla příznivá, protože ve volbách jednoznačně vyhráli s 38 % odevzdaných hlasů komunisté.

Československý ministr zahraničních věcí Jan Masaryk na druhou lichtenštejnskou nótu odpověděl již 25. června 1946. Stanovisko Prahy bylo nekompromisní a muselo být studenou sprchou nadějí na smírné vyřešení sporu. Vycházelo z předpokladu, že diplomatické styky mezi Lichtenštejnem a Československem, které byly navázány 30. července 1938, přičemž zájmy knížectví mělo v Praze zastupovat Švýcarsko, byly přerušeny v březnu 1939 v důsledku likvidace Československa. V zimě 1945 pak byly obnoveny jen československo-švýcarské diplomatické styky, zastupování lichtenštejnských zájmů Švýcarskem se však podle Černínského paláce tato dohoda netýkala. Československo-lichtenštejnské diplomatické styky, ani zastupování knížectví Švýcarskem, tak nebyly podle tohoto výkladu obnoveny.³⁰⁶ Jinými slovy, Praha nehodlala o konfiskaci na mezinárodní (diplomatické) úrovni diskutovat.

Diplomatická nóta a rozhodnutí obou ZNV nebyly pro Vaduz dobrou zprávou. Spor tedy pokračoval a byl finančně velmi nákladný. Nedostatek prostředků nutil knížete k žádostem o pomoc příbuzným. Na jaře se obrátil na princeznu Ludmilu Lichtenštejnovou roz. z Lobkowicz s prosbou o celkem 2 miliony korun, přičemž polovina této sumy měla být poskytnuta jako palmáre a úhrada nákladů dr. Sobičkovi.³⁰⁷

Advokát na jaře 1946 podal k ZNV v Brně stížnost proti zamítnutí výjimky z konfiskace ONV v Olomouci a zároveň k NSS řadu identických stížností proti

³⁰¹ Girardet EPD, 3. 5. 1946, No. 121-1-o/G.-AR., BAR E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

³⁰² Girardet EPD, 8. 5. 1946, No. 1800, BAR E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

³⁰³ Princ Jindřich Atteslanderovi, 16. 4. 1946, No. V 143/44. Mělo jít například o poslance Národního shromáždění za Tábor dr. Gustava Buriana.

³⁰⁴ Kontaktem byl vlivný pražský sociální demokrat ing. František Plášil, který doporučoval více do lichtenštejnské kauzy zapojit politické strany. Schmid, 12. 2. 1946, No. chybí, LLA, Kt. V 143/81.

³⁰⁵ EPD FL vysl., 28. 5. 1946, No. B. 24. Liecht. 40 – WF, LLA, Kt. V 143/81.

³⁰⁶ Masaryk Girardetovi, 25. 6. 1946, No. 78.818/VI/46, BAR, E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 59.

³⁰⁷ Princezna finance zřejmě poskytla jako splátku úvěru z roku 1938. František Josef II. Ludmile Lichtenštejnové, 6. 4. 1946, SL-HAL, KK, Kt. 1-128 1946.

rozhodnutí ZNV v Brně ve věci konfiskace majetku knížete a proti rozhodnutí ZNV v Praze ve věci konfiskace majetku Emanuela a Jana Lichtenštejnů. První z těchto stížností se týkala rozhodnutí ZNV v Brně, kterým zamítl odvolání proti konfiskační vyhlášce ONV v Olomouci. Na NSS byla doručena 29. března 1946.³⁰⁸ Zbývající stížnosti advokát soudu doručil 8. května 1946.³⁰⁹

Ve stížnostech byly rozhodnutí ZNV v Brně vytýkány jak vady v řízení, tak nezákonnost naříkaného rozhodnutí. Sobička trval na tom, že konfiskační vyhláška ONV měla být knížeti či jeho zástupci doručena, vydal ji nekompetentní orgán a stěžovatel měl být vyslechnut za účelem zjištění, je-li německé národnosti. Dále popíral tvrzení ZNV, že dekret č. 12/1945 Sb. nevypočítává všechny případy, kdy je možné někoho považovat za Němce. Dovožoval, že každý zásah do soukromého majetku je „*v pochybnostech třeba vykládati způsobem restriktivním*“, tedy omezit i volnost úřadů v označování osob německé národnosti. Když ZNV prohlásil, že dekret nevypočítává všechny případy, vlastně tím podle Sobičky uznal, že ho nelze aplikovat na osobu knížete Františka Josefa II.³¹⁰ Ten prý také „*nikdy a nikde nejednal ani nevystupoval způsobem takovým, že by připustil závěr; že se výslovně a neb alespoň konkludentními činy hlásil k národnosti německé...*“³¹¹ K určení národnosti bylo podle Sobičky třeba „*subjektivního prohlášení dotčené osoby*“, objektivní znaky jako mateřský nebo obcovací jazyk ho nemohly nahradit. Jak však bylo v tomto příspěvku výše ukázáno, toto Sobičkovu tvrzení bylo vzhledem k aktivitám knížete a jeho spolupracovníků během druhé světové války a těsně před ní, diskutabilní.

V další části stížnosti Sobička tvrdil, že u příslušníků i neutrálních států a zvláště u hlavy takového státu, byť německého mateřského či obcovacího jazyka, nelze předpokládat provinění proti zájmům ČSR a českého národa. Jejich národnost nelze mít za německou, což podle něj reflektovala i již zmíněná vyhláška ministerstva vnitra č. 5/1945. Dále se ve stížnosti poukazovalo na to, že kníže je podle rodinné smlouvy pouze požívacím vlastníkem, a že tato smlouva byla zákonem rakouské říšské rady č. 15 z roku 1893 vtělena do vnitrostátního právního řádu. Sobička trval na tom, že tento zákon byl Československem recipován. Zde je ovšem třeba uvést, že podle rozhodnutí československého nejvyššího soudu ze 3. února 1928 tomu tak

³⁰⁸ Sobička NSS, 29. 3. 1946, NA, NSS, Kt. 530.

³⁰⁹ Šlo o vyhlášky ONV či OSK v Moravském Šternberku, Hodoníně, Litovli.

³¹⁰ Také ministerstvo vnitra považovalo tvrzení ZNV v Brně, že dekret č. 12 „*nevypočítává všechny případy, kdy možno někoho považovat za Němce*“ za „*neuvážené*“. Podle jeho názoru mohlo vést v případě, že by NSS byl názoru, že dekret všechny případy vypočítává, ke zrušení konfiskace. Čsl. ministerstvo vnitra, Konfiskace zemědělského majetku liechtenštejnského podle dekretu číslo 12/1945 Sb., bez data, No. k č. B-2621/8-15/9-47 – II/b, NA, MV-NR, Kt. 2419-2420.

³¹¹ Sobička NSS, 29. 3. 1946, NA, NSS, Kt. 530.

nebylo. Někteří přední právní znalci ovšem i nadále tvrdili opak.³¹² Výnos z majetku měl sloužit mj. k úhradě vladařských povinností knížete. Protože tedy v tomto pojetí majetek patřil korporaci, k jeho konfiskaci by bylo dle dekretu č. 12/1945 Sb. třeba prokázat, že správa statků „úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války.“³¹³ To by ovšem bylo velmi obtížné a úřady se zřejmě právě proto omezily na odůvodnění konfiskace údajnou německou národností knížete. Výše uvedená otázka je ovšem zásadní a měla by být důkladně zodpovězena nejen historiky, ale i právními specialisty.

Nemalou pozornost věnoval Sobička mezinárodně právním souvislostem případu. Zde byl ve vztahu k NSS poněkud znevýhodněn skutečností, že soud v této době uznával primát domácího práva před mezinárodním. Tvrdil proto, že by měl být přijat primát práva mezinárodního, protože nové mezinárodní uspořádání (OSN) lépe zajistí jeho vymahatelnost. K podstatě věci uváděl, že konfiskace majetku bez náhrady je v rozporu s mezinárodním právem. Ve vymezení národnosti v § 1, pís. 1, odst. a dekretu č. 12/1945 Sb. se podle něj sice gramaticky počítalo i s konfiskací majetku cizinců německého mateřského či obcovacího jazyka, vzhledem k mezinárodnímu právu by však měl být přijat výklad logický, tj. dekret by se měl vztahovat jen na říšskoněmecké občany a bývalé československé občany německé národnosti. Vedle toho upozorňoval, že kníže je suverénním panovníkem, vůči němuž nelze aplikovat trestní sankce a současně, že má lichtenštejnský stát „nárok, aby tyto statky byly zachovány“, protože, byť se netěší výsadě exteritoriality, slouží k plnění již zmíněných vladařských povinností a Lichtenštejnsku „zaručují jeho neodvislost a integritu, tedy výsostná práva státní.“³¹⁴

V případě princů Emanuela a Jana byla stížnost na NSS doručena 20. dubna 1946. Sobička v ní poukázal na to, že konfiskační vyhláška ONV v České Lípě nebyla princům řádně doručena, nebylo řádně zjištěno, zda jsou německé národnosti a není podstatné, že jiní Lichtenštejnové se k německé národnosti přihlásili. Tvrdil proto, že se ZNV v Praze snaží přesunout důkazní břemeno ve věci údajné německé národnosti na oba prince. Úřadu dále vytkl, že vůbec nevyřídil žádost o výjimku z konfiskace podanou zároveň se stížností k ZNV. Závěrem odvolání uvedl, že konfiskace je v rozporu s mezinárodním právem.³¹⁵

ZNV v Brně se ke stížnosti vyjádřil v takzvaném odvodním spise počátkem června 1946. Setrval přirozeně na svém stanovisku. Konfiskace podle něj proběhla ex lege a vyhláška ONV v Olomouci, který byl oprávněn ji vydat, měla jen

³¹² HORÁK, 2010, s. 124–125. Byli to například profesori Masarykovy univerzity v Brně Jaromír Sedláček, na jehož starší expertízu se Sobička ve stížnosti výslovně odvolával, a František Weyr.

³¹³ Sobička NSS, 29. 3. 1946, NA, NSS, Kt. 530

³¹⁴ Tamtéž.

³¹⁵ Sobička NSS, 16. 4. 1946 (doručeno 20. 4. 1946), NA, NSS, Kt. 533.

deklaratorní význam. Nebyla sice straně doručena, protože se ale Lichtenštejnové stihli včas odvolat, nešlo podle názoru ZNV o vadu podstatnou. Pravidla správního řízení (vládní nařízení č. 8/1928 Sb.), na které se Sobička odvolával a podle nichž bylo nutno vyhlášku doručit, nemělo mít podle politického a účelově přijatého názoru ZNV „absolutní platnost“ a mělo být pro správní řízení v provádění dekretu č. 12/1945 Sb. „toliko relativně a subsidiárně závazné a to jen pro případy, pro které je jejich platnost přípustná v rámci nové vývojové základy a na ní budované nové právní orientace.“ Dekret č. 12/1945 Sb. podle ZNV předpokládal konfiskaci majetku všech osob německé národnosti bez ohledu na státní občanství. Kníže se prý subjektivně přihlásil k německé národnosti, o čemž svědčilo potvrzení ministerstva vnitra, že je ve sčítacím archu z roku 1930 uveden jako Němec. Provést řízení za účelem zjištění německé národnosti knížete nebylo třeba i proto, že „je všeobecně známa, historii potvrzena“. Na rozdíl od Sobičky byl ZNV toho názoru, že § 2 dekretu je třeba vykládat extensivně, protože by tak konfiskaci mohly uniknout některé osoby německé národnosti jen proto, že „v republice nežily“ a nezúčastnily se proto sčítání lidu v roce 1930. Pokud jde o korporativní charakter vlastnictví, úřad namítal, že v Československu byly v roce 1924 zrušeny fideikomisy a jediným vlastníkem je proto kníže. Recepce zákona z roku 1893 se nezabýval. Vývody stížnosti v oblasti mezinárodního práva se podle ZNV nebylo kvůli primátu vnitrostátního práva třeba vůbec zabývat.³¹⁶

NSS všechny stížnosti podané Lichtenštejnvy vyřizoval velmi pomalu a ve věci rozhodl až po komunistickém převratu, který proběhl v únoru 1948. Důvody lze ze zachovaných spisů odvodit jen částečně a bude o nich ještě pojednáno. Právními souvislostmi konfiskace se však Lichtenštejnové nepřestali zabývat podáním stížností k NSS. Naopak, ke slovu přišli další právníci, specialisté v oblasti mezinárodního práva.

24. Specialisté v oblasti mezinárodního práva

První kontakty byly navázány již v létě 1945, kdy se Lichtenštejnové obrátili s žádostí o posudek na profesora mezinárodního a srovnávacího práva na univerzitě v Ženevě Georges Sauser-Hall.³¹⁷ Kromě mezinárodního renomé pro jeho výběr hovořila asi i skutečnost, že mezi profesorovy žáky patřil spolkový rada

³¹⁶ ZNV NSS, odvodní spis, 5. 6. 1946, No. 11628/VIII/28/46., NA, NSS, Kt. 530.

³¹⁷ Je zajímavé, že ačkoli Sauser-Hallová práce pro Lichtenštejnvy byla pravděpodobně československým orgánům známa, podpořily v roce 1954 jeho kandidaturu na soudce Mezinárodního soudního dvora v Haagu. Ostatně Sauser-Hall u soudu Lichtenštejnsko zastupoval ve sporu s Guatemalou (tzv. případ Nottebohm) MZV, Výjádření, 4. 10. 1954, No. chybí, AMZV, 1945–1954, III. odbor, Švýcarsko, Diplomatické věci, Kt. 1.

Petitpierre.³¹⁸ Sauser-Hall v letech 1945–1946 vypracoval dvě expertízy zabývající se právním postavením Lichtenštejnů ve vztahu k Československu. Ve druhém posudku přímo reagoval na Masarykovu červnovou nótu.

Tvrdil v něm, že Lichtenštejnsko na rozdíl od Švýcarska nemuselo po válce znovu uznat československou vládu, protože „*ani výslovně ani mlčky*“ neuznalo zřízení protektorátu a naopak například respektovalo pasy, které za války byly vydávány jménem československé exilové vlády. Zde ovšem Sauser-Hall zašel příliš daleko i pro neznámého čtenáře jeho elaborátu na lichtenštejnské straně, který u slova „*mlčky*“ (stillschweigend) opakovaně udělal otazník.³¹⁹ Argumentace československého ministerstva zahraničí pak podle Sauser-Halla odporovala logice. Buď totiž existovala diplomatická jednota mezi Švýcarskem a Lichtenštejnem, a pak byly vztahy Lichtenštejnska s Československem automaticky znovu navázány v důsledku dohody mezi Švýcarskem a Československem ze zimy 1945, nebo jednota neexistovala, a pak nebyly československo-lichtenštejnské diplomatické vztahy nikdy přerušeny.³²⁰ Posudek byl v listopadu 1946 zaslán EPD, který na jeho základě navrhl Vaduzu, aby připravil další nótu československé vládě.³²¹

Sauser-Hall předal na podzim 1946 informace o případu jinému významnému právníkovi, Erwinu H. Loewenfeldovi z univerzity v Cambridge. Loewenfeldovou kvalifikací byla mj. skutečnost, že již v meziválečném období zastupoval Maďarsko u mezinárodního soudu v Haagu, kde si stěžovalo na československou první pozemkovou reformu a dosáhl zde její modifikace. V prosinci 1946 ho vyhledal princ Karel Alfréd, s nímž se dohodl na spolupráci.³²² Loewenfeld začal pro Lichtenštejnyn pracovat na počátku roku 1947 a ve spolupráci s nimi pokračoval nejméně do poloviny 70. let.³²³ K jeho argumentům se ještě vrátím.

Švýcarsko v létě 1946 pokračovalo ve svém opatrném hájení lichtenštejnských zájmů. V reakci na československou nótu z 25. června 1946 sdělil EPD lichtenštejnským diplomatům, že „*bude sotva možné pokračovat v již zahájených švýcarských*

³¹⁸ LUSSY, Hanspeter, BONHAGE, Barbara, HORN, Christian, *Schweizerische Wertpapiergeschäfte mit dem „Dritten Reich“, Handel, Raub und Restitution. Unabhängige Expertenkommission Schweiz – Zweiter Weltkrieg – Commission Indépendante d'Experts Suisse – Seconde Guerre Mondiale*, Band 14, Zürich 2001, zde elektronicky: http://www.chronos-verlag.ch/php/book_latest-new.php?book=978-3-0340-0614-9&type=Kurzbiographie (stažené 1. 10. 2012)

³¹⁹ Übersetzung eines Gutachtens des Professors des Voelkerrechts Sauser-Hall, Genf, vom 11. September 1946, LLA, Kt. V 143/68.

³²⁰ Tamtéž.

³²¹ EPD FL vysl., 21. 11. 1946, No. B. 24. Liecht. 1. U. Ch. Tch, LLA, Kt. V 143/106.

³²² Karl Alfréd knížeti, 2. 12. 1946, No. chybí, LLA, kart. V 143/106. Srov. LOEWENFELD, Erwin. The Protection of Private Property under the Minorities Protection Treaties. *Transactions of the Grotius Society 16*, Problems of Peace and War, Papers Read before the Society in the Year 1930 (1930): 41–64.

³²³ Loewenfeld princí Jindřichovi, 25. 1. 1974, LLA, Kt. V 143/121.

*oficiálních kroků na ochranu ohrožených lichtenštejnských zájmů v Československu.*³²⁴ Například mělo Švýcarsko pouze předávat lichtenštejnská stanoviska. EPD také uznával, že v roce 1939 došlo k přerušení československo-švýcarských vztahů. Tato skutečnost však „*neprejudikovala bezpodmínečně*“ situaci v československo-lichtenštejnských vztazích.³²⁵ Na zprávy z Prahy, že tamní ministerstvo zahraničí možná zdůvodní svůj postoj vůči Lichtenštejnsku i neexistencí styků knížectví s londýnskou exilovou vládou,³²⁶ EPD reagovalo výzvou Vaduzu, aby, pokud opravdu existovaly, doručil informace o těchto stycích.³²⁷ K tomu podle všeho nedošlo. V dochovaných materiálech není o těchto stycích zmínka.

Lichtenštejnové začali s pomocí Sauser-Halla připravovat odpovědní nótu Praze. Ve Vaduzu byli přesvědčeni, že vzájemné diplomatické styky nebyly nikdy *de iure* přerušeny, okupace Československa Německem znamenala jen jejich přerušování *de facto*. Setrvali tedy na stanovisku, že neexistovala a neexistuje diplomatická unie mezi Švýcarskem a Lichtenštejnem.³²⁸ Tato tvrzení pak byla vtělena do návrhu nóty, který byl EPD předán počátkem prosince 1946.³²⁹ Tvrdit, že vztahy nebyly přerušeny, však nebylo šťastné a Lichtenštejny to vůči ČSR oslabovalo. Praha tak byla ve sporu jen se slabým Lichtenštejnem a nikoli s mnohem významnějším Švýcarskem.

Přístup Švýcarska k ochraně svých majetkových zájmů v Československu Lichtenštejnové nepovažovali za dostatečně aktivní. Nemile dotčeni byli například skutečností, že Bern v podstatě za zády Vaduzu vyjednával v Praze o odškodnění za zabavený majetek svých státních příslušníků. Nejméně o části těchto jednání se lichtenštejnská vláda podle vlastního tvrzení dovídala až z tisku.³³⁰ Švýcarsko se na nich sice v prosinci 1946 pokusilo dosáhnout zařazení lichtenštejnských nároků, po rázném odmítnutí šéfa československé delegace však prozatím od jejich prosazování upustilo.³³¹

Pokyn k předání nóty československé vládě EPD Girardetovi vydal až 31. prosince 1946. Důvodem byly asi vyslancovy obavy, aby Praha neodpověděla poukazy na ochranu lichtenštejnských zájmů v protektorátu švýcarským generálním

³²⁴ EPD FL vysl., 6. 7. 1946, NO. B 24. Liecht. 40 – WF, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

³²⁵ Tamtéž.

³²⁶ Sobička K. Alfrédovi, 17. 7. 1946, LLA, Kt. V 143/81.

³²⁷ EPD, Notiz, 6. 8. 1946, No. B. 24. Liecht. 40 – WF/MC, BAR E 2001 (E), 1969/262, Schachtel 43.

³²⁸ FL vysl. EPD, 2. 11. 1946, No. 1019/1102/46, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

³²⁹ FL vysl. EPD, 6. 12. 1946, No. 1758/46, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

³³⁰ Licht. vláda licht. vysl. Bern, 22. 2. 1947, No. chybí, LLA, Kt. RF 240/359.

³³¹ SPÄTI, 2000, s. 594–595. Otázka byla znovu otevřena v roce 1949 u příležitosti dalších československo-švýcarských jednání o odškodnění. Praha lichtenštejnské nároky opět rezolutně zamítla. AMZV, TO-O 1945-59 Švýcarsko, Kt. 7, Švajčiarsko – rokovanie o náhradách za znárodnenie, 21. 10. 1949, No. 144.594/49.

konzulátem. Ty však EPD nesdílel, protože konzulát za války ve prospěch Lichtenštejnů údajně intervenoval jen dvakrát. V již zmíněném pokusu získat pro prince Karla Alfréda statut ataše a ve snaze uvolnit zámek Hořín pro lichtenštejnské centrální ředitelství. Po nutných úpravách (dokument byl určen Lichtenštejnům) dal EPD souhlas i s předáním expertízy prof. Sauser-Halla. Vyslanec měl významný podtrhnout tím, že by ji pokud možno předal přímo ministru zahraničí Masarykovi. Měl také zdůraznit, že „*příslušníci lichtenštejnského knížecího domu mají porozumění pro změnu všeobecné situace v Československu a jsou opět připraveni k obětem.*“³³² Lichtenštejnové tedy byli ochotni jednat o kompromisu. Nótu Giradet ministru Masarykovi předal 3. února 1947.³³³

25. Rozhodnutí československých úřadů

Současně přicházející zprávy z Československa nebyly dobré. Po téměř roce skončila nejistota, jak ZNV v Brně rozhodne o odvolání proti zamítnutí výjimky z konfiskace vydaném ONV v Olomouci. Rozhodnuto bylo až poté, co se ministerstvo zemědělství v listopadu 1946 dotázalo přímo v Olomouci, jak je vyřizování výjimky daleko. Ministerstvo evidentně nebylo informováno ani o tom, že byla v prvním kole zamítnuta.³³⁴ ZNV v Brně sice v lednu 1947 zrušil rozhodnutí ONV v Olomouci o zamítnutí udělení výjimky a vrátil je tomuto úřadu k přijetí nového rozhodnutí, ale jen proto, že prý ONV měl rozhodnout rovnou sám a nepřipustit v poučení možnost odvolání k ZNV. Podle § 1 odst. 3 dekretu č. 12/1945 Sb. mělo být podle názoru ZNV rozhodnutí ze zásady jednoinstanční, v případě pochybností tak ONV neměl připustit možnost odvolání, ale rovnou případ předat ZNV a jeho prostřednictvím ministerstvu zemědělství, které mělo rozhodnout po poradě s ministerstvem vnitra.³³⁵ ONV v Olomouci tak již 7. února 1947 zopakoval své odmítavé rozhodnutí a označil ho v souladu s pokynem ZNV za konečné.³³⁶ Sobička nato počátkem dubna 1947 podal stížnost k NSS, ve které napadl rozhodnutí ZNV v Brně i ONV v Olomouci.³³⁷ Byl si přitom vědom, že odvolání není bez slabin. Především

³³² EPD Giradetovi. 31. 12. 1946, No. p. B. Liecht. 40 – WF, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel I.

³³³ EPD FL vysl., 13. 2. 1947, No. p. B. 24. Liecht. 1. U. Ch. Teh, BAR, E 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel I. Sauser-Hallovu expertízu Giradet zamýšlel předat vedoucímu právního oddělení čsl. ministerstva zahraničí. Není známo, zda k tomu došlo.

³³⁴ Čsl. ministerstvo zemědělství ONV v Olomouci, 23. 11. 1946, No. 475.316/46-IX/A-22, MZA, B 280, Kt. 4578 – DOD.

³³⁵ ZNV v Brně Sobičkoví, 21. 1. 1947, No. 31.714-VII/44-46, NA, NSS, Kt. 566.

³³⁶ ONV v Olomouci Františku Josefovi II. (Sobičkoví), 7. 2. 1947, No. 160/8/ pres. 47, NA, NSS, Kt. 572.

³³⁷ Sobička NSS, došlo 3. 4. 1947, NA, NSS, Kt. 566.

nemohl prokázat aktivní antinacistickou činnost knížete, což odůvodňoval tím, že jako hlava neutrálního státu mohl s nacismem bojovat jen „světonázorově a nikoli se zbraní v ruce.“ Přiznával přitom, že „zda je toto ve smyslu československých zákonů dostatečné, musí rozhodnout NSS.“³³⁸

Zatímco NSS posuzoval zákonnost celé řady napadených rozhodnutí, začaly státní orgány projevovat obavu, že by jeho rozhodnutí nemuselo vyznít v jejich prospěch. Na poradě v ministerstvu zemědělství vyjádřili v říjnu 1946 zástupci ZNV v Praze pochybnosti o ministerstvem prosazovaném názoru, že konfiskační vyhlášky není třeba doručovat, protože ke konfiskaci podle dekretu č. 12/45 Sb. došlo *ex lege*. Naopak zástupce ZNV v Brně byl více nakloněn tvrdému přístupu ministerstva. Žádal například, aby určení národnosti § 2 dekretu č. 12/1945 Sb. byla prováděno „*extenzivně*“, protože jinak by konfiskaci unikly osoby, které v ČSR nežily a nebyly zde také sčítány, ačkoli „*jejich německá národnost je notoricky známa*“. Závěry porady vyzněly ve prospěch ministerstva zemědělství, jehož právního výkladu se měly oba ZNV držet.

Z pohledu konfiskace lichtenštejnského majetku bylo důležité rozhodnutí přijaté na této poradě, že cizince mimo říšských a rakouských Němců „*nebude možno konfiskovati jako Němce, vykazují-li jen některé zevní znaky němectví*.“ U těchto osob se mělo zkoumat, zda vyvíjely zrádcovskou a nepřátelskou činnost. Pokud již ke konfiskaci došlo, nemělo být u „*příslušníků států spojeneckých [...], neutrálních /Švýcaři, Švédové/ a Italů pokračováno až do úplného vyjasnění otázky konfiskační v dalším řízení*“. Národní pozemkový fond se měl v těchto případech zdržet rozprodeje zařízení zámků a měl se omezit na správu zkonfiskovaného majetku.³³⁹

Na jaře a v létě 1947 rostla nervozita na obou stranách. Lichtenštejnové byli konfrontováni i s nebezpečím, že dojde k úpravě rakousko-československých hranic a na území Československa se tak dostanou další u současných hranic ležící statky.³⁴⁰ Větší obavy však vzbuzovaly přípravy tzv. *lex Schwarzenberg* v Československu, které mohly být v případě vstřícného rozhodnutí NSS vůči Lichtenštejnům rozšířeny i na ně.

V únoru 1947 navrhli s odůvodněním, že hlubocká větev Schwarzenberků vlastní příliš velký majetek (asi 55 000 hektarů půdy), poslanci Ústavodárného národního shromáždění v čele s generálním tajemníkem sociálně demokratické

³³⁸ Sobička Františku Josefovi II., 4. 3. 1947, LLA, Kt. V 143/82.

³³⁹ Ministerstvo zemědělství, záznam o poradě, 30. 10. 1946, No. chybí, Národní archiv Praha, JAF 832, Kt. 1700.

³⁴⁰ Karel Alfréd, Memorandum, 11. 3. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 666.

strany Blažejem Vilímem jeho znárodnění.³⁴¹ Parlament pak v červenci 1947 *lex Schwarzenberg* schválil.³⁴² Podobnost s osudem schwarzenberských statků však byla jen zdánlivá. Pozice Lichtenštejnů totiž byla z mnoha důvodů odlišná. Nejpodstatnější byla skutečnost, že si rodina i po druhé světové válce udržela postavení panující dynastie a zásahy československých úřadů proti ní tak nezůstaly vnitřní záležitostí republiky, ale přenášely se na mezinárodní scénu.

Obavy z obdobného postupu, jakéhosi *lex Liechtenstein* chovali také Lichtenštejnové. V červnu 1947 na toto nebezpečí upozornil prince Karla Alfréda, úředník lichtenštejnské správy ve Vídni.³⁴³ Nešlo jen o fámou. Přijetím tohoto speciálního zákona hrozil na podzim 1947 podle švýcarských diplomatů osobně ministr zemědělství Ďuriš.³⁴⁴ Panovala obava, že pokud NSS rozhodne ve prospěch Lichtenštejnů, přijde na řadu zmiňovaný zákon. Nejvyšší správní soud ovšem v dubnu 1947 na poslední chvíli veřejné ústní líčení původně plánované na 2. května odročil.³⁴⁵ Podle Sobičkova hlášení k tomu došlo na osobní žádost ministra zemědělství. Ďurišem k předsedovi soudu vyslaná delegace tvrdila, že ministerstvo zatím není na ústní líčení připraveno.³⁴⁶ Žádost ministra zemědělství potvrdila, že si jeho úřad je vědom nemalého rizika, že NSS konfiskaci zruší.

František Josef II. souhlasil se Sobičkovým doporučením, že je vzhledem k výše uvedenému na místě nyní na rozhodnutí soudu dál nenaléhat „*dokud se všeobecná situace pomalu nezlepší*.“³⁴⁷ Na poradě ve Vaduzu bylo v červenci 1947 toto stanovisko potvrzeno.³⁴⁸ Účastníci v čele s knížetem se obávali se, že by jinak mohl parlament zákon přijmout ještě před novými parlamentními volbami, které se měly konat v roce 1948. Nově vzniklá vláda by ho pak nemusela chtít zrušit. Cílem tedy bylo pokud možno protahovat jednání NSS až do nových parlamentních voleb.³⁴⁹

Dalším nebezpečím, které ovšem Lichtenštejnům hrozilo jen v případě, že NSS zruší konfiskaci jejich majetku, představovala revize první československé pozemkové reformy. Ústavodárné národní shromáždění totiž 11. července 1947

³⁴¹ Vilím a další, návrh zákona, 22. 2. 1947, LLA, Kt. V 143/106. Hlava větve, dr. Adolf Schwarzenberg byl při sčítání lidu v roce 1930 za své nepřítomnosti úředníkem vlastní správy do archu uveden jako německé národnosti.

³⁴² Zákon o převodu vlastnictví majetku hlubocké větve Schwarzenbergů na zemi Českou (číslo 143/1947 Sb.) schválilo Ústavodárné národní shromáždění dne 10. 7. 1947. Srov. <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/065schuz/s065001.htm> (staženo 5. 10. 2012).

³⁴³ LLA, Kt. V 143/40, Aktennotiz für Prinz Karl Alfred, 3. 6. 1947, No. chybí.

³⁴⁴ EPD vysl. Praha, 24. 12. 1947, No. p. B. 24 Liecht. 40 – UN., BAR, 2200.190 (-), 1968-14, Schachtel I.

³⁴⁵ NSS ZNV v Brně, 29. 4. 1947, No. 138/46-4, MZA, B 280, Kt. 4578-DOD.

³⁴⁶ Sobička Františku Josefovi II., 30. 4. 1947, SL-HAL, KK, Kt. 251-450 1947.

³⁴⁷ František Josef II. Sobičkovi, 3. 5. 1947, No. 260/47, SL-HAL, KK, Kt. 251-450 1947.

³⁴⁸ Fortsetzung, 23. 7. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 647. Též LLA, Kt. V 143/75.

³⁴⁹ Fortsetzung, 23. 7. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 647. Též LLA, Kt. V 143/75.

přijalo těsnou většinou hlasů příslušný zákon.³⁵⁰ Mohlo to teoreticky znamenat ztrátu většiny statků, které jim byly ponechány v meziválečném období.³⁵¹ Nařízení vlády, která revisi konkretizovala, však vyšla až na přelomu let 1947–1948 a do lichtenštejnské záležitosti již nezasáhla.³⁵²

26. Jednání lichtenštejnských právníků v létě a na podzim roku 1947

Ve Vaduzu i jinde zatím probíhaly porady s cílem připravit se na mezinárodní soudní při. Velmi aktivně zde působil dr. Loewenfeld, který si získal důvěru knížete hned během jejich první schůzky v březnu 1947.³⁵³ V dubnu 1947 byl již hlavním právní specialistou a fakticky řídil poradu na zámku ve Vaduzu, které se vedle knížete zúčastnili i někteří další členové dynastie včetně princů Karla Alfréda a Jindřicha.

Loewenfeld zastával vůči krokům československých úřadů velmi kritické stanovisko. Souhlasil s prof. Sauser-Hallem, že diplomatické styky mezi Československem a Lichtenštejnem přetrvaly válku a nebylo tedy úkolem Švýcarska se postarat o jejich obnovení. Dekret č. 12/1945 Sb. a další prezidentské dekrety považoval za „*eliminačně-likvidační opatření*“ namířené vůči německé menšině. Jejich aplikace vůči knížeti byla poručením jeho neutrality a práv, včetně imunity a exterritoriality. Loewenfeld byl přesvědčen, že opatření namířená proti německé menšině byla jasným porušením práv menšin. Knížeti a jeho rodině se mělo dostat stejného zacházení, jaké bylo zaručeno občanům Československa. Toto své tvrzení opíral mimo jiné o článek 1 Charty OSN. Kriticky se přitom vymezoval vůči odsunu Němců, byť současně tvrdil, že kníže Němcem není.³⁵⁴

Dále Loewenfeld upozorňoval na různá rozhodnutí Stálého dvora mezinárodní spravedlnosti v Haagu z meziválečného období, která neuznala zásahy proti vlastnickému právu cizince, „*pokud jsou v rozporu s všeobecnými právními zásadami a nejsou doprovázeny přiměřeným odškodněním.*“³⁵⁵ Ve svém vyjádření Loewenfeld neopomněl ani otázku tzv. korunního zboží. Vycházel přitom ze starší expertízy prof. Sedláčka. Vyvozoval, že Domácí zákon z 1. srpna 1842 stanovuje, že „*peněžní fideikomis [...] tvoří integrální součást pro knížectví Lichtenštejnské původně*

³⁵⁰ Zákon ze dne 11. července 1947 o revisi první pozemkové reformy č. 142/1947Sb., částka 065/1947.

³⁵¹ K revisi první pozemkové reformy GLASSHEIM, 2005, s. 230–232.

³⁵² Šlo například o Vládní nařízení ze dne 7. ledna 1948, kterým se provádějí některá ustanovení zákona o revisi první pozemkové reformy, Sběrka zákonů a nařízení republiky Československé, částka 1, vydáno 9. 1. 1948.

³⁵³ František Josef II. Loewenfeldovi, březen 1947, LLA, Kt. V 143/55.

³⁵⁴ Konference auf Schloss Vaduz, 14.–18. 4. 1947, LLA, Kt. V 143/75.

³⁵⁵ Šlo například o rozhodnutí číslo 7 z 25. 5. 1926, Certain German Interests in Polish Upper Silesia (Merits), elektronicky: http://www.icj-cij.org/pcij/serie_AA_07/17_Interets_allemands_en_Haute_Silesie_polonaise_Fond_Arret.pdf (staženo 5. 10. 2012).

založené dotace, a že [...] statky Úsov, Moravský Šternberk a Karlovec jsou tímto peněžním fideikomísem zatíženy [...]“ Šlo přitom zhruba o 16 400 ha půdy,³⁵⁶ z nichž byla podle Loewenfelda hrazena například činnost lichtenštejnského vyslanectví v Bernu. Náklady byly v tomto případě přeneseny na knížete dokonce na základě rozhodnutí lichtenštejnského zemského sněmu.³⁵⁷

K problematice tzv. korunního zboží se v květnu 1947 vyjádřil také dr. Sobička. Upozornil, že tento pojem byl užíván již v meziválečném období, kdy se jím prof. Sedláček snažil zdůvodnit nedotknutelnost statků vůči pozemkové reformě. I díky této konstrukci se tehdy podařilo uzavřít pro Lichtenštejny relativně výhodný kompromis.³⁵⁸

V létě 1947 Loewenfeld fakticky řídil další tři porady právníků a členů rodiny. Přes obavy z *lex Liechtenstein* atp. panovala v červenci t. r. poměrně optimistická nálada. Československo sice krátce před tím odmítlo tzv. Marshallův plán, kníže, někteří členové rodiny a právní poradci však soudili, že jej v dohledné době nedostatek surovin, pasivní obchodní bilance, problémy průmyslu a špatná situace v zásobování potravinami přinutí svůj postoj zmírnit. Doufalo se také, že ve volbách v roce 1948 budou oslabeni komunisté. Kromě toho byla na červencové poradě velmi obsírně diskutována právní pozice Lichtenštejnů v Československu.

Loewenfeld úvodem shrnul názory řady odborníků (mj. Weyra a Sauser-Halla) na problematiku korunního zboží. Šlo o velmi subtilní právní otázku vyhrazenou právním znalcům, která zde ve své komplexnosti nemůže být sledována. Problémem byl vztah mezi československým právem a lichtenštejnským právem (Domácí zákon z roku 1842) z pohledu mezinárodního práva či jinak „*divergence mezi soukromoprávním teritoriálním principem (zásadou immobilia sunt obnoxia territoriis – poz. autora) a veřejnoprávním statutem* (knížete – pozn. autora).“³⁵⁹ Loewenfeld přitom za všeobecného souhlasu zúčastněných vztahoval pojem „*korunní zboží*“ nejen na výše vyjmenované statky, ale také na další majetek primogenitury, který sice nebyl uveden v Domácím zákonu, byl ale využíván pro veřejné účely.³⁶⁰ Tento názor později podpořil další právní znalec, který se podílel již na meziválečných jednáních s československými úřady o provedení první pozemkové reformy. Statky Úsov, Moravský Šternberk a Karlovec sice byly uvedeny v Domácím zákonu, ale jen proto, že „*na těchto statcích vázla záloha na fideikomisní*

³⁵⁶ Podle jiných údajů šlo spolu s dalším neupřesněným majetkem o celkem o 22 000 ha. Fortsetzung, 23. 7. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 647. Též LLA, Kt. V 143/75.

³⁵⁷ Konferenz auf Schloss Vaduz, 14.–18. 4. 1947, LLA, Kt. V 143/75.

³⁵⁸ Sobička Františku Josefovi II., 22. 5. 1947, LLA, Kt. V 143/82.

³⁵⁹ Konferenz auf Schloss Vaduz, 15.–25. 7. 1947, LLA, V 143/75.

³⁶⁰ Fortsetzung, 23. 7. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 647. Též LLA, Kt. V 143/75.

kapitál a [...] tato záloha již byla vymazána.“. Podle jeho názoru byl korunním zbožím celý „*primogeniturní fideikomís jako apertinence knížectví.*“³⁶¹

Weyr, který na schůzce nebyl přítomen, dodatečně zdůraznil, že „*ve věcně právním vztahu je rozhodující právní stav podle československého práva.*“ Bez ohledu na to ale zůstával podle jeho názoru v platnosti nárok lichtenštejnského státu na výnosy z majetku, které byly využívány k zajišťování úkolů státu, „*ovšem bez věcného účinku, protože chybí přímý právní vztah lichtenštejnského státu ke korunnímu zboží.*“³⁶²

Dalším významným tématem k diskusi byl způsob, jak „*přesto, že chybí povinnost podrobit se soudnímu rozhodnutí*“ Prahu donutit k souhlasu s předložením sporu Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu. Československo a Lichtenštejnsko totiž neměly uzavřenou arbitrážní smlouvu. Loewenfeld byl v této věci optimistický. Velmi obšírně dovozoval, že by se Lichtenštejnsko mělo obrátit na OSN se stížností, že konfiskací majetku došlo v Československu k porušení lidských práv jeho občanů. Naděje přitom vkládal do právě připravované Všeobecné deklarace lidských práv, která by zakazovala pronásledování kvůli jazyku.³⁶³ Valné shromáždění OSN pak mělo mít právo vyžádat si názor Mezinárodního soudního dvora.³⁶⁴ Naopak Weyr byl k možnosti využít OSN skeptický. Poukazoval na pravděpodobné sovětské veto a tvrdil, že „*také podle nejnovějšího mezinárodního práva neexistuje možnost, jak Československo donutit, aby se ve vztahu k cizincům, a zvláště vůči Lichtenštejncům, resp. ve svých konfiskačních opatřeních za všech okolností řídilo mezinárodním právem*“³⁶⁵ Již v minulosti ale Weyr zaujal velmi kritické stanovisko k rozhodnutím ministerstva zemědělství a ONV v Olomouci, která z různých důvodů označil za protiprávní.³⁶⁶

Na pražské poradě právníků, která proběhla počátkem září 1947, pak prof. Weyr položil řadu zásadních otázek, které podle jeho názoru nebyly dostatečně vyjasněny. Nejistota předních odborníků tak svědčí o komplikovanosti lichtenštejnské kauzy. Otázky se týkaly mimo jiné způsobu, jak dosáhnout internacionalizace

³⁶¹ Dr. Franz Františku Josefovi II., 1. 9. 1947, SL-HAL, KK, Kt. 251-450 1947.

³⁶² Weyr, Nachtrag zum Rechtsgutachten betr. Krongutcharakter der Liechtensteinischen Besitzungen in der ČSR und der Wirkungen desselben im Bereich des intern. Rechtes, 12. 8. 1947, LLA, V 143/75.

³⁶³ Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948 zakazuje diskriminaci také kvůli „jazyku“ v článku 2. Viz: <http://quellen.geschichte-schweiz.ch/allgemeine-erklarung-menschenrechte-uno-1948.html>

³⁶⁴ Fortsetzung, 23. 7. 1947, SL-HAL, FA, Kt. 647. Těž LLA, Kt. V 143/75.

³⁶⁵ Weyr, Nachtrag zum Rechtsgutachten betr. Krongutcharakter der Liechtensteinischen Besitzungen in der ČSR und der Wirkungen desselben im Bereich des intern. Rechtes, 12. 8. 1947, LLA, V 143/75.

³⁶⁶ LLA, Kt. V143/37, Weyr, Counsel's opinion on the governmental encroachment on the Liechtenstein Estate, 20. 8. 1945.

kauzy. Ptal se například, zda se Lichtenštejnsko, které není členem OSN, může podle článku 35 Charty OSN domáhat svolání Valného shromáždění či Rady bezpečnosti kvůli „ohrožení míru“. Považoval za nutné vyjasnit, jestli stát může vyvlastnit majetek cizího suveréna, pokud poskytne „přiměřenou náhradu“. Z toho vyplývala otázka, zda „přiměřená“ znamená „plná“ náhrada. Znovu se také diskutovalo o „korunním charakteru lichtenštejnského zboží“. Šlo například o to, zda je Domácí zákon z roku 1842 ústavní akt, jaký význam má skutečnost, že byl potvrzen rakouským císařem a vtělen do rakouského práva apod.³⁶⁷

O názorech odborníků referovali v polovině září 1947 Loewenfeld a někteří její další účastníci na setkání s knížetem a částí rodiny ve Vaduzu. Loewenfeld zdůraznil, že v Praze byly diskutovány blíže nespecifikované dokumenty, které měly potvrzovat charakter korunního zboží všech primogeniturních statků v ČSR. Poukázal také na posun v jednáních mezi Švýcarskem a Československem, kde bylo dosaženo principiální shody, že švýcarský majetek by měl být restituován a pokud to nebude možné či vhodné, „mělo být poskytnuto adekvátní a efektivní odškodnění.“³⁶⁸ Praha i Bern prý uznávají platnost vzájemné arbitrážní smlouvy z 20. září 1930.³⁶⁹ To nebylo bez významu, protože, jak ještě bude ukázáno, uznání otvíralo další možnost internacionalizace lichtenštejnské kauzy.

Na poradě ve Vaduzu se také hovořilo o tom, že československé úřady zřídily zvláštní meziministerskou komisi, která měla precizovat právní stanovisko Prahy. Její zřízení svědčilo o přetrvávajících obavách československých úřadů, že by konfiskace nemusela být právně udržitelná. Komise se poprvé sešla 19. srpna 1947. Jednání předsedal zástupce ministerstva zemědělství, dále se zúčastnili zástupci ministerstev spravedlnosti, vnitra a zahraničních věcí.

27. Československá zvláštní meziministerská komise

Předsedající dr. Michl vyjádřil přesvědčení, že vnitrostátně, tj. před NSS, bude „patrně možné“ konfiskaci lichtenštejnského majetku obhájit. Kníže se totiž podle potvrzení z archivu ministerstva vnitra přihlásil k německé národnosti. Také vady řízení neměly být na překážku. Například nedoručení konfiskační vyhlášky nebylo podle ministerstva zemědělství podstatnou vadou řízení, pokud proti vyhlášce bylo

³⁶⁷ Protokoll über die am 5. u. 6. September 1947 stattgefundenen Besprechungen in Angelegenheit der Liechtensteinischen Primogeniturgüter in der CSR, LLA, Kt. V 143/75.

³⁶⁸ Vereinbarung zwischen der Schweiz und der Tschechoslowakei betreffend die Verstaatlichungen, Konfiskationen und die nationale Verwaltung in der Tschechoslowakei, unterzeichnet in Bern am 18. Dezember 1948, in Kraft getreten am 12. Mai 1948, LLA, Kt. V 143/106.

³⁶⁹ Niederschrift über die am 13. September 1947 auf Schloss Vaduz stattgefundene Besprechung, LLA, Kt. V 143/75.

včas podáno odvolání. Michlova jistota se ale neopírala o pevný základ. Problematické bylo například zamítnutí výjimky z konfiskace. Samo ministerstvo zemědělství v červnu 1947 upozorňovalo v tzv. Právních zásadách podřízené orgány, že NSS trvá na tom, aby v případě, kdy ONV rozhodují o výjimce z konfiskace podle § 2 odst. 2 dekretu č. 12/1945 Sb., nebylo jejich rozhodnutí konečné a bylo možné odvolat se k ministerstvu zemědělství a vnitra.³⁷⁰

V oblasti mezinárodního práva byl Michl opatrnější. Pochybnosti pramenily zejména z povahy dekretu č. 12/1945 Sb., který bylo možné vykládat jako trestní normu, která však kvůli imunitě nesměla být aplikována na panovníka neutrálního státu. Michl sám však dekret za trestní normu nepovažoval. Zástupce ministerstva zahraničí byl opačného názoru: „*Odnětí majetku bez náhrady bude na mezinárodním fóru patrně hodnoceno jako použití normy trestní.*“³⁷¹

Závěrem porady bylo rozhodnuto, že zástupci jednotlivých ministerstev připraví právní expertizu sporných otázek. Šlo zejména o recepci zákona z roku 1893 do československého právního řádu, o posouzení, zda je dekret č. 12/1945 Sb. normou trestní, dále tu byla „*případná otázka uplatnění regresu Liechtensteinským státem z hlediska liechtensteinské fideikomisní smlouvy*“, problematika postavení suverénů z hlediska vnitrostátních norem majetkoprávních a trestních a otázka zjištění národnosti.³⁷²

Protože se předpokládalo, že NSS o věci rozhodne již v listopadu 1947, konala zúčastněná ministerstva rychle. Dokumentace se přitom nejlépe zachovala v případě ministerstva spravedlnosti. Interně se zde uznávalo, že „*těžisko sporu leží v případě sporu mezinárodního v oblasti práva mezinárodního veřejného a že tu bude třeba lišit otázku přípustnosti konfiskace majetku hlavně neutrálního státu od otázky eventuální jeho náhrady.*“³⁷³ Ministerstvo se proto rozhodlo pověřit dva experty vypracováním potřebných posudků. Dnes je k dispozici pouze posudek docenta Josefa Budníka, který se věnoval postavení knížete Františka Josefa II. z hlediska mezinárodního práva veřejného civilního.

Budník ve svém posudku zpochybnil řadu tvrzení lichtenštejnské strany. Byl přesvědčen, že lichtenštejnské domácí zákony neplatí v ČSR a lichtenštejnský nemovitý majetek tedy není korunním zbožím, protože zákon rakouské říšské rady č. 15/1893 nebyl recipován a v roce 1924 byly zrušeny fideikomisy. Dále tvrdil, že nemovitý majetek knížete Františka Josefa II. nepoživá exteritoriality, protože

³⁷⁰ Ministerstvo zemědělství, Právní zásady, 12. 6. 1947, No. IX/ A 2180/3-12., NA, MS, Kt. 1700.

³⁷¹ Ministerstvo zemědělství, záznam, 19. 8. 1947, No. příloha k č. j. 73051/47-IX/A-22., NA, MS, Kt. 1700.

³⁷² Ministerstvo zemědělství, záznam, 19. 8. 1947, No. příloha k č. j. 73051/47-IX/A-22., NA, MS, Kt. 1700.

³⁷³ Ministerstvo spravedlnosti, vložka k č. 57,630/47-III/3., NA, MS, Kt. 1700.

hlava cizího státu „není vyňata z dosahu platnosti soukromoprávních předpisů o nabytí a pozbytí nemovitosti a dekret č. 12/1945 Sb. není trestní normou, neboť šlo o vyvlastnění pro účely pozemkové reformy.“ Uváděl, že „platnost obyčejové normy, jež by zakazovala vyvlastnění nemovitého majetku cizinců bez náhrady, i když se děje za stejných podmínek jako u vlastních státních příslušníků, je pochybná.“ Současně ale konstatoval, že mezistátní praxe, mezinárodní rozhodčí soudy i větší část renomovaných autorů připouští „vyvlastnění nemovitého majetku cizinců z důvodů veřejné užitečnosti jen proti přiměřené náhradě.“ Jak dodával: „Bez-náhradná konfiskace nemovitého majetku cizinců však odporuje dosud obvyklému výkladu obecných zásad práva uznaných civilizovanými národy.“³⁷⁴

Vedle Budníkova posudku se ministerstvo spravedlnosti pokoušelo přispět k upřesnění československého stanoviska i v dalších oblastech. Na základě zprávy československého vyslanectví v Bernu došlo k závěru, že v Lichtenštejnsku pravděpodobně nežije žádný československý občan, což by mohlo „mít význam při posuzování vzájemnosti“. Ze státních rozpočtů knížectví z let 1945–1947 ministerstvo vyvodilo, že „příjmy z primogeniturních statků liechtensteinských nejsou příjmem státním“, což zpochybňovalo opačná tvrzení protistrany.³⁷⁵

28. Nejvyšší správní soud a aféra Lichtenštejnsko v roce 1947

Konfiskace lichtenštejnského majetku však nebyla diskutabilní jen z pohledu mezinárodního práva. Jak ukazují dokumenty NSS, byl si referent pověřený vedením lichtenštejnské kauzy, senátní rada dr. Pilík, vědom, že došlo k pochybením i z pohledu vnitrostátního práva. V nedatovaném návrhu rozhodnutí NSS dospěl k závěru, že „jmenované okresní nár. výbory nebyly povolány v první stolici k výroku, který vydaly“ a ani ZNV neměl být odvolací stolicí. Rozhodnutí o konfiskaci tak mělo být podle Pilíka zrušeno.³⁷⁶ Podobně Pilík navrhl i zrušení (druhého) rozhodnutí ONV v Olomouci ze 7. února 1947, kterým zamítl žádost knížete Františka Josefa II. o vynětí z konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. Rozhodnutí ONV bylo podle Pilíkova názoru nesprávně označeno jako konečné, ZNV v Brně neměl vůbec ve věci jako odvolací instatance rozhodovat, protože to podle referenta příslušelo ministerstvům zemědělství a vnitra.³⁷⁷

Méně příznivý byl Pilíkův návrh jen v případě uvalení národní správy z rozhodnutí ministerstva zemědělství. Referent se domníval, že rozhodnutí není možné zpochybnit, protože „stížnost sama uznává, že stěžovatelův majetek je spravován

³⁷⁴ Josef Budník, *Résumé*, 15. 11. 1947, NA, MS, Kt. 1700.

³⁷⁵ Ministerstvo spravedlnosti, 18. 11. 1947, No. 70.488, NA, MS Kt. 1700.

³⁷⁶ Pilík, *Návrh, bez data (1947?)*, No. k č. j. 138/46, 244/46, 245/46 a 246/46, NA, NSS, Kt. 530.

³⁷⁷ Pilík, *Návrh*, 1947, No. 562/47 a 358/47, NA, NSS, Kt. 572.

různými místními národními výbory“ a je ho tedy možné podle dekretu č. 5/1945 Sb. považovat za opuštěný, přičemž dekret „*nepraví nic o tom, který majetek jest považovati za opuštěný.*“ Referent byl toho názoru, že za takový je možné považovat v případě, že šlo o majetek „*potřebný pro plynulý chod výroby nebo hospodářského života,*“ také ten, o který byla povolána osoba ochotna se starat, „*avšak nemohla, protože jí v tom bylo nějak zabráněno.*“ Pojem „*opuštěný*“ tak vykládal „*širokým způsobem*“. Podstatnou vadou nebyla prý ani skutečnost, že ministerstvo nedalo knížeti Františku Josefovi II. možnost se k jeho rozhodnutí vyjádřit. Současně ale Pilík v návrhu zpochybnil proceduru, kterou byla stanovena německá národnost knížete na základě potvrzení z archivu ministerstva vnitra. V tomto případě považoval za vadu, že se kníže nemohl ve věci vyjádřit. K potvrzení národní správy sice podle referenta stačilo, že byl majetek údajně opuštěn (což Lichtenštejnové popírali), pro další průběh sporu však nebylo bez významu, že v NSS panovala nejistota ohledně národnosti panovníka.³⁷⁸

29. Stav na podzim 1947

Na podzim 1947 si tedy státní úřady i NSS byly vědomy právních nedostatků konfiskace majetku Lichtenštejnů. Zatímco NSS se z podstaty věci záležitostí zabýval z pohledu vnitrostátního práva, ministerstva se obávala případného mezinárodního sporu. Tato eventualita byla vskutku nebezpečnější a to ze dvou důvodů. NSS totiž sice mohl zrušit naříkaná rozhodnutí, ty však mohly dotčené, či jiné kompetentní úřady obratem vydat znovu již bez výše uvedených vad. V případě nedostatku politické vůle tak bylo téměř vyloučeno dosáhnout zrušení konfiskace a národní správy prostřednictvím NSS, k němuž by bylo třeba se opět odvolávat, přičemž odvolání neměla odkladný účinek. K tomu je třeba připočíst možnost, že by v případě úspěchu lichtenštejnských stížností Ústavodárné národní shromáždění zřejmě vydalo již zmíněný *lex Liechtenstein*, který by definitivně smetl se stolu právní pochybnosti vnitrostátního charakteru.

Naopak mezinárodní spor nebyl vyloučen, přestože Československo odmítlo s Lichtenštejnskem udržovat diplomatické styky a stále neodpovídalo na lichtenštejnskou nótu z 3. února 1947.³⁷⁹ Do věci by se však muselo vložit plnou vahou Švýcarsko, jehož ochota jednat byla limitována ohledy na vlastní zájmy. Bern spíše naléhavě žádal, než hrozil. Koncem léta 1947 řekl spolkový rada Petitpierre tehdejšímu československému vyslanci v Bernu Jindřichu Andriálovi,

³⁷⁸ Pilík, Návrh, 1946, No. 325/45, NA, NSS, Kt. 523.

³⁷⁹ EPD v srpnu 1947 Girardeta informoval, že Lichtenštejnové zvažují medializaci sporu s Československem a naléhal na rychlou odpověď Prahy. EPD Girardetovi, 20. 8. 1947, No. p. B. Liecht. 1. U'Ch. Tch., BAR, 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

že „Švýcarsko je panujícím knížeti liechtensteinskému velmi zavázáno, protože vydal Švýcarsku Hitlerova špiona s plány všech švýcarských pevností [...], a proto záleží Švýcarsku tolik na obnovení našich (československých – pozn. autora) styků s Liechtensteinskem.“³⁸⁰ Petitpierre měl ovšem v Praze pověst „pokrokového politika“, který je „bílou vránou“ mezi v naprosté většině konzervativními úředníky politického departementu, kteří většinou byli ochotni více hájit lichtenštejnské zájmy.³⁸¹

Teoreticky mohl Bern trvat na odškodnění lichtenštejnských příslušníků a odsouvat definitivní dohodu o nárocích vlastních občanů tak dlouho, dokud Praha neustoupí. Současně mohla konfederace u mezinárodního soudu napadnout rozhodnutí Československa, že jí neumožní reprezentovat lichtenštejnské zájmy. Masarykova nóta z 25. června 1946 se nedotkla jen Lichtenštejnska, ale i práv Švýcarska. Praha se obávala i toho, že by Švýcarsko mohlo při vyjednáváních o prodloužení arbitrážní smlouvy naléhat na to, aby „bylo přibráno Lichtenštejnsko“. V rozhovoru s Loewenfeldem vysoký úředník ministerstva zahraničí v listopadu 1947 dokonce připustil, že „není udržitelné současné stanovisko k diplomatickým stykům s Lichtenštejnskem.“³⁸²

Lichtenštejnští právní poradci si byli těchto rizik a současně i nadějí vědomi, a proto podle informací EPD setrvali v rozhodnutí nenaléhat na rychlé projednání kauzy u NSS a soustředili se na mezinárodněprávní souvislosti konfiskace.³⁸³ Na pražské poradě s prof. Weyrem, jíž se v listopadu 1947 kromě Loewenfelda zúčastnili i další právníci včetně Sobičky, byla v této souvislosti zmíněna řada otázek. Weyr, který měl připravit nový právní posudek pro účely mezinárodního sporu, si především nebyl jist, zda se dosud platná československo-švýcarská arbitrážní smlouva vztahuje i na „pod ochranou stojící cizí státní příslušníky“, čili na lichtenštejnské občany. Debatovalo se proto více o možnosti předat spor OSN a to jak Radě bezpečnosti, tak Valnému shromáždění. Weyr přitom trval na názoru, že každý stát má právo vyvlastnit jakýkoli majetek na svém území, pokud je to v naléhavém veřejném zájmu. Lichtenštejnským statkům Československu přiznával charakter korunního zboží, ale pouze z pohledu lichtenštejnského práva.³⁸⁴

Profesor Weyr předložil nový posudek na přelomu let 1947–1948. Setrval v něm na stanovisku, že stát může vyvlastnit jakýkoli majetek, tedy i majetek cizího

³⁸⁰ Čsl. ministerstvo zahraničí ministerstvu zemědělství, 12. 9. 1947, No. 188.630/VI – 5/47, NA, MS, Kt. 1700. O jaký případ mělo jít, Petitpierre nespécifikoval.

³⁸¹ Andriál čsl. ministerstvu zahraničí. 3. 6. 1947, No. 443/dův/47, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1947–1951.

³⁸² Princ Karel Alfréd princů Jindřichovi, 11. 11. 1947, LLA, Kt. V 143/55.

³⁸³ EPD Girardetovi, 24. 12. 1947, No. P. B. 24. Liecht. 40 – UN., BAR, 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel I.

³⁸⁴ Besprechung im Hotel Ambassador vom 5. November 1947, LLA, Kt. V 143/75.

suveréna. V ostatních otázkách stál ale blízko pojetí lichtenštejských právníků. Především se domníval, že je možné majetek vyvlastnit, ale nikoli zkonfiskovat, tj. je třeba za něj vyplatit „*zcela přiměřené odškodnění*.“ Dekret číslo 12/1945 Sb. nemohl být podle něj na Lichtenštejny aplikován. Weyr dále soudil, že Lichtenštejnsko, ač nečlen OSN, může kauzu předložit její Radě bezpečnosti či Valnému shromáždění. Zajímavé bylo, že Weyr připouštěl možnost předložit lichtenštejskou kauzu mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu v rámci československo-švýcarské arbitrážní smlouvy z roku 1930. Uznával sice, že mezi oběma státy může dojít ke sporu, zda je možné smlouvy aplikovat i „*na osoby, které [...] jsou pod ochranou jedné ze smluvních stran*“, v takovém případě by o své kompetenci ale podle smlouvy rozhodoval soud sám.³⁸⁵

Tlak na Prahu zvýšilo na sklonku roku 1947 i Švýcarsko. V Bernu prý byli dlouhodobě nespokojeni s výsledky práce vyslanec Giradeta v oblasti náhrad za zkonfiskovaný či znárodněný majetek. Již na podzim 1947 se československý vyslanec Andriál neoficiálně dozvěděl, že byl vybrán jeho nástupce.³⁸⁶ Současně Bern zůstil svůj postup vůči Praze v lichtenštejské kauze. EPD zásadně změnil argumentaci ve věci československo-lichtenštejských diplomatických vztahů. Zatímco dosud tvrdil, že nebyly nikdy přerušeny, od podzimu 1947 prohlašoval, že nikdy neexistovaly. Šlo prý jen o to, zda je konfederace oprávněna v Československu zastupovat i lichtenštejské zájmy. Pokud to Praha nepřipustí, mělo jít o nepřátelský akt vůči Švýcarsku a nikoli vůči Lichtenštejnsku. Girardet byl pověřen, aby s tímto názorem seznámil Černínský palác.³⁸⁷ Na vyslancovy námitky, že se konfederace již postavila za názor Vaduzu (diplomatické styky nebyly nikdy přerušeny), z Bernu odpověděli, že v této věci dosud Švýcarsko oficiálně nezaujalo žádné stanovisko.³⁸⁸

30. Blízko řešení kompenzací?

Těsně před komunistickým převratem, který proběhl ve dnech 20.–25. února 1948, nebylo vyloučeno, že vnější tlak na československé úřady v kombinaci s jejich interními pochybnostmi o legalitě konfiskace bude mít pozitivní efekt. Vysoce

³⁸⁵ Loewenfeld Helbigovi, 8. 1. 1948, LLA, V 143/56.

³⁸⁶ Andriál čl. ministerstvu zahraničí, 18. 11. 1947, No. 883/dův/47, AMZV, Zprávy ZÚ Bern, 1947-51. Andriál oznámil i jméno budoucího vyslanec. Designován byl Reinhard Hohl, který se funkce chopil v létě 1948.

³⁸⁷ SPÁTI, 2000, s. 597–599.

³⁸⁸ EPD Girardetovi, 31. 1. 1948, No. P. B. 24. Liecht. 40 – LP., BAR, 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel I. Interně ovšem v EPD přiznávali, že lichtenštejské stanovisko „*bedauerlicherweise früher auch schweizerische Stellen angenommen haben*.“ EPD Hohlovi, 13. 5. 1950, No. P. B. 24. Liecht. 1 – GT., BAR, 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel I.

postavení českoslovenští činitelé³⁸⁹ svému partnerovi, jímž byl pravděpodobně Loewenfeld, sdělili, že československé ministerstvo vnitra odhaduje případnou náhradu Lichtenštejnům za zkonfiskovaný majetek na 20–30 milionů švýcarských franků. Problémem ovšem podle nich bylo, že se během švýcarsko-československých jednání o náhradě za konfiskace a znárodnění nepodařilo do nich začlenit nároky lichtenštejnských občanů. V Praze prý byli překvapeni, že „*se švýcarští vyjednavací dosud nesnažili o to, zajistit lichtenštejnskému majetku stejné zacházení.*“ Naznačovali, že by se tato chyba dala napravit, pokud by Lichtenštejnsko „*bylo schopno prokázat Československu zvláštní službu.*“ Konkrétně jím měla být pomoc při výstavbě válcovny oceli.³⁹⁰

31. Období po komunistickém převratu v únoru 1948

Eventuální smír však definitivně znemožnil komunistický převrat. Nenaplnily se tak naděje některých spolupracovníků knížete, že pokud se komunisté násilím nezmocní vlády, čekají Československo svobodné volby, které více méně potvrdí stávající rozložení politických sil a bude tak možné v klidu pokračovat ve vedení sporu.³⁹¹ Vážnost situace podtrhla 10. března 1948 dosud neobjasněná násilná smrt ministra zahraničí Jana Masaryka.³⁹²

Československé ministerstvo zahraničních věcí nevzalo v úvahu změnu švýcarského postoje a v červnu 1948 potvrdilo, že československo-lichtenštejnské diplomatické styky nebyly po válce obnoveny.³⁹³ Jinak než negativně nemohly po převratu skočit stížnosti u NSS, byť si tím ministerstvo zemědělství ještě na počátku léta 1948 nebylo zcela jisto a soudu zaslalo doplněk odvodního spisu ZNV v Brně. V materiálu ministerstva zemědělství byla kromě jiného popřena nutnost vyplátit Lichtenštejnům náhradu. Podle jeho názoru konfiskace majetku cizího suveréna neodporovala obecným zásadám mezinárodního práva, protože k ní došlo za stejných podmínek jako u tuzemců.³⁹⁴

Velmi skeptičtí byli k situaci po převzetí moci komunisty na EPD, protože Praha dokonce začala zpochybňovat existenci lichtenštejnského občanství a tím suverenitu knížectví jako takovou. Švýcarskému vyslanci bylo v Černínském paláci

³⁸⁹ Šl o vyjednaváče československo-švýcarské licenční smlouvy ředitele Nováka a poradce Feigla.

³⁹⁰ Aktennotiz, Besprechung mit Herrn Feigl und Direktor Novak vom 22. Januar 1948, LLA, Kt. V 143/56.

³⁹¹ Atteslander princí Jindřichovi, 19. 2. 1942, LLA, Kt. V 143/44.

³⁹² Loewenfeld Františku Josefovi II., 16. 3. 1948, SL- HA, KK, Kt. 1-250 1947.

³⁹³ EPD FL vysl. Bern, 7. 6. 1948, No. p. B. 24. Liecht. – LP/YW., LLA, Kt. V 143/56.

³⁹⁴ Národní archiv Praha, NSS, Kt. 544, Ministerstvo zemědělství NSS, 22. 6. 1948, No. č. j. 37.245/48-IX/ Z1.

řečeno, že v tomto případě jde o říšskoněmecké státní příslušníky. Švýcaři současně došli k závěru, že „není možné pohnat československou vládu před mezinárodní soud.“ Svůj postoj zdůvodňovali například tím, že se arbitrážní smlouva s Československem vztahovala podle jejich názoru pouze na občany obou signatářských států. Švýcarsko si sice mohlo stěžovat v Haagu na to, že mu Praha brání zastupovat lichtenštejnské zájmy, EPD ale soudil, že to nemá význam, protože jde sice o nepřátelský, ale nikoli o protiprávní akt. Byl skeptický k představám knížectví o internacionalizaci sporu skrze OSN a to také proto, že Lichtenštejnsko zatím nepřistoupilo ke statutu Mezinárodního soudního dvora. I kdyby se tak ale stalo, byl k předání sporu do Haagu třeba souhlas Prahy. Spor o konfiskaci majetku pak švýcarská diplomacie považovala za československo-lichtenštejnskou záležitost, ve které hraje jen roli „jako zástupce knížectví [...] nebo jako ochranná mocnost lichtenštejnských státních příslušníků“.³⁹⁵

Přes tento negativní vývoj představovala určitou naději stále probíhající švýcarsko-československá jednání o odškodnění za zkonfiskovaný a znárodněný majetek. Ve Vaduzu doufali, že by mohli v jejich rámci dosáhnout náhrady ve výši 1/4–1/3 hodnoty majetku. Kokrétně mělo jít o 85–114 mil. švýcarských franků v případě knížete a o dalších zhruba 25 milionů pro zbývající konfiskací postižené členy dynastie.³⁹⁶ To však byla z československého pohledu stále astronomická částka. Odškodnění přiznané nakonec Československem všem švýcarským nárokům dosáhlo pouhých 71 milionů švýcarských franků a i s jejich splácením měla Praha v 50. letech nemalé potíže.³⁹⁷ Jak prokázal Christoph Späti, Bern se v létě 1949 pokusil se souhlasem knížete vymoci náhradu alespoň za průmyslový majetek dynastie a dohodu o mnohem větším pozemkovém majetku odsunout na později.³⁹⁸ Pokud by na kompromis Praha nepřistoupila, zvažovali Švýcaři přerušeni jednání. Československo však setrvalo na svém nekompromisním postoji a konfederace se neodvážila riskovat ztroskotání rozhovorů, jež by ve svém důsledku poškodilo její občany. Ve švýcarsko-československé smlouvě z 22. prosince 1949 nebyly nároky lichtenštejnských občanů zohledněny.³⁹⁹

Tvrdý postoj československé strany tak slavil úspěch. Přesto si i komunisty ovládané ministerstvo zahraničí úvdomovalo právní slabiny československého

³⁹⁵ EPD vysl. Praha, 7. 6. 1948, No. p. B. 24. Liecht. – LP., BAR, 2200.190 (-), 1968/14, Schachtel 1.

³⁹⁶ FL vysl. EPD, Aufzeichnung, 17. 5. 1949, LLA, Kt. V 143/84.

³⁹⁷ Čsl. ministerstvo zahraničí, Švýcarsko – stručný přehled vypracovaný k nástupní audienci nového švýcarského vyslance Charlese Humberta, 20. 10. 1953, No. 141.247/53 – ZEO/2, AMZV, TO-O Lichtenštejnsko, 1945–1959.

³⁹⁸ Souhlas viz FL vysl. EPD, 10. 8. 1949, No. 1107/49, LLA, Kt. V 143/84. Eventuální dohoda neměla prejodikovat postup v případě nemovitého majetku.

³⁹⁹ SPÄTI, 2000, s. 601 a dále.

postoje. Ještě v roce 1950 soudilo jeho právní oddělení, že „v poměru k *Liechtensteinsku je pozice československá materiálně velmi slabá, procesuálně velmi silná*.“⁴⁰⁰ Ministerští právníci se dokonce domnívali, že kdyby Švýcarsko předalo spor Mezinárodnímu soudnímu dvoru v Haagu, mělo by, vzhledem k tendenci soudu hájit zájmy cizinců v zemi pobytu, šanci na úspěch stran svého práva reprezentovat lichtenštejnské zájmy. Dále soudili, že by „*nebylo divu*“, kdyby se Švýcarsko pokusilo předat soudu i samotnou konfiskaci, zde se ovšem právní oddělení domnívalo, že „*bychom se ubránili takovému pokusu*.“⁴⁰⁰ Českoslovenští právníci tak považovali vyhlídky Švýcarska na úspěch v Haagu za lepší, než experti EPD.

Stanovisko právního oddělení potvrzovalo starší názor právní komise téhož ministerstva. Ta uznávala, že dekrety prezidenta republiky, na základě kterých byl Lichtenštejnům zkonfiskován majetek, mají „*do určité míry*“ trestní charakter. Neměly tak být aplikovány na suverénního panovníka „*bez ohledu na to, zda chceme či nechceme s ním udržovat diplomatické styky*.“ To však právní komise nepovažovala za nejvážnější problém, protože se dalo poukázat, že ke konfiskaci došlo také pro účely pozemkové reformy a zpochybnit tak trestní charakter prezidentských dekretů. Hlavní obavy měla právní komise s ohledem na mezinárodní právo. Jeho teorie a judikatura prý stály na stanovisku „*že ani nesporný státní zájem nedává státu právo na odnětí majetku cizinců leč za plnou náhradu*.“ Dekrety tak na mezinárodním poli mohly být podle jejího názoru obhájeny jen jako trestní opatření vůči československým Němcům a občanům nepřátelských států, nikoli však vůči neutrálním státům. V tomto případě šlo podle komise o porušení mezinárodního práva.⁴⁰¹

Konečnou domácí, československou instancí ve sporu byl NSS. Své rozhodnutí však ohlásil až na sklonku své vlastní existence, v listopadu 1951.⁴⁰² Ze zachovaných spisů NSS nejsou důvody odkladů zřejmé. Snad tomu bylo tak proto, že, jak uváděl jeden z dokumentů československého ministerstva zahraničních věcí, „*před rozhodnutím Nejvyššího správního soudu nemůže kníže Liechtenstein a jeho příbuzní hledat nápravu na jiných fórech*.“⁴⁰³

⁴⁰⁰ Čsl. ministerstvo zahraničí, Vyjádření právního oddělení, 18. 9. 1950, No. 333.990/50-C-a, AMZV, TO-T Švýcarsko 1945–1954, III. odbor, Kt. 2.

⁴⁰¹ Čsl. ministerstvo zahraničí, Vyjádření C III, 13. 8. 1948, No. 333.695/49 C III., AMZV, TO-T Švýcarsko 1945–1954, III. odbor, Kt. 2.

⁴⁰² Na základě komunistické ústavy z května 1948 byl název soudu změněn na Správní soud. V červnu 1948 byli penzionováni nekomunističtí, tzv. „prvorepublikoví“ soudci. Na podzim 1949 byl soud přestěhován do Bratislavy. Zde fungoval až do konce roku 1952, kdy byl zrušen. Viz webové stránky současného NSS: <http://www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174> (staženo 2. 10. 2012).

⁴⁰³ Vložka k č. 134.139/49-A/III-3, AMZV, TO-T 1945-1954, III. odbor, Kt. 2.

V prosinci 1948 u soudu proběhlo veřejné ústní líčení, ve kterém Lichtenštejnův reprezentoval místo Sobičky⁴⁰⁴ původní právní zástupce Olgy Lichtenštejnové, pražský advokát dr. Kristián Greif. Během líčení prohlásil, že František Josef II. „*si je vědom, že držba konfiskovaných pozemků je pro něho ztracena.*“ Nechce přý „*poškozovati pracující dělníky na pozemcích, které vlastnil.*“ Současně se ale odvolával na výsady suverénního panovníka a tvrdil, že se „*nemůže smířiti s tím, aby tato újma na příjmech liechtensteinského státu byla provedena nezákonně a měla povahu trestu.*“ Jinými slovy tedy kníže nepožadoval fyzickou restituci své pozemkové držby, trval ale na vyplacení odškodného, a proto jeho advokát navrhoval zrušit rozhodnutí ZNV v Brně potvrzující konfiskační vyhlášku ONV v Olomouci.⁴⁰⁵

Zasedání senátu soudu pak proběhlo 8. června 1949. Referent dr. Pilík oznámil, že mění své původní doporučení stížnosti Františka Josefa II. vyhovět. Během porady se pak senát vypořádal s námitkami stěžovatele tak, že je označil za nedůvodné.⁴⁰⁶ Tomu odpovídalo i vlastní rozhodnutí soudu z 21. listopadu 1951. Potvrdil starší stanovisko senátu a současně se vypořádal s některými dalšími argumenty stěžovatele. Odmítl především tezi, že kníže František Josef II. není skutečným, ale jen poživacím vlastníkem zkonfiskovaného majetku. Rozhodující zde podle názoru soudu byla skutečnost, že byl jako vlastník uváděn v pozemkových knihách. Dále se soud konstatoval, že kníže je německé národnosti s tím, že tato skutečnost „*byla a jest všeobecně známa*“. Konfiskace tak podle názoru soudu proběhla v souladu s právem.⁴⁰⁷

Pokud jde o uvalení národní správy na statky knížete, nebylo zřejmě o věci rozhodnuto. V červnu 1948 soud projednávání příslušné stížnosti odložil na neurčito s tím, že je třeba nejdříve rozhodnout ve věci konfiskace majetku.⁴⁰⁸

Obdobně soud vyřídil i další stížnosti. Například už v prosinci 1948 zamítl odvolání proti rozhodnutí ministerstva zemědělství o uvalení národní správy na statcích prince Aloise Lichtenštejna. Zajímavý je způsob, jakým se soud v tomto případě vypořádal s německou národností stěžovatele. Na rozdíl od rozsudku z roku 1951, kdy vycházel z notoriety německé národnosti, v tomto případě své rozhodnutí soud opřel hlavně o potvrzení z archivu ministerstva vnitra. Pokud potvrzení

⁴⁰⁴ Sobička byl pod dohledem komunistické policie a v létě 1948 požádal prince Karla Alfréda o pomoc při odchodu ze země. Podařilo se zajistit Sobičkoví s rodinou švýcarská vstupní víza. Advokát však nakonec zůstal v Československu. EPD FL vysl. Bern, 13. 7. 1948, No. P. B. 44.32. Tch – YW., LLA, Kt. V 143/56.

⁴⁰⁵ Jednací protokol, 6. 12. 1948, No. 138/46-4, NA, NSS, Kt. 530.

⁴⁰⁶ Poradní protokol, 8. 6. 1949, No. 138/46-4, NA, NSS, Kt. 530.

⁴⁰⁷ Nález, 21. 11. 1951, No. 138/46-5, NA, NSS, Kt. 530.

⁴⁰⁸ Poradní protokol, 9. 11. 1948, No. 325/45-6, NA, NSS, Kt. 523.

neodpovídalo sčítacímu archu, měl stěžovatel sám provést protidůkaz a požádat archiv o předložení originálu. Ten byl sice Sobičkovi předložen v létě 1946, úřad však odmítl zhotovit fotokopii.⁴⁰⁹ Stěžovatel ovšem podle soudu nedoložil, že na ministerstvu vnitra podal příslušnou žádost, a proto soud vycházel jen z výše uvedeného potvrzení. S argumentem, že ministerstvo vnitra vydalo vyhlášku podřízeným orgánů, ve které nařídilo jiný postup vůči Švýcarům ve věci zjišťování německé národnosti, se soud vypořádával tak, že ho označil za nepodstatný. Ministerstvo podle soudu nemohlo měnit obsah dekretu č. 5/1945 Sb.⁴¹⁰

Naopak velmi stručně správní soud v srpnu 1951 zdůvodnil zamítnutí stížnosti na konfiskaci zemědělského majetku, kterou proti rozhodnutí ZNV v Praze z 21. dubna 1948 podala Olga Lichtenštejnová. Své rozhodnutí opět opřel o německou národnost stěžovatelky. Dodával k tomu, že „*podle ustálené judikatury tohto súdu treba národnosť vo smysle dekretu č. 12/45 Sb. posuzovať v smysle etnickom.*“ Nebylo tak podstatné, že stěžovatelka byla lichtenštejnskou občankou.⁴¹¹ Dále soud zamítl také stížnosti princů Emanuela a Jana proti konfiskaci.⁴¹² Z vnitrostátního hlediska tak lichtenštejnská kauza pro Československo skončila.

32. Závěr

Konfiskace lichtenštejnského majetku v Československu v letech 1945–1948 proběhla v těsně poválečném období, ve kterém se silně projevovala tendence jednou provždy zlikvidovat společenské a hospodářské pozice německé menšiny. V této souvislosti je třeba vnímat i postup státních orgánů vůči Lichtenštejnům. Ti byli nejen vysokými představiteli státu, ale například i denním tiskem činěni zodpovědnými za tvrdé potlačení stavovského povstání v letech 1618–1620, byl jim vytýkán podíl na konfiskacích majetku jeho účastníků a připisována odpovědnost za následnou údajnou germanizaci Českých zemí. Pokud ponecháme stranou chování Lichtenštejnů za nacistické okupace v letech 1939–1945, které nebylo hlavním předmětem výzkumu a jež by podle mého názoru mohlo ovlivnit diskuse o legalitě konfiskace, je třeba konstatovat, že uvalení národní správy a následná konfiskace majetku lichtenštejnské primogenitury v červnu, resp. červenci 1945, vyvolávaly a vyvolávají mnoho pochybností. Šlo o celý komplex otázek právní povahy, a proto by bylo vhodné, kdyby se staly předmětem výzkumu kompetentních právních odborníků, který by tak doplnil výsledky výzkumu historického. Samy československé orgány, byť pochopitelně odmítaly řadu argumentů právních zástupců knížete, zejména pak

⁴⁰⁹ Sobička Aloisi Lichtenštejnovi, 11. 9. 1946, LLA, Kt. V 143/39.

⁴¹⁰ Nález, 10. 12. 1948, No. 220/46-4, NA, NSS, Kt. 533.

⁴¹¹ Nález, 29. 8. 1951, No. 1376/1948-2, NA, NSS, Kt. 660.

⁴¹² Nález, 21. 11. 1951, No. 203/1946-6, NA, NSS, Kt. 533

tezi, že zkonfiskovaný majetek je tzv. korunním zbožím, si legalitou konfiskace nebyly zcela jisty a to především z pohledu mezinárodního práva. Právní experti různých státních úřadů opakovaně konstatovali, že konfiskace majetku, byť by byla ve veřejném zájmu, bez náhrady cizinci, který byl za války příslušníkem neutrálního státu, odporuje teorii mezinárodního práva i judikatuře mezinárodních soudních institucí. Uznávali také, že na knížete jako hlavu cizího státu není možné aplikovat trestní normy. Byla ovšem otázka, zda dekrety prezidenta republiky, zejména č. 12/1945 Sb., mají takový charakter. Československo těžilo z faktu, že v podstatě neexistoval způsob, jak jej bez jeho vlastního souhlasu pohnat k mezinárodnímu soudu. Vedle toho existovaly i pochybnosti o zákonnosti kroků vůči Lichtenštejnům z pohledu vnitrostátního práva. Zde však měl stát řadu možností, jak různé vady hlavně procesní povahy napravit a konfiskaci obhájit (v případě nezbytí i za pomoci tzv. *lex Liechtenstein*). Pražské vládní kruhy, jimž po osvobození země v roce 1945 dominovali komunisté, k lichtenštejnské otázce přistupovaly politicky. Přesto existovaly (nepříliš četné) signály, že by vládní místa mohla být ochotna uvažovat o smírném řešení sporu. Možný kompromis pak definitivně vyloučil komunistický převrat z února 1948.

Seznam zkratek

ABS	Archiv bezpečnostních složek (Archiv der Sicherheitseinheiten)
BAR	Schweizerisches Bundesarchiv (Švýcarský spolkový archiv)
BNA	Bezirksnationalausschuss (Okresní národní výbor)
e. h.	eigenhändig unterzeichnet (osobně podepsal)
EPD	Eidgenössisches Politisches Departement
FL	Fürstentum Liechtenstein (Lichtenštejnské knížectví)
FL-Ges.	Liechtensteinische Gesandtschaft in Bern (Lichtenštejnské velvyslanectví v Bernu)
Gestapo	Geheime Staatspolizei (Tajná státní policie)
JBL	Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein
LLA	Liechtensteinisches Landesarchiv (Lichtenštejnský zemský archiv)
LNA	Landesnationalausschuss (Zemský národní výbor)
MZA	Moravský zemský archiv (Mährisches Landesarchiv)
NA	Národní archiv (Nationalarchiv)
NBF	Nationaler Bodenfond (Národní pozemkový fond)
NKK	Nationale Kulturkommission (Národní kulturní komise)
NSDAP	Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (Národně socialistická německá dělnická strana)
ÖNA	Örtlicher Nationalausschuss (Místní národní výbor)
OVG	Oberstes Verwaltungsgericht (Nejvyšší správní soud)
Sb., Sb. z. a n.	Sbírka zákonů a nařízení státu Československého (Sammlung von Gesetzen und Anweisungen des tschechoslowakischen Staates)
SD	Sicherheitsdienst der SS (Bezpečnostní služba SS)
SDP	Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana)
SL-HAL	Sammlungen des Fürsten von und zu Liechtenstein, Hausarchiv der regierenden Fürsten von Liechtenstein (Sbírky prince Lichtenštejnska, Domácí archiv vládnoucího lichtenštejnského prince)
SS	Schutzstaffel der NSDAP
SWG	Zentraldirektion der staatlichen Wälder und Güter (Ústřední ředitelství státních lesů a statků)

Prameny a literatura

1. Archivní prameny

A) Lichtenštejsko

1) Liechtensteinisches Landesarchiv, Vaduz (LLA)
RF (Regierungsakten)
V (Verwaltungsakten)

2) Sammlungen des Fürsten von Liechtenstein, Hausarchiv der Regierenden Fürsten von und zu Liechtenstein, Vaduz und Wien (SL-HAL) Familienarchiv Korrespondenz der Kabinettskanzlei

B) Česká republika

1) Archiv bezpečnostních složek, Praha (ABS) 325, Stíhání nacistických válečných zločinců M 2, Odbor politického zpravodajství MV
A 31, Statisticko-evidenční odbor FMV

2) Archiv kanceláře prezidenta republiky (AKPR)
Kancelář prezidenta republiky

3) Archiv ministerstva zahraničních věcí, Praha (AMZV) GS-A Kabinet, r. 1945–1948
TO-O, Lichtenštejsko, 1945–1959
TO-O, Švýcarsko, 1945–1959
TO-T, Švýcarsko, 1945–1954
Zprávy ZÚ Bern, 1945–1946
Zprávy ZÚ Bern, 1947–1951

4) Moravský zemský archiv, Brno (MZA)
Fond F 28
Fond B 124
Fond B 280

5) Národní archiv, Praha (NA)
Ministerstvo spravedlnosti
Ministerstvo vnitra nová registratura
Německé státní ministerstvo pro Čechy a Moravu
Nejvyšší správní soud
Státní památková správa
Ústřední ředitelství státních lesů a statků

6) Vojenský ústřední archiv Praha
Vojenský historický archiv, Sběrka 37

C) Švýcarsko

Schweizerisches Bundesarchiv, Bern (BAR) Bestände E 2001 (E), E 2200- 190 (-)

D) *Německo*

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Berlin (PAAA)

Regal 123, Büro des Reichsaussenministers, Akten betreffend Liechtenstein, 1938–1939

Regal 133, Büro des Staatssekretärs, Akten betreffend Liechtenstein, 1938–1944

Regal 375, Politische Abteilung, Akten betreffend Liechtenstein, 1936–1939

2. *Edice pramenů a paměti*

DRTINA, Prokop, *Československo můj osud*, Praha 1992.

KOPECKÝ, Jaromír, *Paměti diplomata*, Praha 2004.

MORAVEC, František, *Špión, jemuž nevěřili*, Praha 1990.

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé, Praha 1945–1948.

Sbírka zákonů a nařízení státu Československého, Praha 1945.

Wirtschaftskrise, Nationalsozialismus und Krieg. Dokumente zur Liechtensteinischen Geschichte zwischen 1928 und 1950, berbeitet von Stefan Frey und Lukas Ospelt, hrsg. vom Liechtensteinschen Landesarchiv, Vaduz und Zürich 2011

3. *Odborná literatura*

BENEŠ, Zdeněk – KURAL, Václav (edd.), *Geschichte Verstehen. Die Entwicklung der deutsch-tschechischen Beziehungen in den böhmischen Ländern 1848–1948*, Praha 2002.

BRANDES, Detlef, *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Praha 1999.

GEIGER, Peter, *Kriegszeit. Liechtenstein 1939 bis 1945*, Sv. 2, Zürich 2010.

GEIGER, Peter, *Krisenzeit. Liechtenstein in den Dreissigerjahren 1928–1939*, Sv. 2, Vaduz – Zürich 2000.

GEIGER, Peter et al., *Questions concerning Liechtenstein during the National Socialist Period and the Second World War. Refugees, financial assets, works of art, production of Armaments. Final report of the Independent Commission of Historians Liechtenstein / Second World War*, Vaduz – Zürich 2009.

GLASSHEIM, Eagle, *Noble Nationalists. The Transformation of the Bohemian Aristocracy*, Cambridge, Mass, 2005.

HOFER, Walter, Gestaltung der diplomatischen Beziehungen der Schweiz zu neuen oder untergegangenen Staaten sowie zu Staaten mit grundlegenden Systemänderungen. In: BINDSCHEDLER, Rudolf L. – KURZ, Hans Rudolf – CARLGREN, Wilhelm – CARLSSON, Sten (edd.), *Schwedische und schweizerische Neutralität im Zweiten Weltkrieg*, Basel 1985, s. 176–196.

HORÁK, Ondřej, *Liechtensteinové mezi konfiskací a vyvlastněním. Příspěvek k poválečným zásahům do pozemkového vlastnictví v Československu v první polovině dvacáté století*, Praha 2010.

HORČIČKA, Václav, Ein Beitrag zur Problematik der Enteignung der Fürsten von Liechtenstein in der Tschechoslowakischen Republik. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, 2009, s. 375–385.

HORČIČKA, Václav, Czechoslovak–Liechtenstein relations in the shadow of the Communist coup in Czechoslovakia, February 1948. In: *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, Volume 19/2012, Issue 4, s. 601–620.

- HORČIČKA, Václav, Einige grundlegende Probleme des Wirkens der Familie Liechtenstein in den Böhmischen Ländern während des Zweiten Weltkrieges. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012, s. 123–137. České vydání: HORČIČKA, Václav, Nástin problematiky působení rodu Lichtenštejnů v českých zemích v období druhé světové války. In: GIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Místa lichtenštejnské paměti. Časopis Matice moravské 131, Supplementum 3*, Brno 2012, s. 107–119.
- HORČIČKA, Václav, Konfiskace majetku knížat z Lichtenštejna v ČSR po druhé světové válce. Pohled československých úřadů. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století. Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011, s. 281–286.
- HORČIČKA, Václav, Státní památková péče a konfiskace majetku rodu Lichtenštejnů po druhé světové válce, In: *Zprávy památkové péče*, 71. Jahrgang (2011), No. 2, s. 121–125.
- HORČIČKA, Václav, Die Tschechoslowakei und die Enteignungen nach dem Zweiten Weltkrieg. Der Fall Liechtenstein. In: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 58. Jahrgang (2010), Sv. 5, s. 413–431.
- HORČIČKA, Václav, Tvář v tvář katastrofě. Lichtenštejnové a konec druhé světové války v Československu. In: *Genealogické a heraldické informace*, ročník 12, 2007, s. 65–72.
- HORČIČKA, Václav, Vyvlastnění majetku knížete Františka Josefa II. von und zu Liechtenstein v Československu v roce 1945 a jeho dopad na československo-lichtenštejnské vztahy v poválečném období. In: BRŇOVJÁK, Jiří – GOJNICZEK, Waclaw – ZÁŘICKÝ, Aleš (edd.), *Šlechtic v Horním Slezsku – Szlachcic na Górnym Śląsku. Vztah regionu a center na příkladu osudů a kariér šlechty Horního Slezska (15.–20. století) – Relacje między regionem i centrum w losach i karierach szlachty na Górnym Śląsku (XV–XX wiek)*, in: *Nobilitas in historia Moderna, tomus 5*, Katowice–Ostrava 2011, s. 401–419.
- HORČIČKA, Václav, *Lichtenštejnové v Československu*. Agentura Pankrác, s.r.o., Praha 2014.
- HOREJŠ, Miloš, Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Středoevropská šlechta konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2010, s. 235–258.
- HRUBANT, Jaroslav, *Liechtensteinové. K dějinám páté kolony u nás*, Praha 1945.
- JELÍNKOVÁ, Dita, *Transformace životní reality Alfonse Clary-Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*. In: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Středoevropská šlechta v konfrontaci s totalitními režimy 20. století*, Praha 2010, s. 107–131.
- Konfliktní společenství, katastrofa, uvolnění. Náčrt výkladu německo-českých dějin od 19. století / Konfliktgemeinschaft, Katastrophe, Entspannung, Skizze einer Darstellung der deutsch-tschechischen Geschichte seit dem 19. Jahrhundert*, Praha 1996, München 1997.
- KUKLÍK, Jan, *Mýty a realita tzv. „Benešových dekretů“*. *Dekrety prezidenta republiky 1940–1945*, Praha 2002.
- LOEWENFELD, Erwin, The Protection of Private Property under the Minorities Protection Treaties. In: *Transactions of the Grotius Society 16*, Problems of Peace and War, Papers Read before the Society in the Year 1930 (1930), s. 41–64.
- LUKES, Igor, *The Schönborn Palace and its Prewar American Residents, Prague Papers on the History of International Relations*, 2008, s. 321–334.

- LUSSY, Hanspeter – LÓPEZ, Rodrigo, *Liechtensteinische Finanzbeziehungen zur Zeit des Nationalsozialismus*, Teilband I, Vaduz – Zürich 2005
- LUSSY, Hanspeter – BONHAGE, Barbara – HORN, Christian, *Schweizerische Wertpapiergeschäfte mit dem „Dritten Reich“, Handel, Raub und Restitution. Unabhängige Expertenkommission Schweiz – Zweiter Weltkrieg, Commission Indépendante d'Experts Suisse – Seconde Guerre Mondiale*, Sv. 14, Zürich 2001.
- MARXER, Roland, Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit 1945. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, Sv. 105/2006, s. 131–148.
- MATT, Alphons, *Zwischen allen Fronten. Der Zweite Weltkrieg aus der Sicht des Büros Ha*, 2. Aufl., Frauenfeld 1969.
- PINTEROVÁ, Jana, Knížectví, Lichtenštejnsko a jeho vztahy s Českou republikou od roku 1918 do současnosti se stručným historickým přehledem, diplomová práce FSV UK v Praze, Praha 2000.
- PROKŠ, Petr, *Československo a západ 1945–1948. Vztahy Československa se Spojenými státy, Velkou Británií a Francií v letech 1945–1948*, Praha 2001
- SCHMID, Daniel C., *Dreiecksgeschichten. Die Schweizer Diplomatie, das „Dritte Reich“ und die böhmischen Länder 1938–1945*, Zürich 2004.
- SEDLÁČEK, Jaromír, *Právní posice rodu knížat z Liechtensteinu a na Liechtensteině podle práva československého*, Olomouc 1928.
- SPÄTI, Christoph, *Die Schweiz und die Tschechoslowakei 1945–1953. Wirtschaftliche, politische und kulturelle Beziehungen im Polarisationsfeld des Ost-West-Konflikts*, Zürich 2000.
- UHLÍKOVÁ, Kristina, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004
- VONDROVÁ, Jitka, *Češi a sudetoněmecká otázka 1939–1945. Dokumenty*, Praha 1994.
- VYŠNÝ, Paul, *The Runciman mission to Czechoslovakia, 1938: prelude to Munich. Basingstoke, Palgrave Macmillan*, Hampshire u. a. 2003.
- WILHELM, Gustav, Der Weg der Liechtenstein-Galerie von Wien nach Vaduz. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, Sv. 95/1998, s. 4–48.
- ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006.
- ŽUPANIČ, Jan, Perzekuce a rezistence. Rod Colloredo-Mannsfeldů za druhé světové války. In: PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ Jiří et al. (edd.), *Okupace, kolaborace, retribuice*, Praha 2010, s. 99–107.

Prameny poznámek

Citace z Dekretů prezidenta Československé republiky z roku 1945

A)

Dekret presidenta republiky ze dne 19. května 1945 č. 5/ 1945 Sb. o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů. (Výňatky)

K návrhu vlády ustanovují:

§ 1

(1) Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, ať se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.

(2) Způsob uplatnění nároků, plynoucích z ustanovení odstavce 1, budiž upraven zvláštním dekretem presidenta republiky, pokud se tak nestalo již tímto dekretem.

§ 2

(1) Majetek osob státně nespolehlivých na území Československé republiky dává se pod národní správu podle dalších ustanovení tohoto dekretu.

(2) Za majetek osob státně nespolehlivých se považuje též majetek těmito osobami převedený po 29. září 1938, leč by nabyvatel nebyl věděl o tom, že jde o takový majetek.

§ 3

Národní správa budiž zavedena do všech podniků (závodů) i do všech majetkových podstat, kde toho vyžaduje plynulý chod výroby a hospodářského života, zejména v závodech, podnicích a majetkových podstatách opuštěných nebo takových, které jsou v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých.

§ 4

Za osoby státně nespolehlivé jest považovat:

a) osoby národnosti německé nebo maďarské,

b) osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty. Za takové osoby jest na příklad považovati členy Vlajky, Rodobransy, Úderných oddílů Hlinkovy gardy, vedoucí funkcionáře Spolku pro spolupráci s Němci, České ligy proti bolševismu, Kuratoria pro výchovu české mládeže, Hlinkovy slovenské ľudové strany, Hlinkovy gardy, Hlinkovy mládeže, Národní odborové ústředny zaměstnanecké, Svazu zemědělství a lesnictví, Německo-slovenské společnosti a jiných fašistických organizací podobné povahy.

§ 5

Za státně nespolehlivé jest z osob právnických považovati ty, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

§ 6

Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásili k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti. (... ..)

§ 9

Hrozí-li nebezpečí z prodlení, zvláště jde-li o podnik opuštěný, nebo zasahují-li do majetku nebo podniku osoby státně nespolehlivé, jsou okresní národní výbory oprávněny i při jinaké příslušnosti jmenovati zatímního národního správce až do rozhodnutí příslušného orgánu ve smyslu § 7. (... ..)

§ 20

(1) Právní jednání majitelů, držitelů a správců majetků, spadajících pod národní správu, týkající se podstaty těchto majetků a provedená po účinnosti tohoto dekretu, jsou neplatná. (2) Dosavadní majitelé, držitelé a správci majetků pod národní správu daných, jsou povinni zdržeti se jakéhokoliv zásahu do jednání národního správce.

§ 21

Národní správce spravuje majetek pod národní správu daný, a jest oprávněn a povinen učiniti všechna opatření, jichž v řádné správě jest zapotřebí. Jest povinen jednati s péčí řádného hospodáře a odpovídá za škodu, která by vzešla zanedbáním povinností. (... ..)

§ 25

(1) Proti rozhodnutí místního národního výboru je přípustné odvolání k okresnímu národnímu výboru, který rozhoduje s konečnou platností. (2) Proti rozhodnutí okresního národního výboru jako první instance je přípustné odvolání k Zemskému národnímu výboru, na Slovensku k Slovenské národní radě. (3) Odvolání nemá odkladného účinku. (... ..)

§ 27

Vláda se zmocňuje, aby zajistila finanční prostředky k zabezpečení chodu podniků (závodů), daných pod národní správu, jejichž provoz je nutný v zájmu hospodářského života.

§ 28

(1) Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení.

2) Jeho provedením se pověřuje vláda.

Dr. Eduard Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

Gottwald v. r., Svoboda v. r., Šrámek v. r., Nejedlý v. r., David v. r., V. Kopecký v. r., Ján Ursíny v. r., gen. Hasal v. r., Široký v. r., Frant. Hála v. r., Václav Nosek v. r., J. Stránský v. r., Dr. V. Šrobár v. r., V. Majer v. r., Pietor v. r., B. Laušman v. r., Dr. H. Ripka v. r., Dr. V. Clementis v. r., J. Ďuriš v. r., též za min. J. Masaryka, Dr. Šoltész v. r., gen. Dr. Ferjenčík v. r., A. Procházka v. r., J. Lichner v. r.

Pramen: Sbírnka zákonů a nařízení státu Československého, 1945, část 4, platnost od 23. května 1945, Praha.

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/51945.html>

B)

Dekret presidenta republiky ze dne 21. června 1945 číslo 12/1945 Sb. o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. (Výňatky)

Vycházejí vstříc volání českých a slovenských rolníků a bezzemků po důsledném uskutečnění nové pozemkové reformy a veden snahou především jednou pro vždy vzítí českou a slovenskou půdu z rukou cizáckých německých a maďarských statkářů, jakož i z rukou zrádců republiky a dáti ji do rukou českého a slovenského rolnictva a bezzemků, k návrhu vlády ustanovují:

§ 1

(1) S okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

- a) všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost,
- b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1937 až 1945,
- c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

(2) Osobám německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se zemědělský majetek podle odstavce 1 nekonfiskuje.

(3) O tom, lze-li připustit výjimku podle odstavce 2, rozhodne na návrh příslušné rolnické komise příslušný okresní národní výbor. Pochybné případy předloží okresní národní výbor zemskému národnímu výboru, který je se svým dobrozdáním postoupí ke konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministrem vnitra.

§ 2

(1) Za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti.

(2) Výjimky z ustanovení odstavce 1 budou určeny zvláštním dekretem.

§ 3

(1) Za zrádce a nepřátele československé republiky jest považovati:

- a) osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýkoliv způsobem německé a maďarské okupanty,
- b) z právnických osob ty, jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

(2) O tom, zdali fysická nebo právnícká osoba spadá pod ustanovení odstavce 1, písm. a), b), rozhoduje zemský národní výbor, v jehož obvodě dotčená nemovitost leží, podle návrhu příslušného okresního národního výboru. Pochybné případy předloží zemský národní výbor ke

konečnému rozhodnutí ministerstvu zemědělství, které rozhodne v dohodě s ministerstvem vnitra.

§ 4

Zemědělským majetkem (§ 1, odst. 1) jest rozuměti zemědělskou a lesní půdu, k ní patřící budovy a zařízení, závody zemědělského průmyslu, sloužící vlastnímu zemědělskému a lesnímu hospodářství, jakož i movité příslušenství (živý a mrtvý inventář) a všechna práva, která jsou spojena s držbou zkonfiskovaného majetku anebo jeho části.

§ 5

(1) Je-li zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, v nájmu (pachtu) zrušují se všechny nájemní (pachtovní) smlouvy. Je-li však nájemcem (pachtýřem) osoba, mající nárok na přiděl půdy (§ 7, odst. 1), může jí býti ponecháno dosavadní užívání do konce hospodářského roku. Nebude-li pronajatý (pachtovaný) zemědělský majetek z jakýchkoliv důvodů přidělen, zaplatí nájemce (pachtýř) nájemné (pachtovné) Národnímu pozemkovému fondu (§ 6, odst. 1). Pokud konfiskací jsou dotčeny fyzické nebo právnické osoby, jež nespádají pod § 3, poskytne jim Národní pozemkový fond náhradu na návrh místního národního výboru za běžné náklady a investice.

(2) Patronátní práva a povinnosti, vázající na zemědělských majetcích, konfiskovaných podle § 1, zanikají dnem konfiskace. V případech zvláštního zřetele hodných poskytne Národní pozemkový fond náhradu.

(3) Otázka dluhů a nároků, vázajících na konfiskovaných majetcích (§ 1), vyřeší se vládním nařízením. Platy, penze, daně a jiná běžná vydání hradí prozatím národní správce.

§ 6

(1) Zemědělský majetek, konfiskovaný podle § 1, spravuje až do odevzdání přidělcům Národní pozemkový fond při ministerstvu zemědělství, který se tímto zřizuje. Vláda se pověřuje vydati statut tohoto fondu.

(2) Souvislé lesní plochy ve výměře nad 50 ha, konfiskované podle § 1, převezme stát. Pokud konfiskované lesní plochy není možno spojití v souvislý celek se státní lesní půdou a pokud nepřesahují 100 ha, odevzdá je Národní pozemkový fond příslušnému národnímu výboru.

§ 7

(1) Ze zemědělského majetku, spravovaného Národním pozemkovým fondem, bude se přidělovati půda do vlastnictví osob slovanské národnosti:

- deputátníkovi a zemědělskému dělníkovi ve výměře až do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- malozemědělci ve výměře doplňující jím dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše do 8 ha orné anebo až do 12 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- mnohočlenné zemědělské rodině ve výměře doplňující jí dosud vlastněný pozemkový majetek nejvýše do 10 ha orné anebo až do 13 ha zemědělské půdy vzhledem na její bonitu,
- obcím a okresům k veřejným účelům,
- stavebním, zemědělským a jiným družstvům, složeným z oprávněných uchazečů podle písm. a), b), c), a f),
- dělníkům, veřejným a soukromým zaměstnancům a maloživnostníkům pro stavbu vlastního domu anebo na zařízení zahrady ve výměře nejvýše do 0,5 ha.

§ 8

Zciziti, pronajmouti nebo zatížiti majetek, přidělený podle § 7, lze jen s předcházejícím schválením Národního pozemkového fondu.

§ 14

Tento dekret nabývá účinnosti v zemích České a Moravskoslezské dnem vyhlášení; provedou jej ministři zemědělství, financí, spravedlnosti, vnitra a výživy.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

Nosek v. r., Dr. Stránský v. r., Dr. Šrobár v. r., Ďuriš v. r., Majer v. r.

Pramen: Sbírka zákonů a nařízení státu Československého z roku 1945, část 7, platnost od 23. června 1945, Praha.

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html>

C)

Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

ODDÍL I.

Rozsah znárodnění.

§ 1

(1) Dnem vyhlášení tohoto dekretu se znárodnují zestátněním:

1. Podniky provozované podle obecného horního zákona, podniky a práva na vyhledávání a dobývání živců, báňská oprávnění podle § 5 obecného horního zákona a práva majitelů pozemků podle § 1, záhlaví I, částka VII dočasných soudních pravidel z roku 1861, platných na Slovensku;
2. energetické podniky a zařízení sloužící výrobě, opatřování, rozvodu a dodávce energie všeho druhu, kterou lze rozváděti širšímu okruhu spotřebitelů, zejména elektřiny, plynu a páry, s výjimkou výrobních závodních zařízení neznárodněných podniků, které energii převážně samy potřebují;
3. železárný, ocelárny, válcovny oceli, huti na barevné kovy s výjimkou tavíren kovů výrobně i hospodářsky samostatných;
4. slévárny šedé, ocelové, kujné litiny a barevných kovů, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;
5. válcovny, lisovny a tažírny kovů, pokud nezpracovávají jen olovo nebo cín;
6. podniky průmyslu kovodělného, elektrotechnického, jemné mechaniky a optiky, s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1942 až 1944;
7. podniky zbrojního průmyslu, které svým výzkumným nebo výrobním zaměřením jsou nositeli vývoje vojenské výzbroje, podniky výroby výbušin a jiné podniky zbrojního průmyslu, které označí ministr průmyslu v dohodě s ministrem národní obrany;
8. z oboru chemického průmyslu podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu:
 - a) podniky s továrním zařízením pro některou z těchto výrob: kyseliny sirové, solné nebo dusičné, karbidu vápnicku nebo křemíku, umělého korundu, kyanidů alkalických,

alkalických kovů nebo zásad elektrolyticky, sody amoniakální, vodního skla, zápalek, umělých hnojiv, zemitých barev spojených s těžbou surovin, plynožárných tělísek, kyseliny octové, acetonu nebo metanolu z dřevného dehtu, benzenu a jeho homologů, čištěných nerostných olejů a pohonných látek získaných destilací ropy, krakováním olejů nebo synteticky, umělých sladidel, umělých vláken, syntetického kaučuku, pryžových obručí pro motorová vozidla a jízdní kola,

- b) podniky tovární výroby chemicko-farmaceutické;
9. podniky pro těžení magnésitu, asbestu, kaolinu, slídy, živce, žáruvzdorných jíílů nebo vysokohodnotných keramických hlin, ložiska těchto nerostů, jakož i podniky pro výrobu cementu nebo cementových pojiv;
10. podniky pro výrobu technického porculánu, osinkocementového zboží, s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
11. podniky pro výrobu skla s vanovým zařízením pro nepřetržitý provoz, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;
12. podniky pro výrobu skla s denními vanami a sklárny s celkovým pánvovým obsahem přes 1000 litrů, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;
13. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba stavební, technické keramiky, kachlového zboží, porculánu, vápna a těžba vápence s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. července let 1938 až 1940;
14. podniky, jejichž základním výrobním oborem jest výroba cihlářského zboží s více než 200 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. července let 1938 až 1940;
15. podniky pro výrobu celulosy;
16. podniky vyrábějící zároveň papír a lepenku, papír a dřevovinu, lepenku a dřevovinu nebo všechny tyto druhy, s více než 300 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
17. podniky pilařské s více než 150 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
18. podniky pilařské s dalším zpracováním dřeva, podniky pro zpracování dřeva, s více než 300 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
19. podniky pro tovární výrobu dyh, desek ze sklížených dyh, podle stavu v den počátku účinnosti tohoto dekretu;
20. přádelny bavlny, česané příze, mykané příze, které ji dále nezpracovávají, upraveného lnu, juty, umělých vláken, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
21. tkalcovny bavlny s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
22. tkalcovny vlny, hedvábí a umělých vláken, podniky pro výrobu kobereců a pokrývek, trhárný, podniky pro výrobu krajek a prýmků, podniky průmyslu stávkářského a pletařského, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
23. přádelny na zpracování textilního odpadu, podniky pro výrobu šicích nití a přízí, dále nezpracovávaných tkaním nebo pletením, pro výrobu vaty z přírodních a umělých vláken, obvazových látek, tkalcovny lnu, konopí, juty, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
24. podniky zušlechťovacího textilního průmyslu, tiskárny textilních výrobků, s více než 200 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;

25. podniky průmyslu oděvního s více než 500 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1938 až 1940;
26. podniky pro výrobu usní, náhražek usní, předmětů z usní a z jejich náhražek, s více než 400 zaměstnanci podle průměru stavů ke dnům 1. ledna let 1939 až 1941;
27. výroba gramofonových desek.

(2) Do rozhodného počtu zaměstnanců se započítávají všechny osoby v podniku podléhající znárodnění zaměstnané nebo činné, bez ohledu na to, kde pracují nebo pracovaly. U podniku o více stupních se k počtu zaměstnanců v stupni, který udává převládající ráz výrobního zaměření, připočítávají osoby činné ve všech ostatních stupních podniku.

(3) U podniků průmyslových odvětví uvedených v odstavci 1, č. 4, 6, 10, 16 až 18 a 20 až 26, které nebyly v provozu ve všech dobách, podle průměru počtu zaměstnanců vzatých za základ pro znárodnění, rozhoduje průměr stavů ke dnům 1. ledna, v odvětvích znárodněných podle č. 13 a 14 ke dnům 1. července posledních dvou let těchto dob, netrval-li provoz podniku ani tak dlouho, stav zaměstnanců k 1. lednu posledního roku pod těmito čísly uvedeného; u podniku, který nebyl ani v tomto dni v provozu, rozhoduje stav zaměstnanců ke dni počátku účinnosti tohoto dekretu.

(4) Ustanovení tohoto dekretu se nevztahují na podnik:

- a) společenstva výdělkového a hospodářského podle zákona ze dne 9. dubna 1873, č. 70 ř. z., o společenstvech výdělkových a hospodářských, na Slovensku družstva podle §§ 223 a násl. zák. čl. XXXVII/1875, jakož i na podnik, který náleží takovému společenstvu nebo družstvu, nebo jemu náležel po 29. září 1938,
 - b) který vláda ve zvlášť odůvodněných případech na návrh ministra průmyslu, na Slovensku učiněný po slyšení pověřence průmyslu a obchodu, vyjme ze znárodnění. Toto ustanovení se nevztahuje na podniky a práva odvětví znárodněných podle § 1, odst. 1, č. 1,
 - c) který ministr průmyslu v dohodě s ministrem financí, na Slovensku po slyšení pověřenců průmyslu a obchodu a financí, vyloučí ze znárodnění, při čemž vlastníku (provozovateli) nařídí, aby jej trvale zastavil, protože se vláda usnesla, že jeho další provozování není ve veřejném zájmu.
- (5) O tom, jsou-li splněny podmínky pro znárodnění podle tohoto dekretu, rozhoduje ministr průmyslu.

ODDÍL II.

Náhrada.

§ 7

(1) Za znárodněný majetek, který v době faktického skončení okupace a nacistického nebo fašistického režimu nepochybně vlastnicky náležel nebo náleží osobám dále uvedeným, se neposkytuje náhrada:

- a) Německé říši, Království maďarskému, osobám veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé straně nacistické a politickým stranám maďarským a jiným útvarům, organizacím, podnikům, zařízením, osobním sdružením, fondům a účelovým jměnám těchto režimů nebo s nimi souvisejícím, jakož i jiným německým nebo maďarským právnickým osobám,
- b) osobám fyzickým národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrně Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému

a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, (... ..).

ODDÍL VI.

Účinnost a provedení.

§ 48

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

David v. r., Kopecný v. r., Gottwald v. r., Laušman v. r., Široký v. r., Ďuriš v. r., Dr. Šrámek v. r., Dr. Pietor v. r., Ursíny v. r., gen. Hasal v. r., Masaryk v. r., Hála v. r., gen. Svoboda v. r., Dr. Šoltész v. r., Dr. Ripka v. r., Dr. Procházka v. r., Nosek v. r., Majer v. r., Dr. Šrobár v. r., Dr. Clementis v. r., Dr. Nejedlý v. r., gen. Dr. Ferjenčík v. r., Dr. Stránský v. r., Lichner v. r.

Pramen: Dekret presidenta republiky ze dne 24. října 1945 č. 100/1945 Sb. o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků. Sbirka zákonů a nařízení republiky Československé, 1945, část 47, vydaná 27. října 1945.

<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-100>

D)

Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 číslo 108/1945 Sb. o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondch národní obnovy. (Výňatky)

K návrhu vlády a po dohodě se Slovenskou národní radou ustanovují:

Část I.

Konfiskace nepřátelského majetku.

§ 1

Výmezení konfiskovaného majetku.

(1) Konfiskuje se bez náhrady - pokud se tak již nestalo - pro Československou republiku majetek nemovitý i movitý, zejména i majetková práva (jako pohledávky, cenné papíry, vklady, práva nehmotná), který ke dni faktického skončení německé a maďarské okupace byl nebo ještě jest ve vlastnictví:

1. Německé říše, Království maďarského, osob veřejného práva podle německého nebo maďarského práva, německé strany nacistické, politických stran maďarských a jiných útvarů, organizací, podniků, zařízení, osobních sdružení, fondů a účelových jmění těchto režimů nebo s nimi souvisících, jakož i jiných německých nebo maďarských osob právnických, nebo
2. osob fyzických národnosti německé nebo maďarské, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrně Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem, nebo

3. osob fysických, které vyvíjely činnost proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svěsti hleděly, záměrně podporovaly jakýmkoli způsobem německé nebo maďarské okupanty, nebo které v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nadržovaly germanisaci nebo maďarisaci na území Československé republiky nebo se chovaly nepřátelsky k Československé republice nebo k českému nebo slovenskému národu, jakož i fysických nebo právnických osob, které strpěly takovou činnost u osob spravujících jejich majetek nebo podnik.
- (2) Ustanovení odstavce 1, č. 3 platí i pro osoby právnické, pokud lze fysickým osobám, které jsou jejich členy nebo podílíky na majetku nebo podniku (kapitálovým účastníkům), přičítati vinu na postupu orgánů zastupujícího právnickou osobu nebo pokud tyto osoby zanedbaly přiměřenou opatrnost při jeho volbě a dozoru naň.
- (3) Konfiskaci podléhá rovněž veškerý majetek, který náležel v době po 29. září 1938 subjektům uvedeným v odstavci 1 a byl v době rozhodné podle odstavce 1, věta první, po případě je ještě, ve vlastnictví osob, v jejichž rukou by konfiskaci nepodléhal, leč by podrobení takového majetku konfiskaci neodpovídalo zásadám slušnosti.
- (4) O tom, jsou-li splněny podmínky pro konfiskaci podle tohoto dekretu, rozhoduje příslušný okresní národní výbor. Rozhodnutí lze doručiti veřejnou vyhláškou, i když nejsou splněny předpoklady § 33 vládního nařízení ze dne 13. ledna 1928, č. 8 Sb., o řízení ve věcech náležejících do působnosti politických úřadů (správním řízení). Z rozhodnutí okresního národního výboru lze se odvolati k zemskému národnímu výboru (na Slovensku k příslušnému orgánu Slovenské národní rady). Zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) může, a to i během řízení, převzítí vedení řízení a rozhodnouti v první stolici o věci. Rozhoduje-li takto v první stolici zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady), lze se z jeho rozhodnutí odvolati k ministerstvu vnitra. Ministr vnitra může způsob rozhodování podle tohoto odstavce blíže upravití směrnicemi.

§ 2

Výjimky z konfiskace a poskytnutí náhrady.

- (1) Z konfiskace vyňata jest ta část movitého majetku osob, uvedených v § 1, odst. 1, č. 2 a 3, již jest nevyhnutelně třeba k ukojení životních potřeb nebo k osobnímu vykonávání zaměstnání těchto osob a jejich členů rodiny (jako oděv, peřiny, prádlo, domácí nářadí, potraviny a nástroje). Podrobnosti o rozsahu tohoto majetku stanoví vláda nařízením.
- (2) Vláda může nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob, spadajících pod ustanovení § 1, vyjímá částečně nebo zcela z konfiskace.
- (... ...)
- (5) Jsou-li osoby, jejichž majetek podléhá konfiskaci, jako spoluvlastníci ve společenství s osobami, které pod ustanovení § 1 nespadají, a činí-li jejich spoluvlastnický podíl více než jednu polovinu, podléhá konfiskaci majetek celý. Osobám nespadajícím pod § 1 přísluší však náhrada ve věci stejného druhu a stejné hodnoty jako jejich podíl, a není-li to možno, v penězích.
- (... ...)

Část II.

Fondy národní obnovy.

§ 3

Zřízení a organizace Fondů národní obnovy.

(1) K obstarávání úkolů souvisejících se zatímní správou konfiskovaného majetku a jeho rozdělením se zřizuje při každém osidlovacím úřadě Fond národní obnovy (v dalším jen Fond). Fond jest samostatná právnická osoba. Zastupuje ho finanční prokuratura, pokud statut Fondu (odstavec 7) nestanoví jinak.

(... ..)

§ 5

Působnost Fondů.

(1) Fondům přísluší zejména:

1. zjistiti veškerý majetek konfiskovaný podle tohoto dekretu. Okresní národní výbory jsou povinny provésti soupis veškerého majetku, který se v jejich obvodu podle tohoto dekretu konfiskuje, a předložiti tento soupis příslušné oblastní úřadovně osidlovacího úřadu a příslušnému Fondu. Podklady pro soupis opatří místní národní výbory. Každý, kdo má zkonfiskovaný majetek v držbě, ve správě nebo úschově, je povinen přihlásiti jej na vyzvání okresního národního výboru k soupisu, a řádně oň pečovati, pokud Fond nebo veřejný úřad (orgán) jím pověřený neučiní jiné opatření;

2. učiniti – pokud se tak nestalo – v dohodě s příslušnými národními výbory a ministerstvy a jejich prostřednictvím potřebná opatření na zajištění, převzetí, úschovu, udržování a správu tohoto majetku. Směrnice pro tato opatření vydá osidlovací úřad v dohodě s Fondem. Na žádost Fondu poznamená příslušný soud konfiskaci ve veřejných knihách a rejstřících;

3. sepsati a vypořádati závazky náležející ke konfiskovanému majetku, při čemž postupuje podle směrnic, které vydá vláda nařízením; za závazky, které při tomto vypořádání nebudou uspokojeny, stát neodpovídá;

4. provésti odevzdání konfiskovaného majetku podle rámcových plánů (§ 6, odst. 1) a konečných rozhodnutí o přidělu (§ 8, odst. 6);

5. zprostředkovati přidělcům úvěr podle směrnic vydaných ústřední komisí pro vnitřní osídlení.

(... ..)

Část III.

Rozdělení zkonfiskovaného majetku.

Oddíl 1.

Rámcové plány a přidělová nařízení.

§ 6

(1) Příslušný orgán veřejné správy vypracuje po dohodě s příslušnými ministerstvy (na Slovensku také s příslušnými pověřenectvy Slovenské národní rady) a Hospodářskou radou a po slyšení příslušných hospodářských svazů (na Slovensku obdobných hospodářských organizací) a Ústřední rady odborů (na Slovensku Ústredia odborových svazov) rámcové plány, kterými zejména stanoví:

a) kolik malých majetkových podstat má býti v jednotlivých místech přiděleno a jak má býti naloženo se zbývajícimi,

b) které střední majetkové podstaty mají býti přiděleny a jak má býti naloženo se zbývajícimi,

c) jak má býti naloženo s průmyslovým majetkem a s velkými majetkovými podstatami.

(... ..)

Oddíl 2.

Přídělové řízení.

§ 7

Oprávnění uchazeči.

(1) Z majetku konfiskovaného podle tohoto dekretu se přidělují (§ 8) jednotlivé majetkové podstaty do vlastnictví oprávněným uchazečům za úhradu.

(2) Majetkové podstaty mohou být přiděleny zemím, okresům, obcím a jiným veřejnoprávním korporacím, zejména zájmovým a kulturním, družstvům a jiným uchazečům, kteří vyhovují přídělovým podmínkám (§ 6, odst. 2).

(3) Při přidělování konfiskovaného majetku budiž přihlíženo především k účastníkům národního odboje a jejich pozůstalým rodinným příslušníkům, k osobám poškozeným válkou, národní, rasovou nebo politickou perzekucí, k osobám vracějícím se do pohraničí, které byly nuceny opustiti, nebo do vlasti z ciziny a k osobám, které v důsledku územních změn přeložily své bydliště na ostatní území Československé republiky. Předpoklady přednostního postavení nutno náležitě prokázati.

§ 8

Rozhodnutí o přidělu.

(1) Podle pravoplatných přídělových plánů (§§ 10 až 12) přiděluje malé majetkové podstaty okresní národní výbor, střední majetkové podstaty zemský národní výbor (na Slovensku příslušný orgán Slovenské národní rady) a průmyslový majetek a velké majetkové podstaty příslušné ministerstvo (na Slovensku v dohodě s příslušným pověřenectvem Slovenské národní rady).

(... ..)

§ 9

Přídělové komise.

(1) Místní národní výbor, v jehož obvodu jest konfiskovaný majetek, vyzve na dožádání příslušného orgán u veřejné správy veřejně způsobem v místě obvyklým a vyhláškou zájemce o přiděl k podávání přihlášek. Přihlášky je podávati u místního národního výboru. Z těchto uchazečů, vyhovujících přídělovým podmínkám (§ 6, odst. 2), jakož i z členů místního národního výboru, kteří uchazeči nejsou, jmenuje místní národní výbor místní přídělovou komisi, a to nejméně o 3 a nejvýše o 10 členech tak, aby většinu netvořili uchazeči o přiděl. Členství v místních přídělových komisích jest čestné. Místní národní výbor může členy komise kdykoli odvolati. Předsedu místní přídělové komise zvolí místní národní výbor ze svých členů. V obcích s více než 10 000 obyvateli jmenuje místní národní výbor za členy místní přídělové komise také zástupce hospodářských svazů (na Slovensku obdobných hospodářských organizací) a Ústřední rady odborů (na Slovensku Ústredia odborových svazov). Byl-li člen odvolán nebo odpadl-li z jiného důvodu, jmenuje se nový člen ze zájmové skupiny, z níž člen, kterého má nahraditi, vyšel. Při postupném provádění přídělového nařízení (§ 6, odst. 2, poslední věta) lze jmenovati pro jednotlivé druhy majetkových podstat různé přídělové komise.

(... ..)

Část IV.

Ustanovení společná a závěrečná.

§ 16

Přechod nemovitostí a knihovních práv na stát. Přechod nemovitostí a knihovních práv, které nebudou přiděleny jiným osobám, na Československý stát, zapíše knihovní soudy ve veřejných knihách na návrh příslušného orgánu veřejné správy, a pokud jde o majetek uvedený v § 18, na návrh ministerstva zdravotnictví s odvoláním na tento dekret.

§ 17

Poměr k majetku zemědělskému. Tento dekret se nevztahuje na zemědělský majetek, pokud je konfiskován podle dekretu presidenta republiky ze dne 21. června 1945, č. 12 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, a podle obdobných předpisů, platných na Slovensku. (... ..)

§ 21

Tento dekret nabývá účinnosti dnem vyhlášení; provedou jej všichni členové vlády.

Dr. Beneš v. r.

Fierlinger v. r.

David v. r., Gottwald v. r., Široký v. r., Dr. Šrámek v. r., Ursíny v. r., Masaryk v. r., gen. Svoboda v. r., Dr. Ripka v. r., Dr. Procházka v. r., Nosek v. r., Dr. Šrobár v. r., Dr. Nejedlý v. r., Dr. Stránský v. r., Kopecký v. r., Laušman v. r., Ďuriš v. r., Dr. Pietor v. r., gen. Hasal v. r., Hála v. r., Dr. Šoltész v. r., Majer v. r., Dr. Clementis v. r., gen. Dr. Ferjenčík v. r., Lichner v. r.

Pramen: Sbíрка zákonů a nařízení republiky Československé, 1945, část 48, vydaná 30. října 1945, Praha.

<http://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>

<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1945&typeLaw=zakon&what=Rok&stranka=2>

II

Roland Marxer

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem
a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

Důsledky a vývoj až do současnosti

Obsah

Předmluva	117
1. Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války do roku 2005	118
1.1 Úvod	118
1.2 Lichtenštejnské bilaterální snahy o řešení otevřených otázek	119
1.2.1 <i>Vztahy Lichtenštejnska s Československem do roku 1992</i>	119
1.2.2 <i>Zásadní změny politické situace v Evropě</i>	126
1.2.3 <i>Vztahy Lichtenštejnska s Českou republikou v letech 1992–2009</i>	127
1.2.4 <i>Vztahy Lichtenštejnska se Slovenskou republikou v letech 1992–2009</i>	134
1.2.5 <i>Česko-německá deklarace z 21. ledna 1997</i>	135
1.3 Lichtenštejnské multilaterální snahy v letech 1993–2005	137
1.3.1 <i>Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE)</i>	137
1.3.2 <i>Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Rady Evropy</i>	138
1.3.3 <i>Dohoda o volném obchodu mezi státy Evropského sdružení volného obchodu a Československem, resp. jeho nástupnickými státy</i>	139
1.3.4 <i>Přijetí České republiky a Slovenské republiky do OSN</i>	139
1.3.5 <i>Přistoupení České republiky a Slovenské republiky k Úmluvě o udělování evropských patentů</i>	140
1.3.6 <i>Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Evropského hospodářského prostoru (EHP)</i>	140
1.3.6.1 <i>Situace před parafováním Dohody o rozšíření z 3. července 2003</i>	140
1.3.6.2 <i>Vývoj od parafování Dohody o rozšíření 3. července 2003 až do jejího podpisu 13. a 14. října 2003</i>	142
1.3.6.3 <i>(Konečná) prohlášení v Závěrečném aktu k Dohodě o rozšíření EHP ze 14. října 2003</i>	144
1.3.6.4 <i>Ratifikace Dohody o rozšíření EHP Lichtenštejnskem</i>	148

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy
od druhé světové války

1.3.7	<i>Postup Lichtenštejnska v souvislosti se smlouvou EU o zamezení dvojímu zdanění</i>	149
1.3.8	<i>Soudní procesy</i>	149
1.3.8.1	<i>Žaloba knížete Jana Adama II. u německých soudů</i>	150
1.3.8.2	<i>Individuální stížnost knížete Jana Adama II. u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku</i>	150
1.3.8.3	<i>Lichtenštejnská žaloba proti Německu u Mezinárodního soudního dvora (MSD) v Haagu</i>	151
1.4	<i>Závěr</i>	152
2.	<i>Snahy o sblížení a jejich výsledky</i>	153
2.1	<i>Ve vztahu mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou</i>	153
2.1.1	<i>Nový začátek</i>	153
2.1.2	<i>Kontakty s důsledky</i>	153
2.1.3	<i>Podpis dohod 8. září 2009, návštěva lichtenštejnské ministryně zahraničních věcí v Praze</i>	159
2.1.4	<i>Výsledky</i>	162
2.1.5	<i>Podpis Dohody o komisi historiků 7. dubna 2010, návštěva českého ministra zahraničních věcí ve Vaduzu</i>	163
2.1.6	<i>Vzájemné akreditace</i>	163
2.2	<i>Ve vztahu mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou</i>	164
2.2.1	<i>Počátky hledání řešení</i>	164
2.2.2	<i>Podpis Memoranda o porozumění 21. prosince 2009, návštěva lichtenštejnské ministryně zahraničních věcí v Bratislavě</i>	165
2.2.3	<i>Výsledek</i>	166
2.2.4	<i>Další události a setkání od navázání diplomatických styků mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou</i>	166
3.	<i>Bilaterální dohody z let 2009 a 2010</i>	168
3.1	<i>Společné prohlášení o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou ze dne 8. září 2009</i>	168
3.2	<i>Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou z 8. září 2009</i>	168
3.3	<i>Memorandum o porozumění o vytvoření Česko-lichtenštejnské komise historiků ze 7. dubna 2010</i>	169
3.3.1	<i>Úkoly komise historiků</i>	170
3.3.2	<i>Složení komise historiků</i>	170

3.3.3	<i>Členové komise historiků</i>	170
3.3.4	<i>Financování komise historiků</i>	171
3.3.5	<i>Činnost komise historiků</i>	171
3.4	<i>Memorandum o navázání diplomatických vztahů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Slovenskou republikou ze dne 21. prosince 2009</i>	174
4.	Vývoj od navázání diplomatických vztahů mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou v roce 2009	175
4.1	<i>Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou</i>	175
4.2	<i>Komise historiků</i>	175
4.3	<i>Bilaterální návštěvy</i>	175
4.4	<i>Bilaterální spolupráce</i>	179
4.5	<i>Spolupráce na evropské a celosvětové úrovni</i>	183
4.6	<i>Všeobecný výhled</i>	184
	Zkratky	186
	Prameny a literatura	186
	<i>Prameny</i>	186
	<i>Použitá literatura</i>	187
	<i>Rozhovory autora s dobovými svědky</i>	189
	Příloha: Prameny. Právní základy	190
A)	<i>Společné prohlášení o navázání diplomatických vztahů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou</i>	190
B)	<i>Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou</i>	190
C)	<i>Memorandum o porozumění o vytvoření Česko-lichtenštejnské komise historiků</i>	192
D)	<i>Jednací řád Česko-lichtenštejnské komise historiků ze dne 16. prosince 2010</i>	193
E)	<i>Finanční usnesení ze dne 20. října 2011 ve věci závazku k poskytnutí financí v souvislosti s ustavením Česko-lichtenštejnské komise historiků</i>	195
F)	<i>Memorandum o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Slovenskou republikou</i>	195

Předmluva

Tato studie se (coby dílčí část projektu *Pozemková reforma a konfiskace. Průběh a důsledky* v rámci výzkumného zadání Česko-lichtenštejnské komise historiků) zabývá vývojem diplomatických vztahů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Československem, příp. Českou republikou od druhé světové války dodnes. Trvání na vzájemně se vylučujících pozicích oběma stranám celá desetiletí znemožňovalo, aby se skutečně sblížily. Teprve v polovině prvního desetiletí 21. století se začaly rýsovat možnosti řešení. Realistický pohled na věc založený na pragmatickém přístupu umožnil, že se obě strany shodly na konkrétních krocích, především pak na navázání diplomatických styků a na zřízení oboustranné komise historiků. To sice nezměnilo nic na zásadně odlišných postojích v souvislosti s takzvanými Benešovými dekrety¹ a z nich vyplývajícími konfiskacemi majetku lichtenštejnského knížecího rodu i dalších lichtenštejnských obyvatel postižených konfiskací bez odškodnění. Vedlo to ovšem ke vzájemnému sblížení a vytvoření základny pro oboustrannou spolupráci.

¹ Edvard Beneš (1884–1948), jehož jméno dekrety nesou, byl v letech 1918–1935 ministrem zahraničních věcí, v letech 1935–1938 a znovu 1945–1948 (po exilu v Londýně) československým prezidentem.

K Benešovým dekretům viz *Lexikon für das Fürstentum Liechtenstein*, sv. 1, Vaduz 2013, s. 88; podrobně BEATTIE, David, *Liechtenstein. Staat und Geschichte*, Triesen 2005, s. 142 a dále.

1. Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války do roku 2005

1.1 Úvod

Pro Lichtenštejnsko jako stát, lichtenštejnský knížecí rod, ale i jednotlivé lichtenštejnské státní příslušníky, kteří nepatřili ke knížecí rodině, vznikla především na základě Benešových dekretů složitá situace. Podle jednoho z dekretů byli lichtenštejnští státní příslušníci kvalifikováni jako osoby příslušející k německé národnostní skupině. Jejich majetek byl zkonfiskován bez nároku na odškodnění, což je v protikladu s mezinárodním právem.² Jako „Němci“ byli podle sčítání lidu z roku 1930 definovány ty osoby, které uvedly němčinu jako svůj mateřský jazyk: „*Všechny osoby německé nebo maďarské národnostní skupiny, jak je uvedeno ve sčítání lidu po roce 1929.*“³ To se nepřímou dotýkalo také otázky uznání Lichtenštejnska jako svrchovaného státu.

Knížecí rod Lichtenštejnů, resp. kníže z Lichtenštejna, který je hlavou Knížectví Lichtenštejnsko,⁴ hrál a hraje ve vztazích lichtenštejnského státu s Československem a později s Českou republikou významnou roli. Proto by bylo z mnoha důvodů téměř nemožné oddělit od sebe „státní“ jednání jakožto jednání lichtenštejnského státu v zájmu lichtenštejnského státu od jednání knížecího rodu, resp. knížete v zájmu lichtenštejnského knížecího rodu (proto k takovým pokusům vůbec nedochází). Lichtenštejnský stát musel a musí zastupovat nejen zájmy knížete coby státního příslušníka, ale také zájmy jiných lichtenštejnských státních příslušníků zasažených konfiskací. Vzhledem k této výchozí situaci a s ohledem na závažnost majetkoprávních nároků ze strany lichtenštejnského knížecího rodu se ovšem snahy o řešení otevřených otázek zaměřují na nároky knížecího rodu. Připočítáme-li majetek zkonfiskovaný v dnešní Slovenské republice, je za osoby postižené Benešový-

² Předkládaná studie opomíjí rozsah nároků na odškodnění, neboť se zaměřuje na otázky politické svrchovanosti.

³ Britské ministerstvo zahraničních věcí (Foreign Office – FO) 371/47163. Dopis ekvinitního soudu z 16. července 1945 z britského velvyslanectví v Praze. Citováno podle BEATTIE, 2005, s. 148.

⁴ Ústava Lichtenštejnského knížectví z 5. října 1921, Lichtenštejnská sbírka zákonů (Liechtensteinsches Landes-Gesetzblatt – LGBl.) 1921 č. 15; čl. 7, odst. 1: „*Vládoucí kníže je hlavou státu a vykonává své právo na státní moci v souladu s ustanoveními této ústavy a ostatních zákonů.*“; čl. 8 odst. 1: „*Vládoucí kníže zastupuje stát v souladu s nezbytným spolupůsobením zodpovědné vlády ve všech jeho vztazích proti cizím státům.*“; čl. 9: „*Každý zákon potřebuje pro svou platnost sankci vládnoucího knížete.*“

mi dekrety na lichtenštejské straně pokládáno 38 jednotlivců, resp. rodin, včetně knížecího rodu.⁵

Poté, co v Československu převzali moc komunisté, nebylo kvůli neochotě československé strany k diskusi možné dospět k řešení ani přímými bilaterálními jednáními, ani v souvislosti s československo-švýcarskou dohodou o uspokojení švýcarských zájmů.⁶ Řešení probíhalo především na základě výměny různých nót mezi Lichtenštejnskem a Československem.⁷

Lichtenštejnsko vůči Československu opakovaně konstatovalo, že konfiskaci lichtenštejského majetku a majetku osob „německé národní příslušnosti“ vnímá jako neakceptovatelné porušení mezinárodního práva.

Následující výklad⁸ líčí bilaterální a multilaterální snahy Lichtenštejska o trvalé uznání své svrchovanosti Českou a Slovenskou republikou od počátku devadesátých let minulého století.

1.2 Lichtenštejské bilaterální snahy o řešení otevřených otázek

1.2.1 Vztahy Lichtenštejska s Československem do roku 1992

Po rozpadu rakousko-uherské monarchie vzniklo roku 1918 z Čech, Moravy, (rakouského) Slezska a Slovenska Československo. To se roku 1993 rozdělilo na dva nástupnické státy, Českou republiku a Slovenskou republiku.⁹

Lichtenštejnsko se již po první světové válce snažilo posílit své vztahy s Prahou zřízením velvyslanectví. Praha byla kvůli zajištění pozemků lichtenštejského

⁵ Spisy lichtenštejského Úřadu pro zahraniční záležitosti (Amt für Auswärtige Angelegenheiten – AAA); GEIGER, Peter, Snahy o znovuzískání a záchranu knížecích statků v letech 1938–1945. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132*, 2013, Supplementum 6, s. 63–80; GEIGER, Peter, Všichni vyvlastnění lichtenštejnští občané. Kde, co, kdo? Co se stalo s vyvlastněnými majetky? In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132*, 2013, Supplementum 6, s. 181–196.

⁶ Dohoda mezi Švýcarskem a Československou republikou o uspokojení švýcarských zájmů v Československu z 22. prosince 1949, Sběrka spisů (Aktensammlung – AS) 1950 21/21, s Lichtenštejnskem tedy neměla žádnou souvislost.

⁷ Odkazy na to v aide-mémoire vlády Lichtenštejského knížectví z 29. října 1990, který lichtenštejská vláda vyhotovila v očekávání, že s ohledem na tehdy (1990) „aktuální celoevropský vývoj [...] je v zájmu obou stran [...] do budoucna se vypořádat s komplexem otázek“. Aide-mémoire, nepublikováno, Spisy AAA.

⁸ Kapitola 1 obsahuje přepracované a aktualizované znění autorova příspěvku Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit 1945. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, svazek 105, Vaduz 2006, s. 131–152. Vzhledem k zadání rozsahu příspěvku se jedná o shrnutí podstatných událostí, které si nedělá nároky na úplnost.

⁹ *Historisches Lexikon für das Fürstentum Liechtenstein*, Vaduz 2013, sv. 2, s. 959.

knížecího rodu v Československu a kvůli zásobování Lichtenštejnska významnými ekonomickými statky z Československa důležitým zahraničním zastoupením knížectví.¹⁰ Československo roku 1918 neuznalo lichtenštejnskou svrchovanost a roku 1923 odmítlo zřízení lichtenštejnského vyslanectví v Praze. Roku 1925 pak odmítlo také možnost zastoupení Lichtenštejnska Švýcarskem.

Československo považovalo lichtenštejnského knížete za služebníka Habsburků. To umožnilo zahrnout pozemkový majetek rodiny Lichtenštejnů do pozemkové reformy vyhlášené roku 1918. „*V průběhu různých vyvlastňovacích a postupovacích akcí ztratil rod Lichtenštejnů v letech 1921–1938 91 500 hektarů z přibližně 160 000 hektarů půdy. To odpovídalo ztrátě 57,18 % celkového majetku v Československu. Je třeba poznamenat, že výše odškodnění byla vypočítána podle průměrných cen z let 1913–1915.*“ Výše odškodnění tak představovala jen zlomek skutečné hodnoty pozemků.¹¹

V červenci 1938 Československo nakrátko souhlasilo s tím, že lichtenštejnské zájmy bude zastupovat Švýcarsko, a tím Lichtenštejnsko nepřímou uznalo jako svrchovaný stát. V říjnu 1938 zabrala německá armáda oblasti Sudet a v březnu 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava.

Na rozdíl od Lichtenštejnska uznalo Švýcarsko roku 1939 existenci Němcem ustanoveného Protektorátu Čechy a Morava a Slovenské republiky.¹² Tím byly vztahy mezi Švýcarskem a Československou republikou vnímány jako ukončené. V únoru 1945 navrhlo Švýcarsko československé vládě v londýnském exilu, aby byly diplomatické styky obnoveny. Československá vláda souhlasila. Ve věci zastupování lichtenštejnských zájmů Švýcarskem oznámilo československé ministerstvo zahraničních věcí, že se přerušením československo-švýcarských vztahů během války vyřešily také vztahy s Lichtenštejnskem. Proto vzpomínaná výměna nót z roku 1945, prostřednictvím níž byly znovu navázány diplomatické styky mezi Švýcarskem a Československem, nezmiňovala Lichtenštejnsko. Vztahy mezi Československem a Lichtenštejnskem tak nebyly obnoveny.

Lichtenštejnské vyslanectví v Bernu adresovalo 9. července 1945 švýcarskému Úřadu zahraničních věcí dopis a poukázalo na postup československé vlády v souvislosti s majetkem knížete v Československu. 19. května 1945 vydala českosloven-

¹⁰ QUADERER, Rupert, Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat Liechtenstein? Beziehungen zur Tschechoslowakei nach dem Ersten Weltkrieg. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, sv. 105, Vaduz 2006, s. 103–130.

¹¹ QUADERER, Rupert, Liechtenstein und die Bodenreform in der Tschechoslowakei nach dem Ersten Weltkrieg. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, Praha 2008, s. 265–290, zde s. 288 (včetně odkazů na další literaturu).

¹² LUSSY, Hanspeter – LOPEZ, Rodrigo, Finanzbeziehungen Liechtensteins zur Zeit des Nationalsozialismus, *Studie im Auftrag der Unabhängigen Historikerkommission Liechtenstein Zweiter Weltkrieg*, Vaduz–Zürich 2005, s. 272–273.

ská vláda dekret, podle něhož je majetek státně nespolehlivých osob postaven pod národní správu. Jako osoby státně nespolehlivé jsou označeny: „*a) osoby německé nebo maďarské národnosti*“ (§ 4a), tedy osoby, „*kteřé se při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti*“, ... „*b) osoby, které vyvíjely činnost, směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě*“. V dekretu z 21. června 1945 byla vyhlášena konfiskace majetku bez nároku na odškodnění u následujících skupin: „*a) osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost*“ (§ 1a). Za Němce a Maďary jsou považovány osoby, které se při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 přihlásily k německé nebo maďarské národnosti.

Dne 8. června 1945 pronesl předseda československé vlády Zdeněk Fierlinger projev. Dne 25. června následoval projev ministra zemědělství Júlia Ďuriše. V obou byla rodina Lichtenštejnů označena za „*vykořisťovatele českého národa*“ a byla požadována konfiskace jejího majetku. Uplatnění obou dekretů na majetky knížete proběhlo neoprávněně, neboť nemohl být označen ani za Němce nebo Maďara ve smyslu §6, resp. §2/1b, ani za zrádce a nepřítele republiky ve smyslu § 1b, resp. § 3/1a.

Lichtenštejnská vláda proto požádala člena Spolkové rady, aby u československé vlády „*vznesl námitku proti vyslovenému či případnému plánovanému uvalení státní správy a aby podnikl všechny kroky a učinil opatření vhodná pro ochranu zájmů lichtenštejnského knížete*“.

Telegram švýcarského velvyslanectví švýcarskému Úřadu zahraničních věcí z 24. července 1945 obsahoval sdělení, že v rádiu a v novinách byla zveřejněna informace o konfiskaci celého majetku knížete bez nároku na odškodnění. Kníže o tom měl být zpraven.

Lichtenštejnské vyslanectví v Bernu se 30. srpna 1945 obrátilo na šéfa švýcarského Úřadu zahraničních věcí s žádostí, aby švýcarské velvyslanectví v Praze jménem Lichtenštejnska intervenovalo u československého ministerstva zahraničních věcí a protestovalo proti tvrzením o národnosti knížete, která neodpovídají skutečnosti, a proti konfiskačním důsledkům, jež z toho vyplývají. Již 13. července 1945 sdělilo ministerstvo zemědělství generálnímu zmocněnci pro správu knížecích statků v Olomouci Františku Svobodovi své rozhodnutí z 26. června 1945 o zavedení národní správy na majetky knížete. Výnosem z 30. července 1945 prohlásil Okresní národní výbor v Olomouci Františka Josefa II. z Lichtenštejna za osobu německé národnosti a vyhlásil proto konfiskaci jeho majetku bez nároku na odškodnění. Proti tomuto postupu protestovala lichtenštejnská vláda i centrální správa v Olomouci. Vláda a celý národ byly překvapeny, že byla vládnoucím knížeti, prvnímu občanu země, oktrojována německá státní příslušnost. Samostatnost země byla podle nich mezinárodně uznána, a to explicitně i Československem. Podle

zmíněného výnosu bylo možné konfiskační opatření anulovat, pokud by kníže mohl doložit, že se aktivně účastnil československého odbojového hnutí. S ohledem na existující skutečnosti by ovšem bylo zbytečné na to přistupovat. Žádost pokračuje výklady k postavení knížete podle lichtenštejnské ústavy. Nakonec byla vyjádřena naděje, že názorové neshody budou odstraněny, zvláště v době, kdy se státníci zastupující své národy v San Francisku¹³ snaží zřídit nové uspořádání světa a trvalý mír.

Ve shrnutí Švýcarského generálního konzulátu v Praze z 31. července 1945 adresovaném Úřadu zahraničních věcí¹⁴ generální konzulát připomíná „majetky lichtenštejnského knížecího rodu ohrožené konfiskací“ a dvě předběžné otázky, a to zda je Knížectví Lichtenštejnsko svrchovaným státem a zda Švýcarsko zastupovalo lichtenštejnské zájmy v Československé republice.

V bodu zastupování Lichtenštejnska Švýcarskem dopis konstatoval, že kroky Švýcarska směřující k převzetí zastoupení lichtenštejnských zájmů v letech 1921 až 1925 ztroskotaly na odmítnutí československých úřadů. V dubnu 1938 byla otázka opět otevřena. 3. května 1938 se velvyslanectví dotázalo československého ministerstva zahraničních věcí, zda bude moci Švýcarská konfederace v budoucnu hájit lichtenštejnské zájmy v Československu.¹⁵ Velvyslanectví se přitom odvolávalo na nótu československého ministerstva zahraničních věcí z 23. ledna 1925. Ta jako odpověď na nótu velvyslanectví z 15. října 1924 sdělovala, že československá vláda vzhledem k určitým zásadním otázkám mezi oběma zeměmi nemůže s Lichtenštejnskem udržovat normální vztahy. Podle velvyslanectví má švýcarská vláda důvod předpokládat, že příčiny vedoucí k tomuto odmítavému postoji již nejsou aktuální, a velvyslanectví je pověřeno znovu se otázat, zda lichtenštejnské zájmy od nynějška mohou být hájeny Švýcarskem.¹⁶ V nótě z 30. července 1938 k tomu dalo československé ministerstvo zahraničních věcí souhlas.¹⁷

Tyto skutečnosti byly sděleny Úřadu zahraničních věcí. Dalším příspěvkem k této otázce je výměna nót týkající se nástupu lichtenštejnského knížete Františka Josefa II. na trůn v roce 1938. Dne 2. srpna 1938 byl na přání lichtenštejnské vlády prezidentu Benešovi předán osobní dopis knížete Františka Josefa II., který oznamoval, že kníže 26. července 1938 nastoupil svou vládu. Československé ministerstvo zahraničních věcí předalo 4. listopadu 1938 dopis prezidenta Beneše

¹³ Myšlena jsou jednání o stanovách Organizace spojených národů, které 26. června 1945 v San Francisku podepsalo 51 zakládajících členů a jež vstoupily v platnost 24. října 1945.

¹⁴ Liechtensteinisches Landesarchiv (LI LA), sign. V 143/5088. Úřad zahraničních věcí byl roku 1978 přejmenován na dnešní Švýcarské federální ministerstvo zahraničních věcí.

¹⁵ LI LA, sign. V 13/5.

¹⁶ LI LA, sign. V 13/4.

¹⁷ LI LA, sign. V 13/4 a sign. V 13/5.

adresovaný knížeti s datem 20. srpna 1938, v němž Beneš bere převzetí vlády knížetem na vědomí a blahopřeje k nástupu na trůn.

Z této korespondence tak vyplývá, že švýcarské velvyslanectví v Praze fungovalo od 30. července 1938, tedy od data dopisu prezidenta Beneše, jako zástupce lichtenštejnských zájmů v Československu. To v sobě zahrnuje také skutečnost, že Československo uznalo Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný stát a knížete jako jeho hlavu. Tehdejší šéf protokolu československého ministerstva zahraničních věcí se také účastnil slavnostního aktu u příležitosti pohřbu knížete Františka I. (1853–1938) ve Valticích 29. července 1938. K této účasti by podle názoru švýcarského generálního konzulátu nedošlo, kdyby československá vláda odmítla Lichtenštejnské knížectví uzнат. Skutečnost, že Švýcarsko s Československem od května 1939 do 4. března 1945 neudržovalo diplomatické styky, nemá podle jeho názoru vliv na mezinárodněprávní vztah mezi Československem a Lichtenštejnskem.

Dne 11. září 1945 se kníže František Josef II. (1906–1989) obrátil na Nejvyšší správní soud v Praze a podal stížnost na rozhodnutí ministerstva zemědělství ze 17. července 1945 týkající se uvalení státní správy a dosazení národního správce.¹⁸ V odůvodnění je kromě jiného vyloženo, že není pravda, že se kníže přihlásil k německé národnosti, a už vůbec ne při některém sčítání lidu od roku 1929, neboť bylo v Československu – jak je všeobecně známo – uskutečněno jen jedno sčítání lidu, a to v roce 1930. Kníže se „*přirozeně a pravdivě nepřihlásil jako Němec*“. Naopak je třeba „*nevyvratitelně zdůraznit*“, že podle přiloženého potvrzení Národního výboru ve Velkých Losinách z 12. července 1945 „*jsm se jak já osobně tak moji rodinní příslušníci stále hlásili k lichtenštejnské národnosti*“. Odůvodnění také vyvrací, že by kníže svůj majetek získal po bitvě na Bílé hoře okradením českých vlastenců.

Dne 18. března 1946 předalo švýcarské velvyslanectví v Praze Úřadu zahraničních věcí rozsudek z 16. ledna 1946, jenž stížnost knížete zamítl. Jako hlavní argument byla opět přednesena německá státní příslušnost knížete. Konfiskace tím měla být definitivní.

Lichtenštejnská vláda se 13. listopadu 1946 obrátila na lichtenštejnské vyslanectví v Bernu. Dozvěděla se, že byla zahájena jednání mezi USA, Velkou Británií a Československem o otázce ochrany majetkových zájmů. Jednání se týkala majetku, který podléhal znárodňovací legislativě. O vyjednávání měla zájem také Francie a Švýcarsko. Vyslanectví se tedy mělo informovat, zda je do jednání možné zahrnout ochranu lichtenštejnských zájmů.¹⁹

Nóta švýcarského Úřadu zahraničních věcí z 20. února 1952 adresovaná lichtenštejnskému vyslanectví v Bernu referovala o tom, že švýcarský velvyslanec

¹⁸ LI LA, sign. V 143/1588.

¹⁹ LI LA, sign. RF 240/207.

v Praze intervenoval 8. února 1952 u sekčního šéfa československého ministerstva zahraničních věcí zodpovědného za Švýcarsko ve věci zabavené, resp. znárodněné majetkové hodnoty knížete a dalších lichtenštejnských státních příslušníků. Československá strana zastupovala známou tezi, že Československo již s Lichtenštejnskem neudrží žádné diplomatické styky a v současnosti si ani nepřeje je navázat. Z toho důvodu nemůže uznat možnost zastupování jeho zájmů prostřednictvím Švýcarska. Švýcarskému velvyslanci se odkázáním na zásady mezinárodního práva alespoň podařilo, že sekční šéf přijal nótu z 8. února 1952 obsahující soubor otázek a přání Lichtenštejnska jednat a otázky vyřešit v souladu s mezinárodním právem a s ohledem na ujednání Československa s ostatními státy. Sekční šéf rovněž přislíbil opětovné přezkoumání otázky zastupování zájmů i konfiskace knížecího majetku.²⁰

Dne 3. února 1947 předal švýcarský chargé d'affaires v Praze ministroví zahraničních věcí Janu Masarykovi dopis s následujícím obsahem: Lichtenštejnská vláda vzala kromě jiného s údivem na vědomí oznámení československého ministerstva zahraničních věcí obsaženého v nótě z 25. června 1946, že vztahy mezi Československem a Švýcarskem byly přerušeny za známých okolností a na základě výměny nót z 28. února a 21. března 1945 byly opět obnoveny. Nebyla zde ovšem řeč o znovunavázání vztahů mezi Československem a Lichtenštejnskem a československá vláda z toho tedy vyvozuje, že vztahy mezi Československem a Lichtenštejnskem nejsou znovu navázány, ani zastupování Lichtenštejnska v Československu prostřednictvím Švýcarska tedy nemůže být považováno za znovu navázané. A to i přesto, že tyto skutečnosti byly odsouhlaseny v nótě z 30. července 1938. Chargé d'affaires proti této pozici ve svém dopise obšírně a odůvodněně protestuje. Masaryk při předání dopisu slíbil „pečlivé přezkoumání“.²¹ Zda k němu došlo, není jasné.

Prostřednictvím švýcarského velvyslanectví v Praze upozornila roku 1947 lichtenštejnská vláda na to, že vztahy nebyly během války nikdy právně přerušeny.²² Lichtenštejnsko neuznalo ani Protektorát Čechy a Morava, ani samostatnost Slovenské republiky. Přerušeni vztahů mezi Československem a Švýcarskem tedy nemohlo mít žádné důsledky pro vztahy s Lichtenštejnskem, neboť Lichtenštejnsko je samostatný svrchovaný stát, jehož spojení se Švýcarskem mělo čistě hospodářský charakter. Proto z pohledu lichtenštejnské vlády panovala stejná právní situace jako roku 1938, kdy Československo souhlasilo s tím, že švýcarské velvyslanectví může zastupovat lichtenštejnské zájmy.²³ Československá vláda na tyto argumen-

²⁰ LI LA, sign. RF 240/359.

²¹ LI LA, sign. V 143/5088.

²² BEATTIE, 2005, s. 148.

²³ Tamtéž, s. 151, zde v poznámce 17 odkaz na list *Liechtensteiner Vaterland* z 1. března 1950, převzatý z knihy *Liechtenstein 1938–1978*, s. 124–125.

ty neodpověděla. Švýcarská vláda se pokoušela zastupovat lichtenštejnské zájmy v Československu až do roku 1949.²⁴

V nótě z 3. května 1952 odpovědělo československé ministerstvo zahraničních věcí na nótu švýcarského velvyslanectví z 8. února 1952, že Československo ve věci zastupování lichtenštejnských zájmů prostřednictvím Švýcarska i nadále zastává následující stanovisko: „Československá vláda považuje zastoupení zájmů jednoho státu diplomatickou misí jiného státu za neoficiální přátelskou službu, která nemusí být povinně přijata každým státem, a v takovém případě, kdy stát již tuto službu přijal, má právo svůj souhlas kdykoliv odvolat. V předloženém případě zanikl s ohledem na události roku 1939, resp. 1941 souhlas se zastupováním lichtenštejnských zájmů v Československu prostřednictvím Švýcarska, udělený československou vládou a oznámený dopisem Ministerstva zahraničních věcí z 30. července 1938, a československá vláda poté nikdy nevyjádřila přání zaniklý souhlas obnovit. S ohledem na tuto skutečnost Ministerstvo zahraničních věcí s politováním nemůže vyhovět obsahu nóty velvyslanectví z 8. února 1952.“²⁵

Roku 1945 tedy Československo přerušilo diplomatické styky s Lichtenštejnskem a bez nároku na odškodnění zkonfiskovalo majetek všech lichtenštejnských státních příslušníků, který se nacházel na jeho území. Postižen byl především knížecí rod, ale i řada lichtenštejnských státních příslušníků.²⁶ Lichtenštejnští státní příslušníci byli vnímáni jako „osoby německé národnosti“ ve smyslu Benešova dekretu č. 12 a lichtenštejnská svrchovanost a neutralita byly ignorovány. Stejný osud potkal také německy mluvící občany jiných zemí, např. Švýcarska. Většina z těchto zemí ovšem s Československem uzavřela již v době komunistického režimu dohody o odškodnění.

Jako příklad dalších snah může být jmenována korespondence mezi lichtenštejnskou vládou a švýcarským Úřadem zahraničních věcí z 2. července a 1. září 1958 týkající se vlastnické intervence k odkazu prince Aloise (1869–1955), otce knížete Františka Josefa II. (1906–1989). Švýcarský Úřad zahraničních věcí pověřil velvyslanectví v Praze, aby v této věci intervenovalo u československých úřadů, zároveň ale upozornilo, že československá vláda Švýcarsku jak známo upírá právo

²⁴ BEATTIE, 2005, s. 151.

²⁵ LI LA, sign. RF 240/359.

²⁶ GEIGER, Peter, *Bemühungen um Rückvergütung und Rettung fürstlicher Güter ab 1938*, s. 63–80; TÝŽ, Snahy o znovuzískání a záchranu knížecích statků v letech 1938–1945. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132*, 2013, Supplementum 6, s. 63–80; TÝŽ, Všichni vyvlastnění lichtenštejnští občané. Kde, co, kdo? Co se stalo s vyvlastněnými majetky? In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132*, 2013, Supplementum 6, s. 181–196; TÝŽ, *Kriegszeit, Liechtenstein 1939 bis 1945*, Vaduz–Zürich 2010, sv. 2, s. 512.

zastupovat lichtenštejnské zájmy. Nezbyvá tedy než čekat, zda československé úřady mezitím nezměnily stanovisko.²⁷ Československé velvyslanectví v Bernu oznámilo Úřadu zahraničních věcí formou nóty toto: „Protože mezi Československem a Lichtenštejnskem dodnes nebyly vyřešeny jisté zásadní otázky, lituje československá vláda velmi, že z tohoto důvodu ještě není schopna navázat se jmenovaným státem normální diplomatické styky. Československá vláda je tak nucena prozatím odmítnout přátelskou nabídku švýcarské vlády, aby lichtenštejnské zájmy zastupoval generální konzulát v Praze.“²⁸

1.2.2 Zásadní změny politické situace v Evropě

S pádem Berlínské zdi, rozpadem Sovětského svazu a s tím spojenými změnami ve východní Evropě se evropská politická situace jevila zásadně nově a s ohledem na budoucí spolupráci v Evropě velmi slibně. Muselo vypadat zvláště, že tři evropské státy, které patřily do evropských a mezinárodních organizací (viz kapitola o lichtenštejnských multilaterálních snahách) a spolupracovaly tak spolu na dosažení stejných cílů, mezi sebou stále ještě neměly – nehledě na již popsané neuzavřené otázky odškodnění – vyřešeny otázky vzájemného uznání a navázání diplomatických a konzulárních styků. Mělo ovšem ještě chvíli trvat, než se začalo rýsovat sblížení a spolupráce, jak bude popsáno v kapitolách 2.3 a 2.4. Paralelně s bilaterálními pokusy o řešení se Lichtenštejnsko snažilo prosazovat své zájmy zvláště v rámci mezinárodních organizací, do nichž chtěly oba nástupnické státy Československa vstoupit. Touto tematikou se zabývá kapitola 1.3.

Vztahy Lichtenštejnska s oběma nástupnickými státy Československa, do nichž byli na různých státních i soukromých úrovních zapojeni různí aktéři s oficiálním oprávněním či bez něj, šly k normalizaci poté, co aktivity podnikané především Lichtenštejnskem při rozšiřování dohod o Evropském hospodářském prostoru o deset nových členských států Evropské unie, mezi nimi i o Českou a Slovenskou republiku, nepřinesly v mezinárodněprávním uznání Lichtenštejnska oběma státy prakticky žádný konkrétní pokrok.²⁹

²⁷ LI LA, sign. RF 249/359.

²⁸ LI LA, sign. RF 179/242/1-7.

²⁹ Viz kapitola 1 této studie.

1.2.3 Vztahy Lichtenštejska s Českou republikou v letech 1992–2009

Teprve na počátku devadesátých let minulého století se věci daly do pohybu na oficiální rovině. V aide-mémoire z 29. října 1990 adresovaném české a slovenské vládě³⁰ konstatovala lichtenštejská vláda, že opětovné nastolení demokracie v obou zemích vnímá jako příležitost k tomu, aby byla pozornost věnována stále platným nárokům lichtenštejských občanů v České a Slovenské federativní republice. Vyložila pak situaci od roku 1945 a navrhla zahájit jednání.³¹

Výnosem z 11. září 1990 pověřila lichtenštejská vláda velvyslanectví v Bernu, aby prostřednictvím švýcarského velvyslanectví v Praze předalo české vládě aide-mémoire. S ohledem na „obnovení demokracie“ v České a Slovenské federativní republice zde poukazovala na stále platné nároky lichtenštejských občanů a vyjádřila své přání vyřešit otevřené otázky.³² Mezi Lichtenštejnskem a Československem proběhla tři kola rozhovorů, resp. jednání.³³ Neformální kolo rozhovorů se uskutečnilo v Praze v červnu 1991, taktéž v Praze se v prosinci 1991 odehrálo první kolo jednání a druhé pak v únoru 1992 ve Vaduzu. Lichtenštejsko nato jednání přerušilo, neboť se ukázalo, že druhá strana³⁴ nepřistoupí na lichtenštejské představy a požadavky.

Ministr zahraničních věcí Jiří Dienstbier požádal dopisem z října 1990³⁵ lichtenštejského předsedu vlády Hanse Brunharta o podporu při usilování o zřízení sídla stálého Sekretariátu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě v Praze. Brunhart odpověděl 5. listopadu 1990, že Lichtenštejsko může kandidaturu souhlasně zvážit pod podmínkou, že lichtenštejská vláda dostane formální příslib připravenosti České a Slovenské federativní republiky navázat s Lichtenštejnskem vztahy na základě principů mezinárodního práva a vzájemného respektu i připravenosti vlády zahájit jednání o všech souvisejících otevřených otázkách. Dienstbier odpověděl 7. listopadu 1990 a poděkoval za „pozitivní postoj“ Lichtenštejska k zřízení sídla Sekretariátu KBSE. Uvedl, že vybudování vztahů s Lichtenštejnskem na principech svrchované rovnosti, přátelství a oboustranně prospěšné spolupráce je také v zájmu jeho vlády. Předpokládá, že „budeme naše vztahy moci vybudovat stejně jako vztahy s jinými evropskými státy s perspektivou nově se integrující Evropy.

³⁰ 30. října 1990 ho lichtenštejský diplomat hrabě Mario von Ledebur-Wicheln předal československému ministerstvu zahraničních věcí.

³¹ LI LA, sign. V 143/5088.

³² Podobný postup byl stanoven také vůči otevřeným otázkám s Maďarskem.

³³ Vládní zpráva o činnosti a hospodaření z roku 1991, s. 107, a z roku 1992, s. 101, 106.

³⁴ Jednalo se tedy ještě o Československo, které nechtělo vyjádřit zásadní uznání majetkových nároků, a to zjevně především z vnitropolitických důvodů kvůli možným prejudiciálním účinkům v jiných otevřených otázkách odškodnění, např. v otázce sudetských Němců.

³⁵ Dopis není datován.

Jsmo si vědomi, že v našich vztazích existuje řada otevřených otázek. K jejich řešení bychom rádi přistoupili bez zatížení peripetiemi minulosti, s pocitem vzájemné úcty a porozumění.“ Jeho vláda je údajně připravena zahájit jednání o všech otevřených otázkách.³⁶

Dne 13. června 1991 následovalo kolo rozhovorů v Praze, které bylo označováno jako důvěrné a neformální.³⁷ První oficiální kolo jednání se konalo 17. prosince 1991 v Praze³⁸, druhé pak 17.–18. února 1992 ve Vaduzu.³⁹

Vzhledem k rozdělení České a Slovenské federativní republiky 1. ledna 1993 na nástupnické státy, Českou republiku a Slovenskou republiku, se oba státy, resp. jejich zatím ještě existující předchůdce, Česká a Slovenská federativní republika,⁴⁰ vystupující v jejich zájmu, musely snažit o uznání dalšími státy a o samostatné přijetí do mezinárodních organizací.⁴¹ To také znamenalo, že Lichtenštejnsko muselo v souvislosti s Benešovými dekrety a s nimi spojenými otevřenými otázkami mluvit a případně jednat se dvěma státy. Na žádost České republiky o uznání odpovědělo Lichtenštejnsko, že existenci nového státu uzná na základě vzájemnosti. Navrhlo, aby byla zahájena jednání o diplomatických stycích a dalších nevyřešených otázkách včetně konfiskace lichtenštejnského majetku.

Dne 9. prosince 1992 referoval list *Liechtensteiner Volksblatt* v článku nazvaném *Verbesserungen der Beziehungen Prag-Vaduz* (Zlepšení vztahů Praha-Vaduz): „*Vztahy mezi naší zemí a bývalým Československem, zkalené od konce druhé světové války, by se v dohledné době mohly výrazně zlepšit. Iniciativa vzešla od Jeho Jasnosti knížete Jana Adama II. z Lichtenštejna. Kníže využil soukromého pobytu ministra kultury České republiky dr. Jindřicha Kabáta a projednal s ním otázku uznání státu Knížectví Lichtenštejnsko Českou republikou, jež stále nebyla uzavřena. Předmětem rozhovoru, který se konal při obědě na zámku Vaduz minulou sobotu,*“⁴² *byla zároveň správa a zachování majetku knížecího rodu na území České*

³⁶ Dopis je psán česky.

³⁷ Delegaci vedli velvyslanec dr. Winkler a velvyslanec princ Nikolaus von Liechtenstein. Zpráva lichtenštejnské delegace z 15. 7. 1991, LI LA, sign. VA 143/5089.

³⁸ Jednání vedli velvyslanec princ Nikolaus von Liechtenstein a bývalý československý velvyslanec v Bernu a tehdejší poradce mezinárodněprávního odboru československého ministerstva zahraničních věcí dr. Pavel Winkler.

³⁹ Jednání vedli hrabě Mario von Ledebur-Wicheln a sekční ředitel Gabriel Brenca.

⁴⁰ Československo mělo následující oficiální názvy: v letech 1918–1938 a 1945–1960 Československá republika (ČSR); 1918–1920 a 1938–1939 Česko-slovenská republika (Č-SR); v letech 1960–1990 Československá socialistická republika (ČSSR); 1990 Československá federativní republika (ČSFR), resp. Česko-slovenská federativní republika a v letech 1990–1992 Česká a slovenská federativní republika (ČSFR). Citováno dle Wikipedie, heslo Československo.

⁴¹ BEATTIE, 2005, s. 406 a dále.

⁴² Tedy 5. prosince 1992.

*republiky. Přímého setkání vládnoucího knížete s ministrem Kabátem se zúčastnili také další představitelé politiky a hospodářství z Prahy.*⁴³

Dne 10. prosince 1992 adresovalo velvyslanectví České a Slovenské federativní republiky lichtenštejnskému velvyslanectví v Bernu nótu ministerstva zahraničních věcí České a Slovenské federativní republiky. Oznamovalo v ní,⁴⁴ že k 31. prosinci 1992 zanikne Česká a Slovenská federativní republika, jejími nástupci budou Česká republika a Slovenská republika a ty jsou oprávněny svým vlastním jménem uzavírat mezinárodní úmluvy s třetími státy ještě před zánikem České a Slovenské federativní republiky 31. prosince 1992. Žádost o uznání obou nástupců od 1. ledna 1993 bude podána v samostatných nótách české, resp. slovenské vlády.⁴⁵

Lichtenštejnské velvyslanectví předalo taktéž a ne náhodou právě 10. prosince 1992 českému a slovenskému velvyslanectví v Bernu návrh Memoranda o porozumění.⁴⁶ Podle něj zavdává řízený přechod státní moci z Československé na Českou republiku příležitost ke konstatování, že Lichtenštejnsko vzneslo nároky na odškodnění a Česká republika je ochotna vést o této věci jednání, aby byly v souladu s oboustrannými zájmy vyřešeny otázky mezinárodněprávních principů. Pokud by tato jednání nevedla k žádnému výsledku, budou otázky, jež zůstanou otevřené, předloženy soudní nebo rozhodčí instanci.

Lichtenštejnskému velvyslanectví v Bernu byla předána podrobná dokumentace (budoucího) českého ministerstva zahraničních věcí s datem 18. prosince 1992, v níž Česká republika vyložila svá práva a povinnosti jakožto nástupce bývalého Československa. Přiloženo bylo také prohlášení České národní rady adresované všem parlamentům a národům světa, v němž byla předestřena podstata zahraničně-politické orientace nového státu České republiky.

Analogicky postupovalo (budoucí) slovenské ministerstvo zahraničních věcí – rovněž vyložilo práva a povinnosti budoucího státu Slovenské republiky v podstatě stejného znění a všem parlamentům a národům světa předalo proklamaci Slovenské národní rady.

Samostatné nóty z 18. prosince 1992, adresované lichtenštejnskému velvyslanectví, obsahovaly žádosti o uznání České republiky a Slovenské republiky a o navázání diplomatických styků na rovině velvyslanectví od 1. ledna 1993.⁴⁷ Lichtenštejnská strana s odpovědí otálela několik měsíců.

Dne 31. prosince 1992 adresovalo velvyslanectví České a Slovenské federativní republiky v Bernu lichtenštejnskému velvyslanectví další nótu, zopakovalo

⁴³ *Liechtensteiner Volksblatt*, 9. prosince 1992.

⁴⁴ Analogické nóty byly odeslány také všem dalším státům.

⁴⁵ Spis AAA.

⁴⁶ Spis AAA.

⁴⁷ Spis AAA.

v ní obsah své nóty z 10. prosince 1992 a požádalo Lichtenštejnsko o odpověď. Na tuto nótu odpovědělo lichtenštejnské velvyslanectví rovněž 31. prosince 1992, že zasláné dokumenty byly odeslány lichtenštejnské vládě. K požadovanému uznání obou států tedy nezaujalo stanovisko.

Dne 15. března 1993 adresovalo lichtenštejnské velvyslanectví českému velvyslanectví v Bernu nótu tohoto znění:⁴⁸ „[...] *Knížecí vláda se seznámila se jmenovanými nóty⁴⁹ a proklamacemi Parlamentu České republiky ze 17. prosince 1992, je připravena uznat Českou republiku, svrchovaný a samostatný stát, na základě vzájemnosti a s ohledem na navázání diplomatických styků navrhuje zahájit jednání o všech otázkách mezi oběma státy, které s tím souvisí a jsou dosud otevřené.*“ Mezi těmito otevřenými otázkami je třeba zmínit majetek lichtenštejnských státních příslušníků na území České republiky, jenž byl roku 1945 československou vládou bez odškodnění zkonfiskován a poté znárodněn. Vláda také oznámila, že v brzké budoucnosti očekává návštěvu pověřené české delegace ve Vaduzu. České velvyslanectví vyjádřilo nótou ze 14. dubna 1993 souhlas českého ministerstva zahraničních věcí s lichtenštejnskými návrhy.

Tak se 22. a 23. dubna 1993 mohly uskutečnit neformální bilaterální rozhovory ve Vaduzu.⁵⁰ Jak již bylo zmíněno, proběhlo první formální kolo jednání 17. prosince 1991 v Praze, druhé pak 17. a 18. února 1992 ve Vaduzu, tedy ještě před rozdělením Československa na nástupnické státy. Obě kola jednání ani rozhovory v dubnu 1993 nepřinesly žádné sblížení obou zásadně odlišných stanovisek. Česká delegace nebyla schopna přistoupit na jednání o odškodnění. Byla sice projednávána možnost úrovně a formy diplomatického zastoupení, podrobnosti ovšem nebyly definitivně prodiskutovány.

Tím opět došlo k zablokování posunu. Přesto se 17. srpna 1993 ve Vaduzu uskutečnila neoficiální návštěva delegace českého parlamentu vedená místopředsedou Poslanecké sněmovny Pavlem Tollnerem.

V únoru 1994 přijal ministr pro regionální rozvoj v první vládě Václava Klause Karel Dyba, účastníci se hospodářského fóra v Davosu, pozvání Lichtenštejnské průmyslové a obchodní komory a nadace Orfeus Praga Foundation,⁵¹ navštívil Lichtenštejnsko a během své návštěvy byl na zámku Vaduz přijat knížetem Janem

⁴⁸ Originál je psán francouzsky; spis AAA.

⁴⁹ Nóty velvyslanectví České a Slovenské federativní republiky z 10., 18. a 31. prosince 1992.

⁵⁰ Jednání vedl na lichtenštejnské straně velvyslanec princ Nikolaus von Liechtenstein, na české straně Milan Kováč, zástupce ředitele z českého ministerstva zahraničních věcí.

⁵¹ Pro nadaci Orfeus Praga Foundation kreslila Eva Finger-Klein, která založila také Česko-lichtenštejnskou společnost a aktivně usilovala o zlepšení bilaterálních vztahů. Cílem Česko-lichtenštejnské společnosti byla podpora hospodářské spolupráce a péče o kulturní vztahy obou zemí; spis AAA.

Adamem II. Host v exkluzivním interview pro list *Liechtensteiner Vaterland* uvedl, že během rozhovoru byly diskutovány také otevřené otázky. Stanoviska obou stran zůstávají rozdílná, což ovšem není překážkou pro dialog o všech tématech.⁵²

Dne 29. března 1994 přijal kníže Jan Adam II. na zámku Vaduz tři poslance ODS, Miroslava Macka, Jana Zahradila a Aleše Janků, k rozhovoru, který zprostředkovala nadace Orfeus Praga Foundation a Česko-lichtenštejnská společnost.

U příležitosti fóra Alpach se v srpnu 1994 setkali kníže Jan Adam II. a prezident Václav Havel. Kníže před médii prohlásil, že mu nejde o navrácení majetku v České republice, který patřil knížecí rodině a lichtenštejnským občanům, ale především o to, aby byli lichtenštejnští občané Českou republikou uznáni jako občané svrchovaného státu, tak jak Lichtenštejnsko uznávají všechny ostatní státy.⁵³

Dne 26. ledna 1995 pobýval ve Vaduzu na pozvání nadace Orfeus Praga Foundation a Česko-lichtenštejnské společnosti premiér Václav Klaus. Vykonal přátelskou návštěvu u knížete a předsedy lichtenštejnské vlády Maria Fricka.⁵⁴ Klaus mířil na hospodářské fórum v Davosu. Při recepci ve vinných sklepích řekl médiím, že obě strany mají v úmyslu vyřešit problémy co nejdříve. Také pozval knížecí pár na návštěvu do Prahy.⁵⁵

Na pozvání šéfa lichtenštejnské vlády z května 1999 na návštěvu Lichtenštejnska odpověděl český premiér velmi vyhybavě. Česká strana otevřeně prohlásila, že nejprve mají být navázány diplomatické styky. V nótě lichtenštejnské vlády z 5. května 1997⁵⁶ adresované české vládě v souvislosti a v důsledku tzv. Česko-německé deklarace z 21. ledna 1997⁵⁷ lichtenštejnská vláda znovu jasně a jednoznačně projevila ochotu vést s Českou republikou i vzhledem k požadované normalizaci bilaterálních vztahů i nadále rozhovory, popřípadě jednání o otevřených otázkách mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko i o otázkách společného zájmu. Na tuto nótu česká strana nikdy neodpověděla konkrétně.

⁵² *Liechtensteiner Vaterland* z 1. února 1994, *Liechtensteiner Volksblatt* z 3. února 1994.

⁵³ *Liechtensteiner Vaterland* z 18. října 1994.

⁵⁴ Tisková zpráva Tiskové a informační kanceláře č. 22 z 26. ledna 1995.

⁵⁵ *Liechtensteiner Volksblatt* z 27. ledna 1995.

⁵⁶ Nezveřejněno; spis AAA.

⁵⁷ Lichtenštejnsko adresovalo 5. května 1997 nóty německé a české vládě, v nichž s ohledem na deklaraci přijatou oběma vládami 21. ledna 1997 v Praze poukazovalo mimo jiné na to, že tato deklarace nezmiňuje práva Knížectví Lichtenštejnsko ani práva jeho státních příslušníků vzhledem ke konfiskacím lichtenštejnského majetku československou vládou, jež odporuje mezinárodnímu právu, přestože k těmto konfiskacím došlo pod názvem „majetek Němců“ nebo „německý majetek v zahraničí“. Vláda také předpokládá, že Německo ve svých vztazích s Českou republikou upustí od všeho, co by mohlo omezit lichtenštejnská práva ve vztahu k České republice. Viz část 1.2.5.

Následně již nebyly na bilaterální rovině udržovány žádné oficiální (osobní) kontakty.⁵⁸

Lichtenštejnsko nepřetržitě zastávalo stanovisko, že otázky odškodnění musí být vyřešeny, pokud má oba nástupnické státy formálně uznat a navázat s nimi diplomatické styky. Konkrétního pokroku tedy mohlo být z lichtenštejnského úhlu pohledu dosaženo jen v rámci a rozsahu balíku řešení. Oba nástupnické státy Československa trvaly na svých stanoviscích: nejprve je třeba navázat diplomatické styky, poté bude možné řešit všechny (ostatní) otevřené otázky ve vzájemných vztazích těchto tří států.

Lichtenštejnské stanovisko obsahovalo také argument, že zodpovědnost vůči Lichtenštejnsku přešla z dřívějšího Československa na oba nástupnické státy, což oba státy v zásadě nepopíraly. Proto se lichtenštejnská vláda zabývala identickými otázkami a problémy nejprve společně s Československem a poté s oběma nástupnickými státy (a s nimi samostatnou cestou a různými bilaterálními kontakty).⁵⁹ Ke sblížení stanovisek dosud v zásadě nedošlo.

Otázka uznání, resp. neexistence diplomatických styků ostatně nebránila mimo jiné vzájemné korespondenci dotýkající se uznávání českých rozsudků v pozůstatostních záležitostech lichtenštejnskou stranou. Ani česká strana, která o to usilovala, ani Lichtenštejnsko, které odpovědělo, že uznání by bylo možné jen na základě státní smlouvy, nebraly na absenci diplomatických styků ohled.⁶⁰

I bez etablování oficiálních diplomatických styků probíhal diplomatický styk prostřednictvím jednotlivých velvyslanectví v Bernu v rutinních záležitostech, jako byla například oznámení o nepřítomnosti personálu velvyslanectví v době prázdnin, oznámení vojenských informací podle Vídeňského dokumentu o opatření k posílení důvěry nebo jiných informací, zřejmě bez problémů. 28. ledna 1994 například lichtenštejnský velvyslanec v Bernu, princ Nikolaus von Liechtenstein, poděkoval za dopis Richarda Belcrediho, českého velvyslance akreditovaného u Švýcarské konfederace, zaslaný mu 25. ledna 1994, v němž Belcredi sděloval velvyslanectvím akreditovaným v Bernu skutečnost o svém pověření.

Jako další příklady pragmatického a – z diplomatického hlediska – zřejmě neproblematicky vnímaného styku vysoce postavených zástupců obou zemí mohou být jmenována blahopřání prezidenta Václava Havla princí Janu Adamovi II. k Novému roku 2003, ministra zahraničních věcí Cyrila Svobody ministru zahraničních věcí Ernstu Walchovi k začátku roku 2003 a 2004, knížete Jana Adama II. a kněžny

⁵⁸ Ovšem viz vývoj v multilaterální oblasti v kapitole 3.

⁵⁹ Rozhovory a kontakty s oběma nástupnickými státy neprobíhaly společně a paralelně.

⁶⁰ Korespondence mezi českým a lichtenštejnským velvyslanectvím v Bernu z 3. listopadu 2003 a 6. února 2004; LI LA, sign. V 143/4835, spis Botschaft Bern 9202.3.

Marie prezidentu Václavu Klausovi k Vánocům 2004 a Novému roku 2005, prezidenta Václava Klause knížeti Janu Adamovi II. k 60. narozeninám (14. února 2005), předsedy Senátu Přemysla Sobotky předsedovi Zemského sněmu Klausu Wangerovi k Novému roku 2006, ministra zahraničních věcí Cyrila Svobody ministryni zahraničních věcí Ritě Kieber-Beck k Novému roku 2006 a korunního prince Aloise jménem knížete prezidentu Václavu Klausovi (jako odpověď na jeho blahopřání) k roku 2006.

Také v oblasti humanitární pomoci ze strany Lichtenštejnska můžeme uvést příklady. Dne 11. prosince 1997 předala ministryně zahraničních věcí Andrea Willi českému velvyslanci v Bernu Richardu Belcredimu v přítomnosti ředitele Gymnázia Uherské Hradiště Zdeňka Botka dar lichtenštejnské vlády ve výši 50 000 švýcarských franků na odstranění následků povodní v České republice, konkrétně pro sanační práce na jmenované škole.⁶¹

16. ledna 2003 předala velvyslankyně Maria-Pia Kothbauer-Liechtenstein českému ministrovi kultury Pavlu Dostálovi šek na 340 000 švýcarských franků na opravu významných kulturních památek v Anežském klášteře v Praze a v zámecké knihovně v Terezíně a na obnovu lávek v malém českém městě (Doudleby – pozn. překladatele), poničených povodní v létě 2002.

Existují však i další příklady. Kněžna Maria například v dopise z 24. března 2003 adresovaném slovenskému prezidentovi Rudolfu Schusterovi objasnila, že nemůže přijmout jeho pozvání na společný oběd v Bratislavě. Protože stále ještě nejsou vyřešeny otevřené otázky mezi Lichtenštejnskem a Českou, resp. Slovenskou republikou, nemůže se z vnitropolitických i zahraničněpolitických důvodů uskutečnit oficiální návštěva. Ráda by ho ale přijala při soukromé návštěvě ve vídeňském paláci.⁶²

Žádosti o zřízení lichtenštejnských honorárních konzulátů v Československu, resp. v České republice byly po celá léta zodpovídaný negativně. V první fázi bylo zdůvodněním to, že Lichtenštejnsko nezřizuje žádné honorární konzuláty ve třetích státech, což také odpovídalo běžné praxi. Tento argument byl například použit 8. října 1990 v dopise Úřadu pro zahraniční záležitosti ve Vaduzu adresovaném českému záměci.⁶³ Později bylo odmítnutí odůvodněno také tím, že mezi oběma státy neexistují diplomatické styky.

Na druhou stranu bylo Lichtenštejnsko zahrnuto do článku 9 dohody v podobě výměny nót z 31. července 1990, jež vstoupila v platnost 15. srpna 1990 a v níž Švýcarsko a Česká a Slovenská federativní republika zrušily vzájemnou vízovou

⁶¹ List *Liechtensteiner Vaterland*, 13. 12. 1997.

⁶² Spis AAA.

⁶³ Spis AAA.

povinnost. Tato dohoda byla nahrazena výměnou nót z 31. července 2003 a 9. března 2004. Uplatnění na Lichtenštejnsko je nyní upraveno v článku 7.⁶⁴ Zrušení vízové povinnosti vyplynulo především z toho, že Švýcarsko a Lichtenštejnsko měly a mají na základě spolupráce cizinecké policie společný vízový režim. Dnes jsou oba státy stejně jako Slovenská republika členy schengenského systému.

1.2.4 Vztahy Lichtenštejnska se Slovenskou republikou v letech 1992–2009

Vztahy s novým státem Slovenskou republikou se ve srovnání se vztahy s Českou republikou vyvíjejí poněkud „uvolněněji“. Od rozdělení Československa se uskutečnilo několik rozhovorů k otevřeným otázkám vztahujícím se ke Slovensku.

Roku 1995 se v Bratislavě uskutečnilo kolo rozhovorů, na základě něhož bylo domluveno, že se 14. června 1996 v Bratislavě uskuteční expertní kolo.⁶⁵ Obě strany se shodly, že formální vyhlášení vzájemného uznání není nezbytně nutné. Z lichtenštejnského úhlu pohledu se zdálo, že by pod podmínkou ochoty slovenské strany řešit přetrvávající otevřené otázky mohly být navázány diplomatické styky. Slovenská strana měla zájem o rychlé a pragmatické řešení, to by se ovšem podle ní v žádném případě nemohlo zakládat na zpochybnění platnosti Benešových dekretů, protože slovenské právo takovou možnost nemá.

Dne 6. července 1995 pobýval v Lichtenštejnsku státní tajemník slovenského ministerstva zahraničních věcí Josef Šesták. I on přijal pozvání jako host nadace Orfeus Praga Foundation. Šesták vedl rozhovory s ministryní zahraničních věcí Andreou Willi a v rámci zdvořilostní návštěvy se setkal s lichtenštejnským knížetem. Slovenská strana znovu navrhla, aby se oba státy vzájemně uznaly, navázaly diplomatické styky a jednaly o otevřených otázkách. V rozhovoru pro list *Liechtensteiner Vaterland*⁶⁶ Josef Šesták jasně uvedl, že Slovensko je nyní samostatný stát a nemusí se již zodpovídat žádnému jinému státu. V tomto smyslu může Slovensko řešit své vztahy s Lichtenštejnskem nezávisle na postupu České republiky.

Lichtenštejnská vláda 23. ledna 1996 rozhodla o obnovení rozhovorů se Slovenskem týkajících se majetkového odškodnění a navázání diplomatických styků. Jednání se uskutečnilo 14. června 1996 v Bratislavě a nepřineslo žádné konkrétní výsledky.⁶⁷

⁶⁴ Systematická sbírka spolkového práva Švýcarska (Systematische Sammlung des Bundesrechts – SR) 0.142.117.432.

⁶⁵ Chronologie lichtenštejnského velvyslanectví ve Vídni, nedatováno, spis AAA.

⁶⁶ Viz vydání ze 7. července 1995.

⁶⁷ Lichtenštejnskou delegaci tvořili velvyslanec princ Nikolaus von Liechtenstein a čelný představitel AAA, velvyslanec Roland Marxer. Slovenskou delegaci vedl Igor Grexa, ředitel Politické sekce A slovenského ministerstva zahraničních věcí.

Při dalším setkání v rámci druhého summitu Rady Evropy v říjnu 1997 ve Štrasburku Slovensko připomnělo, že je již dva roky bez výhrad připraveno navázat s Lichtenštejnskem diplomatické styky.

V květnu 1999 se lichtenštejnská vláda⁶⁸ rozhodla pokračovat v bilaterálních rozhovorech. Prostřednictvím výměny nót mělo dojít k rozhodnutí o vzájemném uznání, resp. navázání diplomatických styků a uzavření smlouvy, která předpokládala adekvátní odškodnění lichtenštejnských státních příslušníků. To odpovídalo tzv. „balíkovému řešení“, které Lichtenštejnsko dosud v jednáních s Československem zastávalo. Vláda pověřila lichtenštejnskou velvyslankyni ve Vídni jakožto vedoucí delegace úkolem vypracovat návrh výměny nót související se vzájemným uznáním a navázáním diplomatických styků, a zároveň dohodu o otevřených otázkách včetně odškodnění, resp. restitucí.

Tak se 27. září 1999 na lichtenštejnském velvyslanectví ve Vídni a 23. listopadu 1999 na slovenském velvyslanectví ve Vídni uskutečnily sondážní rozhovory, jichž se za lichtenštejnskou stranu zúčastnila velvyslankyně ve Vídni Maria-Pia Kothbauer a čelný představitel Úřadu pro zahraniční záležitosti, velvyslanec Roland Marxer. Slovenskou delegaci vedl velvyslanec Lubor Bystrický. Návrhy textů pro mezinárodněprávní nástroje byly připraveny ve spolupráci s vídeňským odborníkem v oblasti mezinárodního práva, prof. Gerhardem Hafnerem. Základní stanoviska k aplikaci Benešových dekretů na Lichtenštejnsko se ovšem nezměnila. Ačkoliv lichtenštejnská delegace připravila jakési politické prohlášení v podobě pozičního papíru týkajícího se otázky odškodnění, nebylo v kole rozhovorů z 23. listopadu 1999 dosaženo sblížení. Následovala delší přestávka mezi rozhovory, na niž navázaly další kontakty lichtenštejnské strany⁶⁹ prostřednictvím slovenského velvyslance v Bernu,⁷⁰ které nevedly ke konkrétním výsledkům.

1.2.5 Česko-německá deklarace z 21. ledna 1997

21. ledna 1997 podepsaly Německo a Česká republika Česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. V souvislosti s ní adresovala lichtenštejnská vláda 5. května 1997 české vládě nótu, v níž znovu vyjadřovala ochotu jednat o otázkách společného zájmu. Zároveň ovšem prohlásila, že s Českou republikou neuzavře dohody (podobné Česko-německé deklaraci) a nezbaví ji tak odpovědnosti za nezákoné přivlastnění si lichtenštejnského majetku. V aide-mémoire a nótě z 5. května 1997, vycházejících z usnesení vlády z 29. dubna

⁶⁸ Usnesení lichtenštejnské vlády z 26. května 1999.

⁶⁹ Velvyslanec princ Nikolaus von und zu Liechtenstein, lichtenštejnské velvyslanectví a diplomatické zastoupení v Bruselu; velvyslanec princ Wolfgang von Liechtenstein, velvyslanectví v Bernu.

⁷⁰ Velvyslanec Juraj Hraško, slovenské velvyslanectví v Bernu.

1997⁷¹ a předaných 7. května 1997 velvyslancem princem Wolfgangem von Liechtenstein německému velvyslanci Lotharu Wittmannovi, stálo:

„S ohledem na Česko-německou deklaraci o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji podepsanou 21. ledna 1997 v Praze vládou Spolkové republiky Německo a vládou České republiky, podle jejíhož oddílu IV ,se obě strany shodují v tom, že spáchané křivdy náležejí minulosti‘ a že ,každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor‘, má vláda Knížectví Lichtenštejnsko potřebu upozornit, že se tato Česko-německá deklarace nedotýká práv Knížectví Lichtenštejnsko jakož i práv jeho státních příslušníků vůči konfiskacím lichtenštejnského majetku československou vládou, jež jsou v rozporu s mezinárodním právem, ačkoliv k těmto konfiskacím došlo pod označením ,majetek Němců‘ nebo ,německý majetek v zahraničí‘. Pokud Česká republika označuje konfiskace majetku lichtenštejnských státních příslušníků po roce 1945 na základě jejich ,německého charakteru‘ za legitimní, upozorňuje vláda Knížectví Lichtenštejnsko v této souvislosti znovu na protiprávní jednání České republiky. Vláda předpokládá, že Spolková republika Německo upustí po podepsání Česko-německé deklarace ve vztazích s Českou republikou od všeho, co by mohlo omezit práva Lichtenštejnska vůči České republice. Vláda si v notě z 5. května 1997 znovu vyhrazuje zvláště vůči vládě České republiky všechny nároky, jež vyvstaly nebo ještě vyvstávají pro Knížectví Lichtenštejnsko i pro jeho státní příslušníky na základě konfiskací lichtenštejnského majetku. Vláda Knížectví Lichtenštejnsko dále vůči vládě České republiky konstatovala, že Česká republika není prostřednictvím prohlášení s třetími státy vyvázána z odpovědnosti za nezákonné přivlastnění si lichtenštejnského majetku vůči Knížectví Lichtenštejnsko.“

Německé velvyslanectví v Bernu oznámilo 10. června 1997 v reakci na nótu lichtenštejnského velvyslanectví z 5. května 1997: *„Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21. ledna 1997 je bilaterální politické prohlášení, které se nedotýká práv třetích států a jejich příslušníků. Co se dále týká otázky německých majetkoprávních nároků, není s deklarací spojena rezignace na právní stanoviska. Naopak je výslovně konstatována rozdílnost právních pojetí mezi oběma státy, jak je vyjádřeno v oddílu IV deklarace, kde stojí: ,přičemž každá strana zůstává vázána svým právním řádem a respektuje, že druhá strana má jiný právní názor‘.“⁷²*

⁷¹ Lichtenštejnský Archiv vlády (Regierungsarchiv – RA) 97/1104-9237, LI LA, sign. V 143/4688; spis Botschaft Bern 9202.3.

⁷² LI LA, sign. V 143/4688; spis Botschaft Bern, 9202.3.

České velvyslanectví v Bernu zaslalo 22. května 1997 pouze potvrzení o doručení lichtenštejnské nóty z 5. května 1997 s informací, že obsah nóty byl přetlumočen odpovědným úřadům.

1.3 Lichtenštejnské multilaterální snahy v letech 1993–2005

Nástupnické státy Československa se v důsledku svého osamostatnění musely (zнову) ucházet o přijetí do těch mezinárodních grémií, jejichž členem už Československo před svým rozdělením bylo.

Paralelně s bilaterálním postupem dbala lichtenštejnská vláda na to, aby v mezinárodních organizacích již před rozdělením Československa a hlavně po něm vhodným způsobem přednesla otevřené otázky panující mezi Lichtenštejnskem, Českou republikou a Slovenskou republikou. Jednotlivé přijímací procesy obou států v mezinárodních organizacích tak Lichtenštejnku nabízely příležitost poukázat na otevřené otázky ve vztazích s oběma státy.

1.3.1 Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě (KBSE)

Lichtenštejnsko vzneslo mimo jiné protest proti přijetí České republiky do tehdejší KBSE⁷³ (dnešní OBSE⁷⁴).⁷⁵ Lichtenštejnsko sice neodmítlo obvyklý konsenzus v KBSE (neexistuje zde skutečné hlasování), podařilo se mu ale dosáhnout toho, že předsedající⁷⁶ třetího setkání Ministerské rady KBSE v prosinci 1992 ve Stockholmu ve svém prohlášení veřejně vyzvala dotčené státy,⁷⁷ aby s Lichtenštejnskem vyřešily své otevřené otázky. U příležitosti každoročního Ekonomického fóra OBSE v Praze využilo Lichtenštejnsko příležitost a poukázalo na dosud nevyřešené otázky. Odkazovalo přitom na dokument z Bonnské KBSE⁷⁸ z 11. dubna 1990, v němž je mimo jiné obsažena následující povinnost členských států KBSE: „...*Příčemž se členské státy budou snažit zachovávat následující: ... Plné uznání a plná ochrana všech forem vlastnictví včetně soukromého vlastnictví, a práva občanů vlastnit a užívat majetek, jakož i práva na duchovní majetek...*“ Česká strana na to ne vždy

⁷³ Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě.

⁷⁴ Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě.

⁷⁵ Zpráva o činnosti a hospodaření lichtenštejnské vlády 1992, s. 103.

⁷⁶ Jednalo se o tehdejší švédskou ministryni zahraničních věcí; Journal č. 2, JC/EJ02, k třetímu zasedání Rady KBSE ve Stockholmu 1992.

⁷⁷ Myšleny jsou oba nástupnické státy, aniž jsou jmenovány.

⁷⁸ Celý název zní: *Dokument Konference o hospodářské spolupráci v Evropě v Bonnu, která byla svolána v souladu s náležitými ustanoveními závěrečného dokumentu vídeňského zasedání Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě*. Citováno podle Wikipedie, heslo Bonnský dokument.

reagovala (ať už ústně či písemně) identickými důvody.⁷⁹ V průběhu let byla konfiskace bez nároku na odškodnění odůvodňována dvěma argumenty: Postupimská dohoda neposkytla dostatečnou mezinárodněprávní základnu pro konfiskaci bez nároku na odškodnění u státních příslušníků třetích států a dále Lichtenštejnsko v té době nebylo svrchovaným státem, čímž je jeho právo zastupovat vyvlastněné osoby, mající mezinárodněprávní základ, neopodstatněné.⁸⁰

1.3.2 Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Rady Evropy

Přijetí obou států do Rady Evropy proběhlo ve zkráceném řízení, v němž se poprvé v historii Rady Evropy u žádosti o přijetí zdržely hlasování hned dva státy.⁸¹ Lichtenštejnsko přitom zastávalo stanovisko, že dokud obě nové vlády trvají na usneseních, která popírají svrchovanost Lichtenštejnska, a dokud se budou bránit jednat s Lichtenštejnskem stejně jako s jinými státy, není možné dosáhnout normalizace bilaterálních vztahů. Výsledkem byl pokyn Parlamentního shromáždění Rady Evropy, jímž byli kandidáti na přijetí vyzváni, aby dodrželi přísliby učiněné u příležitosti přijetí. Česká republika i Slovenská republika se tím zavázaly řešit všechny otevřené otázky ve vztahu k členským státům Rady Evropy prostřednictvím dialogu a jednání.⁸²

Lichtenštejnsko intervenovalo v Parlamentním shromáždění Rady Evropy 29. června 1993 a u příležitosti rozhodnutí o přijetí obou nástupnických států Československa do Rady Evropy 30. června 1993.⁸³ Ve Výboru ministrů Rady Evropy, který po předložení doporučení k přijetí od Parlamentního shromáždění rozhoduje o přijetí nových členů do Rady Evropy, se Lichtenštejnsko nestavělo přijetí obou států do cesty a zdrželo se hlasování. V září 1997 prosadila lichtenštejnská parlamentní delegace v Parlamentním shromáždění pozměňovací návrh,⁸⁴ v němž poukazuje, že členství v Radě Evropy znamená také ochotu řešit každou otevřenou otázku ve vztazích členských států prostřednictvím dialogu a jednání.⁸⁵ 26. dubna

⁷⁹ Nezveřejněné zprávy lichtenštejnské delegace při Ekonomickém fóru.

⁸⁰ Spis AAA.

⁸¹ Maďarsko u Slovenské republiky (problematika národnostních menšin) a Lichtenštejnsko u České republiky. Rozhodnutí Výboru ministrů Rady Evropy, 496. zasedání z 30. června 1993.

⁸² Protokol (Minutes of Proceedings), AS (1997) PV 25, z čtvrté části 25. zasedání, 22. září 1997; České republiky se týká Doporučení 1338 (1997) ošetřující povinnosti a snahy České republiky jako členského státu.

⁸³ Zpráva o činnosti a hospodaření lichtenštejnské vlády 1993, s. 99.

⁸⁴ Dodatečné nebo částečné přizpůsobení zákona.

⁸⁵ Parlamentní shromáždění Rady Evropy, dokument 6855 (Česká republika) a 6864 (Slovenská republika), pozměňovací návrh (Amendment) č. 1 z 25. června 1993; Parlamentní shromáždění Rady Evropy, stanovisko (Opinion) č. 174 (1993) týkající se žádosti České republiky o přijetí do Rady Evropy, stanovisko (Opinion) č. 175 (1993) týkající se žádosti Slovenské republiky o přijetí do Rady Evropy.

1999 vystoupil před Parlamentním shromážděním premiér Miloš Zeman.⁸⁶ V rámci volné tribuny reagoval na otázku jednoho z členů parlamentu, jaké překážky Česká republika má pro uznání Lichtenštejnska, a jeho připomenutí, že existují určité otevřené otázky týkající se majetkových poměrů mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou. Tyto problémy podle něj není možné posuzovat izolovaně, neboť jiné takové problémy byly vyřešeny, například mezi Českou republikou a Německem. Zeman by rád navštívil Vaduz, pokud by byl pozván, a je přesvědčen, že by následná bilaterální jednání mohla být úspěšně uzavřena.⁸⁷

1.3.3 Dohoda o volném obchodu mezi státy Evropského sdružení volného obchodu a Československem, resp. jeho nástupnickými státy

Státy ESVO⁸⁸ uzavřely s Československem roku 1992 dohodu o volném obchodu. Lichtenštejnsko ji sice podepsalo, ale s odkazem na otevřené otázky ve vztahu s Československem ji nikdy neratifikovalo.⁸⁹

V dubnu 1993 byla zmíněná dohoda o volném obchodu podpisem dvou „nástupnických protokolů“ přizpůsobena reálným poměrům existence dvou na sobě nezávislých států.⁹⁰ Lichtenštejnsko se následně omezilo na „provizorní použití“ obou protokolů od 1. ledna 1997, aniž oba protokoly ratifikovalo.

1.3.4 Přijetí České republiky a Slovenské republiky do OSN

K přijetí obou nástupnických států Československa do OSN došlo 19. ledna 1993⁹¹ na 47. zasedání Valného shromáždění OSN. Lichtenštejnsko se vzdalo nároku na odevzdání hlasu, protože přijímání nových členů OSN probíhá ve Valném shromáždění obvykle aklamací. Z pověření lichtenštejnské vlády ovšem stálá zástupkyně Lichtenštejnska při OSN adresovala generálnímu tajemníkovi OSN nótu, v níž konstatovala, jaké jsou důvody nevyřešených otázek ve vztahu Lichtenštejnska a obou

⁸⁶ Protokol z 9. zasedání Parlamentního shromáždění 26. dubna 1999, 15 hodin, francouzské znění, AS (1999) CR 9, s. 18.

⁸⁷ Tato výpověď byla pro lichtenštejnskou vládu podnětem, aby v květnu 2005 Miloše Zemana písemně pozvala do Lichtenštejnska.

⁸⁸ Tehdy to bylo Švýcarsko, Island, Norsko, Lichtenštejnsko, Finsko, Švédsko a Rakousko.

⁸⁹ Dohoda proto nikdy nebyla publikována v Lichtenštejnské sbírce zákonů. Protože tato dohoda o volném obchodu ovšem v zásadě odpovídala obsahu celní dohody, bylo Lichtenštejnsko ratifikací této dohody ze strany Švýcarska na základě celní dohody mezi Lichtenštejnskem a Švýcarskem do těchto ustanovení zahrnuto. Na československé straně to ale bylo v jednotlivých případech posuzováno jinak, jak ukazuje například zabraňování a průtahy při přepravě zboží z Lichtenštejnska do Československa ze strany československých pohraničních orgánů.

⁹⁰ Zpráva o činnosti a hospodaření lichtenštejnské vlády 1993, s. 100.

⁹¹ Tamtéž, s. 101–102.

Vztahy mezi Lichtenštejnem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

nástupnických států. Nóta byla zaevidována jako dokument k odpovídajícímu bodu programu Valného shromáždění a tvoří tedy součást přijímacího procesu obou států.⁹²

1.3.5 Přistoupení České republiky a Slovenské republiky k Úmluvě o udělování evropských patentů

V souvislosti s vyjádřením přání Československa přistoupit k Úmluvě o udělování evropských patentů⁹³ tematizoval lichtenštejnský delegát ve Správní radě Evropské patentové organizace roku 1997 otevřené otázky ve vztazích mezi Lichtenštejnem a Československem.⁹⁴

1.3.6 Přijetí České republiky a Slovenské republiky do Evropského hospodářského prostoru (EHP)

Ke vstupu obou států do Evropské unie došlo 1. května 2004. Dohoda o Evropském hospodářském prostoru byla uzavřena roku 1992 mezi tehdejšími státy Evropské unie⁹⁵ a Evropského sdružení volného obchodu.⁹⁶ Všechny státy Evropské unie jsou smluvními stranami Dohody o Evropském hospodářském prostoru (EHP), musí se jimi tedy při svém vstupu do EU stát, proto bylo při rozšiřování Evropské unie roku 2004 nutné přizpůsobit také Dohodu o EHP. To vyžadovalo souhlas všech smluvních stran.⁹⁷

Velmi zajímavé je úsilí lichtenštejnské vlády v průběhu jednání o rozšíření EHP mimo jiné o Českou a Slovenskou republiku. Proto se jím budeme zabývat poněkud obšírněji, neboť výrazně objasňuje celkový kontext problematiky vztahů.⁹⁸

1.3.6.1 Situace před parafováním Dohody o rozšíření z 3. července 2003

V aide-mémoire ze 4. dubna 2003⁹⁹ určeném všem budoucím smluvním stranám přivítala lichtenštejnská vláda nadcházející rozšíření EHP a pokračující integraci

⁹² Tamtéž. Dále viz United Nations General Assembly, dok. A/47/848 z 31. prosince 1992.

⁹³ LGBl. 1980 č. 35/1, v platném znění, SR 0.232.142.2.

⁹⁴ Interní spisy AAA. Oba nástupnické státy přistoupily k Úmluvě o udělování evropských patentů 1. července 2002.

⁹⁵ Belgie, Dánsko, Německo, Francie, Řecko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Portugalsko, Španělsko, Velká Británie.

⁹⁶ Island, Norsko, Lichtenštejnsko, Finsko, Rakousko, Švédsko a Švýcarsko. Finsko, Rakousko a Švédsko vstoupily roku 1995 do EU, což ovšem nezměnilo nic na jejich členství v EHP.

⁹⁷ 10 nových zemí vstupujících do EU a do EHP, konkrétně Estonsko, Lotyšsko, Litva, Malta, Polsko, Slovinsko, Slovenská republika, Česká republika, Maďarsko a Kypr.

⁹⁸ Zpráva a žádost vlády k Dohodě o rozšíření EHP, č. 2/2004 z 27. ledna 2004, s. 39 a dále.

⁹⁹ Shrnutí anglického originálu ve zprávě a žádosti č. 2/2004, s. 39.

v Evropě. Zároveň ovšem upozornila na otevřené otázky ve vztazích mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou a Slovenskou republikou. Vláda nezpochybnila Benešovy dekrety, jejichž zákonnost dotyčné státy proklamovaly, ale zabývala se otevřenými otázkami z hlediska, jež bylo pro Lichtenštejnsko důležité, tedy z hlediska uznání lichtenštejnské svrchovanosti. Vláda konstatovala, že Dohoda o EHP je smlouvou řídicí se mezinárodním právem, a proto se smluvní strany musí navzájem uznávat jako svrchované státy. Dále zmínila dosavadní jednání k otevřeným otázkám a navrhla další postup. Vláda zde vysvětlila, že si je vědoma toho, že otázka ošetření majetku nemůže být urovnána v krátkém čase. Od obou států ovšem požadovala, aby stejně jako jejich předchůdce Československo roku 1938 uznaly Lichtenštejnsko bez výhrad jako svrchovaný stát a vyjádřily ochotu dojít řešení v otevřených otázkách týkajících se majetku pokojnou cestou urovnání sporů. Lichtenštejnsko v této věci již dříve zaslalo oběma státům nóty a požádalo smluvní strany Dohody o rozšíření EHP o podporu. Mimoto lichtenštejnský ministr zahraničních věcí Ernst Walch v dopise svému kolegovi Cyrilu Svobodovi 4. dubna 2003 upozornil na to, že Česká republika patří k deseti státům, s nimiž má být uzavřena Dohoda o rozšíření EHP, a zhruba nastínil obsah aide-mémoire z téhož dne.

Lichtenštejnsko pak v souvislosti s parafováním Dohody o rozšíření EHP vydalo 3. července 2003 prohlášení. V něm lichtenštejnská vláda vychází z předpokladu, že Česká republika a Slovenská republika Lichtenštejnsko bez výhrad uznají. V reakci na to uzná oba tyto státy i ona. Dále předpokládá, že společné řešení stále ještě otevřených otázek souvisejících s konfiskací bez nároku na odškodnění z roku 1945 je v zájmu obou stran. Proto navrhuje využít mechanismy pro smířlivé urovnání sporů, například Vallettský mechanismus OBSE.¹⁰⁰

Česká republika a Slovenská republika k tomuto lichtenštejnskému prohlášení vydaly vlastní prohlášení.¹⁰¹ V českém prohlášení Česká republika uznává Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný stát. Také Slovenská republika ve svém prohlášení vyjadřuje uznání Lichtenštejnska, prohlašuje ovšem, že lichtenštejnské podmínky a námitky nepovažuje za právně závazné, neboť k vzájemnému uznání států v souladu s mezinárodním právem musí podle ní dojít bez námitek a jednostranných podmínek. Sporným bodem v jednáních o EHP tedy nebyla konfiskace bez nároku na odškodnění, ale bezvýhradné uznání Lichtenštejnska. Česká republika a Slovenská republika převzaly po svém vzniku politický postoj svého předchůdce Československa, neuznávaly lichtenštejnskou nepřetržitou svrchovanost, aby obešly jeho mezinárodněprávní subjektivitu v době konfiskací. Lichtenštejnsko právě z tohoto důvodu považovalo nabízené uznání bez objasnění kontinuity právní

¹⁰⁰ Překlad doslovného znění prohlášení ve Zprávě a žádosti č. 2/2004, s. 40–41.

¹⁰¹ Tamtéž.

svrchovanosti *ex nunc* za nedostatečné. Takové uznání by bylo chybné, neboť právě tytéž státy by zpochybňovaly lichtenštejnskou svrchovanost přinejmenším pro rok 1945. Svrchovanost Lichtenštejnska ovšem nebyla nikdy, tedy ani v roce 1945, jakkoliv přerušena a byla také všemi ostatními státy po celou dobu uznávána.

1.3.6.2 Vývoj od parafování Dohody o rozšíření 3. července 2003 až do jejího podpisu 13. a 14. října 2003

Stanoviska Lichtenštejnska na jedné straně a České republiky a Slovenské republiky na straně druhé tak nebyla slučitelná. Podařilo se ale vést jednání a dospět ke společnému řešení, lépe řečeno ke stanovení dalších kroků k podepsání Dohody o rozšíření EHP. Šlo především o nalezení kompromisní formulace pro otázku uznání. Zpočátku se rozhovory vyvíjely povzbudivě, poté ovšem česká strana překvapivě oznámila, že bude trvat na výroku o uznání, který předtím předložila, a společně prodiskutovávané formulace se tak staly bezpředmětnými. Lichtenštejnská vláda poté 23. září 2003 znovu zaslala ostatním smluvním stranám Dohody o rozšíření aide-mémoire, jehož doslovné znění zde citujeme:¹⁰²

„Vláda Knížectví Lichtenštejnsko vyjádřila v aide-mémoire z 4. dubna 2003 přání, aby byly v rámci integrace států nově přijímaných do Evropského hospodářského prostoru (EHP), již Knížectví Lichtenštejnsko výslovně uvítalo, vyřešeny také mezinárodněprávní otázky statusu mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou i Slovenskou republikou. Ve zmíněném aide-mémoire Knížectví Lichtenštejnsko vyjádřilo obavu, že politika neuznání vůči Knížectví Lichtenštejnsko, jež byla vedena dřívějším Československem a jeho dnešními nástupci, Českou republikou a Slovenskou republikou, a trvá dodnes, je neslučitelná se základním konceptem EHP. EHP se zakládá na konsensu svrchovaných států, jež se navzájem uznávají jako rovnocenné a svrchované v takové podobě, v níž existují a existovaly. Knížectví Lichtenštejnsko zároveň vyjádřilo naději, že tyto otázky mohou být vyřešeny bilaterálními rozhovory s Českou republikou a Slovenskou republikou. Tato naděje bohužel dodnes nedošla naplnění.

Knížectví Lichtenštejnsko prohlásilo, že bylo – a stále ještě je – ochotno nově vzniklé státy, Českou republiku a Slovenskou republiku, plně uznat, pokud tyto státy vysloví a zaručí respektování Knížectví Lichtenštejnsko jakožto svrchovaného a samostatného státu existujícího od roku 1806. Knížectví Lichtenštejnsko navrholo České republice následující formulaci společného prohlášení, jež byla analogicky koncipována také pro Slovenskou republiku:

¹⁰² Tamtéž, s. 43–46.

*,The Czech Republic hereby expressly declares to respect the Principality of Liechtenstein without reservation as a sovereign and recognized state since 1806. The Principality of Liechtenstein expresses likewise the recognition of the Czech Republic as a sovereign state since 1 January 1993.*¹⁰³

Prohlášení České republiky i Slovenské republiky o respektování Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaného státu existujícího ještě před vznikem Československa je potřebné z toho důvodu, že jak Československo, tak jeho nástupci, Česká republika a Slovenská republika, vedli vůči Knížectví Lichtenštejnsko politiku neuznání. Československo jako předchůdce České republiky a Slovenské republiky uznalo Knížectví Lichtenštejnsko roku 1938 jako svrchovaný stát. Knížectví Lichtenštejnsko reagovalo podporou československé exilové vlády v Londýně a patřilo k několika málo státům, které neuznaly ani Mnichovskou dohodu z roku 1938, ani s ní spojenou anexi Československa Německou říší. Nehledě na to ovšem Československo po ukončení druhé světové války roku 1945 nepokračovalo ve vyjádřeném uznání Knížectví Lichtenštejnsko, nýbrž aplikovalo důslednou politiku neuznání. Tato politika vedla k tomu, že jak Československo tak jeho nástupnické státy, Česká republika a Slovenská republika, s lichtenštejnskými státními příslušníky až dodnes jednaly a jednají jako s Němci.

Také při jednáních s Knížectvím Lichtenštejnsko, k nimž došlo před nedávnem, Česká republika opět odmítla vydat prohlášení, že Knížectví Lichtenštejnsko respektuje jako již dlouho existující svrchovaný a samostatný stát. Knížectví Lichtenštejnsko nato sdělila, že může vyhlásit pouze jeho nové mezinárodněprávní uznání s okamžitou platností, aniž se distancuje od politiky neuznání vedené v minulosti a aniž zajistí, že k takové politice v budoucnu nedojde. Česká republika byla pouze připravena vydat prohlášení s tímto obsahem:

,The Czech Republic noted that the declaration made by the Principality of Liechtenstein on the occasion of the conclusion of the agreement between the candidate countries and members of the European Economic Area contains an express recognition of the Czech Republic. The Czech Republic assumes that this step also expresses the interest of the Principality of Liechtenstein in establishing diplomatic relations and, as a state maintaining diplomatic relations with more than 180 countries of the world, member of the United Nations, OSCE, Council of Europe and NATO awaiting the ratification of the EU accession, welcomes it. The

¹⁰³ „Česká republika tímto jasně prohlašuje, že bez výhrad respektuje Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný a uznávaný stát existující od roku 1806. Knížectví Lichtenštejnsko stejným způsobem vyjadřuje uznání České republiky jako svrchovaného státu od 1. ledna 1993.“

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

*Czech Republic declares that it also recognizes the Principality of Liechtenstein as a sovereign state.*¹⁰⁴

Funkceschopnost EHP jakožto integrovaného hospodářského prostoru ovšem předpokládá, že se všechny státy navzájem nejen uznají jako svrchované, ale že jsou také připraveny toto uznání odpovídajícím způsobem převést do reality. To dosud není zajištěno. Knížectví Lichtenštejnsko proto musí trvat na tom, aby jak Česká republika, tak Slovenská republika před podepsáním Závěrečného aktu bezvýhradně prohlásily, že respektují Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný stát, který je již dlouho uznáván. Knížectví Lichtenštejnsko je naopak připraveno nově vzniklé státy, Českou republiku a Slovenskou republiku, uznat v souladu s mezinárodním právem. Podrobnosti navázání diplomatických styků mohou zůstat vyhrazeny bilaterálním rozhovorům.

Co se týče dalších otevřených majetkových otázek mezi Knížectvím Lichtenštejnsko na jedné straně a Českou republikou a Slovenskou republikou na straně druhé, jež jsou zmíněny v aide-mémoire ze 4. dubna 2003, je Knížectví Lichtenštejnsko připraveno – jak vyjádřilo již při různých rozhovorech – vyjasnit je na bilaterální rovině, pokud jen česká a slovenská strana projeví ochotu zahájit odpovídající jednání s cílem vážného řešení.“

Lichtenštejnský ministr zahraničních věcí Ernst Walch se v doprovodu islandského ministra zahraničních věcí Halldora Asgrimssona pokoušel věc vyřešit jednáním s českým ministrem zahraničních věcí Cyrilem Svobodou v Praze těsně před oficiálním termínem podpisu, k řešení ovšem nakonec nedošlo.

1.3.6.3 (Konečná) prohlášení v Závěrečném aktu k Dohodě o rozšíření EHP ze 14. října 2003

V nótě ze 9. října 2003 oznámila lichtenštejnská vláda všem smluvním stranám Dohody o rozšíření EHP¹⁰⁵ svůj předpokad, že všechny smluvní strany Lichtenštejnsko uznávají jako již dlouho existující svrchovaný a uznaný stát, který byl po celou dobu trvání první a druhé světové války neutrální. Pokud je toto prohlášení pro všechny smluvní strany nesporné a přijatelné, může Lichtenštejnsko Dohodu o rozšíření EHP podepsat. S výjimkou České a Slovenské republiky nevznesla žádná ze

¹⁰⁴ „Česká republika vzala na vědomí, že prohlášení Knížectví Lichtenštejnsko u příležitosti uzavření dohody mezi uchazeči a členy Evropského hospodářského prostoru obsahuje jasné uznání České republiky. Česká republika předpokládá, že tento krok ohlašuje také zájem Knížectví Lichtenštejnsko o navázání diplomatických styků, a vítá ho jako stát, který udržuje diplomatické styky s více než 180 státy světa, je členem Organizace spojených národů, OBSE, Rady Evropy a NATO a očekává ratifikaci vstupu do EU. Česká republika prohlašuje, že i ona uznává Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný stát.“

¹⁰⁵ Zpráva a žádost vlády č. 2/2004, s. 46.

smluvních stran námitky. Těsně před podpisem Dohody o rozšíření EHP oba státy v prohlášeních vyslovily své výhrady.

Prohlášení České republiky v Závěrečném aktu má toto znění:¹⁰⁶

„Česká republika vítá uzavření dohody mezi uchazeči a členy Evropského hospodářského prostoru jako důležitý krok k překonání dřívějšího rozdělení Evropy a k jejímu dalšímu politickému a hospodářskému rozvoji. Česká republika je připravena v Evropském hospodářském prostoru spolupracovat se všemi členskými státy, včetně Knížectví Lichtenštejnsko.

Česká republika projevovala od svého vzniku výrazný zájem o navázání diplomatických styků s Knížectvím Lichtenštejnsko. Již roku 1992 zaslala vládám všech států včetně Knížectví Lichtenštejnsko žádost o své uznání jakožto nového mezinárodněprávního subjektu s platností od 1. ledna 1993. Zatímco prakticky všechny vlády reagovaly pozitivně, je Knížectví Lichtenštejnsko dosud výjimkou. Česká republika nepřikládá prohlášením, která nesouvisí s předmětem a účelem této dohody, žádné právní účinky.“

Prohlášení Slovenské republiky má toto znění:¹⁰⁷

„Slovenská republika vítá uzavření dohody mezi uchazeči a členy Evropského hospodářského prostoru jako důležitý krok k dalšímu hospodářskému a politickému rozvoji Evropy.

Od svého založení uznává Slovenská republika Knížectví Lichtenštejnsko jako svrchovaný a nezávislý stát a je s ním připravena navázat diplomatické styky.

Slovenská republika nepřikládá prohlášením, která nesouvisí s předmětem a účelem této dohody, žádné právní účinky.“

Lichtenštejnská vláda nebyla na základě této výchozí situace schopna Dohodu 13., respektive 14. října 2003 podepsat. 13. října 2003 o tom informovala všechny budoucí smluvní strany. Island a Norsko se 14. října solidárně připojily k tomuto stanovisku a oba státy se po domluvě s Lichtenštejnskem snažily dosáhnout kompromisu jednáními.¹⁰⁸

Nakonec se lichtenštejnská vláda po dohodě s Islandem a Norskem rozhodla v zájmu další existence EHP a jeho rozšíření – ani jedno nikdy nezpochybnila – Dohodu podepsat 11. listopadu 2003 ve Vaduzu společně s Islandem a Norskem. Itálie jako země předsedající EU společně s Komisí ji podepsaly tentýž den. I když byly místo i čas podpisu Dohody o rozšíření EHP přesunuty, je v Dohodě jako místo podpisu uveden Lucemburk a datum 14. října 2003.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 47.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 47 a dále.

Rozhodnutí lichtenštejské vlády nejprve podpis odmítnout a pak 11. listopadu 2003 Dohodu přece jen podepsat se mimo jiné zakládalo na těchto pohnutkách:

- a) Vláda vzala 19. srpna 2003 na vědomí parafování Dohody 3. července 2003 a rozhodla se ji podepsat. Učinila tak s vědomím otevřených otázek ve vztazích mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou i Slovenskou republikou, tak jak byly vyjádřeny v Jednostranných prohlášeních těchto tří států k textům parafovaným 3. července 2003.
- b) Všem budoucím smluvním stranám Dohody o rozšíření EHP byl zaslán aide-mémoire z 4. dubna 2003, jenž podrobně popisoval lichtenštejský postoj ke vztahům s oběma nástupnickými státy bývalého Československa. Tento popis tak byl všem podepisujícím státům v době parafování a podpisu Dohody o rozšíření EHP známý. Lichtenštejsko na tuto problematiku upozorňovalo již několikrát před jednáními o rozšíření. Lichtenštejský ministr zahraničních věcí 22. října 2002 a 15. dubna 2003 zveřejnil odpovídající politické prohlášení v rámci Rady EHP.
- c) Perspektivy, jež byly v době parafování Dohody ještě optimistické a na jejichž základě lichtenštejský a český velvyslanec vedli rozhovory se záměrem najít řešení, byly českou stranou náhle zničeny. To bylo pro lichtenštejskou vládu důvodem, aby v dalším aide-mémoire z 23. září 2003 upozornila všechny smluvní strany na výchozí situaci Lichtenštejska. Vláda přitom jasně vyjádřila, že funkceschopnost EHP předpokládá, že se všechny státy navzájem nejen uznají jako svrchované, ale že jsou také připraveny toto uznání odpovídajícím způsobem převést také do praxe. Vláda proto musela trvat na tom, aby Česká i Slovenská republika před podepsáním Závěrečného aktu bezvýhradně prohlásily, že Lichtenštejsko respektují jako již dlouho uznávaný a svrchovaný stát. Lichtenštejská vláda byla v reakci na to připravena uznat oba státy vzniklé z bývalého Československa podle mezinárodního práva. Podrobnosti o navázání diplomatických styků byly na návrh Lichtenštejska vyhrazeny bilaterálním rozhovorům. Vláda navíc navrhla, aby byly otevřené majetkové otázky v budoucnu objasněny, když budou oba státy připraveny zahájit jednání vedoucí k vážnému řešení.
- d) Následné rozhovory vedené s Českou republikou pro Lichtenštejsko nepřinesly žádný uspokojující výsledek. Lichtenštejská vláda se ale i nadále snažila o řešení v oboustranné shodě a byla přitom ochotna udělat výrazné kompromisy.
- e) O víkendu, krátce před datem podpisu 14. října 2003, česká vláda oznámila, že odmítá všechny lichtenštejské návrhy. Důsledný postoj lichtenštejské vlády vedl k tomu, že Lichtenštejsko Dohodu 14. října 2003 nepodepsalo. Jeho partneři z Evropského sdružení volného obchodu a EHP, Norsko a Island,

vyjádřili s Lichtenštejnskem solidaritu a Dohodu rovněž nepodepsali. Dohodu nepodepsala také Itálie, ta ovšem z toho důvodu, že jako předsedající země EU ji měla podepsat jako poslední.

- f) Lichtenštejnská vláda litovala, že její mnohonásobné snahy dospět ve spolupráci se svými partnery z Evropského sdružení volného obchodu a EHP i zodpovědným komisařem Evropské unie – jimž za jejich solidární úsilí vyjádřilo velký dík – k řešení nebyly především Českou republikou akceptovány. S ohledem na politický význam EHP a jeho rozšíření pro všeobecné zájmy a specifické zájmy Lichtenštejnska byla vláda nucena Dohodu podepsat 11. listopadu 2003, jak bylo zamýšleno. Na požadavky trvalého uznání Lichtenštejnska všemi smluvními stranami Dohody o rozšíření EHP, jež Lichtenštejnsko stanovilo a nadále na nich trvalo, nemělo mít toto jednání vliv.

Při podpisu Dohody 11. listopadu 2003 zveřejnil lichtenštejnský ministr zahraničních věcí následující prohlášení:¹⁰⁹

„Knížectví Lichtenštejnsko bere s politováním na vědomí, že Česká republika a Slovenská republika v rámci společenství států včetně Evropské unie neakceptují nespornou skutečnost, že Knížectví Lichtenštejnsko je již dlouho existujícím svrchovaným a uznávaným státem, který byl v celém průběhu první a druhé světové války neutrální. Svým stanoviskem Česká republika a Slovenská republika pokračují vůči Lichtenštejnsku v politice neuznávání, již zastával jejich předchůdce, Československo. I když Československo roku 1938 Lichtenštejnsko uznalo jako svrchovaný stát, nebylo toto uznání v roce 1945 zachovááno. Zmíněné neuznání se projevilo především v roce 1945, kdy byl majetek lichtenštejnských státních příslušníků zkonfiskován bez odškodnění na základě tvrzení, že patří německému lidu, a tato konfiskace byla porušením v té době již platného mezinárodního práva.

Knížectví Lichtenštejnsko je nuceno konstatovat, že nerespektování svrchovanosti a práv v ní obsažených vůči státu EHP ze strany dvou budoucích členských států EHP není slučitelné ani s duchem a principy Evropského hospodářského prostoru, ani se všeobecnými zásadami mezinárodního práva. Přesto se Knížectví Lichtenštejnsko rozhodlo v zájmu pokračující multilaterální spolupráce v rámci Evropského hospodářského prostoru Dohodu podepsat. Nehledě na to si Knížectví Lichtenštejnsko vyhrazuje právo přezkoumat možné politické, právní a hospodářské závěry, které musí vyvodit s ohledem na stanoviska České republiky a Slovenské republiky.“

Lichtenštejnský ministr zahraničních věcí dále vyjádřil naději, že bude v budoucnu nalezeno řešení této otevřené otázky a dalších bilaterálních problémů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou a Slovenskou republikou, a tak

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 51–52.

bude umožněna plodná a užitečná spolupráce mezi všemi členy EHP. Prohlásil, že lichtenštejská vláda bude tuto záležitost i nadále velmi pozorně sledovat a vyhrazuje si právo na další kroky – mimo jiné také zveřejnění prohlášení ještě před ratifikací – aby chránila právní postavení Lichtenštejnska.

Během debaty v Zemském sněmu o schválení Dohody o rozšíření EHP se lichtenštejský ministr zahraničních věcí znovu obšírně vrátil k důvodům pro postup vlády.¹¹⁰ V zásadě odpovídají výkladu ve Zprávě a žádosti vlády č. 2/2004 a obsahují také další odůvodnění pro jednání lichtenštejské vlády. Ministr zahraničních věcí shrnul, že vláda splnila úkol, který na ni byl trvale přenašán, a to hájit a zastupovat zájmy lichtenštejského státu, jež byly v této souvislosti zvláště zaměřeny na otázku nepřetržitého uznání svrchovanosti Lichtenštejnska ze strany České republiky a Slovenské republiky. Četné reakce z okruhu smluvních stran, jež posoudily postup Lichtenštejnska jako správný, stanovisko vlády potvrdily. Otevřené otázky Lichtenštejnska ve vztahu s oběma státy se jednak dostaly do povědomí jednotlivých ministerstev zahraničních věcí, jednak se Lichtenštejnsko mohlo spolehnout na solidaritu zvláště obou svých partnerů z Evropského sdružení volného obchodu v EHP, Norska a Islandu, kteří Lichtenštejnsko energicky a s osobním nasazením ministrů zahraničních věcí podpořili. Pro Lichtenštejnsko již otevřená otázka vůči České republice a Slovenské republice není jen bilaterální, není to otázka, kterou by vůči oběma státům vznášelo jen Lichtenštejnsko – solidaritu vyjádřily státy EHP a Evropského sdružení volného obchodu. Evropská komise se s oběma členy snažila ve věci Lichtenštejnska jednat. Tato skutečnost není důležitá jen pro minulost, ale především pro budoucnost. Postavení Lichtenštejnska vůči České republice a Slovenské republice tak bylo podle ministra zahraničních věcí natolik posíleno, že oba státy musí uznat, že otevřené otázky nejsou jen bilaterálním tématem, ale že existuje celoevropský zájem a některé státy také poskytují konkrétní podporu. Postoj Lichtenštejnska, které bylo sice pro rozšíření EHP připraveno dělat kompromisy, ale zůstalo pevné v otázce své svrchovanosti, má kromě toho také důsledky pro další smluvní vztahy a jednání. Lichtenštejnsko je tak podle něj považováno za důsledného partnera při jednáních.¹¹¹

1.3.6.4 Ratifikace Dohody o rozšíření EHP Lichtenštejnskem

U příležitosti ratifikace Dohody o rozšíření EHP vydalo Lichtenštejnsko další prohlášení, které obsahovalo nejen dohodu o tom, že se smluvní strany zavazují

¹¹⁰ Protokol ze zasedání Zemského sněmu z 10. března 2004, s. 78–105.

¹¹¹ Viz jednání a prohlášení ke smlouvě mezi Lichtenštejnskem a EU o zamezení dvojímu zdanění v kapitole 1.3.7.

„pokusit se o vyřešení vzájemných dosud nevyjasněných rozepří pokojnou cestou na základě mezinárodního práva“, ale také že „ratifikací této Dohody není sporu o tom, že Knížectví Lichtenštejnsko je již dlouho existujícím svrchovaným státem, a to i pro nově smluvní strany“, uvedené v článku 1 této Dohody.“¹¹²

Lichtenštejnská ratifikační listina byla k Dohodě o rozšíření EHP přidána 28. dubna 2004, Dohoda byla předběžně aplikována 1. května a pro Lichtenštejnsko vstoupila definitivně v platnost 6. prosince. Tato dlouhá lhůta byla způsobena tím, že ostatní smluvní strany předaly své ratifikační listiny dlouho po Lichtenštejnsku, které tedy nijak nebránilo vstoupení Dohody v platnost.

1.3.7 Postup Lichtenštejnska v souvislosti se smlouvou EU o zamezení dvojímu zdanění

Lichtenštejnská vláda potvrdila svůj důsledný postoj také v souvislosti s podpisem a ratifikací smlouvy o zamezení dvojímu zdanění uzavřené s EU 7. prosince 2004.¹¹³ U příležitosti podpisu zveřejnila lichtenštejnská strana vzhledem k otevřeným otázkám ve vztazích k České republice a Slovenské republice následující prohlášení týkající se uznání již dlouho existující svrchovanosti Lichtenštejnska a ke klidnému vyřešení sporů a konfliktů:

„Knížectví Lichtenštejnsko zakládá tuto Smlouvu, jež má sloužit společnému zájmu dalšího rozvoje výsadních vztahů mezi Společenstvím a Knížectvím Lichtenštejnsko, na společném mínění, že cíl a účel této Smlouvy, jak jsou prezentovány především v preambuli a článku 1, vyjadřují, že Společenství a jeho členské státy respektují Knížectví Lichtenštejnsko jako již dlouho existující svrchovaný stát, s nímž budou všechny současné i případné budoucí konflikty řešeny prostředky klidného urovnávání sporů na základě mezinárodního práva.

Tento společný postoj představuje pro Knížectví Lichtenštejnsko základ pro důvěryhodnou spolupráci, tak jak ji Smlouva vyžaduje obecně a především v článku 10.“

Toto prohlášení bylo opět součástí lichtenštejnské ratifikační listiny¹¹⁴ a ani v tomto případě proti němu Česká republika ani Slovenská republika nevznesly námitky. Ačkoliv se zde výslovně nemluví o svrchovanosti Lichtenštejnska v roce 1945, zahrnuje výraz „již dlouho existující svrchovaný stát“ tuto dobu alespoň implicitně.

¹¹² Spis AAA.

¹¹³ Zpráva a žádost vlády č. 3/2005, s. 18; Smlouva mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Evropským společenstvím o opatřeních, jež jsou rovnocenná směrnici 2003/48/EG Rady Evropy o zamezení dvojímu zdanění vstoupila v platnost 1. července 2005, LGBl. 2005 č. 111.

¹¹⁴ Nepublikováno. Spis AAA.

1.3.8 Soudní procesy

1.3.8.1 Žaloba knížete Jana Adama II. u německých soudů

Žaloba knížete u německých soudů proti Německu nemá přímou souvislost se vztahem Lichtenštejnska a České republiky. Východiskem byl tehdejší požadavek knížete získat od německých úřadů zpět obraz *Scéna kolem římské vápenky*,¹¹⁵ který patřil k majetku zkonfiskovanému lichtenštejnskému knížecímu rodu roku 1945 a roku 1991 se dostal z Brna na výstavu v Kolíně nad Rýnem. Kníže se považoval za právoplatného majitele a Spolková republika Německo byla podle něj povinna obraz vydat. Právní spor u německých soudů (Zemský soud v Kolíně nad Rýnem 1995, Vrchní soud v Kolíně nad Rýnem 1996, Spolkový soudní dvůr v Karlsruhe 1997) trval osm let. 28. ledna 1998 nakonec Spolkový ústavní soud rozhodl, že ústavní stížnost knížete je neodůvodněná. Na základě tohoto rozsudku zrušil Zemský soud v Kolíně nad Rýnem v červnu 1998 nařízení o zabavení obrazu. Obraz se dnes opět nachází na území České republiky. Spolkový ústavní soud odůvodnil zamítnutí stížnosti předpisem tzv. Přechodné smlouvy.¹¹⁶ Podle tohoto předpisu nemohou být kvůli určitým opatřením zaměřeným proti Německu vznášeny žaloby související s druhou světovou válkou přímo v Německu. Neexistuje mezinárodněprávní povinnost německých soudů přezkoumávat materiální zákonitost konfiskace za účelem vyrovnání reparačních závazků Německé říše, i když se jedná o konfiskace neutrálního, lichtenštejnského majetku. Následující bilaterální rozhovory mezi Lichtenštejnskem a Německem z let 1998 a 1999 nepřinesly žádné řešení, kníže proto usiloval o soudní rozhodnutí na jiné úrovni.

1.3.8.2 Individuální stížnost knížete Jana Adama II. u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku

Kníže Jan Adam II. nakonec v červenci 1998 vznesl stížnost u Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Snažil se prosadit, že Německo tím, že mu nevydalo obraz, který město Kolín získalo od Národního památkového ústavu v Brně jako zápujčku na výstavu, porušilo jeho právo na férové a veřejné slyšení (čl. 6 (1) Evropské úmluvy o lidských právech), právo na majetek (čl. 1 protokolu 1 Evropské úmluvy o lidských právech) a právo na ochranu proti diskriminaci (čl. 14 Evropské úmluvy o lidských právech). Evropský soud pro lidská práva roku 2001 prohlásil žalobu za přípustnou, jednohlasně však konstatoval, že uvedené tři články nebyly

¹¹⁵ *Scéna kolem římské vápenky* od Pietera van Laera; BEATTIE, 2005, s. 409 a dále.

¹¹⁶ Přechodná smlouva byla uzavřena roku 1955 mezi Francií, Velkou Británií, USA a Německem jako součást německého poválečného uspořádání.

porušeny.¹¹⁷ Další možnou soudní cestou v rámci Evropského soudu pro lidská práva byla ještě stížnost státu Knížectví Lichtenštejnsko proti Německu. Od toho bylo upuštěno a Lichtenštejnsko vzneslo 1. června 2001 proti Německu žalobu u Mezinárodního soudního dvora v Haagu.¹¹⁸

1.3.8.3 Lichtenštejnská žaloba proti Německu u Mezinárodního soudního dvora (MSD) v Haagu

Také lichtenštejnská žaloba proti Německu u MSD nemá se vztahem Lichtenštejnska a České republiky přímou souvislost. Lichtenštejnsko požádalo soudní dvůr o stanovení, že Německo od roku 1998 nerespektovalo jeho svrchovanost a neutralitu a porušilo majetková práva jeho státních příslušníků. Lichtenštejnsko tak u MSD vzneslo dvě žaloby: Německo roku 1998 a v následujících letech nerespektovalo lichtenštejnská práva související s jeho majetkem a kvůli tomuto nerespektování nedošlo k odškodnění Lichtenštejnska a/nebo jeho státních příslušníků za jejich ztráty. Německo tak porušilo mezinárodní právo a soud mu měl uložit, aby s lichtenštejnským zahraničním majetkem nezacházelo jako s německým majetkem v zahraničí, jenž může být použit pro vyrovnání německých reparačních závazků. Až do roku 1998, tedy do doby před rozsudkem Spolkového ústavního soudu, Lichtenštejnsko vycházelo z předpokladu, že mezi ním a Německem existuje dohoda o tom, že lichtenštejnský majetek nebude zahrnut do ustanovení o reparacích v Přejídné smlouvě. Rozsudek Spolkového ústavního soudu z ledna 1998 vedl k tomu, že je s lichtenštejnským majetkem na území bývalého Československa nakládáno jako s německým majetkem v zahraničí, který může být použit pro výpočet a vyrovnání německých válečných závazků.

Dne 10. února 2005 rozhodl MSD dvanácti hlasy proti čtyřem, že soud není „ratione temporis“ oprávněn spor posoudit.¹¹⁹ Soudní dvůr se v první řadě vyslovil, že spor má původ v Přejídné smlouvě z 26. května 1952¹²⁰ a v Benešových dekretech, které vznikly dlouho před rokem 1980.¹²¹ Konstatoval sice, že mezi Lichtenštejnskem a Německem existuje z hlediska mezinárodního práva relevantní spor,

¹¹⁷ Application no. 42527/98, Prince Hans Adam against Germany; Judgment of 12 July 2001.

¹¹⁸ U Mezinárodního soudního dvora by individuální stížnost nebyla možná.

¹¹⁹ Certain Property (Liechtenstein v. Germany), Rozhodnutí MSD z 10. února 2005, www.icj-cij.org; Tisková zpráva lichtenštejnské vlády z 10. února 2005; BEATTIE, Liechtenstein – A Modern History, Vaduz 2012, s. 470–471. Zde jsou také uvedena „dissenting opinions“ (nesouhlasná stanoviska) čtyř soudců z Egypta, Belgie, Japonska a Velké Británie.

¹²⁰ Smlouva o úpravě otázek vzniklých válkou a okupací, uzavřená 26. května 1952 v Bonnu mezi Německem a třemi západními Spojenci.

¹²¹ Roku 1980 vstoupila v platnost Evropská úmluva o mírovém řešení sporů z 29. dubna 1957 mezi Lichtenštejnskem a Německem.

proto zamítl námitku Německa, že se o spor nejedná. Zároveň ovšem dal za pravdu Německu, že se případ vztahuje na skutečnosti, k nimž došlo před tím, než v platnost vstoupila Evropská úmluva o mírovém řešení sporů mezi Německem a Lichtenštejnskem z roku 1980, jež byla pro soudní pravomoc MSD rozhodující. Rozsudky německých soudů sice spor mezi Lichtenštejnskem a Německem vyvolaly, původ nebo rozhodující základ sporu je ovšem třeba hledat v Přečasných smlouvě, respektive v Benešových dekrettech. Tyto prvky ale MSD na základě své časově omezené („ratione temporis“) soudní pravomoci nemůže posoudit.

Zbýlé čtyři námitky Německa týkající se přípustnosti žaloby („*third party rule*“, „*domestic jurisdiction*“, „*lack of substantiation*“, „*local remedies*“) proto soudní dvůr neposuzoval a neučinil tedy žádné věcné rozhodnutí sporu, rozhodl pouze, že spor existuje. Soudní dvůr se nevyslovil jednomyslně, někteří soudci se nepřipojili k většinovému názoru a odevzdali zajímavé tzv. „*Dissenting Opinions*“. Soudní řízení u Mezinárodního soudního dvora, jež Lichtenštejnsko zahájilo 1. června 2001, bylo ukončeno 10. února 2005.

Především soudní řízení u MSD sledovala česká strana s velkým zájmem a snad i s obavami, neboť by jiné rozhodnutí mohlo vést k závažným důsledkům.¹²²

1.4 Závěr

Souhrnně můžeme konstatovat, že snahy o sblížení trvající celá desetiletí nebyly úspěšné, pokud bychom úspěch chtěli měřit jen konkrétními výsledky. Obě strany potřebovaly politicky vyzrát, aby mohly udělat krok kupředu. Především diplomatické snahy související s Dohodou o rozšíření EHP nejspíše přispěly k tomu, že tento proces zrání nakonec přinesl ovoce. Předpokladem byl samozřejmě pragmatický postoj Lichtenštejnska, respektive lichtenštejnského knížecího rodu, jak se ukázalo ve srovnání s jeho dřívějším otevřenějším přístupem – otázka uznání a navázání diplomatických styků přitom byla oddělena od dřívějšího spojení (junktim) s otázkou konfiskace a odškodnění.¹²³

¹²² Rozhovor Rolanda Marxera s velvyslancem Jiřím Šitlerem ze 4. září 2012.

¹²³ Rozhovor Rolanda Marxera s Ernstem Walchem z 8. února 2013.

2. Snahy o sblížení a jejich výsledky

2.1 Ve vztahu mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou

2.1.1 Nový začátek

Kníže František Josef II. i jeho nástupce kníže Jan Adam II. podnikli několik pokusů prosadit své požadavky vůči Československu a později vůči České republice soudní cestou, jak jsme již vyličili. Jejich úsilí nebylo úspěšné. Intenzivní snahy Lichtenštejnska související s podpisem Dohody o rozšíření EHP nepřinesly pro sblížení obou stran žádné konkrétní výsledky. Pokud se mělo zabránit další stagnaci vztahů, bylo třeba najít nové cesty. Také na (zahraničně) politickém pozadí se ukázalo, že situaci jako zjevně „nenormální“ vnímaly nejen třetí státy, které ji znaly, ale přímo i strany, jichž se týkala, i když nepoužívaly identické argumenty. Lichtenštejnská zahraniční politika si mimo jiné kladla všeobecnou otázku, jak najít nové spojení. V České republice se mladší historikové stále více zabývali československými a českými dějinami 20. století, kladli si také kritické otázky k Benešovým dekretům a pojednávali o nich.¹²⁴

Úspěch scénáře, který se odehrál, byl především ve znamení vzájemné důvěry rozhodujících osobností a jasné politické vůle najít pro zablokovanou situaci řešení. To nemohlo jít cestou shody v odlišných postojích zásadního významu souvisejících s Dekrety prezidenta republiky (Benešovými dekrety), ale cestou nalezení možnosti navázání diplomatických styků a bilaterální spolupráce navzdory rozdílným stanoviskům. Klíč představovalo ustanovení společné komise historiků, která by důkladně zpracovala jednak vztahy mezi *lichtenštejnským knížecím rodem* a Československem a následně Českou republikou a jednak mezi Československem, Českou republikou a *lichtenštejnským státem*.

2.1.2 Kontakty s důsledky

Jeho Jasnost korunní princ Alois von und zu Liechtenstein se již v prosinci 2006 zúčastnil slavností připomínajících bitvu u Slavkova a nato ve dnech 8. až 10. října 2007 na pozvání hejtmana Jihomoravského kraje ing. Stanislava Juránka navštívil jižní Moravu. Během cesty v roce 2007 zavítal na řadu dřívějších lichtenštejnských statků. Tato příležitost byla mimo jiné zvolena také proto, aby mohly být zahájeny rozhovory o otevřených otázkách mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou.

¹²⁴ Autorovy rozhovory s vedoucím odboru Jiřím Čisteckým 4. září 2012, s velvyslancem Rudolfem Jindrákem 20. září 2012, s knížetem Janem Adamem II. a korunním princem Aloisem 6. listopadu 2012 a s velvyslankyní Marií-Piou Kothbauer 3. prosince 2012.

Zpráva o vztazích mezi Lichtenštejnskem, respektive především lichtenštejnským knížecím rodem a Československem, Českou republikou a potažmo Moravou byla již velmi podrobně vyložena jinde.¹²⁵ Jako příklad informací neustále se opakujících v médiích uvedme následující: 15. února 2008 poskytl kníže Jan Adam II. novinářce Šárce Daňkové z *Lidových novin*¹²⁶ podrobný rozhovor o historii knížecího rodu Lichtenštejnů, knížecích uměleckých sbírkách, lichtenštejnském ústavněprávním uspořádání a zahraniční politice. Důležité jsou v této souvislosti jeho výpovědi o Benešových dekretech a jejich dopadu na Lichtenštejnsko. Kníže konstatoval, že tvrzení rozšířené po roce 1945, že se jeho otec (kníže František Josef) při sčítání lidu přihlásil k německé národnosti, je „zjevná lež“. Na otázku, co by dělal s pozemky, kdyby mu jednou byly vráceny, odpověděl kníže, že by nejprve bylo nutné vynaložit mnoho peněz na opravy historických budov. K tomu by ovšem byl připraven a budovy by zpřístupnil veřejnosti, tak jako zahradní a městský palác ve Vídni. Jeho sídlo by ovšem zůstalo ve Vaduzu.¹²⁷

Dne 4. září 2008 vedla lichtenštejnská velvyslankyně ve Vídni, Maria-Pia Kothbauer, v Berlíně rozhovor s tamějším českým velvyslancem Rudolfem Jindrákem. Z pověření Jeho Jasnosti korunního prince a lichtenštejnské vlády s ním diskutovala o možnostech normalizace vztahů mezi oběma zeměmi, „aniž by za starými, otevřenými otázkami udělala tlustou čáru“. Lichtenštejnská velvyslankyně českého velvyslance znala z doby jeho působení coby velvyslance České republiky ve Vídni v letech 2004 až 2006.

Lichtenštejnská strana navrhla, aby k navázání diplomatických styků došlo i bez vyřešení otázky vzájemného uznání. Lichtenštejnsko doposud trvalo na nepřetržitém uznání své existence od roku 1806 (datum nabytí svrchovanosti v rámci Rýnského spolku za Napoleona), zatímco Česká republika byla ochotna ho uznat teprve od roku 1993. Proti sobě tedy stály požadavky na uznání *ex tunc* a na uznání *ex nunc*, které měly rozdílný dopad na aplikaci Benešových dekretů na Lichtenštejnsko.

¹²⁵ Srov. články Blaženy Gracové, Petera Geigera a Zdeňka Váchy, in: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), Místa lichtenštejnské paměti, *Časopis Matice moravské, Supplementum 3*, 2012. GEIGER, Peter, Obraz českých zemí, Československa a České republiky v lichtenštejnských médiích. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.): Místa lichtenštejnské paměti, *Časopis Matice moravské, Supplementum 3*, 2012, s. 203–228; GRACOVÁ, Blažena, Obraz Lichtenštejnů v českých učebnicích dějepisu. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), Místa lichtenštejnské paměti, *Časopis Matice moravské, Supplementum 3*, 2012, s. 173–182; VÁCHA, Zdeněk, Obraz Lichtenštejnů a moravské lichtenštejnské památky. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), Místa lichtenštejnské paměti, *Časopis Matice moravské, Supplementum 3*, 2012, s. 183–202.

¹²⁶ *Lidové noviny*, něm. *Volkszeitung*. (Deník vycházející od r. 1990 a navazující na samizdatové nezávislé noviny vydávané skupinou disidentů od r. 1987. Původní Lidové noviny založil v roce 1893 v Brně novinář a politik Adolf Stránský. Pozn. redakce.)

¹²⁷ Viz také proslov knížete Jana Adama II. 8. října 2006 ve Vranově u Brna (výtah z proslovu bude použit níže v této kapitole).

Další dokument by podle lichtenštejnského návrhu ošetřil zřízení společné komise historiků, dále spolupráci v mezinárodních organizacích, na evropské úrovni v dalších oblastech společného zájmu (například daňové otázky a otázky finančního centra) i v hospodářské oblasti obecně. Druhý dokument by musel obsahovat také nějaký dynamický prvek (nebo dynamiku alespoň posilovat), aby bylo možné diskutovat a řešit otevřené otázky.

Základem pro tento rozhovor konaný 4. září 2008 byl postup autorizovaný Jeho Jasností korunním princem a lichtenštejnskou vládou a navržený velvyslančyní Marií-Piou Kothbauer. *Diplomatická nóta* se měla konkrétně zabývat pouze navázáním diplomatických styků mezi oběma zeměmi. *Memorandum* mělo tematizovat zásady budoucí spolupráce. Byl navržen dvojstuňový postup, při němž by byly podepsány oba dokumenty, tedy nóta i memorandum. Memorandum mělo sledovat tři záměry: 1. přivést k životu diplomatické styky a stanovit pro ně rámec, 2. nedělat tlustou čáru za lichtenštejnskými nároky, ale držet dveře otevřené a 3. učinit opatření k vytvoření dobrého obrazu (problémy s ním byly opakovaně chápány jako překážka při překonávání starých problémů s Českou republikou, resp. v České republice).

Česká strana na možnost navázání diplomatických styků reagovala v zásadě pozitivně, požádala ale o konkretizaci dalších lichtenštejnských představ. Informovala prezidenta Václava Klause, jenž s dalšími plánovanými kroky souhlasil.

Lichtenštejnská vláda vzala návrhy nóty k navázání diplomatických styků a memoranda o budoucí spolupráci mezi oběma státy 4. listopadu 2008 na vědomí a zadala úkol zaslat je české straně prostřednictvím velvyslance Jindráka.¹²⁸ Korunní princ souhlas projevil již dříve.

Dne 10. prosince 2008 zaslala česká strana první reakce na lichtenštejnské návrhy. V případě Memoranda o porozumění bylo navrženo koncipovat dokument tak, aby nevyžadoval souhlas parlamentu. Mohlo tak být zajištěno, že se jedná o zahájení politického procesu a nikoliv o převzetí mezinárodněprávně závazných povinností. Česká republika se dále vyjádřila, že 1. ledna 2009 poprvé přebírá půlroční předsednictví v EU, jež by mělo být využito také ke konstruktivní spolupráci s Lichtenštejnskem.

Okrajově byla zmíněna také odřeknutá návštěva jihomoravského hejtmana Stanislava Juránka v Rakousku na pozvání korunního prince. Počítalo se proto s pozváním jeho nástupce, Michala Haška,¹²⁹ který vedl poslanecký klub Sociální

¹²⁸ Usnesení lichtenštejnské vlády ze 4. listopadu 2008, spis AAA.

¹²⁹ Hašek Vaduz navštívil 7. prosince 2011, viz níže.

demokracie a mohl tedy přispět k „široké politické podpoře vztahů s Lichtenštejnskem“.¹³⁰

Lichtenštejnská velvyslankyně ve Vídni výchozí situaci shrnula takto: Lichtenštejnsko neudrhuje s Českou republikou žádné diplomatické styky a rovněž otázka uznání je již po desetiletí otevřená. V uplynulých letech byly více méně neformálním způsobem podnikány snahy o normalizaci vztahů. Vzhledem k velké citlivosti této otázky pro českou stranu byly rozhovory vedeny vždy přísně důvěrně a ve velmi úzkém kruhu. V dubnu předešlého roku (2008) byl načrtnut scénář pro navázání diplomatických styků s Českou republikou a vypracován mandát. Bylo tak dosaženo bilaterálního souhlasu s „*Prohlášením o navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko*“ a s prohlášením o budoucí spolupráci. Ještě by mělo být konkretizováno především ustanovení společné komise historiků.

Další postup v normalizaci vztahů závisí podle jejího mínění na české straně. Ta se nyní za složitých podmínek snaží prověřit možnosti a časový rámec pro podepsání Memoranda o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko. Několikrát byla ujištěna, že o normalizaci vztahů s Lichtenštejnskem má zájem také český prezident.

Dne 17. března 2009 se oba jednající partneři v zásadě shodli na Prohlášení o navázání diplomatických styků. U Memoranda o budoucí spolupráci muselo ke shodě ještě dojít, nakonec jí bylo dosaženo nepatrnými úpravami. Memorandum o zřízení komise historiků bylo ujednáno teprve po 8. září 2009, neboť mělo být podepsáno až později, u příležitosti návštěvy českého ministra zahraničních věcí v Lichtenštejnsku.¹³¹

Lichtenštejnská vláda se 14. dubna 2009 na základě předpokladu, že k podpisu Společného prohlášení a Memoranda mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou dojde předběžně 5. května 2009 v Praze, usnesla na podpisu těchto dokumentů a zplnomocnila k němu ministryni zahraničních věcí Aurelii Frick. Lichtenštejnský Úřad pro zahraniční záležitosti měl připravit plné moci pro podepsání a lichtenštejnská velvyslankyně v Rakousku byla zároveň pověřena pokusit se o analogickou dohodu se Slovenskou republikou.¹³²

S tím byla spojena také práce s veřejností. Vaduz i Praha kladly velký důraz na to, aby se pokud možno používala stejná vyjádření a přitom byly zohledněny vlastní zájmy jednotlivých států, jež měly být případně upřesněny.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Pozvání na tuto návštěvu přednesla lichtenštejnská ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick 8. září 2009 v Praze. Návštěva Vaduzu se uskutečnila 7. dubna 2012.

¹³² Usnesení vlády ze 14. dubna 2009, spis AAA.

Dne 21. května 2009 se na internetovém portálu iDNES.cz objevil článek s názvem *Politici se bojí uznání Lichtenštejnska. Knížectví žádá majetek na Moravě*, který se vztahoval na uzavření dohody o zamezení dvojímu zdanění mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou a upozorňoval na to, že by Česká republika jejím podpisem Lichtenštejnsko, s nímž až doposud neexistovaly diplomatické styky, uznala. Vláda Mirka Topolánka se ještě 4. května 2009 rozhodovala, zda se má tématem Lichtenštejnska zabývat před volbami, a spis vědomě přenechala nové vládě Jana Fischera. České ministerstvo zahraničních věcí k tomu 22. května 2009 ve svém prohlášení zaujalo následující stanovisko:¹³³

„Česká republika má dlouhodobý zájem na narovnání vztahů s Knížectvím Lichtenštejnsko, které by mělo být zahájeno navázáním diplomatických styků.

Positivní vývoj ve spolupráci mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou po jejím vstupu do Evropské unie na mezinárodním poli, zvláště pak v rámci Evropského hospodářského prostoru, vytváří z pohledu Ministerstva zahraničních věcí podmínky pro možnost brzké realizace takového kroku.

Dle stávajících mezinárodních zvyklostí není obvyklé takový krok jakýmkoli způsobem jednou či druhou stranou podmiňovat. Ministerstvo zahraničních věcí nevidí žádný důvod domnívat se, že by tomu ve výše uvedeném případě mělo být jinak.

Navázání diplomatických styků je obecně základním předpokladem pro uzavírání jakýchkoli dalších dvoustranných dohod. Z toho plyne, že možnost vyjednávání a uzavírání dvoustranných dohod, tj. včetně případné dohody o zamezení dvojímu zdanění s Knížectvím Lichtenštejnsko, není na pořadu dne do doby, než dá Vláda ČR v souladu se standardní vnitrostátní praxí souhlas s navázáním diplomatických styků.“

Podpis dohody o zamezení dvojímu zdanění mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou ovšem nebyl navzdory různým informacím v médiích i jinde středem zájmu rozhovorů, jež se zástupci českých úřadů lichtenštejnská velvyslankyně vedla.¹³⁴

Proto byla dohoda s Lichtenštejnskem schválena a podepsána teprve za prozatímní vlády Jana Fischera, jež úřadovala od 8. května 2009 do 13. července 2010.

Také v Lichtenštejnsku se na jaře 2009 konaly parlamentní volby, v nichž druhou vládu Otmara Haslera vystřídala vláda Klause Tschutschera. Nástupkyní ministryně zahraničních věcí Rity Kieber-Beck, jež se o spis starala v předchozích čtyřech letech, se 25. března 2009 stala Aurelia Frick. Výměna vlády v Lichtenštejnsku ovšem neměla konkrétní dopad na obsahový a časový postup jednání s Českou republikou.

¹³³ Německý překlad dle spisu AAA. Citováno z http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlase-ni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2009/x2009_05_22_lichtenstejsko.html.

¹³⁴ Spis AAA.

V *Prohlášení Vlády České republiky ze dne 13. července 2009 č. 925 o souhlasu s navázáním diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko a s podpisem Memoranda o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko*,¹³⁵ jež bylo podepsáno premiérem Janem Fischerem a v německém překladu zasláno lichtenštejnské vládě, česká vláda souhlasila s navázáním diplomatických styků a podpisem Memoranda. K podpisu Memoranda zplnomocnila místopředsedu vlády a ministra zahraničních věcí – v dokumentu není jmenován, ale jednalo se o Jana Kohouta – a pověřila ho, aby provedl všechna opatření související s navázáním diplomatických styků a podpisem Memoranda.

Dne 13. července 2009 vydala Tisková a informační kancelář lichtenštejnské vlády v němčině, angličtině a češtině tiskové prohlášení č. 441 s následujícím obsahem (překlad německé verze); obsah byl zkontrolován s českou stranou:

„Vlády Lichtenštejnska a České republiky se rozhodly navázat diplomatické styky. Obě země se dohodly a dohodnou toto pondělí 13. července 2009 na odpovídajícím prohlášení a na podpisu společného Memoranda o budoucí spolupráci.

Společným cílem vlády Knížectví Lichtenštejnsko a vlády České republiky jsou užší a partnerské vztahy a spolupráce v rámci evropského integračního procesu i mezinárodních organizací. V neposlední řadě jsou to také hospodářské zájmy obou států a jejich obyvatel.

Oba státy spojuje společné evropské dědictví a staletá historie knížecího rodu Lichtenštejnů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Lichtenštejnsko a Česká republika jsou toho názoru, že vztahy obou států mohou být rozvíjeny na základě tohoto společného dědictví a společných evropských hodnot, a zároveň mohou být překonány rozdílné postoje zaujímané v průběhu historie plné zvratů.

Lichtenštejnsko a Česká republika se rozhodly zřídit komisi historiků, která se bude zabývat společnými dějinami Čech, Moravy a Slezska a knížecího rodu Lichtenštejnů i vztahem obou zemí ve 20. století. Cílem této komise historiků je přispět k vzájemnému pochopení společné historie, jejích nadějí a výzev.

S úmyslem navázat dobré partnerství a přátelské vztahy si budou Česká republika a Knížectví Lichtenštejnsko pravidelně vyměňovat názory.“

Místopředseda vlády a ministr zahraničních věcí Jan Kohout adresoval 26. července 2009 lichtenštejnské ministryni zahraničních věcí Aurelii Frick dopis. Doufá v něm, že byla zahájena nová kapitola bilaterální spolupráce obou zemí s bohatou společnou historií v oblasti hospodářství, kultury a dalších, a osobně to velmi vítá. Zároveň v něm zve lichtenštejnskou ministryni zahraničních věcí na návštěvu České republiky.

¹³⁵ Spis AAA.

2.1.3 Podpis dohod 8. září 2009, návštěva lichtenštejské ministryně zahraničních věcí v Praze

Lichtenštejská ministryně zahraničních věcí pozvání přijala a 8. září navštívila Prahu. Během její návštěvy bylo podepsáno Společné prohlášení o navázání diplomatických styků a Memorandum o budoucí spolupráci.

Obě strany se na návštěvu připravovaly s velkou snahou o opatrný postup. Na české straně bylo třeba zohlednit vnitropolitickou situaci. Lichtenštejská strana dbala na to, aby nevzbudila dojem „ustoupení“ ve věci otázek konfiskací, resp. odškodnění. Obě strany přikládaly velký význam vytvoření společné základny pro další postup a budoucí bilaterální spolupráci. V souladu s tím byly také připraveny a vyměněny řečnické poznámky obou vedoucích delegace, ministra zahraničních věcí Jana Kohouta a ministryně zahraničních věcí Aurelie Frick.¹³⁶

Oficiálnímu pracovnímu rozhovoru předcházela rozhovor ministrů zahraničních věcí. Nato český ministr zahraničních věcí již v širším kruhu přivítal navázání diplomatických styků a zdůraznil, že Lichtenštejsko bylo jedinou zemí v Evropě, s níž Česká republika ještě diplomatické styky neudržovala. Slavnostní podpis Společného prohlášení a Memoranda jsou podle něj hlavní cíle setkání 8. září 2009. Neznamená to ovšem, že toho dne musí být dosaženo shody ve všech otázkách, především v rozdílných postojích k určitým etapám společných dějin 20. století. To ale nemá být překážkou rozvoje vzájemných vztahů. Setkání je tak pouze začátek, následovat budou další pravidelné konzultace (především mezi oběma ministerstvy zahraničních věcí) pro definování možnosti spolupráce na multilaterální a evropské rovině. Multilaterální spolupráce se přitom má zakládat na bilaterálních potřebách, zároveň má ovšem reflektovat potřeby a zájmy vyplývající z členství obou zemí v Evropském hospodářském prostoru. Česká vláda podle jeho slov uvítá co nejrychlejší uzavření jednání mezi Lichtenštejskem a Evropským společenstvím ohledně dohody o potírání podvodů.¹³⁷ Česká republika také vítá zapojení Lichtenštejska do Schengenského systému.¹³⁸

Další možnost budoucí spolupráce představuje vzájemná podpora kandidatur v mezinárodních organizacích, např. v OBSE nebo Radě Evropy. V souvislosti s hospodářskou a kulturní spoluprací byly po domluvě s příslušnými ministry vypracovány konkrétní projekty. Nakonec hostitel Lichtenštejsku poděkoval za

¹³⁶ Řečnické poznámky pro ministra zahraničních věcí ČR a řečnické poznámky pro ministryni zahraničních věcí Knížectví Lichtenštejsko, oboje nedatovány, spis AAA.

¹³⁷ V době dokončení této studie ještě dohoda nebyla schválena Evropskou unií.

¹³⁸ Lichtenštejsko do Schengenského systému definitivně vstoupilo 19. prosince 2011.

finanční podporu pražské Národní galerii a Národnímu muzeu na odstranění škod napáchaných povodní v roce 2002.¹³⁹

V otázce sestavení společně plánované komise historiků ministr zahraničních věcí upozornil na další kroky nutné pro její zřízení a na to, že je vzhledem ke zpracovávaným tématům zapotřebí její široké a kvalitní složení.

Lichtenštejnská ministryně zahraničních věcí poděkovala všem, kteří k uskutečnění připravovaných modelů řešení přispěli. Podtrhla změnu doby od pádu Berlínské zdi, která rovněž usnadnila sblížení obou zemí. Dosud mu stály v cestě „otevřené otázky a staré rány“. Proto se v přípravném stádiu tohoto setkání v médiích vyskytlo také několik dráždivých výpovědí. Je důležité vzít na vědomí, že Lichtenštejnsko bude i nadále podporovat majetkoprávní nároky lichtenštejnských státních příslušníků. Datum 9. září 2009 bude ale vnímáno jako důležitý krok k nastoupení nové cesty, vybudování důvěry a užší spolupráce. Ministryně zahraničních věcí pak poukázala na společné platformy na mezinárodní a především evropské úrovni a krátce představila lichtenštejnskou zahraniční a integrační politiku. Dále poukázala na spolupráci v EHP, na dohodu o potírání podvodů mezi Lichtenštejnskem a EU a na připojení Lichtenštejnska k Schengenskému a Dublinskému systému. V rámci daňové spolupráce chce Lichtenštejnsko s Českou republikou uzavřít dohodu o zamezení dvojímu zdanění dle standardů Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. V souvislosti s konkretizací diplomatických vztahů a akreditací velvyslanců zmínila modely používané Lichtenštejnskem, aniž vyjádřila jakékoliv preference. Podle ní vidí také Lichtenštejnsko ve zřízení komise historiků důležitý nástroj pro zpracování a vyjasnění „naší občas velmi proměnlivé historie“. Český ministr zahraničních věcí byl také pozván na návštěvu do Lichtenštejnska.¹⁴⁰ Česká republika jako celek pak byla pozvána k účasti na Lichtenštejnské výstavě průmyslu, obchodu a řemesel LIHGA 2010 v lichtenštejnském Schaanu.¹⁴¹

Otázka zřízení diplomatického zastoupení nebyla tedy při pracovním rozhovoru na přání české strany konkrétně projednávána, neboť české ministerstvo zahraničních věcí o ní ještě nerozhodlo. Spis Lichtenštejnsko byl až dosud přidělen českému velvyslanectví ve Vídni.¹⁴²

¹³⁹ Viz kapitola 1.

¹⁴⁰ Návštěva se uskutečnila 7. dubna 2010 a bylo během ní mimo jiné podepsáno Memorandum o porozumění o zřízení společné komise historiků. Další informace viz níže.

¹⁴¹ Hostem výstavy LIHGA byl v září 2010 Jihomoravský kraj.

¹⁴² Tím se také vysvětlovaly kontakty mezi českým velvyslancem a lichtenštejnskou velvyslankyní ve Vídni až do uzavření příprav k Společnému prohlášení a Memorandu o budoucí spolupráci, jak jsme zmínili výše.

Rozhovory probíhaly ve věcné a přátelské atmosféře. Pro obě strany bylo důležité, že den proběhl pozitivně a přátelsky a ve vzájemných vztazích vyšlapal cestu k novému začátku.¹⁴³

Při společné tiskové konferenci byl na přání české strany stanoven co nejkoordinovanější postup. Otázka uznání vyvolala další otazníky, neboť lichtenštejská ministryně zahraničních věcí ve svém projevu před zástupci tisku upozornila na to, že je i nadále otevřená.¹⁴⁴

České ministerstvo zahraničních věcí kromě pracovního rozhovoru a společné tiskové konference zorganizovalo pro další pozvané hosty, mimo jiné pro asi 50 osob z oblasti politiky, diplomacie a vysokého úřednictva, které byly s tematickým okruhem Lichtenštejnsko v užším nebo širším slova smyslu v kontaktu, také setkání „u sklenky vína“. Ministryně Aurelia Frick ve svém zkráceném veřejném prohlášení zopakovala pozadí a důvody setkání ministrů zahraničních věcí. Následoval společný oběd a zdvořilostní návštěva lichtenštejské delegace u premiéra Jana Fischera.

Tisková zpráva,¹⁴⁵ jež byla opět vydána v německém, anglickém a českém znění, měla následující obsah:

„Lichtenštejská ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick a místopředseda české vlády a ministr zahraničních věcí Jan Kohout dnes, to je v úterý 8. září 2009, podepsali v Praze společné Prohlášení o navázání diplomatických styků a Memorandum o budoucí spolupráci. U příležitosti podpisu prohlášení projednaného již v červenci 2009 se obě země vyslovily pro zahájení jednání o dohodě o zamezení dvojímu zdanění.

„Dnes pokládáme základní kámen k prohloubení vztahů našich zemí,“ řekla ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick. „Máme radost ze zahájení partnerského dialogu.“

Společným cílem vlád Knížectví Lichtenštejnsko a České republiky jsou užší partnerské vztahy a větší spolupráce v rámci evropského integračního procesu a mezinárodních organizací. Tato spolupráce se osvědčila již v přípravném stádiu lichtenštejského podpisu Schengenských dohod.

„Jako další konkrétní krok teď chceme zahájit bilaterální jednání o dohodě o zamezení dvojímu zdanění odpovídající standardům Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj. Tak budeme moci vytvořit kvalitní základnu pro rozvoj

¹⁴³ Zpráva lichtenštejského velvyslanectví ve Vídni z 23. září 2009.

¹⁴⁴ Komunikační šablona Štábu pro komunikaci a práci s veřejností, 8. září 2009, spis AAA.

¹⁴⁵ Tisková zpráva Tiskové a informační kanceláře č. 536 ze dne 8. září 2009, překlad z německého originálu.

hospodářských vztahů a větší spolupráci v daňových otázkách,‘ řekla ministryně zahraničních věcí.

Také v oblasti kultury, vzdělání a turismu posílí různé společné iniciativy výměny a spolupráci mezi oběma zeměmi. Lichtenštejnsko a Českou republiku spojuje společné evropské dědictví a staletá historie knížecího rodu Lichtenštejnů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Obě země jsou toho názoru, že vztahy obou států mohou být rozvíjeny na základě společného dědictví a přitom mohou překonat rozdílné postoje, které existovaly v průběhu historie plně zvrátů.

Za tímto účelem stanovilo dnes podepsané Memorandum zřízení společné komise historiků, jež se bude zabývat společnou historií a vztahy obou zemí ve 20. století. Jejím cílem je přispět ke vzájemnému pochopení a tak i dobrému partnerství a přátelským vztahům.“

O události obsírně informovala lichtenštejnská média, především oboje zemské noviny.¹⁴⁶

2.1.4 Výsledky

Dojednané řešení zahrnovalo následující tři dohody, z nichž první dvě byly podepsány 8. září 2009 v Praze a třetí 7. dubna 2010 ve Vaduzu.¹⁴⁷

1. Společné prohlášení o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou ze dne 8. září 2009,
2. Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou ze dne 8. září 2009 a
3. Memorandum o porozumění o zřízení Česko-lichtenštejnské komise historiků ze dne 7. dubna 2010.

Zvolený postup a jeho první etapa zahájená 9. září 2009 měly sloužit k normalizaci vztahů mezi oběma zeměmi. V tomto smyslu také mohou být označeny za úspěšný nový začátek. Na lichtenštejnské straně byla ovšem předpokladem pro dosažení shody ochota upustit od doposud požadovaného „balíkového řešení“. Zatímco československá a poté česká a také slovenská strana stále trvaly na tom, že nejprve musí být navázány bilaterální diplomatické styky a otevřené otázky (odškodnění) mohou být projednávány až poté, zastávalo Lichtenštejnsko dlouho tzv. balíkové řešení v tom smyslu, že společně s navázáním diplomatických styků musí

¹⁴⁶ Viz rozhovor s ministryně zahraničních věcí Aurelií Frick v listu *Liechtensteiner Volksblatt* ze 3. září 2009: *Ein Schritt in die Zukunft* (Krok do budoucnosti), články na přední straně vydání z 9. září 2009: *Diplomatische Eiszeit beendet* (Ukončení diplomatické doby ledové) a v listu *Liechtensteiner Vaterland* z 9. září 2009: *Neubeginn mit Tschechien* (Nový začátek s Českou republikou).

¹⁴⁷ Dohody jsou jednotlivě představeny v kapitole 3. Jejich znění je součástí kapitoly 4.

být předloženo konkrétní řešení nebo alespoň konkrétní perspektiva řešení otevřených otázek. To ovšem neznamená, že se Lichtenštejnsko zřeklo zásadních postojů souvisejících s Benešovými dekrety. Mimo jiné to také výslovně vyjádřila ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick u příležitosti své návštěvy v Praze 8. září 2009 a i nadále to odpovídá postoji knížecího rodu.¹⁴⁸

2.1.5 Podpis Dohody o komisi historiků 7. dubna 2010, návštěva českého ministra zahraničních věcí ve Vaduzu

Dne 7. dubna 2010 navštívil český ministr zahraničních věcí Jan Kohout Lichtenštejnsko, a to na pozvání ministryně zahraničních věcí Aurelie Frick ze 7. září 2009. Ve středu zájmu rozhovorů stála bilaterální výměna mezi oběma státy, zintenzivněná od navázání diplomatických styků v předešlém roce. Zásadním výsledkem setkání bylo podepsání Memoranda o porozumění o zřízení bilaterální komise historiků. Obsahem rozhovorů byla mimoto již existující spolupráce Lichtenštejnského institutu v BERNU s pražskou Univerzitou Karlovou v rámci výměnných programů a výstava knížecích sbírek v Praze plánovaná na začátek května 2010. V rámci výjimečné výstavy *Biedermeier a klasicismus* byly poprvé od roku 1945 shromážděny exponáty z knížecích sbírek ve Vídni a Vaduzu a exponáty, nacházející se od konce války pod správou českých úřadů na zámku Lednice na jižní Moravě. Ministr zahraničních věcí Kohout také potvrdil účast České republiky jako hosta na výstavě LIHGA 2010. Českou delegaci přijal kníže Jan Adam II. na večeři na zámku Vaduz.¹⁴⁹

2.1.6 Vzájemné akreditace

Podle bilaterální dohody byl český velvyslanec akreditován ve Švýcarsku 13. ledna 2011 akreditován také v Lichtenštejnsku. Prvním českým velvyslancem se sídlem v Bernu se stal Boris Lazar, jenž byl českým velvyslancem v Bernu od roku 2008.

K akreditaci lichtenštejnské velvyslankyně Marie-Pii Kothbauer jako ne-rezidentní velvyslankyně se sídlem ve Vídni došlo 11. dubna 2011.¹⁵⁰ Od 23. do 26. května 2011 uskutečnila velvyslankyně v Praze několik návštěv u příležitosti svého nástupu do funkce. 2.–4. května 2012 následovaly pracovní návštěvy jihomoravského, moravskoslezského a olomouckého kraje zaměřené na historická místa spjatá s Lichtenštejnskem.

Diplomatické zastoupení tedy podle dohody vychází z „asymetrického“ modelu (který ovšem odpovídá modelu, jež Lichtenštejnsko udržuje také s dalšími státy,

¹⁴⁸ Autorův rozhovor s knížetem Janem Adamem II. a korunním princem Aloisem z 6. listopadu 2012.

¹⁴⁹ Zprávy Tiskové a informační kanceláře ze dne 7. dubna 2010.

¹⁵⁰ Zprávy Tiskové a informační kanceláře ze dne 11. dubna 2010.

např. Švýcarskem, Německem, Belgií nebo USA). V Lichtenštejnsku ovšem nebyl akreditován český velvyslanec ve Vídni, ale český velvyslanec v Bernu.¹⁵¹ U akreditace lichtenštejnské velvyslankyně ve Vídni a v Praze se navíc jedná o první lichtenštejnskou „dvojitou akreditaci“, neboť velvyslankyně zůstává i nadále akreditována také ve Vídni. Švýcarsko je i nadále zodpovědné za konzulární styky Lichtenštejnska v České republice, v důsledku reorganizace přebírá od září 2011 zodpovědnost v běžných záležitostech konzulární oddělení švýcarského velvyslanectví ve Vídni.

2.2 Ve vztahu mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou

2.2.1 Počátky hledání řešení

Bilaterální kontakty se znovu rozvíjely až v dubnu 2009, kdy vyšlo najevo, že Lichtenštejnsko pracuje na modelu řešení s Českou republikou. Slovenská strana se o vývoji ve vztazích mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou zřejmě dozvěděla různými cestami, pravděpodobně také z Prahy. Slovenské zastoupení se na stav věci dotazovalo mimo jiné u lichtenštejnské mise v New Yorku a Bruselu a u lichtenštejnského velvyslanectví v Bernu. V oficiálním vyjádření Lichtenštejnsko svá jednání s Českou republikou nepopřelo a oznámilo, že je ochotno připravit i se Slovenskem podobné řešení jako s Českou republikou.

Dne 23. září 2009 se „ve velmi přátelské atmosféře“ uskutečnilo bilaterální setkání ministryně zahraničních věcí Aurelie Frick a ministra zahraničních věcí Miroslava Lajčáka u příležitosti všeobecné diskuse Valného shromáždění OSN v New Yorku. Toto setkání posloužilo především k opětovnému vymezení částečně rozdílných bilaterálních postojů, zvláště v případě Benešových dekretů.¹⁵² Datum vzájemného uznání nebylo vyjasněno, pro slovenskou stranu bylo nejdůležitější navázání diplomatických styků. Přislíbila předložit návrhy textu dohody. Zřízení (Slovensko-lichtenštejnské) komise historiků analogicky k Česko-lichtenštejnské komisi podle ní není nutné.

V již zmíněném usnesení lichtenštejnské vlády ze dne 14. dubna 2009 byla lichtenštejnská velvyslankyně ve Vídni kromě podpisu Společného prohlášení a Memoranda mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou pověřena, aby se pokusila dosáhnout analogické dohody se Slovenskou republikou.¹⁵³ Dne 19. května 2009 informovala lichtenštejnská velvyslankyně ve Vídni tamějšího slovenského velvyslance Petera Lizáka o rozhovorech vedených s Českou republikou a jejich zamýšlených výsledcích. Zároveň mu sdělila, že Lichtenštejnsko má zájem o nor-

¹⁵¹ Srov. také model diplomatických styků mezi Lichtenštejnskem a Slovenskem popsany níže.

¹⁵² Spisy AAA.

¹⁵³ Usnesení lichtenštejnské vlády ze 14. dubna 2009.

malizaci vztahů se Slovenskem. Dne 18. září 2009 následovaly konzultace na slovenském velvyslanectví ve Vídni. Během krátké doby došlo ke shodě o dohodě ve formě Memoranda o navázání diplomatických styků, jež bylo ministry zahraničních věcí podepsáno 21. prosince 2009 v Bratislavě. Pro práci s veřejností, jež s tím souvisela, byla opět použita vlastní komunikační šablona,¹⁵⁴ vypracovaná ve spolupráci s lichtenštejskou velvyslankyní ve Vídni, vládním zmocněncem pro komunikaci a čelným představitelem Úřadu pro zahraniční záležitosti.

2.2.2 Podpis Memoranda o porozumění 21. prosince 2009, návštěva lichtenštejské ministryně zahraničních věcí v Bratislavě

V tiskové zprávě z 9. prosince 2009 zveřejnily obě vlády svá usnesení o navázání diplomatických styků mezi oběma zeměmi.¹⁵⁵ Společným cílem vlád jsou podle nich užší a partnerské vztahy a spolupráce v rámci evropského integračního procesu a mezinárodních organizací. To je také v hospodářském zájmu obou států. Společně s plánovaným navázáním diplomatických styků dojde rovněž ke vzájemnému uznání mezinárodněprávní svrchovanosti obou států. Podpis společného Memoranda je podle usnesení připravován na 21. prosince 2009. Ve smyslu dobrého partnerství a přátelské spolupráce počítá Memorandum také s pravidelnou výměnou názorů na bilaterální rovině s cílem neustále rozvíjet vztahy v oblasti politiky, hospodářství a kultury.

Tak bylo 21. prosince 2009, tedy asi tři měsíce po setkání ministrů zahraničních věcí v Praze, ministryně zahraničních věcí Aurelií Frick a ministrem zahraničních věcí Miroslavem Lajčákem v Bratislavě podepsáno *Memorandum o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejsko a Slovenskou republikou*.¹⁵⁶ Neexistovalo tedy zvláštní Prohlášení o navázání diplomatických styků, obě strany se zároveň shodly, že vzhledem k rozdílným východiskům v České republice a Slovenské republice není předmětem této nebo jiné dohody zřízení eventuální Slovensko-lichtenštejské komise historiků analogické s Česko-lichtenštejskou komisí.

Ve věci zřízení diplomatického zastoupení se slovenský ministr vyslovil pro to, aby byl v Lichtenštejsku akreditován slovenský velvyslanec v Bernu. Lichtenštejská strana to akceptovala s upozorněním, že to odpovídá běžnému modelu zastoupení bez recipacity a že Lichtenštejsko v reakci na to neakredituje v Bratislavě žádného velvyslance. Jako první slovenský velvyslanec v Lichtenštejsku se sídlem v Bernu byl 25. srpna 2010 akreditován Ján Foltín. Jeho oficiální diplomatický kontakt s Vaduzem probíhá přes lichtenštejské ministerstvo

¹⁵⁴ Viz spis AAA.

¹⁵⁵ Tisková zpráva Tiskové a informační kanceláře č. 818 ze dne 9. prosince 2009, Vaduz, spis AAA.

¹⁵⁶ Text je součástí pramenné přílohy této studie.

zahraničních věcí, respektive Úřad pro zahraniční záležitosti. I nadále je za konzulární styky Lichtenštejnska ve Slovenské republice zodpovědné Švýcarsko, v běžných záležitostech tak od září 2011 stejně jako ve vztahu s Českou republikou zodpovědnost přebírá konzulární oddělení švýcarského velvyslanectví ve Vídni.

V rámci rozhovoru ministrů byl kromě vlastní bilaterální agendy podán také přehled o hospodářské situaci v obou zemích a o důsledcích lisabonské smlouvy, o rozšíření Evropské unie a o situaci na Balkáně. Mimoto byl slovenský ministr zahraničních věcí pozván na návštěvu Lichtenštejnska.¹⁵⁷ Tisková zpráva z 21. prosince 2009 měla v zásadě stejný obsah jako tisková zpráva z 9. prosince 2009.

2.2.3 Výsledek

Na rozdíl od řešení mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou, při němž bylo podepsáno Prohlášení o navázání diplomatických styků, Memorandum o porozumění o budoucí spolupráci a Memorandum o porozumění o zřízení společné komise historiků, bylo mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou projednáváno pouze jedno Memorandum o porozumění, jež z pohledu obou států obsahuje všechna potřebná ustanovení.¹⁵⁸

2.2.4 Další události a setkání od navázání diplomatických styků mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou

Dohoda o spolupráci v daňové oblasti, TIEA (Tax Information Exchange Agreement) a dohoda o zamezení dvojímu zdanění

Při setkání v Bratislavě vyjádřila ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick také zájem lichtenštejnské vlády o uzavření dohody o zamezení dvojímu zdanění. V zastoupení slovenského ministerstva financí tuto žádost přijal ministr zahraničních věcí.

Politický dialog Lichtenštejnsko-Slovenská republika 30. března 2011 ve Vaduzu

Podle Memoranda měl být udržován také politický dialog mezi oběma zeměmi. První z těchto setkání vysokých státních úředníků se uskutečnilo na pozvání velvyslance Rolanda Marxera, čelného představitele Úřadu pro zahraniční záležitosti, 30. března 2011 ve Vaduzu. Slovenskou delegaci vedl František Růžička, generální ředitel Sekce evropských záležitostí slovenského ministerstva zahraničních věcí. Při prvním setkání šlo jednoznačně o vzájemné podání informací o jednotlivých zahraničněpolitických prioritách a aktivitách. Lichtenštejnská strana také předsta-

¹⁵⁷ Tato návštěva Vaduzu se uskutečnila 7. června 2013. Viz kapitola 2.2.4. „Sportovní rámec“ návštěvy tvořil fotbalový zápas mezi Lichtenštejnskem a Slovenskem, který skončil 1:1.

¹⁵⁸ Viz kapitola 3.4.

vila model spolupráce etablovaný s Českou republikou a rozdíly v řešení situace se Slovenskou republikou. Následně byla diskutována témata evropské a mezinárodní spolupráce a jejich důsledky pro obě země. Projednány byly rovněž možnosti společných bilaterálních projektů v rámci rozvojové spolupráce. K druhému politickému dialogu vysokých státních úředníků prozatím nedošlo.

Návštěva ministra zahraničních věcí Miroslava Lajčáka ve Vaduzu

Slovenský ministr zahraničních věcí Miroslav Lajčák pobýval 7. června 2013 ve Vaduzu. V rámci zdvořilostní návštěvy se setkal také s korunním princem Aloisem a předsedou vlády Adrianem Haslerem. Obě zdvořilostní návštěvy sloužily v prvé řadě k prohloubení stávajících vynikajících kontaktů. Při pracovním rozhovoru s ministryní Aurelií Frick proběhla diskuse o spolupráci obou zemí na bilaterální i mezinárodní úrovni. Oba ministři zahraničních věcí se výrazně angažují v otázkách respektování zákona a v boji proti beztrestnosti. Slovenský ministr zahraničních věcí je také členem sítě ministrů pro posílení Mezinárodního trestního soudu, kterou vytvořila ministryně Aurelia Frick. Dále přišla na řadu eventuální dohoda o zamezení dvojímu zdanění, jež by byla velmi důležitá právě pro posílenou hospodářskou spolupráci obou států.¹⁵⁹

Setkání na úrovni ministrů zahraničních věcí v New Yorku

26. září 2013 se ministryně zahraničních věcí Aurelia Frick sešla se slovenským ministrem zahraničních věcí Miroslavem Lajčákem v rámci Neformální sítě ministrů Mezinárodního trestního soudu (ICC), jíž Lichtenštejnsko přikládá prioritní význam. Miroslav Lajčák lichtenštejnskou iniciativu podporuje.

¹⁵⁹ Zpráva Oddělení pro informace a komunikaci lichtenštejnské vlády ze dne 7. června 2013.

3. Bilaterální dohody z let 2009 a 2010

Bilaterální dohody mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou i Slovenskou republikou jsou v plném znění otištěny v příloze. Následující řádky zmíněné dohody krátce popíší a nastíní rozdíly mezi řešením stanoveným ve vztazích s Českou republikou na jedné straně a se Slovenskou republikou na straně druhé.

Společným prohlášením a Memorandem o porozumění z 8. září 2009 byly bilaterální vztahy mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou vystavěny na nových základech. Oba státy se rozhodly navázat diplomatické styky a podporovat bilaterální spolupráci. V Memorandu o porozumění ze 7. dubna 2010 byly stanoveny podrobnosti k vytvoření Česko-lichtenštejnské komise historiků.

Memorandum o navázání diplomatických styků mezi Lichtenštejnskem a Slovenskou republikou bylo podepsáno 21. prosince 2009.

3.1 Společné prohlášení o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou ze dne 8. září 2009

Společné prohlášení o navázání diplomatických styků se v preambuli odvolává na přání podporovat vzájemné pochopení, přátelské vztahy a spolupráci mezi oběma zeměmi v politické, hospodářské a kulturní oblasti. V souladu se zásadami a cíli Charty Organizace spojených národů, jejímiž členy oba státy jsou, mají být k datu podpisu prohlášení, tedy k 8. září 2009, navázány diplomatické styky mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou. Diplomatické a konzulární styky mají být vystavěny na základě Vídeňské úmluvy o diplomatických a konzulárních stycích z 28. dubna 1961 a 24. dubna 1963. U příležitosti podpisu Společného prohlášení má být podepsáno také Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou. Společné prohlášení bylo podepsáno ministrem zahraničních věcí Janem Kohoutem a ministryní zahraničních věcí Aurelií Frick 8. září 2009 v Praze.

Ve Společném prohlášení ani v dalších úmluvách podepsaných oběma stranami nelze vzhledem k rozdílným postojům obou zemí (viz kapitoly 1 a 2 této studie) najít žádnou informaci o vzájemném uznání ani o jeho datu.

3.2 Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou z 8. září 2009

Memorandum o porozumění z 8. září 2009 v preambuli poukazuje na pohnutky vedoucí k jeho podepsání a především na staletou společnou historii i oboustranné přání spolupracovat v kulturní a hospodářské oblasti. Odstavec 1 mluví o přesvědčení obou států, že za „svou zodpovědnost a závazek... považují rozvíjení vzájem-

*ných vztahů v duchu dobrého partnerství*⁶⁰ a jejich vystavění na základě společných demokratických hodnot, dodržování lidských práv, svobod a norem mezinárodního práva i na principech zákonnosti a politiky míru. Mimoto má být v mezinárodních organizacích a v rámci evropského integračního procesu udržována těsná spolupráce ve všech oblastech důležitých pro oboustranné zájmy a společné hodnoty. Odstavec 2 stanovuje zřízení společné komise historiků. Bližší informace související s touto komisí jsou předmětem Memoranda o porozumění ze 7. dubna 2010. Odstavec 3 je věnován hospodářské spolupráci. Odstavec 4 se vztahuje na kulturní výměnu mezi oběma státy. Podle odstavce 5 má probíhat výměna názorů o zajímavých otázkách. Tím je míněn zvláště opakující se (institucionalizovaný) politický dialog vysokých státních úředníků, k němuž poprvé došlo 25. května 2012 na pozvání čelného představitele Úřadu pro zahraniční záležitosti Martina Fricka ve Vaduzu. Pokračování dialogu se uskutečnilo 20. června 2013 na pozvání velvyslance Jaroslava Kurfürsta v Praze.

Memorandum o porozumění bylo podepsáno ministrem zahraničních věcí Janem Kohoutem a ministryní zahraničních věcí Aurelií Frick 8. září 2009 v Praze.

3.3 Memorandum o porozumění o vytvoření Česko-lichtenštejské komise historiků ze 7. dubna 2010

Memorandum o porozumění z 8. září 2009 obsahuje kromě uvedených ustanovení o bilaterální spolupráci především záměr vytvořit společnou komisi historiků, jež se bude zabývat společnou historií Čech, Moravy a Slezska a knížecího rodu Lichtenštejnů, ale také vztahem obou zemí ve 20. století. Cílem komise je přispět k vzájemnému pochopení společné historie a jejich nadějí a výzev a tím vytvořit nosnou základnu pro budoucí spolupráci.

Memorandum o porozumění o vytvoření Česko-lichtenštejské komise historiků ze 7. dubna 2010 obsahuje konkrétní předpisy pro ustanovení komise (složení, mandát, způsob práce, zadané a realizované projekty atd.). Vzhledem k finančním nákladům spojeným se zřízením komise bylo nutné získat souhlas lichtenštejského parlamentu. Vláda proto 13. září 2011 předložila Zemskému sněmu odpovídající zprávu a žádost¹⁶⁰ o schválení závazkového a doplňkového úvěru.

Rozhodnutí o financování bylo schváleno na zasedání Zemského sněmu 20. října 2011 (LGBI. 2011 č. 528) a bylo k němu vyhlášeno referendum. K referendu ovšem nedošlo, tudíž se neuskutečnilo ani lidové hlasování. O financování komise lichtenštejskou a českou stranou detailně pojednává kapitola 3.3.4.

¹⁶⁰ Zpráva a žádost č. 89/2011.

3.3.1 Úkoly komise historiků

Komise má za úkol zabývat se společnou historií knížecího rodu Lichtenštejnů, Čech, Moravy a Slezska a také vztahy mezi Československem a Českou republikou a Lichtenštejnskem ve 20. století. Jejím cílem je podle Memoranda o porozumění „*přispět ke vzájemnému pochopení této společné historie, jejích nadějí a výzev*“ a tím vytvořit nosnou základnu pro budoucí spolupráci.

Konkrétní témata a projekty komise historiků vytyčují její členové formou časového a pracovního plánu, který musí schválit a financovat oba ministři zahraničních věcí. Komise pak oběma ministerstvům předkládá zprávy.

Komise historiků byla zřízena na dobu neurčitou a její členové byli jmenováni na tři roky. Rozhodnutí o zastavení její činnosti je v kompetenci obou ministerstev zahraničních věcí,¹⁶¹ která o něm mohou ve vzájemné shodě kdykoliv písemně rozhodnout.

Komise historiků si stanovuje jednací řád a společně s časovým a pracovním plánem a zpracováním potřebného rozpočtu ho předkládá oběma ministerstvům zahraničních věcí ke schválení. Obě ministerstva zahraničních věcí pak každoročně zpravuje o projektech a publikacích, které v rámci její práce vznikly nebo jí byly podpořeny. Po projednání v komisi předkládají spolupředsedové oběma ministerstvům zahraničních věcí ke schválení plán financování. Úkolem komise historiků je vhodnou a oboustranně odsouhlasenou formou zpřístupňovat výsledky své práce veřejnosti.

3.3.2 Složení komise historiků

Komise historiků se skládá z nanejvýš 8 vědců, které s ohledem na vnitrostátní schvalovací řízení společně jmenují ministři zahraničních věcí obou zemí na dobu tří let. Každá země určuje jednoho spolupředsedu komise. Podle potřeby mohou být do spolupůsobení na práci komise přizváni další historikové.

3.3.3 Členové komise historiků

České ministerstvo zahraničních věcí oznámilo lichtenštejnské vládě počátkem září 2010 složení české delegace v komisi historiků. Vláda tuto informaci 21. září 2010 schválila a jmenovala lichtenštejnskou delegaci. 25. září 2010 podepsali ministryně Aurelia Frick a český ministr zahraničních věcí kníže Karel Schwarzenberg jmenovací dopisy pro členy komise historiků. Komisi tvoří následující osoby:

¹⁶¹ V Lichtenštejnsku má kompetence vůči ministerstvu zahraničních věcí vláda.

Česká delegace v Česko-lichtenštejnské komisi historiků:

Prof. PhDr. Tomáš Knoz, Ph.D., spolupředseda

PhDr. Eliška Fučíková, CSc.

PhDr. Marek Vařeka, Ph.D. (do června 2012)

JUDr. Mgr. Ondřej Horák, Ph.D. (od června 2012)

Doc. PhDr. Jan Županič, Ph.D.

Lichtenštejnská delegace v Česko-lichtenštejnské komisi historiků:

PD Dr. Peter Geiger, spolupředseda

Prof. Dr. Catherine Horel

Dr. Johann Kräftner

Prof. Dr. Thomas Winkelbauer

3.3.4 *Financování komise historiků*

Podle Memoranda o porozumění přebírají lichtenštejnská a česká strana náklady na práci členů komise, již jmenovaly, včetně úkolů zadaných jednotlivými stranami.

Pro lichtenštejnskou delegaci v komisi historiků byly pro roky 2011–2013 plánovány celkové náklady ve výši 1 500 000 franků. Náklady připadající na Lichtenštejnsko jsou rozděleny takto: první část mandátu (společná historie lichtenštejnského knížecího rodu a Čech, Moravy a Slezska) přebírá knížecí rod, druhou (vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem, respektive Českou republikou ve 20. století) pak stát Lichtenštejnsko. Stát a knížecí rod tak každý přispívají částkou 750 000 franků.¹⁶²

Práce české delegace v komisi historiků je financována českým ministerstvem zahraničních věcí. Rozpočet se každoročně mění a závisí na objemu aktivit, především na počtu konferencí, ale i vydaných sborníků, studijních cest atd. Roční rozpočet se pohybuje mezi 15 000 a 30 000 euro (18 000 až 35 000 franků).¹⁶³

3.3.5 *Činnost komise historiků*

Komise historiků zahájila svou činnost ustavujícím zasedáním 16. prosince 2010. Ve stejný den ustanovila svůj jednací řád. Komise dosud organizovala svá zasedání a konference o odborných tématech vycházejících z jejich výzkumných úkolů.¹⁶⁴

¹⁶² Zpráva a žádost č. 89/2011.

¹⁶³ Zpráva českého ministerstva zahraničních věcí z 12. června 2013.

¹⁶⁴ Výroční zpráva a protokoly ze zasedání komise historiků.

Zasedání komise¹⁶⁵

- 16. prosince 2010 ve Vídni: ustavující zasedání a 1. řádné zasedání.
- 10. února 2011 v Praze: 2. řádné zasedání.
- 18. dubna 2011 v Bučovicích: 3. řádné zasedání.
- 16. června 2011 ve Vídni: 4. řádné zasedání.
- 12. listopadu 2011 ve Vranově u Brna: 5. řádné zasedání.
- 2. února 2012 v Praze: 6. řádné zasedání.
- 18. června 2012 ve Vídni: 7. řádné zasedání.
- 2. prosince 2012 v Brně: 8. řádné zasedání.
- 25. dubna 2013 v Praze: 9. řádné zasedání.
- 27. září 2013 ve Vaduzu: 10. řádné zasedání.
- 13. prosince 2013 v Praze: oficiální tisková konference k výsledkům práce komise historiků.

Výzkumné projekty¹⁶⁶

Výzkumné projekty realizované českou stranou:

Na české straně jsou na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně zpracovávána a financována následující výzkumná témata:

- 1) *Lednicko-valtický areál. Krajina paměti nebo odraz vzorníkové literatury?* (Mgr. Michal Konečný) (publikováno ve svazku *Místa Lichtenštejnské paměti*).
- 2) *Mytologická tematika v moravských rezidencích Liechtensteinů jako součást rodové paměti* (Mgr. Radka Miltová, Ph.D.) (finančně podpořeno fondem děkana Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně).
- 3) *Hudba na dvoře Karla I. z Lichtenštejna* (Mgr. Vladimír Maňas, Ph.D.) (finančně podpořeno fondem děkana Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Tento hudební historik přednesl 3. prosince 2012 referát na konferenci *Lichtenštejnové a umění* v Brně a představil také příklady historické hudby.
- 4) K. Hoření / H. Drašnar / A. Steinerová / K. Kohoutková z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně koncipovali studii na téma *Co dnes ví obyvatelé jižní Moravy o Lichtenštejnsku a rodině Lichtenštejnů?* (finančně podpořeno stipendijním fondem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně). Výsledky byly předneseny v Praze na konferenci 25.–26. dubna 2013. Patří sem také konferenční referáty a příspěvky čtyř českých členů komise a dalších českých historiků.

¹⁶⁵ O obsahu jednotlivých zasedání komise zde nebudeme detailně pojednávat.

¹⁶⁶ Zpráva sekretariátu lichtenštejnské delegace v komisi historiků z 19. prosince 2012.

Výzkumné projekty realizované lichtenštejnskou stranou:

Od ledna 2012 do června 2013 byly zpracovávány tyto výzkumné projekty:

- a) *Lichtensteinische Güter und Rechte in Böhmen, Mähren und Schlesien. Vom Spätmittelalter bis ins 20. Jahrhundert / Lichtenštejnské statky a práva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od pozdního středověku do 20. století* (Christoph Merki, Triesen)
- b) *Die Verwaltung der liechtensteinischen Grundherrschaften bzw. Güter in den böhmischen Ländern (1750 bis 1945) / Správa lichtenštejnských panství, resp. statků v českých zemích (1750 až 1945)* (Josef Löffler, Vídeň)
- c) *Fürstenbesitz, Tschechien und der Staat Liechtenstein. Vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart / Knížecí majetek, Česká republika a stát Lichtenštejnsko. Od 18. století až do současnosti* (Susanne Keller-Giger, Buchs)
- d) *Bodenreform und Enteignung. Abläufe und Nachwirkungen / Pozemková reforma a konfiskace. Průběh a důsledky, tři dílčí projekty:*
 - d1) *Liechtenstein und die Bodenreform in der Tschechoslowakei / Lichtenštejnsko a pozemková reforma v Československu* (Rupert Quaderer, Liechtenstein-Institut, Bendern)
 - d2) *Die Enteignungen von liechtensteinischen Besitzungen in der Tschechoslowakei 1945–1948 / Konfiskace lichtenštejnského majetku v Československu 1945–1948* (Václav Horčíčka, Praha)
 - d3) *Nachwirkungen und Entwicklungen von 1948 bis heute / Důsledky a vývoj od roku 1948 až do současnosti* (Roland Marxer, Balzers)

Patří sem rovněž referáty a příspěvky z vědeckých konferencí, jejichž autory jsou čtyři členové komise z lichtenštejnské strany a další historikové.

Workshopy / Konference

- 1) 11.–12. listopadu 2011 ve Vranově u Brna: *Místa lichtenštejnské paměti.*
- 2) 10.–11. května 2012 ve Vídni: *Lichtenštejnové: kontinuita – diskontinuita.*
- 3) 2.–4. prosince 2012 v Brně: *Lichtenštejnové a umění.*
- 4) 25.–26. dubna 2013 v Praze: *Lichtenštejnský knížecí dům, stát Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století.*

Publikace

V roce 2013 je plánováno vydání čtyř konferenčních sborníků (ze jmenovaných workshopů) a šesti studií (výsledků výzkumných projektů). Nejprve vyšly konferenční sborníky, a to v prosinci 2012 ve Vaduzu, v březnu 2013 v Brně, v srpnu 2013 a říjnu 2013 ve Vaduzu. Tři svazky vyšly německy v prosinci 2013. Závěrečný syntetizující svazek byl v české a německé verzi vydán v roce 2014.

3.4 Memorandum o navázání diplomatických vztahů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Slovenskou republikou ze dne 21. prosince 2009

Jak je zakotveno v preambuli, jsou vlády Lichtenštejnska a Slovenské republiky, vycházejí ze společného evropského dědictví a jeho kulturních vazeb a v přesvědčení, že úzké partnerské vztahy jsou v zájmu obou států a jejich národů, vedeny právním všestranně rozvíjet porozumění a přátelskou spolupráci v politice, hospodářství a kultuře, a to za respektování charty Organizace spojených národů a s vědomím společných smluvních závazků a členství obou států v evropských i celosvětových organizacích.

V souladu s oddílem 1 oba partneři vzájemně uznávají existenci nezávislého a suverénního státu a vítají jeho příspěvek ke společnému evropskému dědictví. V oddíle dvě je zakotveno, že Lichtenštejnsko i Slovenská republika jsou si plně vědomy své zodpovědnosti za rozvíjení vzájemných vztahů v duchu kvalitního partnerství i přátelské spolupráce k budoucímu prospěchu obou stran a současně sdílejí společné demokratické hodnoty, respektují lidská práva, základní svobody, stejně jako normy mezinárodního práva a cítí se zavázány principy právního státu a mírové politiky. Oba státy by tedy měly úzce spolupracovat v mezinárodních organizacích i v rámci evropského integračního procesu. Oba státy ve třetím oddíle vyjadřují přesvědčení, že podíl na evropském hospodářském prostoru vytváří solidní základnu pro hospodářskou spolupráci, a chtějí se pokusit na tomto základě prověřit možnosti dalšího rozvoje na bilaterální rovině. Je nutné hledat možnosti kulturní výměny, s cílem podpořit a prohloubit vzájemné poznání a pochopení (oddíl 4). Ve smyslu kvalitního partnerství a přátelských vztahů jsou v souladu s oddílem 5 realizovány pravidelná výměna názorů a konzultace ve věci zájmů obou stran.

V závěru memoranda je konstatováno, že dnem podepsání, tedy od 21. prosince 2009 jsou navázány diplomatické vztahy, jež budou dále rozvíjeny v rámci ustanovení Vídeňské dohody o diplomatických vztazích ze dne 18. dubna 1961 a Vídeňské dohody o konzulárních vztazích ze dne 24. dubna 1963. Memorandum podepsali ministr zahraničí Miroslav Lajčák a ministryně zahraničí Aurelia Fricková. V memorandu, podobně jako ve smlouvách podepsaných mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou, na pozadí s tím spojených odlišných postojů obou zemí (k postoji Slovenska srov. kap. 1 předkládané práce), není uveden žádný odkaz na vzájemné uznání resp. na datum vzájemného uznání obou stran.

4. Vývoj od navázání diplomatických vztahů mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou v roce 2009

4.1 Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou

Péče o vztahy mezi Lichtenštejnskem a Českou Republikou byla od navázání diplomatických vztahů na podzim roku 2009 nadále důsledně rozvíjena. V roce 2010 se spolupráce zaměřovala zejména na vytvoření komise historiků a rovněž na pokračování spolupráce v kulturní a hospodářské oblasti. V roce 2011 a 2012 byly dále prohloubeny vzájemné vztahy. Z četných setkání mezi politiky a úředníky je možné v následujícím textu zmínit výběrově pouze některá.¹⁶⁷

4.2 Komise historiků

Česko-lichtenštejnská komise historiků mohla být formálně ustanovena po podepsání oficiálního jmenovacího dekretu členů komise při příležitosti setkání ministryně Aurelie Frickové s ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem v New Yorku dne 25. září 2010. Ustavující zasedání komise historiků se konalo dne 16. prosince v Lichtenštejnském muzeu ve Vídni.¹⁶⁸

4.3 Bilaterální návštěvy¹⁶⁹

Návštěva knížete Hanse Adama II. na jižní Moravě (2009)

Kníže Hans-Adam II. se u příležitosti vydání knihy o lichtenštejnském rodu autora Pavla Juřika dne 25. září 2009 zdržoval v Mikulčicích na jižní Moravě. Zúčastnil se několika schůzek s médii, navštívil regionální muzeum v Mikulčicích, Lichtenštejnský dům v Břeclavi, zámek v Lednici a výstavu „Pretium Laborare Non Vile“ na Valtickém zámku.

Návštěva knížete Hanse Adama II. v Praze (2010)

U příležitosti návštěvy pražské výstavy „Po stopách Albrechta z Valdštejna“ vykonal kníže Hans Adam II. dne 5. května 2010 zdvořilostní návštěvu prezidenta České republiky Václava Klause.

¹⁶⁷ K tomu srov. také bilanční zprávy vlády Vyššímu zemskému sněmu z let 2009–2012, resort zahraničních věcí.

¹⁶⁸ Více k působení Komise historiků viz kapitola 3.

¹⁶⁹ Údaje k pojednávanému období se v zásadě opírají o zprávy lichtenštejnského velvyslanectví ve Vídni resortu zahraničních záležitostí lichtenštejnské vlády.

Setkání na úrovni ministrů zahraničí v Šanghaji (2010)

Dne 17. května 2010 se v průběhu návštěvy ministryně Frickové na EXPO v Šanghaji uskutečnilo další setkání s ministrem zahraničí Janem Kohoutem, který u příležitosti českého národního dne navštívil světovou výstavu.

Návštěva české delegace na LIHGA (2010)

Česká republika byla hostitelskou zemí Lichtenštejnské výstavy průmyslu, obchodu a řemesel (LIHGA). Na zahájení veletrhu dne 4. září 2010 přicestovala do Lichtenštejnska vysoce postavená delegace z Prahy a Brna; konala se setkání a rozhovory na vládní úrovni.

Návštěva kněžny Marie v Praze (2010)

Kněžna Marie Lichtenštejnská se na podzim roku 2010 v Praze zúčastnila ukončení výstavy o biedermeieru ve Valdštejnském paláci. Navštívila rovněž sociální projekt řádového společenství Milosrdných sester sv. Karla Boromejského.

Návštěva knížete Hanse Adama II. v Olomouci (2010)

Od 24. do 26. listopadu 2010 se kníže jako čestný host zúčastnil mezinárodní konference, na níž více jak 40 expertů diskutovalo o tématu „Rod Lichtenštejnů v dějinách zemí koruny české“. V lednu roku 2010 založili Pavel Juřík s Markem Vařekou nezávislý spolek pod jménem „Historický spolek Liechtenstein“ na podporu poznání dějin lichtenštejnského knížecího rodu v České republice a za účelem spolupráce s podobnými spolky v Česku a v zahraničí. Oba zakladatelé pak ve spolupráci s Ostravskou univerzitou v Ostravě zorganizovali zmíněnou konferenci.

První setkání komise historiků ve Vídni (2010)

Lichtenštejnsko-česká komise historiků se dne 16. prosince 2010 sešla k ustavujícímu zasedání a prvnímu setkání ve Vídni.¹⁷⁰

Návštěva ministerského předsedy Klause Tschütschera v Praze (2010)

Předseda lichtenštejnské vlády se dne 30. března 2011 v Praze setkal s českým premiérem Petrem Nečasem v rámci jeho účasti na mezistátním fotbalovém zápasu České republiky proti Lichtenštejnsku (výsledek 2:0), konaném v Českých Budějovicích předešlého dne. Šlo o první setkání na úrovni šéfů vlád obou zemí. V přátelské atmosféře byl pozitivně hodnocen vývoj bilaterálních vztahů, současně bylo poukázáno na význam akreditace lichtenštejnské velvyslankyně (dne 11. dubna téhož roku) a založení lichtenštejnsko-české Komise historiků. Český premiér tehdy

¹⁷⁰ Viz kap. 3.3.5.

výslovně poukázal na otázku jižní Moravy, jež dle jeho soudu hrála důležitou v roli v procesu normalizace vztahů. Kladně byla hodnocena rovněž účast České republiky coby hostitelské země na LIHGA v roce 2010 a s ní spojená návštěva náměstka ministra průmyslu a obchodu Milana Hovorky. Oba zástupci vlády se vzájemně informovali o stavu jednání ve věci uzavření bilaterální dohody o výměně informací v daňových záležitostech. K uzavření smlouvy o dvojím zdanění prosazované lichtenštejnskou stranou prozatím nebylo dosaženo konsensu. Lichtenštejnsko přislíbilo, že bude uvažovat o podpoře české kandidatury na křeslo do Rady OSN pro lidská práva pro období 2011–2014. Byly projednávány i integrační perspektivy Lichtenštejnska. Premiér Petr Nečas obdržel pozvání k návštěvě Lichtenštejnska.¹⁷¹

Setkání velvyslankyně Marie-Pii Kotbauer s vrchním ředitelem a velvyslancem Petrem Buriánkem (2011)

Setkání se konalo několik dní před akreditací lichtenštejnské velvyslankyně v Praze dne 4. dubna 2011 v Praze. Předmětem bylo posouzení dosavadního vývoje bilaterálních vztahů a zhodnocení prozatím podniknutých kroků. Česká strana ohlašovala zejména zintenzivnění výměny v oblasti kultury a vzdělání.

Návštěva knížete Hanse-Adama II. v Praze a Brně (2011)

Od 4. do 6. dubna 2011 kníže u příležitosti vydání své knihy *Stát ve třetím tisíciletí* navštívil Prahu a Brno. Knížetem spolufinancovaný překlad do českého jazyka byl spoluvydán Sdružením Czech Top 100. Na Karlově univerzitě v Praze kníže dne 5. dubna vyslovil přednášku ke své knize a předložil její teze k diskusi studentům.

Návštěva u příležitosti lichtenštejnského státního svátku (2011)

Politická delegace z jižní Moravy vedená předsedkyní Výboru pro mezinárodní vztahy Annou Matějkovou se dne 15. srpna 2011 účastnila slavností konaných u příležitosti státního svátku v Lichtenštejnsku.

Vzájemná moravsko-lichtenštejnská návštěva (2011)

Dne 3. a 4. října 2011 navštívil zástupce šéfa vlády Martin Meyer s hospodářskou delegací Českou republiku. Zástupce šéfa vlády doprovázeli zástupci hospodářské komory a podnikatelů. Cesta se uskutečnila na pozvání hejtmana Jihomoravského kraje Michala Haška a jejím cílem bylo prohloubení hospodářské spolupráce. Záměrem návštěvy hejtmana Michala Haška v Lichtenštejnsku bylo ještě zintenzivnit tuto spolupráci, proto proběhla jednání zejména o konkrétních projektech. Mimo jiné se diskutovalo o účasti lichtenštejnských podniků na vybraných trzích v Brně

¹⁷¹ Viz také tiskové sdělení tiskového a informačního úřadu ze dne 30. března 2011.

a o spolupráci studentů ekonomie. Hejtman Hašek projevil zájem především o lichtenštejnský investiční trh a o financování start-up projektů.

Česká republika byla označena za důležitého hospodářského partnera Lichtenštejnska. V roce 2010 činila hodnota vývozu Lichtenštejnska 22,8 mil. franků. Lichtenštejnsko naopak dovezlo zboží v hodnotě 11,4 mil. franků. Lichtenštejnské firmy Hilti AG a Hoval, a.s., v České republice provozují pobočky s celkem 220 zaměstnanci (stav 2011).

Na pozvání Lichtenštejnska se ve dnech 6.–9. listopadu 2011 *Lichtenštejnského investičního trhu* (LIT) zúčastnila jedna česká firma. LIT působí jako platforma pro výměnu informací mezi investory a podniky hledajícími kapitál.

Jihomoravský hejtman vykonal dne 7. prosince 2011 oplátkou návštěvu ve Vaduzu. Kromě večere, již pořádal kníže Hans-Adam II. z a na Lichtenštejně na zámku Vaduz, se hejtman v rámci pracovní schůzky setkal také se zástupcem šéfa vlády Martinem Meyerem.

Účast na smuteční slavnosti za prezidenta Václava Havla (2011)

Velvyslankyně Maria-Pia Kothbauer se dne 23. prosince 2011 zúčastnila smutečních slavností za zemřelého prezidenta českého státu.

Krajská konference v Brně (2012)

Dne 12. ledna 2012 se lichtenštejnská velvyslankyně na pozvání hejtmana Jihomoravského kraje Michala Haška zúčastnila krajské konference v Brně a proslavila zde přednášku o lichtenštejnsko-českých vztazích.

Návštěva knížecího páru v Mikulově (2012)

Kníže Hans-Adam II. se s kněžnou Marií účastnili výstavy o životě a díle knížete Hanse-Adama I. na mikulovském zámku. Výstavu organizoval Historický spolek Liechtenstein společně s Regionálním Muzeem v Mikulově a pod záštitou Jihomoravského kraje.

Návštěva českých novinářů (2012)

Na pozvání nadace *Fürst Liechtenstein* navštívili čeští novináři ve dnech 30. a 31. srpna 2012 podniky nadace ve Vidni a Dolním Rakousku (zemědělství, lesní hospodářství, vinařství, turismus, ochrana životního prostředí a kultura).

4.4 Bilaterální spolupráce

Politický dialog mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou

V rámci *Memoranda porozumění* z roku 2009 o přepokládaném politickém dialogu jako součásti bilaterální spolupráce se dne 25. května ve Vaduzu setkali při prvním podobném setkání šéf Úřadu pro zahraniční záležitosti Martin Frick s vrchním ředitelem evropské sekce českého ministerstva zahraničí, vyslancem Jaroslavem Kurfürstem. Předmětem setkání, jemuž předcházela zdvořilostní návštěva u zástupce šéfa vlády Martina Meyera,¹⁷² bylo etablování jednoho z prvních souhrnných přehledů budoucích možností spolupráce. Hovořilo se tedy o práci komise historiků (lichtenštejnský spolupředseda Peter Geiger podal zprávu o dosavadní činnosti), o ustavení českého honorárního konzulátu v Lichtenštejnsku, o spolupráci v rámci Východního partnerství a vydání společné poštovní známky.¹⁷³ Druhý politický dialog se uskutečnil dne 20. června 2013 na pozvání velvyslance Jaroslava Kurfürsta v Praze a jeho cílem bylo prohloubit spolupráci ve zmíněných tématech a jednání o dalším rozvoji v rámci evropské integrace.¹⁷⁴

Spolupráce v oblasti justice

Nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman navštívil dne 29. března 2012 Vaduz, jeho lichtenštejnský protějšek byl dne 15. června 2012 v Brně, kde sídlí Nejvyšší státní zastupitelství.¹⁷⁵ Česká republika v uplynulých letech v několika případech žádala lichtenštejnskou stranu o právní pomoc: 2005 (v šesti případech), 2006 (4), 2007 (10), 2008 (0), 2009 (4), 2010 (0), 2011 (9), 2012 (7).

Kulturní spolupráce

Spolupráce v oblasti kultury již k oboustrannému prospěchu zaujímá důležité místo ve vzájemných vztazích obou zemí.

Již na velké výstavě konané od 6. května do 17. října 2010 ve Valdštejnském paláci byla představena díla neoklasicismu a biedermeieru z knížecích sbírek. Pro účely výstavy byly shromážděny předměty z knížecích sbírek i z vyvlastněného majetku knížat ze zámků ve Valticích a Lednici. Výstava byla zahájena dne 4. května 2010 za osobní účasti knížete Hanse-Adama II. a premiéra Jana Fischera. Kníže Hans-Adam II. se setkal rovněž s prezidentem Václavem Klausem. Již od

¹⁷² Martin Meyer přitom zastupoval nepřítomnou ministryni zahraničí Aurelii Frickovou.

¹⁷³ Bilanční zpráva vlády 2012, s. 71 a dále.

¹⁷⁴ Informace šéfa Úřadu pro zahraniční záležitosti ze dne 24. června 2013.

¹⁷⁵ V Brně sídlí všechny nejvyšší orgány českého soudnictví (Ústavní soud, Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud a Nejvyšší státní zastupitelství). Kromě toho v Brně sídlí ombudsman a Úřad pro ochranu hospodářské soutěže.

19. listopadu 2009 byla ve Vídni v rámci výstavy s názvem „Příchod umění do Čech“ zaměřené na pražský manýrismus prezentována výtvarná a sochařská díla vzniklá v okruhu pražského dvora Rudolfa II. V rámci rakouských knihoven, resp. v knihovnách založených Rakouskem v Česku, je Lichtenštejnsko v celkem sedmi lokalitách zastoupeno vlastním „lichtenštejnským regálem“ s literaturou o Lichtenštejnsku.

Na jaře roku 2011 byly v rámci stěžejního tématu rakouského velvyslanectví s názvem „Alpy“ v pražské Galerii Jaroslava Fragnera vystavovány objekty, jež se účastnily architektonické soutěže „Konstruktiv“.

Lichtenštejnsko se od 10. do 13. října 2011 s vlastní tvorbou účastnilo německojazyčného divadelního festivalu. Dne 11. října 2011 byla v Praze zahájena výstava „Architecture Week Prague 2011“. Lichtenštejnsko přijalo pozvánku a souhlasilo s představením obrazového materiálu děl výstavní soutěže „Konstruktiv“ a modelu vládní čtvrti ve Vaduzu.

Dne 12. října 2010 proběhlo mezistátní fotbalové utkání ve Vaduzu, v němž Česká republika zvítězila nad Lichtenštejnskem poměrem 0:2. Stejným poměrem zvítězili Češi i v pražském odvetném utkání 29. března následujícího roku.

Lichtenštejnsko ve dnech 12.–13. listopadu 2011 podpořilo lichtenštejnsko-švýcarskou koprodukcí nezávislé divadelní skupiny TRIAD, jež v rámci Pražského divadelního festivalu německého jazyka uvedla divadelní hru „Krabat“ (adaptaci románu Otfrieda Preusslera). Od 3. do 20. listopadu 2012 se konal další divadelní festival s lichtenštejnskou účastí. Ve vlastní produkci divadla, jež sídlí na adrese Kirchplatz (TAK) v Schaanu, které se podílelo již na produkci předešlého roku, byl dne 7. listopadu uveden kus „Dědictví“ (*Erbgut*) z pera Lichtenštejnce Sebastiana Frommelta.

Je zřejmé, že Lichtenštejnsko, resp. knížecí rod pojí mimořádný vztah zejména k jižní Moravě. Kníže Hans-Adam II. a dědičný princ Alois několikrát navštívili region, kde se nachází řada někdejších majetků lichtenštejnského rodu.¹⁷⁶ Knižecí pár např. dne 31. března 2012 navštívil zahájení výstavy „Kníže Hans-Adam I. Jeho život a dílo“ na zámku v Mikulově. Výstavu organizovali Historický spolek Liechtenstein se sídlem v České republice (nezaměňovat za lichtenštejnsko-českou Komisi historiků) s podporou Jihomoravského kraje.

Dne 1. června 2012 se princ Constantin, třetí potomek knížecího páru zúčastnil výstavy v Kostelci nad Černými Lesy, pořádané na počest arcivévodkyně savojské, princezny Marie Theresie ze Savojska-Carignana, rozené z Lichtenštejnska. Následovala návštěva firmy Škoda v Mladé Boleslavi, kde jsou montovány také díly pro tyče řízení, vyráběné v Lichtenštejnsku.

¹⁷⁶ Mapa in: *Historisches Lexikon für das Fürstentum Liechtenstein*, Vaduz 2013, sv. 1, s. 525.

Dne 22. října 2012 hostila lichtenštejská velvyslankyně ve Vídni opavskou delegaci. Hlavním tématem rozhovorů byla kulturní spolupráce s opavským regionem.

Lichtenštejská pošta a.s. a Česká pošta oznámily záměr vydat společnou poštovní známku.¹⁷⁷

Restaurování Vranovské hrobky

V mariánském poutním kostele ve Vranově u Brna byla v roce 1623 vybudována rodinná hrobka lichtenštejského knížecího rodu. Až do poloviny 20. století zde bylo pohřbeno více než 50 příslušníků knížecí rodiny. Kníže Hans-Adam II. v listopadu roku 2007 vyslovil s ohledem na význam stavby pro knížecí rodinu ochotu podpořit finančně restauraci objektu, iniciovanou vranovskou farností.¹⁷⁸

Již 8. října 2006 kníže Hans-Adam II. na akci, pořádané při příležitosti svěcení praporu a pojmenování náměstí po lichtenštejských knížatech, již se zúčastnili také ministr kultury Martin Štěpánek a starosta Marek Juha, mimo jiné uvedl¹⁷⁹:

„...Naše rodina byla po 700 let spojena s Moravou – v časech dobrých i zlých. V běhu těchto staletí mí předkové působili v hospodářství, kultuře, politice, ale také v sociální oblasti. Nepřekvapí proto, že se rodinná hrobka nachází právě na Moravě. Ještě můj otec¹⁸⁰ vyrostl se svými sourozenci na Moravě a cítil se úzce svázaný jak s Moravou, tak s Čechami.

Obsazení Československa v roce 1938 Třetí říší, druhá světová válka a komunistická vláda v sovětském impériu náhle ukončily toto sedmisetleté partnerství. Můj otec v roce 1938 přeložil své sídlo do Lichtenštejnska. S notnou dávkou štěstí a boží pomocí se mu i jiným osobnostem v Lichtenštejnsku podařilo zabránit anšlusu Lichtenštejnska k Třetí říši. Otec sice v Lichtenštejnsku postavil novou rodinnou hrobku, nikdy se však nevzdal naděje, že bude jednou naší rodině dopřáno, aby se vrátila na Moravu a zahájila zde novou kapitolu úzkých vztahů, jež tradičně pojily rod se zdejším regionem.

Já osobně jsem se svými sourozenci vyrůstal v Lichtenštejnsku, kde jsme se museli postavit všem výzvám, jež se nám stavěly do cesty. V posledních desetiletích se nám podařilo kompenzovat ztráty, které knížecí majetek utrpěl v době války a záhy po válce a následně majetek rodu opět navýšit.

Před nedávnem se nám podařilo splnit přání našeho zemřelého otce a znovuotevřít v našem zahradním paláci ve Vídni Lichtenštejské muzeum. Z dnešního úhlu pohledu nelze zodpovědět, zda se nám podaří splnit nejtoužebnější přání mého otce

¹⁷⁷ Sdělení Úřadu pro zahraniční záležitosti ze dne 1. března 2013. Podnětem mohlo být v roce 2014 páté výročí navázání bilaterálních vztahů.

¹⁷⁸ Knížecí rod neposkytuje finanční podporu, ale v případě požadavku podporuje objekty, jež rod dříve vlastnil. Rozhovor autora s knížetem a dědičným princem ze dne 6. listopadu 2012.

¹⁷⁹ Plné znění projevu viz www.fuerststenhaus.li/de/presse/reden/Archiv.

¹⁸⁰ Miněn je kníže František Josef II. (1938–1989).

– návrat na Moravu. Za knížecí rod vás však mohu ujistit, že jsme ochotni a připraveni se opět v hospodářské i kulturní oblasti zapojit do dění na Moravě, pokud si to tedy budete přát a budou vybudovány odpovídající předpoklady.

I pokud bychom se v budoucnu podobně jako v předešlých 70 letech vydali v Evropě odlišnými cestami, stále nás spojují sedmisetleté dějiny, jež z hospodářského i kulturního hlediska pro obě strany probíhaly velmi úspěšně...

Vzdělání

Již několik let probíhá vědecká výměna mezi institutem Liechtenstein v Bendernu/ Lichtenštejnsko a českými historiky v Praze.

Čilá výměna probíhá rovněž mezi archivy v Lichtenštejnku, resp. archivy lichtenštejnského rodu a archivy v České republice.

V oblasti vzdělání se ve dnech 9. a 10. září 2009 a poté v prosinci v Brně uskutečnila návštěva ředitele školského úřadu Guida Wolfingera a velvyslankyně Marie Pii Kothbauerové. Z nich vzešla řada náběhů ke spolupráci mezi architektonickými obory VUT v Brně a Lichtenštejnské univerzity, mimo jiné i tematický workshop ve Vranově v roce 2011. Region Jižní Morava je vzdělávacím střediskem a klastrem inovací. Mezi kooperačními partnery Lichtenštejnské univerzity figurují čtyři české univerzity. Masarykova univerzita, Západočeská univerzita v Chebu, ČVUT v Praze a Vysoká škola ekonomická v Praze. Spolupráce v oblasti vzdělávání a politiky proto patřila k hlavním tématům řady různých setkání a diskuzí, v důsledku chybějící společné řeči a obecně také kvůli odlišnému zaměření však probíhala a probíhá s řadou komplikací. Na Lichtenštejnské univerzitě studuje řada českých studentů.

Lichtenštejnskou univerzitu navštívila 21. června delegace prorektorů a odpovědných pracovníků Masarykovy univerzity, Mendelovy univerzity a VUT v Brně, které doprovázeli také političtí zástupci Jihomoravského kraje. Proběhly také rozhovory s centrem zaměřeným na střední a malá podnikání a ředitelem orgánu pro otázky kultury.

Daňová smlouva

Uzavření daňové smlouvy mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou bylo již několik let diskutováno na vládní i úřednické úrovni. V průběhu dalšího podobného setkání vyslovila dne 6. února 2013 česká strana na základě mimořádných vztahů mezi oběma státy souhlas se zahájením jednání o uzavření smlouvy o dvojím zdanění (SDZ), již lichtenštejnská strana prosazovala od samého počátku. Česká strana tím ustoupila od svého tradičního přístupu, tedy nejprve uzavřít smlouvu o výměně daňových informací a až následně vyjednávat o SZD. První kolo jednání se konalo v říjnu roku 2013 ve Vaduzu.¹⁸¹

¹⁸¹ Sdělení Úřadu pro zahraniční záležitosti ze dne 10. října 2013.

4.5. Spolupráce na evropské a celosvětové úrovni

V memorandu porozumění z 8. září 2009 je zmíněna rovněž spolupráce v multilaterální oblasti.¹⁸²

Prostřednictvím mechanismu financování Evropského hospodářského prostoru (EHP) poskytuje Lichtenštejnsko – společně se svými partnery v EHP a ESVO Islandem a Norskem – příspěvek k vyrovnání a redukování hospodářských a sociálních nerovností v rámci EHP.¹⁸³ V rámci mechanismu financování 2009–2014 jde o částku v celkové výši 988,5 mil. euro, přičemž příspěvek Lichtenštejnska mírně přesahuje hranici jednoho procenta, což odpovídá celkové sumě deseti milionů euro (Norsko a Island přispívají 94%, resp. 5%). Česká republika patří ke státům, jež přijímají prostředky z tohoto mechanismu. Základy realizace programů byly stanoveny v Memorandu porozumění, podepsaném 16. června 2011 v Praze mezi Českou republikou, Islandem, Lichtenštejnskem a Norskem.¹⁸⁴ Pro všeobecně zaměřené programy, Kulturní dědictví a Současné umění je k dispozici v rámci pětiletého programu 21,49 mil. euro. Lichtenštejnsko v souladu s rozdělením celkových nákladů v mechanismu přispívá zhruba jednoprocenním podílem. Lichtenštejnsko avizovalo zájem zejména o spolupráci v oblastech umění a studijních stipendií. Již v rámci mechanismu financování EHP v letech 2004–2009 obdržela Česká republika za účelem uchování kulturního dědictví příslib příspěvku ve výši 19,75 mil. euro. Zkoumání možností realizace budoucí českolichtenštejnské spolupráce bude zaměřeno zejména na oblasti kultury a studijních stipendií.

Dne 2. října 2013 byla na ministerstvu zahraničí v Praze představena studie CEPS (Centra pro evropská politická studia) k evropské integraci, jež byla zadána Lichtenštejnskem.¹⁸⁵

Z oblasti projektů je na tomto místě vhodné zmínit rovněž to, že Jihomoravský kraj s rakouským historickým regionem Weinviertel a s podporou regionální subvence EU rozběhly společný projekt „Po stopách Lichtenštejnu“, který souvisí s dolnorakouskou zemskou výstavou „Vino a chléb“, jež ve dnech 27. dubna až 3. listopadu probíhala v Asparnu an der Zaya a v Poysdorfu. Velvyslankyně Maria-Pia Kothbauerová se 15. listopadu 2012 zúčastnila vědecké konference „Snahy

¹⁸² Oddíl 1: „...*Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika jsou kromě toho odhodlány úzce spolupracovat ve všech oblastech, důležitých pro zájmy obou stran a sdílené hodnoty, také v mezinárodních organizacích a v rámci evropského integračního procesu.*“

¹⁸³ Zprávy a žádosti vlády č. 90/2010.

¹⁸⁴ Nepublikováno. Sdělení Lichtenštejnského vyslanectví v Bruselu ze dne 29. ledna 2013.

¹⁸⁵ CEPS = Center for European Political Studies (tj. Centrum pro Evropská politická studia) v Bruselu. Studie byla zadána Lichtenštejnskem s titulem *The EEA Review and Liechtenstein's Integration Strategy*. <http://ceps.be/research-areas/politics-and-institutions>.

lichtenštejnského knížecího rodu o založení a zachování vlastního státu“, pořádané v souvislosti s tímto projektem ve Valticích.

Kromě zmíněných aktivit se však bilaterální spolupráce ještě příliš nerozvinula na multilaterální rovině, je tedy možné jí dále rozvíjet. Lze nicméně konstatovat, že spolupráce v jednotlivých zahraničněpolitických oblastech od navázání diplomatických styků (a zčásti již předtím) nabyla na intenzitě.

Jako jeden z možných příkladů shodných postojů lze zmínit lichtenštejnskou podporu české kandidatury do Rady pro lidská práva OSN v roce 2006 či českou účast na neformální síti ministrů, jež se zasazuje o mezinárodní soudní tribunál, kterému rovněž Lichtenštejnsko přikládá vysokou prioritu.

Naopak příkladem odlišných postojů obou zemí je hlasování o statutu Palestiny v rámci OSN (přiznání statutu pozorovatele jako nečlena OSN). Zatímco Lichtenštejnsko patří ke 138 státům, jež souhlasily s vylepšením statutu Palestiny, Česká republika společně s Izraelem, Kanadou, Marshallovými ostrovy, Mikronésií, Nauru, Palau, Panamou a USA hlasovaly proti tomuto návrhu.¹⁸⁶

Bilaterální kontakty v rámci Rady Evropy spočívají v úzké výměně a cílené spolupráci obou stálých členů.

4.6. Všeobecný výhled

Ve zprávě o zahraničněpolitických prioritách Lichtenštejnska z roku 2012¹⁸⁷ je uvedeno:

„Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika dne 8. září 2009 navázaly diplomatické vztahy. Realizace tohoto kroku umožnila obnovení bilaterálních vztahů mezi oběma zeměmi po 70letém přerušení, jež zapříčinilo vyvlastnění lichtenštejnského majetku tehdejším Československem bez náhrady... Obnovením diplomatických vztahů byl zahájen proces normalizace bilaterálních vztahů. Česká republika je stejně jako Lichtenštejnsko součástí Evropského hospodářského prostoru. Oba státy sdílejí společné hodnoty a jsou partnery s úzkými obchodními vztahy. Knížectví Lichtenštejnsko s Českou republikou nadto zcela mimořádným způsobem spojuje více než 700leté působení lichtenštejnského rodu v Čechách a na Moravě. Ze zpočátku komplikované výchozí pozice se tím pro Lichtenštejnsko otevírají nebyvalé možnosti spolupráce se státem ve střední Evropě, který je plně začleněn do Evropské unie a cílevědomě sleduje vlastní svébytnou cestu.“

¹⁸⁶ Hlasování Generálního shromáždění OSN ze dne 29. listopadu 2012 ve věci rezoluce A/67/L.28 ze dne 26. listopadu 2012.

¹⁸⁷ Priority lichtenštejnské zahraniční politiky. Zpráva resortu zahraničí, Vaduz 2012, s. 32 a dále.

Je možné, že současný stav pouze odráží momentální situaci, jež se v následujících letech může změnit. Stejně tak se zdá být jasné, že hlavní úsilí o prosazení právě popsaného konkrétního zájmu o bilaterální spolupráci ve stávající formulaci, je vyvíjeno zejména na lichtenštejnské straně. Na české straně sice ve Zprávě o zahraniční politice z roku 2009 nechyběl odkaz na navázání bilaterálních vztahů, návštěvu knížete v ČR a na potenciál spolupráce v oblastech financí, hospodářství či turistiky. Ve zprávě o zahraniční politice z následujícího roku však již byly vztahy s Lichtenštejnskem tematizovány pouze obvyklou formou přehledu státních návštěv a ekonomických či kulturních vztahů. Od roku 2011 je česká zahraniční politika prezentována v novém formátu podle koncepce, strategie, analýzy a v krátkém přehledu. Podobně jako v případě většiny jiných států nejsou tedy českolichtenštejnské vztahy předmětem samostatného zpracování.¹⁸⁸

Oboustranný zájem o spolupráci mezi Lichtenštejnskem a Českou republikou lze (přesto) označit za podstatný a mnohostranný. Lichtenštejnská velvyslankyně pro Českou republiku se sídlem ve Vídni je toho názoru, že s výjimkou sousedních států Švýcarska a Rakouska stejně jako partnerů v EHP/ESVO Islandu a Norska, není Lichtenštejnsko s žádným jiným státem spojeno společnými zájmy se srovnatelnými historickými základy. Česká republika projevuje zájem spolupracovat s Lichtenštejnskem jak na politické úrovni, tak v regionální politice a v oblasti kultury.¹⁸⁹

Konečně je nutné poukázat i na to, že kromě dalších již popsaných aktivit je především prostřednictvím lichtenštejnského velvyslanectví ve Vídni vyvíjena intenzivní činnost v médiích.

Na rok 2013 byla plánována čtení v Brně, první se uskutečnilo 22. října 2013 s lichtenštejnským autorem Mathiasem Ospeltem a rakouským spisovatelem Thomasem Stanglem. Aktivity jako bylo zmiňované založení „Historického spolku Liechtenstein“ či projekt „Po stopách Lichtenštejnů“ přispívají k utváření aktuálního obrazu Lichtenštejnska.

Ukáže se, do jaké míry ovlivní bilaterální spolupráci mezi oběma zeměmi výsledky práce Česko-lichtenštejnské komise historiků, jež byly prezentovány v roce 2014.

¹⁸⁸ Sdělení českého ministerstva zahraničních záležitostí (Jan Kreuter) ze dne 6. března 2013.

¹⁸⁹ Rozhovor autora s vyslankyní Marií-Pií Kothbauer ze dne 3. prosince 2012.

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

Zkratky

AAA – Archiv des Auswärtigen Amtes

LR – Landes-Gesetzblatt

SR – Systematische Sammlung des Bundesrechts

Prameny a literatura

Prameny

Akten aus dem Liechtensteinischen Landesarchiv.

Akten des Amtes für Auswärtige Angelegenheiten unter folgenden Registraturnummern: Bilaterale Beziehungen, 9202.3 Geschäftsverkehr nach Staaten (alphabetisch); 9237.4 Tschechoslowakei (Tschechien und Slowakei); Europarat, 9302.3/0/5 Slowakei, 9302.3/0/6 Tschechien; EFTA, 9521.2 Tschechien und Slowakei; IGH, 9718.10 Bilderfall-FL-Klage; die Akten zu den Noten betreffend die Anerkennung der beiden Nachfolgestaaten der Tschechoslowakei finden sich unter der Registraturnummer 348.51.

Amt für Auswärtige Angelegenheiten, Hintergrundinformationen zum Bilderstreit, Vaduz, o. D.

Bericht und Antrag der Regierung an den Landtag des Fürstentums Liechtenstein betreffend das Übereinkommen über die Beteiligung der Tschechischen Republik, der Republik Estland, der Republik Zypern, der Republik Lettland, der Republik Litauen, der Republik Ungarn, der Republik Malta, der Republik Polen, der Republik Slowenien und der Slowakischen Republik am Europäischen Wirtschaftsraum (EWR-Erweiterungsabkommen), Nr. 2/2004, vom 14. Oktober 2003 (citováno jako Zprávy a žádosti vlády č. 2/2004).

Bericht und Antrag der Regierung an den Landtag des Fürstentums Liechtenstein betreffend den Finanzbeschluss zu einem Verpflichtungs- und Nachtragskredit im Zusammenhang mit der Einsetzung einer liechtensteinisch-tschechischen Historikerkommission, Nr. 89/2011, vom 13. September 2011 (citováno jako Zprávy a žádosti vlády č. 89/2011).

Bericht und Antrag der Regierung an den Landtag des Fürstentums Liechtenstein betreffend die Beteiligung des Fürstentums Liechtenstein am EWR-Finanzierungsmechanismus für die Jahre 2009–2014, Nr. 90/2010 (citováno jako Zprávy a žádosti vlády č. 90/2010).

Deutsch-Tschechische Erklärung über die gegenseitigen Beziehungen und deren künftige Entwicklung vom 21. Januar 1997, Bulletin des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung vom 24. Januar 1997, Nr. 7, S. 61-62, Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, Vertragsarchiv.

Historisches Lexikon für das Fürstentum Liechtenstein, Chronos Verlag, Vaduz 2013.

Jahresberichte und Sitzungsprotokolle der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission.

Rechenschaftsberichte der Regierung an den Hohen Landtag, Ressort Äusseres, 2009–2012 (citováno jako bilanční zpráva vlády).

Rechenschaftsberichte der Regierung an den Hohen Landtag, Ressort Justiz, 2005–2012 (citováno jako bilanční zpráva vlády).

Rechenschaftsberichte der Liechtensteinischen Botschaft in Wien bzw. in Prag, in: Rechenschaftsberichte der Regierung an den Hohen Landtag, 2009–2012.

Použitá literatura

- BEATTIE, David, *Liechtenstein, Geschichte & Gegenwart*, 1. Auflage, Triesen 2005.
- BEATTIE, David, *Liechtenstein. A Modern History*, 2. Auflage, Triesen 2012.
- GEIGER, Peter, *Kriegszeit, Liechtenstein 1939 bis 1945*, Vaduz–Zürich 2010.
- GEIGER, Peter, Das Bild der böhmischen Länder, der Tschechoslowakei und Tschechiens in den liechtensteinischen Medien. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012, s. 215–246. České vydání: GEIGER, Peter, Obrazy českých zemí, Československa a České republiky v lichtenštejnských médiích. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Místa lichtenštejnské paměti. Časopis Matice moravské 131, Supplementum 3*, Brno 2012, s. 203–228.
- GEIGER, Peter, Bemühungen um Rückgewinnung und Rettung fürstlicher Güter von 1938 bis 1945. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, Vaduz 2013, s. 63–80. České vydání: GEIGER, Peter, Snahy o znovuzískání a záchranu knížecích statků v letech 1938–1945. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnovo, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132, Supplementum 6*, Brno 2013, s. 63–80.
- GEIGER, Peter, Alle enteigneten liechtensteinischen Staatsangehörigen: Wer, was, wo? Was wurde aus dem enteigneten Besitz? In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, Vaduz 2013, s. 185–198. České vydání: GEIGER, Peter, Všichni vyvlastnění lichtenštejnští občané. Kde, co, kdo? Co se stalo s vyvlastněnými majetky? In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnovo, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132, Supplementum 6*, Brno 2013, s. 181–196.
- GRACOVÁ, Božena, Das Bild der Liechtenstein in tschechischen Geschichtslehrbüchern. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012, s. 183–194. České vydání: GRACOVÁ, Božena, Obraz Lichtenštejnů v českých učebnicích dějepisu. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Místa lichtenštejnské paměti. Časopis Matice moravské 131, Supplementum 3*, Brno 2012, s. 173–181.
- HORČIČKA, Václav, Die Tschechoslowakei und die Enteignungen nach dem Zweiten Weltkrieg. Der Fall Liechtenstein. In: *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, 58. Jahrgang (2010), Bd. 5, s. 413–431.
- HORČIČKA, Václav, Einige grundlegende Probleme des Wirkens der Familie Liechtenstein in den Böhmisches Ländern während des Zweiten Weltkrieges. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012, s. 215–246. České vydání: HORČIČKA, Václav, Nástin problematiky působení rodu Lichtenštejnů v českých zemích v období druhé světové války. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Místa lichtenštejnské paměti. Časopis Matice moravské 131, Supplementum 3*, Brno 2012, s. 107–119.
- HORČIČKA, Václav, Czechoslovak-Liechtenstein relations in the shadow of the Communist coup in Czechoslovakia, February 1948, *European Review of History*, Vol. 19, No. 4, August 2012, s. 601–620.

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy
od druhé světové války

- Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012.
- Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Die Liechtenstein: Kontinuitäten – Diskontinuitäten*, Vaduz 2013.
- Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, Vaduz 2013.
- MARXER, Roland, Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei und zu deren Nachfolgestaaten seit 1945. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, Bd 105, Vaduz 2006.
- MARXER, Roland, Die Beziehungen zwischen dem Fürstentum Liechtenstein und der Tschechoslowakei bzw. der Tschechischen Republik seit dem Zweiten Weltkrieg. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, Vaduz 2013, s. 213–235. České vydání: MARXER, Roland, Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem – Českem po druhé světové válce. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století. Časopis Matice moravské 132, Supplementum 6*, Brno 2013. s. 209–224.
- QUADERER, Rupert, Ein „Annex Österreichs“ oder ein souveräner Staat? – Liechtensteins Beziehungen zur Tschechoslowakei nach dem Ersten Weltkrieg. In: *Jahrbuch des Historischen Vereins für das Fürstentum Liechtenstein*, Bd. 105, Vaduz 2006.
- QUADERER, Rupert, Liechtenstein und die Bodenreform in der Tschechoslowakei nach dem Ersten Weltkrieg. In: *Prague Papers on the History of International Relations*, Praha 2008, s. 265–290.
- QUADERER, Rupert, Beneš vertrete „einen unserer Aufnahme feindlichen Standpunkt“ – Liechtenstein, der Völkerbund und die Tschechoslowakei. In: Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012, s. 83–122. České vydání: QUADERER, Rupert, Beneš zastává „našemu přijetí nepřátelské stanovisko“. Lichtenštejnsko. Společnost národů a Československo. In: GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš (edd.), *Místa lichtenštejnské paměti. Časopis Matice moravské 131, Supplementum 3*, Brno 2012, s. 73–106.
- Regierung des Fürstentums Liechtenstein, Ziele und Prioritäten der liechtensteinischen Aussenpolitik, *Schriftenreihe der Regierung 2007*, Vaduz 2008.
- Regierung des Fürstentums Liechtenstein (ed.), *Liechtenstein 1938–1978, Bilder und Dokumente*, Vaduz 1978.
- Ressort Äusseres, Fürstentum Liechtenstein, Prioritäten der Liechtensteinischen Aussenpolitik, Vaduz 2012, s. 32–33.

Rozhovory autora s dobovými svědky

Rozhovor s knížetem Hansem-Adamem II. a dědičným princem Aloisem z a na Lichtenštejnu ze dne 6. listopadu 2012, zámek Vaduz, Vaduz.

Rozhovor s ředitelem Jiřím Čisteckým ze dne 4. září 2012, ministerstvo zahraničních věcí, Praha.

Rozhovor s velvyslancem Jiřím Šitlerem ze dne 4. září 2012, ministerstvo zahraničních věcí, Praha.

Rozhovor s velvyslancem Dr. Rudolfem Jindrákem ze dne 20. září 2012, Velvyslanectví České republiky, Berlín.

Rozhovor s velvyslankyní Marií-Pii Kothbauer ze dne 3. prosince 2012, Brno.

Rozhovor s Dr. Ernstem Walchem, někdejším ministrem zahraničních věcí Lichtenštejnska, ze dne 8. února 2013, Vaduz.

Příloha: Prameny. Právní základy

A)

Společné prohlášení o navázání diplomatických vztahů mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou¹⁹⁰

Vláda Knížectví Lichtenštejnsko se s vládou České republiky usnesly na tom, že k datu podepsání tohoto společného prohlášení navazují diplomatické styky, vedeny zásadami a cíli Charty Organizace spojených národů a přáním prohloubit vzájemné porozumění, přátelské vztahy a spolupráci mezi oběma zeměmi v politice, hospodářství i kultuře; se shodly na tom, že diplomatické a konzulární vztahy budou dále rozvíjeny na základě ustanoveních Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z 18. dubna 1961 a Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z 24. dubna 1963; dále se usnesly, že v den podepsání tohoto společného prohlášení bude podepsáno rovněž „*Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Českou republikou a Knížectvím Lichtenštejnsko*“.

Za tímto účelem zplnomocněný zástupce České republiky a zplnomocněná zástupkyně Knížectví Lichtenštejnsko podepisují toto společné prohlášení, koncipované v německém a českém jazyce, přičemž obě jazykové verze jsou ve stejné míře autentické.

V Praze, dne 8. září 2009

(následují podpisy ministryně zahraničních věcí Aurelie Frickové a ministra zahraničních věcí Jana Kohouta).

B)

Memorandum o budoucí spolupráci u příležitosti navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejnsko a Českou republikou¹⁹¹

Vlády Knížectví Lichtenštejnsko a České republiky, pamětlivly společného evropského dědictví obou států, a pamětlivly kulturní a hospodářské sounáležitosti Čechů a Lichtenštejnců, jež vznikala za staletí společných dějin lichtenštejnského rodu a zemí Čechy, Morava a Slezsko, jsou přesvědčeny o tom, že úzké a partnerské vztahy jsou v zájmu obou států i národů, jsou přesvědčeny o tom, že kulturní výměna a hlubší vzájemné porozumění budou působit blahodárně na vytváření pozitivního obrazu partnerského státu, jsou přesvědčeny o tom, že vztahy obou států je možné rozvíjet na základě společných evropských hodnot a tím mohou být překonány odlišné postoje, zohledňující společné členství v mezinárodních a evropských organizacích a projektech integrace, zejména v Evropském hospodářském prostoru a Radě Evropy a u příležitosti podepsání Společného prohlášení z 8. září 2009 o navázání diplomatických styků mezi oběma státy, jejichž cílem je dále rozvíjet a prohloubit vzájemné partnerství a přátelství, prohlašují:

1.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika jsou si plně vědomy své zodpovědnosti a svých závazků, vzniklých v souvislosti s rozvíjením vztahů v duchu dobrého partnerství.

¹⁹⁰ Opis lichtenštejnského alternátu.

¹⁹¹ Opis lichtenštejnského alternátu.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika sdílejí společně demokratické hodnoty, respektují základní lidská práva a svobody, stejně jako normy mezinárodního práva a zásady právního státu, cítí se zavázány k prosazování politiky míru.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika projevují odhodlání právě na tomto základě budovat své bilaterální vztahy.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika jsou mimoto připraveny úzce spolupracovat ve všech oblastech, zásadních pro oboustranné zájmy a společné hodnoty, jakož i v mezinárodních organizacích a v rámci evropského integračního procesu.

2.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika zamýšlejí ustavit společnou komisi historiků, jež se bude zabývat společnými dějinami Čech, Moravy, Slezska a lichtenštejnského rodu, ovšem také vztahem obou zemí ve 20. století.

Komise historiků si stanovuje za cíl, přispět k vzájemnému porozumění těmto dějinám, vyslovit se k dalším vyhlídkám i výzvám a vytvořit tím nosnou základnu pro další spolupráci.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika budou prosazovat společně zveřejňování výsledků práce této komise.

3.

Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika jsou přesvědčeny o tom, že úzká spolupráce mezi oběma zeměmi na ekonomickém poli bude působit prospěšně na dobré vztahy mezi oběma státy a jejich občany. Budou hledat další možnosti, jež se nabízejí v této oblasti.

V této souvislosti Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika vyjadřují spokojenost s tím, že společné členství v Evropském hospodářském prostoru již přineslo výrazný pokrok na poli hospodářské spolupráce a vytvořilo nosnou základnu pro další spolupráci.

4.

Společné tradice a sdílené kulturní dědictví tvoří hodnotnou základnu pro rozvíjení dobrých vztahů mezi státy a lidmi. S ohledem na to se rovněž Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika snaží ve vlastní zemi podporovat možnosti kulturní výměny a lepšího vzájemného porozumění.

5.

Ve smyslu kvalitního partnerství a přátelských vztahů vyslovují Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika přání, pravidelně si vyměňovat názory o aktuálních otázkách.

V Praze, dne 8. září 2008

(následují podpisy ministryně zahraničních věcí Aurelie Frickové a ministra zahraničních věcí Jana Kohouta).

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

C)

Memorandum o porozumění o vytvoření Česko-lichtenštejnské komise historiků¹⁹²

Dne 8. září 2009 navázaly Knížectví Lichtenštejnsko a Česká republika diplomatické vztahy.

Téhož dne bylo v Memorandu porozumění o budoucí spolupráci deklarováno vytvoření společně Komise historiků.

Cílem tohoto memoranda je stanovit bližší podrobnosti o vlastních cílech a pracovních metodách zmíněné Komise historiků.

1. *Cíle*

- a) Nezávislá Komise historiků se zabývá na jedné straně společnými dějinami lichtenštejnského rodu a Čech, Moravy a Slezska, na straně druhé vztahy obou zemí ve 20. století.
- b) Cílem Komise historiků je přispět ke vzájemnému porozumění společným dějinám, zhodnotit vyhlídky a postavit se budoucím výzvám.
- c) Projekty, prosazované Komisí historiků slouží právě výše zmíněným cílům.

2. *Složení*

- a) Komise historiků je ustavována na neurčitou dobu. Rozhodnutí o zastavení její činnosti spadá do kompetence obou ministrů zahraničních věcí, jež mohou kdykoliv po vzájemné domluvě stvrzené písemně zastavit její činnost.
- b) Komisi historiků tvoří max. osm vědců (historiků, historiků umění, archivářů či expertů jiných oborů), jež jsou společně jmenováni ministry zahraničních věcí obou zemí na dobu tří let.
- c) Ministři zahraničních věcí vždy jmenují jednoho spolupředsedu.

3. *Činnost komise*

- a) Komise historiků předloží oběma ministerstvům zahraničí ke schválení jednací plán, časový a pracovní harmonogram a specifikaci finančních nákladů.
- b) Komise historiků oběma ministerstvům zahraničí předloží výroční zprávu o projektech a publikacích, jež byly realizovány či podporovány v rámci činnosti Komise historiků.

4. *Financování*

- a) náklady na činnost Komise historiků hradí za jím jmenované členy a jimi jmenované další badatele vždy příslušný stát.
- b) Oba předsedové předkládají ministerstvům zahraničních věcí ke schválení rozpočet, vzešlý z jednání Komise historiků.

5. *Práce s veřejností*

Komise historiků bude ve vhodné formě, na níž se shodnou obě strany, zpřístupňovat výsledky své práce veřejnosti.

Ve Vaduzu, dne 7. dubna 2010

¹⁹² Opis lichtenštejnského alternátu.

(následují podpisy ministryně zahraničních věcí Aurelie Frickové a ministra zahraničních věcí Jana Kohouta).¹⁹³

D)

Jednací řád Česko-lichtenštejnské komise historiků ze dne 16. prosince 2010¹⁹⁴

Česko-lichtenštejnská komise historiků (dále jen KH) se usnesla na následujícím jednacím řádu:

Čl. 1

Zásady

- a) Témata jednání a projektů Komise historiků vycházejí z mandátu, jehož základem je text lichtenštejnsko-českého memoranda ze dne 7. dubna 2010.
- b) Komise historiků pracuje ve shodě, nebyrokraticky, efektivně, vědecky a nezávisle.
- c) Zamýšlí realizovat řadu vědeckých projektů, sympózií s přesahy, výstav a zprostředkovat kulturní kontakty.
- d) Vytvoří pracovní plán, jehož součástí budou plánované projekty, časový plán a výpočet nákladů. Ten bude pak předložen oběma ministerstvům zahraničních věcí. Po schválení finančního rámce příslušnými instancemi obou stran začne Komise historiků realizovat projekty.
- e) KH bude pravidelně podávat výroční zprávy do rukou ministerstev zahraničních věcí.
- f) S blížím se koncem funkčního období plánovaného předběžně na tři roky do roku 2013 podá KH závěrečnou zprávu o své činnosti.

Čl. 2

Činnost

- a) Veškerá jednání probíhají a rozhodnutí jsou přijímána na zasedání komise. Kromě toho však komise využívá moderních komunikačních prostředků a vzájemných jednání, koordinovaných oběma spolupředsedy.
- b) Vědecké projekty zpravidla nerealizují přímo členové KH, ale pověření kompetentní externí badatelé a badatelky. KH aktivně dohlíží nad průběhem vědeckých prací, posuzuje výsledky a rozhoduje o publikační činnosti.

Čl. 3

Zasedání

- a) Zasedání se konají minimálně čtyřikrát do roka a podle potřeby. O místě, času konání a programu jednání rozhodnou po vzájemné domluvě oba předsedové.
- b) Oba předsedové společně zvou na zasedání. Pozvánka, program jednání, podklady a podněty jsou zasílány zpravidla tři týdny před konáním zasedání.
- c) Na řízení zasedání se dohodnou oba předsedové. Zpravidla se ve vedení zasedání střídají.
- d) Příslušníci obou stran – jak lichtenštejnské, tak české – si ze svého středu zvolí jednoho zástupce či zástupkyni spolupředsedy.
- e) Zastupování členů KH nečleny není možné.

¹⁹³ Vysvětlivka v originále: „V Lichtenštejnsku je kompetentní instancí ministerstvo zahraničních věcí za podmínky souhlasu vlády, případně Jeho Jasnosti knížete nebo jeho zástupce.“

¹⁹⁴ Opis originálu.

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

Čl. 4

Protokoly

- a) Protokoly zasedání vypracovává osoba ze sekretariátu nebo člen komise, následně jsou zkontrolovány oběma předsedy, zaslány všem členům KH, na následujícím zasedání jsou pak předloženy ke schválení a podepsány oběma předsedy.
- b) Předměty, o nichž je ve vzájemné shodě rozhodnuto korespondenční cestou (usnesení oběžníkem), jsou rovněž zaneseny do nálezu protokolu a je s nimi naloženo obdobně.

Čl. 5

Usnášenischopnost, hlasování

- a) KH rozhoduje v rámci možnosti v jednohlasné shodě.
- b) Komise je usnášenischopná, pokud se z obou stran zúčastní zasedání alespoň tři členové komise.
- c) Návrh je považován za schválený, pokud je přijat alespoň pěti hlasy, přičemž musí ve prospěch návrhu hlasovat minimálně dva členové z každé strany – lichtenštejnské a české. Zdržení se hlasování je považováno za hlas proti návrhu.

Čl. 6

Důvěrnost, komunikace

- a) Porady i usnutí KH jsou důvěrné.
- b) Interní komunikace mezi členy probíhá buď přímo, nebo prostřednictvím osob sekretariátu či podle potřeby za zprostředkování kontaktních osob na obou ministerstvech zahraničních věcí.
- c) Externí komunikace – s třetími osobami, médii, v případě interpolace – je realizována oběma spolupředsedy či po shodě s usneseními KH.

Čl. 7

Publikace

- a) Výsledky je ze zásady nutné publikovat, zpravidla jak v českém, tak v německém jazyce.
- b) KH po domluvě s ministerstvy zahraničních věcí rozhoduje v jaké formě budou výsledky publikovány.
- c) Závěrečná zpráva KH musí být vydána v německém, českém a anglickém jazyce.

Čl. 8

Financování

Ve věci způsobu financování Komise historiků schválí samostatně zásady (viz „Nařízení o nákladech Komise historiků“ ze 16. prosince 2010).

Čl. 9

Platnost jednacího řádu

Jednací řád vstupuje v platnost po udělení souhlasu ministerstev zahraničních věcí. Je platný až do konce činnosti Komise historiků. Změny v jednacím řádu je možné provést po schválení komisí a jejich oznámení oběma ministerstvům zahraničních věcí.

Sig.

Peter Geiger

Spolupředseda FL

Ve Vídni, dne 16. prosince 2010

Sig.

Tomáš Knoz

Spolupředseda CZ

E)

Finanční usnesení ze dne 20. října 2011 ve věci závazku k poskytnutí financí v souvislosti s ustavením Česko-lichtenštejské komise historiků

Zemský sněm se na svém zasedání dne 20. října 2011 usnesl:¹⁹⁵

Čl. 1

Za účelem účasti Knížectví Lichtenštejsko na činnosti Česko-lichtenštejské komise historiků se schvaluje poskytnutí finančního obnosu ve výši 750 000 franků.

Čl. 2

Pro rok 2011 se schvaluje dodatečná částka 65 000 franků.

Čl. 3

Toto finanční usnesení vstupuje v platnost v den oznámení.

V zastoupení zemského knížete:

sig. Alois
dědičný princ

sig. Dr. Klaus Tschüscher
Předseda vlády knížectví

Zpráva a návrh vlády vlády č. 89/2011

F)

Memorandum o navázání diplomatických styků mezi Knížectvím Lichtenštejsko a Slovenskou republikou¹⁹⁶

Vláda Knížectví Lichtenštejsko a vláda Slovenské republiky vycházejí ze společného evropského dědictví a jeho kulturních vazeb, v přesvědčení, že úzké partnerské vztahy jsou v zájmu obou států a jejich občanů, vedeny přáním všestranně rozvíjet vztahy, porozumění a přátelskou spolupráci v politice, hospodářství a kultuře, s respektem k Chartě Organizace spojených národů, a s vědomím společných smluvních závazků a členství obou států v evropských i mezinárodních organizacích, prohlašují:

- 1) Knížectví Lichtenštejsko uznává existenci samostatné a suverénní Slovenské republiky a vítá její příspěvek ke společnému evropskému dědictví.
Slovenská republika uznává existenci samostatného a suverénního Knížectví Lichtenštejsko a vítá jeho příspěvek ke společnému evropskému dědictví.
- 2) Knížectví Lichtenštejsko a Slovenská republika jsou si vědomy zodpovědnosti za rozvíjení vzájemných vztahů v duchu dobrého partnerství a přátelské spolupráce k budoucímu prospěchu obou stran.

¹⁹⁵ Liechtensteinisches Landesgesetzblatt, roč. 2011, č. 528, vydaný dne 14. prosince 2011.

¹⁹⁶ Opis lichtenštejského alternátu.

Vztahy mezi Lichtenštejnskem a Československem a jeho nástupnickými státy od druhé světové války

Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenská republika sdílejí společné demokratické hodnoty, respektují lidská práva a základní svobody, stejně jako normy mezinárodního práva a cítí se zavázány principy právního státu a mírové politiky.

Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenská republika úzce spolupracují v mezinárodních organizacích i v rámci evropského integračního procesu.

- 3) Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenská republika jsou vedeny přesvědčením, že společná účast na Evropském hospodářském prostoru vytváří solidní základnu pro hospodářskou spolupráci, a budou usilovat o to, aby na tomto základě dále zkoumaly možnosti rozvoje bilaterálních vztahů.
- 4) Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenská republika budou zkoumat možnosti kulturní výměny, aby zintenzivnily a prohloubily vzájemné poznávání a porozumění.
- 5) Ve smyslu dobrého partnerství a přátelských vztahů budou Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenská republika realizovat pravidelnou výměnu názorů a domlouvat se v otázkách společného zájmu.

Proto vlády Knížectví Lichtenštejnsko a Slovenské republiky

- podepisují toto memorandum a v den jeho podepsání navazují diplomatické styky,
- diplomatické a konzulární styky budou dále rozvíjeny dle ustanovení Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích z 18. dubna 1961 a Vídeňské úmluvy o konzulárních stycích z 24. dubna 1963.

Memorandum, sepsané v německém a slovenském jazyce, podepsali zmocněná zástupkyně Knížectví Lichtenštejnsko a zmocněný zástupce Slovenské republiky, přičemž obě jazykové verze jsou ve stejné míře autentické.

V Bratislavě, dne 21. prosince 2009

Za vládu Knížectví Lichtenštejnsko
Sig.
Aurelia Fricková
Ministryně zahraničních věcí

Za vládu Slovenské republiky
Sig.
Miroslav Lajčák
ministr zahraničních věcí

O autorech

Prof. PhDr. Václav Horčíčka, Ph.D., je profesorem světových a obecných dějin na Ústavu světových dějin Univerzity Karlovy v Praze. Věnuje se nové a nejnovější historii, dějinám mezinárodních vztahů 19. a 20. století, zejména zahraniční politice Rakousko-Uherska, Ruska, resp. Sovětského svazu a Spojených států. Již několik let se také zabývá historií české šlechty, především rody Lichtenštejnů a Schwarzenbergů ve 20. století. Je autorem tří vědeckých monografií a publikuje v mezinárodních vědeckých časopisech, např. *The International History Review*, *European Review of History*, *Revue européenne d'Histoire*, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*.

Lic. rer. pol. Roland Marxer studoval na Basilejské univerzitě ekonomii a sociální vědy, absolvoval Diplomatickou akademii ve Vídni. Od roku 1977 byl diplomatickým spolupracovníkem Úřadu pro mezinárodní vztahy ve Vaduzu, současného Úřadu pro zahraniční záležitosti. Od roku 1982 až do odchodu do důchodu v roce 2011 vedl tento Úřad. V personální unii působil v letech 1989–1991 jako nerezidentní lichtenštejnský vyslanec u Rady Evropy, u ESVO a u mezinárodních organizací v Ženevě (1996–1997) a v Německu (2000–2002). Od roku 1993 až do současnosti působí jako zástupce guvernéra Lichtenštejnska u Evropské banky pro obnovu a rozvoj v Londýně. Od roku 2011 působí jako zahraničněpolitický poradce lichtenštejnské vlády.

Publikace Česko-lichtenštejnské komise historiků

Svazek 1

Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (ed.), *Liechtensteinische Erinnerungsorte in den böhmischen Ländern*, Vaduz 2012.

Časopis Matice moravské, Ročník CXXXI/2012, Supplementum 3, *Místa lichtenštejnské paměti*, k vydání připravili Tomáš Knoz a Peter Geiger, Matice moravská v Brně, Česko-lichtenštejnská komise historiků, Brno 2012.

Svazek 2

Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (Hrsg.), *Die Liechtenstein: Kontinuitäten – Diskontinuitäten*, Vaduz 2013.

Časopis Matice moravské, Ročník CXXXII/2013, Supplementum 4, *Lichtenštejnové: kontinuity – diskontinuity*, k vydání připravili Tomáš Knoz a Peter Geiger, Matice moravská v Brně, Česko-lichtenštejnská komise historiků, Brno 2013.

Svazek 3

Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (Hrsg.), *Die Liechtenstein und die Kunst*, Vaduz 2014.

Časopis Matice moravské, Ročník CXXXII/2013, Supplementum 5, *Lichtenštejnové a umění*, k vydání připravili Tomáš Knoz a Peter Geiger, Matice moravská v Brně, Česko-lichtenštejnská komise historiků, Brno 2013.

Svazek 4

Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission (Hrsg.), *Das Fürstenhaus, der Staat Liechtenstein und die Tschechoslowakei im 20. Jahrhundert*, Vaduz 2013.

Časopis Matice moravské, Ročník CXXXII/2013, Supplementum 6, *Lichtenštejnové, Lichtenštejnsko a Československo ve 20. století*, k vydání připravili Tomáš Knoz a Peter Geiger, Matice moravská v Brně, Česko-lichtenštejnská komise historiků, Brno 2013.

Svazek 5

MERKI, Christoph Maria – LÖFFLER, Josef, *Das Haus Liechtenstein in den böhmischen Ländern vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert. Güter, Rechte, Verwaltung*, Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission, Vaduz 2013.

MERKI, Christoph Maria – LÖFFLER, Josef, *Lichtenštejnové v českých zemích od středověku do 20. století. Majetky, práva, správa*.

Svazek 6

KELLER-GIGER, Susanne – QUADERER, Rupert, *Das Fürstentum Liechtenstein, die böhmischen Länder und die Tschechoslowakei, Geschichte der zwischenstaatlichen Beziehungen*, Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission, Vaduz 2013.

KELLER-GIGER, Susanne – QUADERER, Rupert, *Lichtenštejnsko, české země a Československo. Historie mezinárodních vztahů*. Česko-lichtenštejnská komise historiků, Vaduz 2015.

Svazek 7

HORČIČKA, Václav – MARXER, Roland, *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945, Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*, Liechtensteinisch-Tschechische Historikerkommission, Vaduz 2013.

HORČIČKA, Václav – MARXER, Roland, *Lichtenštejnsko a československé konfiskace z roku 1945. Od druhé světové války po současnost*. Česko-lichtenštejnská komise historiků, Vaduz 2015.

Svazek 8

GEIGER, Peter – KNOZ, Tomáš – FUČÍKOVÁ, Eliška – HORÁK, Ondřej – HOREL, Catherine – KRÄFTNER, Johann – WINKELBAUER, Thomas – ŽUPANIČ, Jan, *Liechtensteinisch-tschechische Beziehungen in Geschichte und Gegenwart, Synthesebericht der Liechtensteinisch-Tschechischen Historikerkommission*, Vaduz 2014.

Publikace vyšla v německé, resp. lichtenštejnské mutaci roku 2013 jako 7. svazek spisů Česko-lichtenštejnské komise historiků pod názvem *Liechtenstein und die tschechoslowakischen Konfiskationen von 1945. Vom Zweiten Weltkrieg bis zur Gegenwart*. Autoři dvou statí, Václav Horčíčka a Roland Marxer, se zabývají specifickými vazbami mezi dějinami mezinárodních vztahů, resp. diplomacie a dějinami státních zásahů do majetkoprávních poměrů. Zaměřují se především na poválečné období a období nejnovějších dějin.

Václav Horčíčka je profesorem světových a obecných dějin Ústavu světových dějin Univerzity Karlovy v Praze. Věnuje se nové a nejnovější historii, dějinám mezinárodních vztahů 19. a 20. století, zejména zahraniční politice Rakousko-Uherska, Ruska, resp. Sovětského svazu a Spojených států. Již několik let se také zabývá historií české šlechty, především rodů Lichtenštejnů a Schwarzenbergů ve 20. století. Je autorem tří vědeckých monografií a publikuje v mezinárodních vědeckých časopisech, např. *The International History Review*, *European Review of History*, *Revue européenne d'Histoire*, *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*.

Roland Marxer studoval na Basilejské univerzitě ekonomii a sociální vědy, absolvoval Diplomatickou akademii ve Vídni. Od roku 1977 byl diplomatickým spolupracovníkem Úřadu pro mezinárodní vztahy ve Vaduzu, současného Úřadu pro zahraniční záležitosti. Od roku 1982 až do odchodu do důchodu v roce 2011 tento úřad vedl. V personální unii působil v letech 1989–1991 jako nerezidentní lichtenštejnský vyslanec u Rady Evropy, u ESVO a u mezinárodních organizací v Ženevě (1996–1997) a v Německu (2000–2002). Od roku 1993 až do současnosti působí jako zástupce guvernéra Lichtenštejnska u Evropské banky pro obnovu a rozvoj v Londýně. Od roku 2011 je zahraničněpolitickým poradcem lichtenštejnské vlády.

ISBN 978-80-210-8013-3

9 788021 080133